Uchwała Nr XXV/297/2017

Rady Gminy Michałowice

z dnia 22 czerwca 2017 roku

zmieniająca uchwałę Nr XXI/258/2017 Rady Gminy Michałowice z dnia 28 lutego 2017 roku w sprawie przyjęcia „Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023”.

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt. 6 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016 r. poz. 446 ze zm.) oraz w związku z uchwałą Nr XVII/196/2016 z dnia 17 października 2016 r. Rady Gminy Michałowice w sprawie przystąpienia do opracowania „Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023” Rada Gminy Michałowice uchwala, co następuje:

§ 1

W uchwale Nr XXI/258/2017 Rady Gminy Michałowice z dnia 28 lutego 2017 roku w sprawie przyjęcia „Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023” załącznik do uchwały otrzymuje brzmienie określone w załączniku do niniejszej uchwały.

§ 2

Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Michałowice.

§ 3

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Załącznik

do Uchwały Nr XXV/297/2017
Rady Gminy Michałowice
z dnia 22 czerwca 2017 r.

LOKALNY PROGRAM REWITALIZACJI DLA GMINY MICHAŁOWICE NA LATA 2016- 2023

MICHAŁOWICE, 2017

Przygotowanie dokumentu:
Contract Consulting Sp. z o.o.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności

Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Spis treści

CZĘŚĆ I. Streszczenie 4
CZĘŚĆ II. Wprowadzenie 7
1. Wstęp do programu rewitalizacji 7
2. Etapy realizacji Programu Rewitalizacji gminy wraz z metodologią opracowania dokumentu 9
CZĘŚĆ III. Partycypacja interesariuszy Programu Rewitalizacji - docelowe grupy wsparcia oraz mechanizmy włączenia 16
1. Partycypacja interesariuszy 16
2. Partycypacja interesariuszy na etapie opracowywania Lokalnego Programu Rewitalizacji 16
3. Partycypacja interesariuszy na etapie wdrażania Lokalnego Programu Rewitalizacji 21
4. Docelowe grupy wsparcia 23
CZĘŚĆ IV. Podstawa prawna programu rewitalizacji oraz horyzont czasowy 25
CZĘŚĆ V. Zgodność programu rewitalizacji z dokumentami i programami rozwojowymi 26
1. Strategie Unii Europejskiej i strategie krajowe 26
2. Dokumenty regionalne 27
3. Dokumenty powiatowe 29
4. Dokumenty Gminy Michałowice 30
CZĘŚĆ VI. Diagnoza społeczno-gospodarcza gminy 39
1. Wprowadzenie 39
2. Główne problemy rozwojowe 40
3. Metodologia wyznaczania obszarów kryzysowych 50
4. Diagnoza czynników i zjawisk kryzysowych w gminie 53
4.1. Analiza wskaźnikowa degradacji 53
4.1.1. Sfera społeczna 53
4.1.2. Sfera gospodarcza 79
4.1.3. Sfera przestrzenno-środowiskowo-techniczna 82
4.1.4. Analiza badań ankietowych 98
5. Wybór obszarów zdegradowanych i obszarów rewitalizacji 111
1.1. Wprowadzenie 111
1.2. Obszary zdegradowane 111
1.3. Obszar wyznaczony do rewitalizacji 118
1.4. Szczegółowa charakterystyka obszaru rewitalizacji 123
CZĘŚĆ VII. Analiza SWOT 142

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

CZĘŚĆ VIII. Wizja obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji 144
CZĘŚĆ IX. Cele strategiczne, operacyjne oraz główne pola interwencji programu rewitalizacji 148
CZĘŚĆ X. Projekty rewitalizacji – klasyfikacja i zakres merytoryczny 151
1. Klasyfikacja projektów rewitalizacji 151
2. Lista projektów rewitalizacji 152
CZĘŚĆ XI. Komplementarność przedsięwzięć w różnych aspektach działania 178
1. Przedsięwzięcia towarzyszące 178
2. Komplementarność działań rewitalizacyjnych 179
CZĘŚĆ XII.Indykatywne ramy finansowania projektów – źródła finansowania 198
CZĘŚĆ XIII. System zarządzania, wdrażania, monitoringu i ewaluacji Lokalnego Programu Rewitalizacji 214
1. System zarządzania i wdrażania Lokalnego Programu Rewitalizacji 214
2. Współpraca z parterami zewnętrznymi, promocja programu 220
CZĘŚĆ XIV. Strategiczna Ocena Oddziaływania na Środowisko 222
CZĘŚĆ XV. Wnioski 224
Spis rysunków 225
Spis tabel 226
Spis wykresów 230
Spis załączników 230

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

CZĘŚĆ I. Streszczenie

Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023 (dalej „Program" lub „Program Rewitalizacji" lub „Lokalny Program Rewitalizacji" lub „LPR") został opracowany i uchwalony na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 6 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2016 r. poz. 446 ze zm.), wyznaczając w najbliższym horyzoncie czasowym plan działań odnoszących się do sfery społecznej, gospodarczej, przestrzennej, środowiskowej, technicznej, umożliwiając zrównoważony rozwój Gminy, a jednocześnie stanowiąc skuteczne narzędzie planistyczne, integrujące i koordynujące wiele działań dla różnorodnych uczestników procesu rewitalizacji. Program uwzględnia również zapisy *Instrukcji dotyczącej przygotowania projektów rewitalizacyjnych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020* oraz preferencji dla projektów mających na celu przywrócenia ładu przestrzennego. Instrukcja określa zasady przygotowania projektów rewitalizacyjnych w ramach RPO WM na lata 2014-2020. Pierwotna wersja Programu została przyjęta Uchwałą Nr XXI/258/2017 Rady Gminy Michałowice z dnia 28 lutego 2017 roku. Dokument ten został zaktualizowany w celu wdrożenia uwag MJWPR zgłoszonych Gminie w celu wprowadzenia Programu na rejestr programów województwa mazowieckiego.

Program został opracowany we współpracy z zespołem pracowników Urzędu Gminy Michałowice, przez eksperta zewnętrznego firmę Contract Consulting Sp. z o.o. Prace nad Programem trwały od września 2016 r. do stycznia 2017 r., w trybie eksperckim. Po uwzględnieniu uwag MJWPU program został zaktualizowany.

Ważnymi elementami źródłowymi dającymi podstawę opracowania Programu Rewitalizacji była analiza celów dokumentów strategicznych określających kierunki rozwoju Gminy oraz dokumentów strategicznych na poziomie regionalnym i krajowym. W ramach prac analitycznych dokonano oceny adekwatności celów Programu z uchwaloną w 2016 roku *Strategią Zrównoważonego Rozwoju Gminy Michałowice do 2023 roku.* Zapewniono również spójność celów rewitalizacyjnych ze *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Michałowic*e oraz *Strategią Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Michałowice na lata 2014-2020.*

W toku pracy nad Programem zapewniono spójność planowanych działań rewitalizacyjnych ze *Strategią Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku - Innowacyjne Mazowsze*, która stanowi najważniejszy dokument samorządu województwa, określający kierunki rozwoju regionalnego i wskazujący obszary szczególnej interwencji. Program jest także zgodny z wcześniej opracowanymi dokumentami strategicznymi na poziomie powiatu pruszkowskiego tj. *Strategią Rozwoju Powiatu Pruszkowskiego na lata 2015-2025.*

Program charakteryzuje się koncentracją interwencji i hierarchizacją potrzeb mieszkańców. Na potrzeby wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji Gmina podzielona został na poszczególne jednostki planistyczne obejmujące sołectwa i osiedla. W ramach przeprowadzonej analizy obszar zdegradowany został wyznaczony dla następujących podobszarów: Sołectwo Komorów 2, Osiedle Komorów 1, Sołectwo Pęcice 2, Sołectwo Reguły 2. Natomiast do obszaru rewitalizacji włączono tereny, w których występuje koncentracja zjawisk kryzysowych we wszystkich sferach życia społeczno-gospodarczego. **Obszar rewitalizacji Gminy obejmuje: Sołectwo Komorów 2, Osiedle Komorów 1, Sołectwo Pęcice 2, Sołectwo Reguły 2**.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Obszar rewitalizacji zamieszkiwany jest przez 4 131 mieszkańców, co stanowi 23,60% ogólnej liczby mieszkańców oraz obejmuje powierzchnię 2,73 km2, co stanowi 7,87% ogólnej powierzchni gminy.

Celem głównym Lokalnego Programu Rewitalizacji będzie: Poprawa jakości życia mieszkańców z uwzględnieniem ich potrzeb społecznych, gospodarczych, kulturalnych i rekreacyjno - wypoczynkowych. Cel główny realizowany będzie przez trzy cele szczegółowe programu rewitalizacji:

- ✓ **Cel strategiczny 1**. Stworzenie atrakcyjnej przestrzeni kulturalno-rekreacyjno-wypoczynkowej
- ✓ **Cel strategiczny 2.** Integracja społeczna mieszkańców i budowanie tożsamości lokalnej
- ✓ **Cel strategiczny 3.** Budowa marki obszaru rewitalizowanego i gminy poprzez wzmocnienie jej potencjałów społecznych, przestrzennych, infrastrukturalnych, gospodarczych i środowiskowych

Działania rewitalizacyjne będą miały na celu poprawę jakości życia mieszkańców oraz ożywienie gospodarcze i społeczne danego obszaru przyczyniające się do ograniczenia ryzyka ubóstwa i wykluczenia społecznego na tych terenach. Program Rewitalizacji zawiera zarówno przedsięwzięcia inwestycyjne, programy społeczno-aktywizacyjne i społeczno-gospodarcze, oraz istotne przedsięwzięcia dotyczące organizacji estetyczno-funkcjonalnej przestrzeni.

W celu osiągnięcia celów Programu Rewitalizacji zidentyfikowano 30 projektów rewitalizacyjnych, z czego 5 projektów głównych i 25 uzupełniających projektów rewitalizacyjnych. W ramach Programu planuje się realizację następujących głównych projektów rewitalizacyjnych:

- ✓ **Projekt rewitalizacyjny nr 15.** Remont pomieszczeń Biblioteki Publicznej w Komorowie w celu dostosowania do działań kulturalno-integracyjnych
- ✓ **Projekt rewitalizacyjny nr 18.** Zmiana sposobu użytkowania terenów zielonych Zalewu Komorowskiego na cele aktywizacji społecznej
- ✓ **Projekt rewitalizacyjny 20.** Integracja działań społecznych skupionych na terenach Zalewu Komorowskiego
- ✓ **Projekt rewitalizacyjny 22.** Integracja działań społecznych na terenie Parku w Regułach
- ✓ **Projekt rewitalizacyjny 23.** Zagospodarowanie przestrzeni Parku w Regułach

Ze względu na silne powiązanie proponowanych działań rewitalizacyjnych z możliwością ubiegania się o finansowanie ze środków unijnych, szczególny nacisk położony został na inwestycje planowane do realizacji w perspektywie finansowej 2014-2020. Program ujmuje działania w sposób kompleksowy (z uwzględnieniem projektów rewitalizacyjnych współfinansowanych ze środków EFRR, EFS oraz EFRROW oraz innych publicznych) łącząc aspekty społeczne oraz ekonomiczne, przestrzenne, techniczne, środowiskowe lub kulturowe związane zarówno z danym obszarem, jak i jego otoczeniem, stosownie do lokalnych uwarunkowań.
Projekty realizowane z EFRR są komplementarne i bezpośrednio powiązanie z interwencją wspierającą cele EFS, szczególnie w zakresie włączenia społecznego i walki z ubóstwem. Głównym źródłem finansowania działań rewitalizacyjnych będą środki publiczne RPO WM 2014-2020 działania 6.2 Rewitalizacja obszarów zmarginalizowanych RPO WM 2014-2020 oraz budżet gminy. Zaplanowane główne projekty rewitalizacyjne będą rozszerzeniem – uzupełnieniem działań o charakterze społecznym, realizowanych w ramach wsparcia EFS dostępnego w ramach RPO WM 2014-2020. W ramach Programu zaplanowano również komplementarność źródeł finansowania projektów rewitalizacyjnych które planuje się finansować ze środków pomocowych również poza tymi dostępnymi w ramach działania 6.2 RPO WM 2014-2020, czyli: środkami RPO WM 2014-2020 działanie 9.1 Aktywizacja społeczno-zawodowa osób wykluczonych i przeciwdziałanie wykluczeniu

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

społecznemu, RPO WM 2014-2020, działanie 10.2 Upowszechnianie kompetencji kluczowych wśród osób dorosłych, Program Wieloletni „Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa" Priorytet 2 „Infrastruktura Bibliotek 2016–2020", NFOŚiGW, Program „Wzmocnienie działań społeczności lokalnych dla zrównoważonego rozwoju", PROW 2014-2020, LSR, Operacje w zakresie zachowania dziedzictwa lokalnego, PROW 2014-2020, LSR, Operacje w zakresie promowania obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych, PROW 2014-2020, LSR, Operacje w zakresie rozwoju kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych, PROW 2014-2020, LSR operacje rozwój ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej lub kulturalnej. **Łączna wartość projektów rewitalizacyjnych zaplanowanych do realizacji w ramach Programu wynosi blisko 21 mln zł w latach 2016-2023.**

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

CZĘŚĆ II. Wprowadzenie

1. Wstęp do programu rewitalizacji

Dynamiczne przemiany społeczno-gospodarcze ostatniej dekady wymagają od władz samorządowych prowadzenia takiej polityki społeczno-gospodarczej na obszarze zarządzanym, aby jego rozwój przebiegał w najbardziej kompleksowy sposób i prowadził do utrwalenia pozytywnych skutków działań, a w konsekwencji wyznaczał rzeczywisty rozwój regionu w aspekcie zarówno społecznym jak i gospodarczym. Dlatego proces prowadzonej rewitalizacji powinien opierać się na efekcie synergii, która stanowi sumę realizowanych działań w wyselekcjonowanych obszarach, prowadzonych równolegle, we wzajemnym powiązaniu.

Zgodnie z przyjętą definicją, rewitalizacja to złożony proces przemian, które służą wyprowadzeniu obszarów zdegradowanych ze stanu kryzysowego poprzez prowadzenie kompleksowych i zintegrowanych przedsięwzięć odnoszących się do sfery społecznej, przestrzennej, gospodarczej oraz środowiskowej. Rewitalizacja prowadzona jest przy współudziale wielu interesariuszy, zabezpieczając ich różnorodne potrzeby i interesy, a jednocześnie włączając ich w prowadzony proces dokonywanych zmian.

Program Rewitalizacji stanowi instrument umożliwiający prowadzenie zaplanowanych działań w sposób skoordynowany i zintegrowany, tak aby wyznaczone cele zostały osiągnięte. Wśród zdefiniowanych, istotnych elementów, które prowadzony proces powinien realizować znalazły się:

Rysunek 1 Elementy procesu rewitalizacji

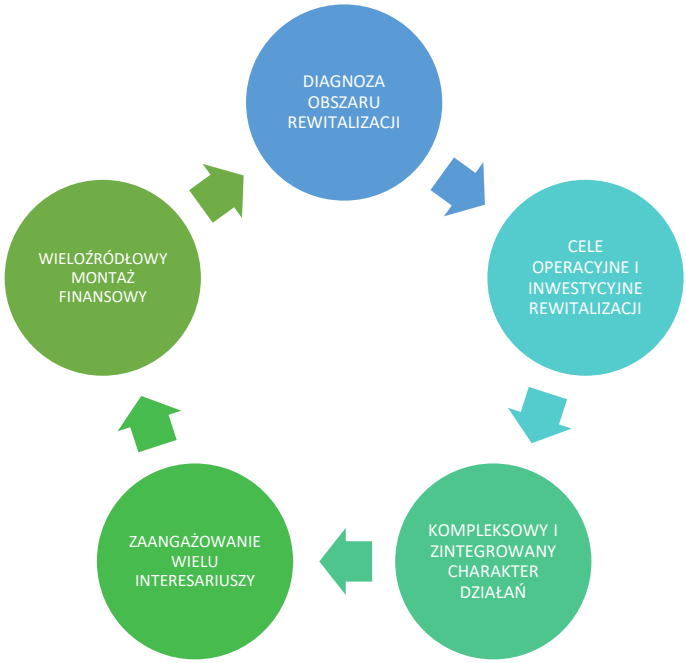

Źródło: opracowanie własne

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023 został opracowany i uchwalony na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 6 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2016 r. poz. 446 ze zm.), wyznaczając w najbliższym horyzoncie czasowym plan działań odnoszących się do sfery społecznej, gospodarczej, przestrzennej, środowiskowej, technicznej, umożliwiając zrównoważony rozwój Gminy, a jednocześnie stanowiąc skuteczne narzędzie planistyczne, integrujące i koordynujące wiele działań dla różnorodnych uczestników procesu rewitalizacji.

Wśród zagadnień, które Program Rewitalizacji obejmuje znajdują się między innymi:

- przeprowadzenie ogólnej diagnozy Gminy umożliwiającej zdefiniowanie wniosków kluczowych dla procesu rewitalizacji,
- wyodrębnienie obszaru zdegradowanego, a w konsekwencji obszaru rewitalizacji,
- dokonanie analizy szczegółowej obszaru rewitalizacji,
- opracowanie wizji obszaru rewitalizacji po przeprowadzeniu procesu rewitalizacji,
- wyznaczenie celów i kierunków działań w prowadzonym procesie rewitalizacji,
- opracowanie listy podstawowych i uzupełniających działań oraz projektów w zakresie prowadzonego procesu rewitalizacji,
- określenie szacunkowych ram finansowych dla działań i projektów w prowadzonym procesie rewitalizacji,
- opracowanie systemu zarządzania i monitoringu rewitalizacji.

Rewitalizacja, zgodnie z jej założeniami, powinna przeciwdziałać negatywnym i kryzysowym zjawiskom występującym na obszarze Gminy, aktywizować społecznie i gospodarczo jej mieszkańców, umożliwiać budowanie lokalnej tożsamości wśród mieszkańców, umożliwiać ochronę dziedzictwa kulturowego Gminy oraz prowadzić do jej zrównoważonego rozwoju.

Opracowanie i wdrożenie Programu Rewitalizacji na obszarze Gminy umożliwi nie tylko wprowadzenie działań naprawczych, ale skutkować będzie jej harmonijnym rozwojem i utrwaleniem wizerunku silnej, znakomicie prosperującej społecznie i gospodarczo jednostki terytorialnej, zapewniającej jej mieszkańcom i przedsiębiorcom doskonałe warunki dla rozwoju. Dzięki zaplanowanym działaniom i inwestycjom możliwe stanie się ubieganie o wsparcie z wielu dostępnych źródeł, w tym także z funduszy Unii Europejskiej.

Program Rewitalizacji stanowi spójny dokument strategiczny, który określa sposób wyprowadzenia ze stanu kryzysowego najbardziej zdegradowane obszary Gminy, poprzez konkretne projekty, prowadzone w sposób kompleksowy, w wieloletniej perspektywie.

„Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" charakteryzują następujące cechy:

- **kompletność** – oznacza to, że dokument pozostaje w zgodzie z „Wytycznymi w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020" i uwzględnia wszystkie niezbędne elementy przez nie wskazane,
- **kompleksowość** – oznacza to, że działania zawarte w dokumencie są całościowe i wielowymiarowe oraz uwzględniają aspekty społeczne, gospodarcze, funkcjonalno-przestrzenne, techniczne i środowiskowe funkcjonowania Gminy,
- **koncentracja** – oznacza to, że dokument skupia się na tych obszarach Gminy, na których skala problemów i zjawisk kryzysowych jest największa, i proponuje działania mające na celu poprawę sytuacji,

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

- **wewnętrzna spójność działań** – oznacza to, że projekty rewitalizacyjne zawarte w dokumencie są względem siebie komplementarne oraz są zintegrowane ze sobą, a także stanowią kontynuację, dopełnienie i rozszerzenie przedsięwzięć realizowanych przez władze Gminy w poprzednich latach,
- **zewnętrzna spójność działań** – oznacza to, że występuje komplementarność pomiędzy zapisami Programu Rewitalizacji oraz zapisami innych dokumentów strategicznych na poziomie Gminy i dokumentów wyższego rzędu,
- **partycypacja** – oznacza to, że dokument został opracowany przy udziale reprezentantów środowisk lokalnych – mieszkańców, przedsiębiorców oraz organizacji pozarządowych – obecnych na każdym etapie realizacji projektu.

2. Etapy realizacji Programu Rewitalizacji gminy wraz z metodologią opracowania dokumentu

Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023 (PR), jako dokument programowy został opracowany, we współpracy z zespołem pracowników Urzędu Gminy Michałowice, przez eksperta zewnętrznego firmę Contract Consulting Sp. z o.o. w ramach umowy nr UG- FZ/963/2016. Prace nad Programem trwały od września 2016 r. do stycznia 2017 r., w trybie eksperckim.

Część programowa dokumentu obejmuje:

- wizję obszaru rewitalizacji po pomyślnym zakończeniu programu odnowy, cele rewitalizacji,
- zasady zapewnienia komplementarności projektów,
- pakiet przedsięwzięć rewitalizacyjnych planowanych do realizacji w formie projektów zintegrowanych lub w postaci projektów indywidualnych, horyzontalnych (realizowanych na większym obszarze Gminy Michałowice) lub terytorialnych (realizowanych w konkretnych lokalizacjach),
- orientacyjne ramy finansowe,
- system zarządzania rewitalizacją,
- system monitoringu i sprawozdawczości,
- orientacyjny harmonogram realizacji programu.

Stosownie do zasad opracowywania średniookresowych strategii działania, zakłada się, że program będzie cyklicznie aktualizowany wskutek prowadzenia monitoringu realizacji programu i monitoringu rozwoju Gminy. Przedsięwzięcia planowane do realizacji są określane w miarę szczegółowo w odniesieniu do zamierzeń, które mają być wykonywane w pierwszym okresie funkcjonowania programu. Dalsze działania, projektowane do realizacji w późniejszym terminie, są określane w sposób zgeneralizowany. Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023 ma charakter otwarty, można włączyć do niego, na podstawie ustalonych procedur, nowe przedsięwzięcia, które wzbogacą działania na rzecz jego odnowy. Procedura włączania projektów została opisana w Części VIII niniejszego dokumentu - Projekty rewitalizacji - klasyfikacja i zakres merytoryczny.

Program Rewitalizacji poprzez zastosowane podejście zapewnia zintegrowane i długofalowe zmiany społeczne, przestrzenne i gospodarcze, które wyeliminują bariery rozwojowe Gminy, umożliwią wyprowadzenie obszarów zdegradowanych z sytuacji kryzysowej, prowadząc jednocześnie do przywrócenia im właściwych funkcji i dynamicznego rozwoju w najbliższym horyzoncie czasowym.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Zgodnie z opracowaniem analitycznym pn. „Model Rewitalizacji Miast" wydanym przez Instytut Rozwoju Miast, niezwykle ważnym elementem prowadzonej rewitalizacji jest określenie etapów modelowania, które wskazywać będą: przedmiot działania (w tym kontekście pod uwagę powinny zostać wzięte takie elementy jak: cele rewitalizacji, obszar rewitalizacji wraz z jego cechami oraz klasyfikacja obszarów rewitalizacji), model rewitalizacji (rozumiany jako zespół reguł którym podlegać powinna prowadzona rewitalizacja), interesariuszy rewitalizacji wraz z zakresem ich partycypacji w prowadzanych działaniach związanych z rewitalizacją.

Pod względem wykorzystanej podczas prac nad programem metodologii, **Lokalny Program Rewitalizacji opracowany został na zasadach partycypacji społecznej, czyli w układzie szerokiego włączenia społeczności lokalnej, której członkowie – indywidualne osoby i przedstawiciele zainteresowanych organizacji i instytucji – w różnych formach wyrażali swe opinie, przedkładali propozycje rozwiązań istniejących problemów oraz propozycje projektów umożliwiających wprowadzenie działań naprawczych.**

Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023 roku (LPR) został opracowany w czterech etapach:

- ETAP I obejmował: prace przygotowawcze umożliwiające precyzyjne zaplanowanie przyszłych działań dotyczących opracowania dokumentu Programu Rewitalizacji,
- ETAP II obejmował: opracowanie diagnozy stanu Gminy w oparciu o badania i analizy statystyczne, zebrane wartości mierników kryzysu, wyznaczenie terenów zdegradowanych i obszaru rewitalizacji,
- ETAP III obejmował: zdefiniowanie wizji, celów oraz zadań koniecznych do realizacji w ramach Programu Rewitalizacji,
- ETAP IV obejmował: opracowanie systemu zarządzania, wdrażania, monitoringu i ewaluacji w ramach prowadzonego procesu rewitalizacji.

Rysunek 2 Etapy opracowania Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023

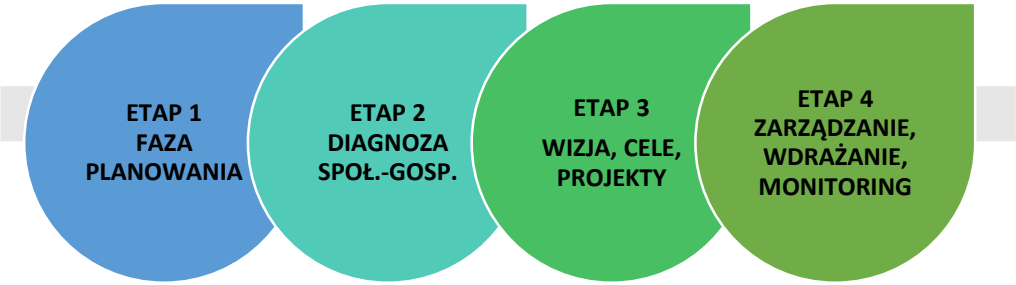

Źródło: opracowanie własne

Jak wskazano powyżej w poszczególnych etapach realizacji prac nad LPR, zasadniczym elementem działań był szeroki akces uczestnictwa interesariuszy we wszystkich wskazanych etapach prac nad dokumentem.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Tabela 1 Etapy prac nad Lokalnym Programem Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023 wraz z określeniem zakresu partycypacji interesariuszy

ETAP PRAC NAD LOKALNYM PROGRAMEM REWITALIZACJI	OPIS PROWADZONYCH DZIAŁAŃ WRAZ Z OKREŚLENIEM ZAKRESU PARTYCYPACJI INTERESARIUSZY
ETAP I – FAZA PLANOWANIA	Na etapie fazy planowania konieczne było precyzyjne, rozłożone w czasie, zaplanowanie prowadzonych działań. Celowym stało się potwierdzenie działań, zadań oraz interesariuszy w poszczególnych terminach określonych realizacją prowadzonego procesu rewitalizacji. Pierwszym elementem prowadzonych działań było potwierdzenie celów, zakresu i oczekiwań władz Gminy, związanych z programem naprawczym, który stanowi istotę procesu rewitalizacji. Konieczne było także określenie harmonogramu realizacji procesu oraz zintegrowanie go z innymi strategicznymi działaniami prowadzonymi w urzędzie i w Gminie. **Zaplanowanie kalendarza prowadzonych działań wraz z ustaleniem: celów spotkań, osób uczestniczących, miejsc i terminów organizacji spotkań, warsztatów oraz kanałów komunikacji, było kluczowym elementem realizacji przedsięwzięcia w pierwszym etapie**. W ramach Etapu I celowe było zorganizowanie spotkań z przedstawicielami Urzędu Gminy, podczas których zaprezentowano metody opracowania i wdrażania Programu Rewitalizacji, pomocne przy tworzeniu koncepcji problemów i wyzwań w zakresie rewitalizacji. Kolejnym elementem prowadzonych działań była organizacja spotkania otwierającego proces rewitalizacji, na którym koordynatorzy przedstawili interesariuszom założenia Programu Rewitalizacji wynikające z istniejących wytycznych, funkcjonujących dobrych praktyk oraz uwarunkowań Gminy, adekwatnych dla jej potrzeb. **Podczas odbytych spotkań z interesariuszami zgłoszono szereg propozycji działań i projektów, które w świetle prac naprawczych, umożliwiających wyprowadzenie z sytuacji kryzysu są najbardziej konieczne do realizacji**. Wśród zaproponowanych przez interesariuszy projektów znalazły się następujące zagadnienia: 1. Niespełniająca standardów jakość powietrza na obszarze Gminy Michałowice 2. Rewitalizacja otoczenia zbiorników retencyjnych na obszarze Gminy (oczyszczenie i zagospodarowanie) 3. Niski poziom integracji społecznej mieszkańców Gminy, brak komunikacji sąsiedzkiej wpływający na zmniejszone poczucie bezpieczeństwa i wzrost przestępstw i wykroczeń 4. Brak zorganizowanych form wypełnienia czasu wolnego dla mieszkańców w wieku poprodukcyjnym oraz młodzieży (etap nauczania szkoła podstawowa i ponadpodstawowa) 5. Potrzeba budowy kompleksu rekreacyjnego w miejscowości Granica, przy znacznym współudziale i zaangażowaniu mieszkańców oraz organizacji pozarządowych 6. Niedobór zagospodarowanych terenów rekreacyjnych w północnej części Gminy - Rewitalizacja terenów zielonych w Parku w Regułach 7. Brak zorganizowanych miejsc integracji mieszkańców na terenie miejscowości Komorów
ETAP II – FAZA OPRACOWANIA DIAGNOZY SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ	Realizacja prac objętych Etapem II zakładała realizację działań uwzględniającą warstwę analityczną i konsultacyjną w ramach prowadzonego procesu rewitalizacji. Warstwa analityczna obejmowała:

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

- analizę lokalnego dorobku przedmiotowej literatury opisującej inwestycje i rozwój Gminy,
- zebranie dostępnych informacji statystycznych znajdujących się w bazie Głównego Urzędu Statystycznego,
- zebranie informacji statystycznych z urzędu gminy oraz jednostek jej podporządkowanych oraz podmiotów zewnętrznych,
- przegląd dostępnych i cytowanych informacji w zakresie prognozy rozwoju gospodarczego
  i społecznego różnych regionów Polski,
- analizę dokumentów strategicznych wyższego rzędu, w zakresie rozwoju społeczno-gospodarczego województwa i kraju z uwzględnieniem możliwości absorpcji środków unijnych w ramach perspektywy finansowej na lata 2014-2020.

Warstwa konsultacyjna obejmowała:

- analizę warsztatową obecnie obowiązujących dokumentów strategicznych Gminy, celem uzyskania odpowiedzi na pytania:
  - W jakim zakresie są one aktualne i adekwatne do celu i zakresu rewitalizacji?
  - W jakim trybie postawione cele powinny zostać zaprezentowane mieszkańcom Gminy?
  - W jakim zakresie Program Rewitalizacji będzie impulsem do aktualizacji innych dokumentów strategicznych funkcjonujących w Gminie?
- spotkania z udziałem przedstawicieli i interesariuszy środowisk Gminy, w tym: przedsiębiorców, przedstawicieli administracji samorządowej, jednostek organizacyjnych Gminy, przedstawicieli organizacji pozarządowych oraz mieszkańców. Ich celem było uzyskanie m.in. odpowiedzi na pytania:
  - Jakie są oczekiwania i preferencje mieszkańców Gminy w zakresie inwestycji?
  - Jakie bariery w rozwoju identyfikowane przez wskazane osoby są konieczne do wyeliminowana przez Gminę?

W ramach Etapu II konieczne było przeprowadzenie pogłębionych wywiadów z reprezentantami interesariuszy, a także dokonanie pogłębionej analizy społeczno-gospodarczej, w szczególności:

- pogłębionej diagnozy problemów społecznych występujących na obszarze Gminy (w tym m.in. badanie jakości życia mieszkańców), oraz wskazanie mapy jej potencjałów społecznych,
- pogłębionej analizy obiektów i terenów gospodarczych oraz wskazane kierunków ich potencjalnego wykorzystania i głównych problemów gospodarczych na obszarze Gminy,
- pogłębionej analizy problemów przestrzenno-środowiskowych, w tym m.in. inwentaryzacji problemów środowiskowych, wytypowanie miejsc wymagających zmiany wizerunku Gminy.

W ramach etapu II przeprowadzono badania ankietyzacyjne wśród mieszkańców i innych interesariuszy Gminy. Ankiety dostępne były na stronie internetowej urzędu. Przeprowadzona ankietyzacja wykazała, iż z punktu widzenia interesariuszy Lokalnego Programu Rewitalizacji do głównych źródeł kryzysu na wskazanym przez nich obszarze rewitalizacji (najczęstsza liczba wskazań dotyczyła: Osiedla Komorów, Sołectwa Reguły, Sołectwa Komorów, Osiedla Michałowice oraz Sołectwa Michałowice i Sołectwa Pęcice) należą:

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

	1. Brak możliwości wzmacniania więzi społecznych poprzez organizowane wydarzenia kulturalne oraz niewystarczającą ofertę kulturalną i infrastrukturalną 2. Występowanie niewłaściwych zjawisk społecznych związanych z problemami rodzinnymi, nadużywaniem środków psychoaktywnych oraz braku poczucia bezpieczeństwa 3. Konieczność rewitalizacji/ właściwego zagospodarowania istniejących na terenie Gminy zbiorników wodnych 4. Brak zagospodarowania czasu wolnego dla młodzieży w wieku gimnazjalnym i licealnym, głównie w obszarze rekreacji, sportu i kultury Podczas prac nad dokumentem Programu Rewitalizacji wykonano kompleksowe badania ilościowe i jakościowe, które umożliwiły opracowanie i obliczenie wskaźników niezbędnych do wskazania obszarów zdegradowanych i obszaru rewitalizacji. W ramach Etapu II dokonano zdefiniowania mierników pomocnych do wyznaczenia czynników i zjawisk kryzysowych oraz charakteru potrzeb rewitalizacyjnych na obszarze Gminy Michałowice. Podczas prac rozważono, które mierniki są stymulantami, a które destymulantami rozwoju Gminy. Mierniki te zostały zebrane dla możliwie najbardziej dokładnych, istniejących danych dotyczących jednostek urbanistycznych na obszarze Gminy. Agregacja danych dotyczyła zatem podziału na poszczególne miejscowości (dla niektórych miejscowości dane zostały zebrane i zagregowane na poziomie ulic). W części diagnostycznej w oparciu o różne źródła informacji i metody analizy przeprowadzono pogłębione rozeznanie problemów rozwojowych Gminy Michałowice, które mogą być rozwiązane za pomocą narzędzia, jakim jest przedmiotowy Program Rewitalizacji, zgodnie z zasadą, że działania rewitalizacyjne opierają się na zróżnicowanych i komplementarnych sferach interwencji. Zasadnicza rola sfery społecznej była punktem wyjścia do przeprowadzonych badań, a następnie zdefiniowanych działań, obejmujących poza działaniami ze sfery społecznej również działania w sferze gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, środowiskowej i technicznej. W diagnozie posłużono się metodami opisowymi, analizą wskaźnikową, badaniem opinii publicznej, konsultacjami społecznymi oraz ocenami eksperckimi. Analiza pozyskanych danych pozwoliła wyselekcjonować obszary zdegradowane, a w konsekwencji była pomocna do wytyczenia obszarów, które podlegać będą procesowi rewitalizacji.
ETAP III – FAZA OPRACOWANIA WIZJI, CELÓW, PROJEKTÓW	W ramach Etapu III, po przeprowadzonej diagnozie kryzysu i analizie jej wyników opracowana została **wizja obszaru rewitalizacji, która była wypadkową oczekiwań interesariuszy zdefiniowanych podczas spotkań warsztatowych i konsultacyjnych w zakresie działań naprawczych oraz końcowego efektu zrealizowanych projektów w ramach procesu rewitalizacji**, które jako takie stanowią odpowiedź na stwierdzone w diagnozie stany kryzysu. **Mieszkańcy obszaru rewitalizacji podczas konsultacji i spotkań samodzielnie zdefiniowali własny zakres celów rewitalizacji, który zawarty został w następujących sformułowaniach:** 1. Obszar rewitalizacji to obszar zadbany, czysty, właściwie zagospodarowany (ład przestrzenny, wyposażenie w małą architekturę) 2. Uniemożliwienie rozwoju przemysłu na obszarze rewitalizacji (funkcjonowanie jedynie drobnych punktów handlowych i usług w związku z wypełnieniem codziennych potrzeb mieszkańców) 3. Wzmocnienie działań w zakresie urządzenia ogólnodostępnych, urządzonych terenów zieleni jako przeciwwaga do rekreacyjnego spędzania wolnego czasu w obrębie własnej posesji

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

	4. Zapewnienie zorganizowanych form spędzania wolnego czasu dla młodzieży w trudnym okresie dojrzewania Do wskazanych powyżej przez mieszkańców celów, zaproponowane zostały konkretne działania i projekty rewitalizacyjne, które zostały uwzględnione w dokumencie Programu i przyjęte do realizacji. Należą do nich m. in.: projekt nr 1 „Poprawa estetyki gminy, poprzez stworzenie spójnej koncepcji zagospodarowania terenów zielonych", projekt nr 2 „Tworzenie mikro przestrzeni sąsiedzkich na obszarze rewitalizacji" oraz projekt nr 5 „Odnowa tkanki mieszkaniowej budynków w miejscowości Komorów". Konieczne było określenie ramowej kalkulacji kosztów rewitalizacji, czasu niezbędnego do przeprowadzenia całego procesu, wskazanie szans i barier dla Lokalnego Programu Rewitalizacji. Podczas tego etapu wskazane zostały niezbędne działania i inwestycje oraz sposoby ich przeprowadzenia, tak, aby cel programu został w pełni osiągnięty. W końcowym etapie działania została dokonana ocena skutków społeczno-ekonomicznych realizacji Programu Rewitalizacji i został ustalony system koniecznych działań osłonowych. Kluczowym elementem w tym etapie prowadzonego procesu rewitalizacji było przełożenie celów i sposobów ich realizacji na Mapę Projektów. W ramach Etapu III przeprowadzono badania przestrzeni w wyznaczonym obszarze rewitalizacji w zakresie aktywności gospodarczej, jakości przestrzeni publicznej i infrastruktury. Etap III przewidywał także w szerokim zakresie partycypację wszystkich interesariuszy i zebranie pomysłów, działań i konkretnych projektów, które w ramach programu będą realizowane.
ETAP IV– FAZA OPRACOWANIA SYSTEMU ZARZĄDZANIA, WDRAŻANIA I MONITORINGU	Prowadzony proces rewitalizacji wymaga określenia i wskazania niezbędnych elementów, które pomocne będą podczas zarządzania i wdrażania Programu Rewitalizacji. Jednym z takich elementów jest wyznaczenie komórek, wydziałów lub osób, które w sposób kompetentny będą zajmować się dalszym przebiegiem prac, realizacją działań i inwestycji w ramach procesu rewitalizacji. Na tym etapie Zarządzeniem Wójta Gminy Michałowice nr 10/2017 r. z 23.01.2017 r. został powołany Zespół ds. Rewitalizacji Gminy Michałowice. **Zasadniczym elementem Etapu IV było określenie zasad partycypacji interesariuszy Lokalnego Programu Rewitalizacji na etapie wdrażania Programu. Zdefiniowane zostały kanały dystrybucji informacji dotyczących przebiegu procesu rewitalizacji oraz formy i zakres uczestnictwa interesariuszy w trwającym procesie rewitalizacji. Określono zatem formy ich uczestnictwa w zakresie:** 1. Możliwości wyrażenia opinii dotyczących przebiegu prac w prowadzonym procesie rewitalizacji (podczas otwartych spotkań Zespołu ds. Rewitalizacja jak i poprzez udostępniony na stronie internetowej Urzędu Gminy Michałowice formularz uwag do prowadzonego procesu rewitalizacji) 2. Możliwości zgłaszania nowych propozycji projektów rewitalizacyjnych 3. Informowania o postępie prac w procesie rewitalizacji za pomocą publikowanych na stronie internetowej Urzędu Sprawozdań z realizacji Programu Rewitalizacji, raportów monitoringowych i innych informacji dotyczących rewitalizacji Innym elementem Etapu IV było opracowanie systemu monitoringu, który jest niezwykle istotnym elementem wdrażania dokumentu Programu Rewitalizacji. Jest on instrumentem pozwalającym lokalizować błędy, umożliwiając adaptację do ciągle zmieniającej się sytuacji. W odniesieniu do prowadzonych działań i zadań rewitalizacyjnych zdefiniować należy wskaźniki monitorowania procesu rewitalizacji wraz z określeniem sposobu ich pozyskiwania i kontroli. Właściwie prowadzony proces wdrożenia Programu Rewitalizacji wymaga realizacji wytyczonych wcześniej kierunków zadań i celów. Aby działania te były miarodajne i przynosiły oczekiwane efekty, a w konsekwencji realizowały zaplanowane rezultaty, celowe jest wyznaczenie sposobu

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

	pomiaru i zbadanie realizacji zdefiniowanych zadań oraz porównanie wyników z planowanymi wcześniej rezultatami. Wytypowanie najbardziej odpowiednich dla prowadzonego procesu rewitalizacji wskaźników umożliwiło w dalszej konsekwencji prowadzenie w sposób prawidłowy procesu monitoringu i ewaluacji rewitalizacji. Na potrzeby realizowanego etapu prac w prowadzonym procesie rewitalizacji, stworzona została baza wskaźników, które będą podlegały procesowi monitoringu i wykorzystane zostaną w procesie ewaluacji. Aby wskazany proces rewitalizacji przebiegał w sposób konsekwentny i prowadził do uzyskania założonych celów konieczne jest: ✓ regularne gromadzenie danych liczbowych oraz informacji obejmujących realizację zadań wymienionych w Programie Rewitalizacji (według wskaźników monitorowania), ✓ systematyzacja i analiza uzyskanych danych, ✓ przygotowanie Raportu Monitorującego wraz z oceną realizacji zadań, ✓ porównanie za pomocą analizy wyników z celami i założeniami Programu Rewitalizacji, ✓ identyfikacja rozbieżności oraz ich analiza pod kątem odchyleń wraz z określeniem zadań korygujących, ✓ koordynacja procesu rewitalizacji w zakresie działań inwestycyjnych i nieinwestycyjnych wpływających na powodzenie prowadzonego procesu rewitalizacji.

Źródło: opracowanie własne

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

CZĘŚĆ III. Partycypacja interesariuszy Programu Rewitalizacji - docelowe grupy wsparcia oraz mechanizmy włączenia

1. Partycypacja interesariuszy

Proces prowadzonej Rewitalizacji obszarów znajdujących się w sytuacji kryzysowej, obszarów wymagających wsparcia wymaga aktywnego udziału wielu interesariuszy, dla których wskazany obszar podlegający delimitacji jest obszarem, gdzie kumulują się ich interesy, potrzeby i preferencje. Istotne jest określenie dla tych grup partycypujących w procesie rewitalizacji stopnia zaangażowania, ich roli i poziomu zainteresowania zagadnieniami i problemami, które Program Rewitalizacji definiuje, wyszczególnia i nakreśla sposób ich naprawy. Poszczególne grupy interesariuszy charakteryzuje różna siła wpływu oraz poziom zaangażowania. Mając na uwadze powyższe przesłanki interesariuszy możemy podzielić na:

- ✓ interesariuszy kluczowych,
- ✓ interesariuszy - sojuszników interesariuszy kluczowych,
- ✓ interesariuszy wymagających wsparcia,
- ✓ interesariuszy biernych- niezainteresowanych.

Wśród interesariuszy kluczowych znajdują się jednostki, organizacje, osoby, które wykazują aktywność w prowadzonych działaniach, którzy zainteresowani są zmianą sytuacji i posiadają znaczną siłę wpływu. Do interesariuszy kluczowych możemy zaliczyć: władze lokalne, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Policja. Drugą grupą interesariuszy są tzw. interesariusze – sojusznicy interesariuszy kluczowych, są to interesariusze zainteresowani, ale posiadający mniejszą siłę wpływu niż kluczowi, a należą do nich: aktywni mieszkańcy, aktywni właściciele nieruchomości prywatnych, sektor biznesu, fundacje, stowarzyszenia, instytucje kulturalne, edukacyjne, sportowe.
Interesariusze wymagający wsparcia to interesariusze nieaktywni, którzy posiadają małą siłę wpływu. Należą do nich: beneficjenci pomocy społecznej, bezrobotni, nieinnowacyjne przedsiębiorstwa. Ostatnią grupą interesariuszy w kontekście siły wpływu i zaangażowania są interesariusze bierni-niezainteresowani o znikomej sile wpływu. Należą do nich: bierni mieszkańcy obszarów rewitalizacji, bierni właściciele nieruchomości prywatnych.

2. Partycypacja interesariuszy na etapie opracowywania Lokalnego Programu Rewitalizacji

Podczas prowadzonych prac nad opracowaniem Lokalnego Programu Rewitalizacji, na etapie diagnozy czynników i zjawisk kryzysowych na obszarze gminy oraz programowania procesu rewitalizacji, został zapewniony udział i dostęp do informacji dla wszystkich interesariuszy: mieszkańców, przedsiębiorców, organizacji pozarządowych oraz władz lokalnych. Działania te były zróżnicowane pod względem użytych narzędzi, środków komunikacji, aby zmaksymalizować efektywność dotarcia z informacją do grup docelowych.

Wobec powyższego wykorzystano następujące narzędzia badawcze:

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

- badanie ankietowe przeprowadzone wśród mieszkańców, przedsiębiorców, organizacji pozarządowych,
- spotkania konsultacyjne z interesariuszami na etapie sporządzania diagnozy czynników kryzysowych w Gminie,
- spotkania konsultacyjne z interesariuszami na etapie konstruowania celów, kierunków, działań i projektów niezbędnych w procesie rewitalizacji,
- spotkanie podsumowujące proces rewitalizacji na etapie uchwalonego do realizacji Programu Rewitalizacji.

Poszczególne etapy partycypacji interesariuszy w procesie powstawania Programu Rewitalizacji obrazuje poniższy rysunek.

Rysunek 3 Etapy partycypacji interesariuszy w procesie opracowania Programu Rewitalizacji

Źródło: opracowanie własne

Na stronie internetowej gminy http://www.michalowice.pl oraz dedykowanej podstronie http://www.rewitalizacja.michalowice.pl, znalazły się między innymi następujące informacje dot. rewitalizacji:

- INFORMACJA DOTYCZĄCA PRZEPROWADZONEGO SPACERU BADAWCZEGO
- INFORMACJA DOTYCZĄCA SPOTKAŃ KONSULTACYJNYCH Z INTERESARIUSZAMI W RAMACH LOKALNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI DLA GMINY MICHAŁOWICE NA LATA 2016-2023
- ZAMIESZCZNIE INFORMACJI O PRZEPROWADZANYM BADANIU ANKIETYZACYJNYM W RAMACH LOKALNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI WRAZ Z MOŻLIWOŚCIĄ WYPEŁNIENIA ANKIETY BADAWCZEJ DLA INTERESARIUSZY

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

- INFORMACJA DOTYCZĄCA PRZYSTĄPIENIA DO REALIZACJI LOKALNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI DLA GMINY MICHAŁOWICE NA LATA 2016-2023 WRAZ Z INFORMACJĄ DOTYCZACĄ SPOTKAŃ KONSULTACYJNYCH Z INTERESARIUSZAMI

Ponadto, w ramach prowadzonego procesu rewitalizacji podjęte zostały następujące działania informacyjno-promocyjne:

- wywieszenie plakatu informacyjnego dotyczącego prowadzonych prac w ramach opracowania Lokalnego Programu Rewitalizacji w Urzędzie Gminy Michałowice które miało miejsce 9 listopada 2016 r. oraz 23 grudnia 2016 r.,
- ankietyzacja wśród mieszkańców, informowanie mieszkańców o opracowywaniu i istocie Programu Rewitalizacji), która miała miejsce w terminie 17-30 listopada 2016 r.,
- spotkania informacyjne skierowane do różnych grup interesariuszy, w dniu 16.11.2016 roku w Regułach- siedziba Urzędu Gminy (godz. 16.00 oraz 18.00), w dniu 17.11.2016 w Regułach- siedziba Urzędu Gminy (godz. 16.00 oraz 18.00), 21.11.2016 w Regułach- siedziba Urzędu Gminy (godz. 18.00)
- ekspert zewnętrzny wraz z wybranymi reprezentantami urzędu gminy przeprowadzał spacer badawczy dnia 23.11.2016 r.,
- spotkania Zespołu ds. Rewitalizacji zaplanowano na początek miesiąca lutego 2017 r.,
- przekazanie informacji nt. rewitalizacji podczas sesji Rady Gminy Michałowice- Uchwała Nr XVII/196/2016 z dn.17.10.2016 r. w sprawie przystąpienia do opracowania Lokalnego Programu Rewitalizacji,
- zamieszczenie informacji o podejmowanych w ramach projektu działaniach na tablicach ogłoszeniowych w jednostkach pomocniczych Gminy oraz jednostkach organizacyjnych, świetlicach wiejskich oraz stronie internetowej Urzędu Gminy Michałowice oraz stronie internetowej projektu www.rewitalizacja.michalowice.pl,
- udzielanie informacji zainteresowanym osobom przez pracownika Urzędu Gminy Michałowice,
- wysłanie elektronicznej korespondencji do potencjalnych interesariuszy ws. prowadzonych prac nad opracowywaniem Programu Rewitalizacji,
- indywidualne rozmowy bezpośrednie i telefoniczne z interesariuszami,
- spotkania konsultacyjne z mieszkańcami Gminy Michałowice (ws. obszaru rewitalizacji i zgłaszania propozycji fiszek projektowych) w Regułach- siedziba Urzędu Gminy 05.01.2017 r. godz.17.00; 09.01.2017 r. godz. 17.00 oraz 19.00; 13.01.2017 r. godz. 17.00 oraz 19.00,
- zebranie informacji na temat propozycji projektów i propozycji fiszek projektowych podczas spotkań konsultacyjnych z mieszkańcami Gminy Michałowice (ws. obszaru rewitalizacji i zgłaszania propozycji fiszek projektowych) w Regułach- siedziba Urzędu Gminy 05.01.2017 r. godz.17.00; 09.01.2017 r. godz. 17.00 oraz 19.00; 13.01.2017 r. godz. 17.00 oraz 19.00,
- zamieszczenie projektu Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023 w dniu 06.02.2017 r.,
- zamieszczenie informacji o możliwości zgłaszania uwag do projektu Programu Rewitalizacji na stronie internetowej i tablicach ogłoszeń,
- zamieszczenie artykułu w lokalnej prasie nt. opracowywanego Programu Rewitalizacji (WPR - 13, 20, 27 stycznia 2017 roku oraz 3, 10, 17 lutego 2017 roku, 23 grudnia 2016 roku i 16 grudnia 2016 roku).

Przeprowadzone badanie ankietyzacyjne wśród mieszkańców i przedsiębiorców, które było dodatkowym elementem rozpoznania potrzeb interesariuszy w odniesieniu do obszaru poddanego rewitalizacji, stanowiło istotny element podczas prac nad dokumentem Programu Rewitalizacji.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Podczas prac inicjujących proces rewitalizacji zorganizowany został tzw. spacer badawczy na obszarze gminy, w ramach którego w realnej przestrzeni dokonano analizy istniejących znamion kryzysu w odniesieniu do ogólnodostępnej przestrzeni publicznej, obiektów użyteczności publicznej, zagospodarowania przestrzennego. Spacer badawczy miał miejsce dnia 23.11.2016 r., a wśród jego uczestników znajdowali się przedstawiciele Urzędu Gminy, mieszkańców, organizacji pozarządowych, firmy konsultingowej sporządzającej Program Rewitalizacji.

Rysunek 4 Spacer badawczy podczas prowadzonego procesu opracowania Programu Rewitalizacji- dokumentacja fotograficzna

Źródło: materiały Urzędu Gminy Michałowice

W ramach prowadzonego procesu rewitalizacji zostały przeprowadzone dwa cykle warsztatów konsultacyjnych. Pierwszy cykl spotkań stanowił istotny element podczas prac nad opracowaniem diagnozy czynników i zjawisk kryzysowych, zmierzający do wyodrębnienia obszaru zdegradowanego na terenie Gminy. Warsztaty konsultacyjne z interesariuszami w ramach pierwszego cyklu odbyły się w Urzędzie Gminy Michałowice w Regułach w dniach: 16.11.2016 r., 17.11.2016 r. oraz 21.11.2016 r. Interesariusze: mieszkańcy, przedsiębiorcy, przedstawiciele organizacji pozarządowych, radni mieli możliwość zgłaszania uwag zgłaszania propozycji projektów/działań jakie należy ująć w opracowywanym programie rewitalizacji. Spotkania te posiadały także element edukacyjny, umożliwiający uczestnikom weryfikację ich wiedzy na temat rewitalizacji sensu stricto oraz jej celi i konieczności zaangażowania jak najszerszego grona jej uczestników.

Drugi cykl dotyczył zebrania pomysłów działań i projektów oraz celów i kierunków rozwoju dla wyłonionych obszarów, które przyjęto do rewitalizacji. Spotkania konsultacyjne z interesariuszami w ramach drugiego cyklu spotkań odbyły się w Urzędzie Gminy Michałowice w Regułach, w dniach 05.01.2017 r., 09.01.2017 r. oraz 13.01.2017 r.

W ramach szeroko pojętej partycypacji społecznej do Programu Rewitalizacji zostały zgłoszone projekty, które zostały uwzględnione w dokumencie i przyjęte do realizacji. Należą do nich m. in.: projekt nr 1 „Poprawa estetyki gminy, poprzez stworzenie spójnej koncepcji zagospodarowania terenów zielonych", projekt nr 2 „Tworzenie mikro przestrzeni sąsiedzkich na obszarze rewitalizacji" oraz projekt nr 5 „Odnowa tkanki mieszkaniowej budynków w miejscowości Komorów". Podczas prowadzonych spotkań konsultacyjnych z interesariuszami zgłoszone zostały także inne projekty (dotyczące m in. Osiedla Michałowice i Sołectwa Pęcice), które z uwagi na brak możliwości uzasadnienia wskaźników charakteryzujących obszar nie zostały ujęte w Lokalnym Programie Rewitalizacji.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Przeprowadzone warsztaty konsultacyjne pozwoliły na poznanie opinii szerokiego grona interesariuszy we wszystkich omawianych sferach dotyczących rewitalizacji, zarówno w kwestiach społecznych, gospodarczych, uwarunkowań przestrzennych czy środowiskowych.
Na stronie internetowej urzędu zamieszczona została informacja dotycząca rozpoczęcia procesu rewitalizacji w Gminie oraz informacje dotyczące miejsca i terminów odbywających się warsztatów konsultacyjnych. Interesariusze mieli możliwość zgłaszania konkretnych projektów do realizacji poprzez dystrybuowaną przez Urząd Gminy fiszkę projektową do prowadzonego procesu rewitalizacji. Na stronie internetowej urzędu zamieszczono projekt opracowanego Programu Rewitalizacji do którego interesariusze mieli możliwość zgłaszania uwag, sugestii i komentarzy, które zostały poddane analizie i uwzględnione w dokumencie. Przewiduje się, iż postęp prac i jego wyników w zakresie działań i projektów, których konieczność realizacji została zawarta w opracowanym Programie Rewitalizacji, będzie podawany do publicznej wiadomości w postaci informacji i opracowanych Raportów z realizacji. Proces prowadzonej rewitalizacji będzie zatem transparentny i weryfikowany przez wszystkie zainteresowane strony.

Rysunek 5 Warsztaty konsultacyjne z interesariuszami w ramach Programu Rewitalizacji

Źródło: Urząd Gminy Michałowice

Tabela 2 Kalendarium spotkań konsultacyjnych – Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023

Termin spotkania	Spotkanie
16.11.2016 r.	Spotkanie w dniu 16 listopada 2016 r. godz. 16.00 - Sala w Urzędzie Gminy Michałowice, w zakresie warsztatów konsultacyjnych dotyczących informacji objaśniających zasady rewitalizacji oraz zebrania opinii i sugestii interesariuszy dotyczących wyłonienia obszaru zdegradowanego
	Spotkanie w dniu 16 listopada 2016 r. godz. 18.00 - Sala w Urzędzie Gminy Michałowice, w zakresie warsztatów konsultacyjnych dotyczących informacji objaśniających zasady rewitalizacji oraz zebrania opinii i sugestii interesariuszy dotyczących wyłonienia obszaru zdegradowanego

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Termin spotkania	Spotkanie
17.11.2016 r.	Spotkanie w dniu 17 listopada 2016 r. godz. 16.00 - Sala w Urzędzie Gminy Michałowice, w zakresie warsztatów konsultacyjnych dotyczących informacji objaśniających zasady rewitalizacji oraz zebrania opinii i sugestii interesariuszy dotyczących wyłonienia obszaru zdegradowanego
	Spotkanie w dniu 17 listopada 2016 r. godz. 18.00 - Sala w Urzędzie Gminy Michałowice, w zakresie warsztatów konsultacyjnych dotyczących informacji objaśniających zasady rewitalizacji oraz zebrania opinii i sugestii interesariuszy dotyczących wyłonienia obszaru zdegradowanego
21.11.2016	Spotkanie w dniu 21 listopada 2016 r. godz. 18.00 - Sala w Urzędzie Gminy Michałowice, w zakresie warsztatów konsultacyjnych dotyczących informacji objaśniających zasady rewitalizacji oraz zebrania opinii i sugestii interesariuszy dotyczących wyłonienia obszaru zdegradowanego
05.01.2017	Spotkanie w dniu 5 stycznia 2017 r. godz. 17.00 Sala w Urzędzie Gminy Michałowice, dotyczące zebrania pomysłów działań i projektów oraz celów i kierunków rozwoju dla wyłonionych obszarów, które przyjęto do rewitalizacji
09.01.2017	Spotkanie w dniu 9 stycznia 2017 r. godz. 17.00 Sala w Urzędzie Gminy Michałowice, dotyczące zebrania pomysłów działań i projektów oraz celów i kierunków rozwoju dla wyłonionych obszarów, które przyjęto do rewitalizacji
	Spotkanie w dniu 9 stycznia 2017 r. godz. 19.00 Sala w Urzędzie Gminy Michałowice, dotyczące zebrania pomysłów działań i projektów oraz celów i kierunków rozwoju dla wyłonionych obszarów, które przyjęto do rewitalizacji
13.01.2017	Spotkanie w dniu 13 stycznia 2017 r. godz. 17.00 Sala w Urzędzie Gminy Michałowice, dotyczące zebrania pomysłów działań i projektów oraz celów i kierunków rozwoju dla wyłonionych obszarów, które przyjęto do rewitalizacji
	Spotkanie w dniu 13 stycznia 2017 r. godz. 19.00 Sala w Urzędzie Gminy Michałowice, dotyczące zebrania pomysłów działań i projektów oraz celów i kierunków rozwoju dla wyłonionych obszarów, które przyjęto do rewitalizacji

Źródło: dane Urzędu Gminy Michałowice

3. Partycypacja interesariuszy na etapie wdrażania Lokalnego Programu Rewitalizacji

Zainteresowanie pracami nad programem rewitalizacji ze strony interesariuszy nie było znaczące. Pamiętając, że w diagnozie sytuacji społecznej w Gminie Michałowice uwypuklano problem niskiej aktywności społecznej, należy podjąć systematyczne działania na rzecz większego włączenia interesariuszy w realizację i monitoring programu. Sprzyjać temu powinny zaproponowane rozwiązania organizacyjne realizacji programu, stanowiące podstawowe mechanizmy włączenia interesariuszy programu.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Rysunek 6 System włączania interesariuszy na etapie wdrożenia Lokalnego Programu Rewitalizacji

Źródło: opracowanie własne

Głównym narzędziem wymiany informacji i komunikacji z mieszkańcami i interesariuszami rewitalizacji będzie dedykowana **strona internetowa Urzędu Gminy poświęcona rewitalizacji**.

Poza standardowymi informacjami o bieżącym etapie wdrożenia programu na stronie zamieszczone zostaną aktywne formularze umożliwiające przeprowadzenie krótkich ankiet monitorujących nastroje interesariuszy rewitalizacji oraz pozostałych mieszkańców Gminy.

Dla zobrazowania efektów realizacji programu rewitalizacji planuje się opracowywanie okresowych dokumentów **informacyjnych skierowanych do interesariuszy rewitalizacji zawierających infografikę.** Z uwagi na trudność w odbiorze działań rewitalizacyjnych przez mieszkańców i interesariuszy takie zaawansowane narzędzia promocyjne mogą ożywić nawet najtrudniejszy temat skłaniając obiorców do refleksji i dyskusji. Dobór tła i całej kolorystyki zależny będzie od szczegółowej tematyki danego przekazu.

Narzędziem zapewniającym współpracę z organizacjami pozarządowymi działającymi na obszarze rewitalizacji będzie Program **współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego**. Program przyjmowany jest corocznie zgodnie z przepisami ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. W Programie ujęte zostaną zadania dla NGO's związane z promowaniem efektów programu rewitalizacji skierowane do mieszkańców i interesariuszy rewitalizacji.

Kolejnym narzędziem aktywizacji i włączenia mieszkańców na etapie wdrożenia Programu będzie **partycypacyjna ewaluacja Programu**. Ewaluacja wykonania Programu dokonywana będzie w trakcie (ewaluacje bieżące – on-going, mid-term), ale również po jej formalnym zakończeniu (ex-post). Celami szczegółowymi planowanej ewaluacji on-going będą ocena wyników Programu (tj. produktów i rezultatów) oraz identyfikacja czynników sukcesu lub ryzyka osiągnięcia skwantyfikowanych celów; Ocena systemu zarządzania i wdrażania Programu – tzn. sprawności przepływu informacji,

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

dokumentów, środków finansowych i realizacji zadań oraz identyfikacja barier prawnych i administracyjnych wdrażania Programu; Ocena, czy warunki zewnętrzne wdrażania Programu się zmieniły (np. aktualność Programu względem zmieniającej się sytuacji społeczno-gospodarczej, kontekstu prawnego, diagnozy potrzeb itp.) oraz czy w tym kontekście cele rewitalizacji pozostają aktualne; Ocena wpływu i użyteczności zakończonych projektów rewitalizacyjnych, tj. ocena zadań zakończonych w ewaluowanym okresie w ramach poszczególnych celów do 2023 roku. W ramach ewaluacji zaplanowane zostaną komponenty badań terenowych i jakościowych z mieszkańcami i interesariuszami rewitalizacji, które mają na celu pozyskanie aktualnych informacji, które będą mogły posłużyć do modyfikacji programu w razie takiej konieczności.

Kolejnym elementem partycypacji interesariuszy na etapie wdrażania Lokalnego Programu Rewitalizacji będzie otwarta formuła uczestnictwa interesariuszy w spotkaniach **Zespołu ds. Rewitalizacji**, którego założenia i kompetencje zostały opisane w rozdziale pn. System zarządzania, wdrażania, monitoringu i ewaluacji Lokalnego Programu Rewitalizacji. Interesariusze będą mieli możliwość osobistej wypowiedzi oraz wyrażenia opinii dotyczących przebiegu prac w prowadzonym procesie rewitalizacji, zarówno podczas otwartych spotkań Zespołu ds. Rewitalizacja jak i poprzez **udostępniony na stronie internetowej Urzędu Gminy Michałowice formularz pytań badawczych do prowadzonego procesu rewitalizacji**.

Możliwe będzie także ewentualne zgłaszanie nowych propozycji projektów rewitalizacyjnych. Spotkania Zespołu ds. Rewitalizacji w których uczestniczyć będą przedstawiciele mieszkańców, przedsiębiorców, organizacji pozarządowych, instytucji edukacyjnych, kulturalnych, społecznych czy przedstawiciele Urzędu Gminy, dotyczyć będą nie tylko postępu prac w realizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji, ale także umożliwią realną ocenę słuszności podjętych działań lub zaproponowanie zmian, które wpłyną na lepszą efektywność prowadzonego procesu rewitalizacji. Interesariusze Lokalnego Programu Rewitalizacji będą posiadali zatem realny wpływ na kształt prowadzonej rewitalizacji poprzez propozycje zmian czy wprowadzenia do Programu Rewitalizacji nowych projektów rewitalizacyjnych. Dzięki zintegrowaniu wszystkich uwag i opinii dotyczących wdrożenia Programu w jednym miejscu tj. Urząd Gminy oraz Zespół ds. rewitalizacji możliwie będzie systemowe analizowania zbieranych propozycji modyfikacji zakresu i trybu wdrożenia Programu w celu jak najlepszego dostosowania do oczekiwań mieszańców Gminy i interesariuszy rewitalizacji.

Sprawozdania dotyczące postępu prac w procesie rewitalizacji podawane będą do publicznej wiadomości poprzez ich zamieszczenie na stronie internetowej Urzędu Gminy Michałowice.

4. Docelowe grupy wsparcia

Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023 roku jest programem kierowanym do wszystkich interesariuszy, którzy ze względu na swoją działalność zawodową, społeczną lub osobiste powiązania z gminą są zainteresowani uczestnictwem w programie.

Docelowymi grupami wsparcia w procesie prowadzonej rewitalizacji są:

- mieszkańcy obszaru rewitalizacji,
- mieszkańcy obszarów bezpośrednio objętych przekształceniami materialno-technicznymi,
- osoby i rodziny ubogie oraz zagrożone wykluczeniem społecznym,
- dzieci i młodzież,

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

- seniorzy,
- przedsiębiorcy lokalni,
- osoby aktywnie spędzające czas wolny, w tym rowerzyści, biegacze, spacerowicze,
- członkowie stowarzyszeń i nieformalnych grup zainteresowań.

Znaczącą docelową grupą wsparcia będą mieszkańcy obszaru rewitalizacji doświadczający trudności związanych z zagospodarowaniem czasu wolnego, rozwojem osobistym, integracją społeczną i brakiem przywiązania do miejsca zamieszkania. Osoby te będą adresatami większości zadań projektów zintegrowanych o charakterze społecznym, ale także inwestycyjnym.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

CZĘŚĆ IV. Podstawa prawna programu rewitalizacji oraz horyzont czasowy

Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023 został opracowany na podstawie art. 18 ust. 2 pkt. 6 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2016 r. poz. 446 ze zm.). Należy jednak zauważyć, iż w pracach nad programem wzorowano się na niektórych rozwiązaniach proceduralnych określonych w ustawie z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji, dotyczących maksymalnego zasięgu i zaludnienia obszaru wyznaczonego do rewitalizacji oraz szerokiego udziału społeczności w konsultacjach programu odnośnie jego zasięgu terytorialnego i planowanych przedsięwzięć realizacyjnych. W programie uwzględniono zapisy „Instrukcji dotyczącej przygotowania projektów rewitalizacyjnych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020 oraz preferencji dla projektów mających na celu przywrócenia ładu przestrzennego".

Program Rewitalizacji został opracowany i uchwalony przez Radę Gminy Michałowice, wyznaczając w najbliższym horyzoncie czasowym plan działań odnoszących się do sfery społecznej, gospodarczej, funkcjonalno-przestrzennej, technicznej oraz środowiskowej. Pierwotna wersja Programu została przyjęta Uchwałą Nr XXI/258/2017 Rady Gminy Michałowice z dnia 28 lutego 2017 roku. Dokument ten został zaktualizowany w celu wdrożenia uwag MJWPR zgłoszonych Gminie w celu wprowadzenia Programu na rejestr programów województwa mazowieckiego.

Etap diagnostyczny, który ujęto w pracach nad dokumentem Programu Rewitalizacji przeprowadzono na zasadach określonych w *ustawie* z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji, w której w art. 4 ust. 1 jest mowa o tym, że wójt, burmistrz albo prezydent miasta prowadzi analizy, w których wykorzystuje obiektywne i weryfikowalne mierniki i metody badawcze dostosowane do lokalnych uwarunkowań w celu opracowania diagnozy służącej sporządzeniu programu rewitalizacji, a w zasadzie wykonaniu elementów tego programu, jakimi są wyznaczenie obszaru zdegradowanego i wyznaczenie obszaru rewitalizacji. Powszechną jest świadomość, że wybór miejsc, w których będą koncentrowały się działania naprawcze, powinien być poprzedzony dokładnym rozpoznaniem problemów rozwojowych i możliwości ich rozwiązywania. Intencją władz Gminy Michałowice było przeprowadzenie szerokiej analizy zjawisk kryzysowych na potrzeby aktualnego Programu Rewitalizacji po to, by ewentualnie w przyszłości, w oparciu o te diagnozy można było zmienić formułę programu rewitalizacji na zasadach określonych w *ustawie z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji*.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

CZĘŚĆ V. Zgodność programu rewitalizacji z dokumentami i programami rozwojowymi

Proces przemian społeczno-gospodarczych na obszarach wyłonionych jako obszary kryzysowe na terenie Gminy, stanowi istotę działań realizowanych w procesie rewitalizacji, a ujętych w dokumencie Programu Rewitalizacji. Wzajemna komplementarność wszystkich kluczowych dokumentów strategicznych i planistycznych zarówno na poziomie europejskim, krajowym czy regionalnym stanowi istotny aspekt związany z powodzeniem podjętych działań zmierzających do wyeliminowania czynników i zjawisk kryzysowych w Gminie, które służyć będą do pobudzenia jej rozwoju społeczno-gospodarczego.

Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023 jest spójny z zewnętrznymi programami rozwojowymi i dokumentami oraz z dokumentami wewnętrznymi, obowiązującymi w Gminie Michałowice. Wśród dokumentów gminy, które zostały opracowane i przyjęte na potrzeby właściwej realizacji działań i projektów służących rozwojowi Gminy, na których oparto zapisy niniejszego Programu Rewitalizacji należą: Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Michałowice do 2023 roku, Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Michałowice, Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Michałowice.

1. Strategie Unii Europejskiej i strategie krajowe

Program opracowano na zasadach wynikających z aktualnej polityki strategicznej kraju i Unii Europejskiej. Dokument *Europa 2020 – Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*, odnosi się do podstawowych problemów współczesnej Europy i obejmuje trzy zasadnicze kierunki działań:

- rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji,
- wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej,
- sprzyjanie włączeniu społecznemu - wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną.

Do tych kierunków strategicznych, a w szczególności do potrzeby działań na rzecz włączenia społecznego, nawiązują dokumenty unijne i krajowe opracowane w perspektywie finansowej UE 2014 – 2020, między innymi Umowa Partnerstwa, czyli dokument regulujący stosowanie w Polsce polityk unijnych z zakresu polityki spójności, wspólnej polityki rolnej i polityki rybołówstwa. W dokumencie Programowanie perspektywy finansowej 2014–2020 Umowa Partnerstwa[1] zawarto 11 celów tematycznych, do których nawiązują krajowe i regionalne programy operacyjne na lata 2014 – 2020.

Spośród tych celów bezpośrednie odniesienia do rewitalizacji mają:

- Cel tematyczny 4. Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach,

[1] Dokument w wersji obowiązującej od grudnia 2015 r.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

- Cel tematyczny 6. Zachowanie i ochrona środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami,
- Cel tematyczny 7. Promowanie zrównoważonego transportu i usuwanie niedoborów przepustowości w działaniu najważniejszej infrastruktury sieciowej,
- Cel tematyczny 8. Promowanie trwałego i wysokiej jakości zatrudnienia oraz wsparcie mobilności pracowników,
- Cel tematyczny 9. Promowanie włączenia społecznego, walka z ubóstwem i wszelką dyskryminacją.

Komplementarne pod względem treści odniesienia do powyższych celów tematycznych mają także następujące dokumenty krajowe:

- Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014 – 2020,
- Narodowy Plan Rewitalizacji (projekt z 2015 r.).

Wcześniejsze krajowe programy strategiczne: Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 oraz Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010 – 2020 Regiony, Miasta, Obszary wiejskie, bezpośrednio wskazywały na konieczność podjęcia zintegrowanych działań w zdegradowanych, tracących przyjęte funkcje obszarach wewnątrz miast i regionów.

Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023 nawiązuje do powyższych programów strategicznych, ponieważ w swoich celach działania i zadaniach koncentruje się, w sobie właściwej, lokalnej skali gminy, na zagadnieniach:

- włączenia społecznego i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu w sferze dogodnej dostępności do przestrzeni publicznych i obiektów użyteczności publicznej dla osób niepełnosprawnych oraz społecznej (działania i projekty ukierunkowane na integrację społeczności lokalnej, jej aktywizację),
- poprawy jakości życia, w kontekście estetycznym (ład przestrzenny), funkcjonalnym (poprawy dostępności usług rekreacyjno-wypoczynkowych, usług kulturalnych),
- wspierania lokalnej przedsiębiorczości poprzez projekty umożliwiające podniesienie wiedzy i wskazanie nowych form rozwoju dla osób prowadzących działalność gospodarczą na obszarach rewitalizowanych.

2. Dokumenty regionalne

Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku. Innowacyjne Mazowsze

W strategii zagadnienia rewitalizacji znalazły szerokie odzwierciedlenie, w opisie tego procesu zwrócono uwagę na istotę działań rewitalizacyjnych, które prowadzą do łagodzenia i likwidacji degradacji obszarów przez nadanie im nowej jakości funkcjonalnej i stworzenie warunków do jego rozwoju, przy czym wskazano konieczność wykorzystania w procesie rewitalizacji czynników endogenicznych.

Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku jest dokumentem, którego zapisy określają kształt przyszłego rozwoju regionu oraz definiują jego długookresowe procesy rozwojowe. Następstwem wdrażania Strategii powinno być zdynamizowanie procesu rozwoju i modernizacji gospodarki regionu oraz poprawa warunków i jakości życia mieszkańców. Jednym z elementów Strategii jest również określenie właściwych dla województwa rozwiązań oraz wskazanie działań,

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

które najlepiej przygotują gospodarkę i społeczeństwo do potrzeb i wyzwań przyszłości. Cel główny realizacji Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego zaprezentowano poniżej:

Rysunek 7. Cel główny Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku

Zmniejszenie dysproporcji rozwoju w Województwie Mazowieckim, wzrost znaczenia obszaru metropolitalnego Warszawy w Europie

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku „Innowacyjne Mazowsze".

Aby umożliwić realizację celu głównego, w Strategii wyodrębniono poszczególne cele strategiczne:

Rysunek 8. Cele strategiczne Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku

Przemysł i produkcja (cel priorytetowy):
Rozwój produkcji ukierunkowanej na eksport w przemyśle zaawansowanych i średniozaawansowanych technologii oraz w przemyśle i przetwórstwie rolno-spożywczym

Gospodarka:
Wzrost konkurencyjności regionu poprzez rozwój działalności gospodarczej oraz transfer i wykorzystanie nowych technologii

Przestrzeń i transport:
Poprawa dostępności i spójności terytorialnej regionu oraz kształtowanie ładu przestrzennego

Społeczeństwo:
Poprawa jakości życia oraz wykorzystanie kapitału ludzkiego i społecznego do tworzenia nowoczesnej gospodarki

Środowisko i energetyka:
Zapewnienie gospodarce regionu zdywersyfikowanego zaopatrzenia w energię przy zrównoważonym gospodarowaniu zasobami środowiska

Kultura i dziedzictwo:
Wykorzystanie potencjału kultury i dziedzictwa kulturowego oraz walorów środowiska przyrodniczego dla rozwoju gospodarczego regionu i poprawy jakości życia

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku „Innowacyjne Mazowsze".

Projekty zawarte w Lokalnym Programie Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023 wykazują wysoką zbieżność z celami strategicznymi zdefiniowanymi w Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego.

Zbieżność tą wykazano poniżej:

- gospodarka – projekty zawarte w Programie Rewitalizacji mają na celu tworzenie dobrych warunków dla rozwoju lokalnej przedsiębiorczości, która wpłynie na wzrost konkurencyjności regionu,

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

- przestrzeń i transport – w Programie Rewitalizacji zawarto projekty zakładające zagospodarowanie przestrzeni publicznej, racjonalne kształtowanie ładu przestrzennego,
- społeczeństwo – projekty zawarte w Programie Rewitalizacji mają na celu poprawę jakości życia mieszkańców Gminy oraz rozwój kapitału ludzkiego, potencjału mieszkańców,
- środowisko i energetyka – projekty zawarte w Programie Rewitalizacji zakładają podejmowanie działań mających na celu zrównoważone gospodarowanie zasobami środowiska.

3. Dokumenty powiatowe

Strategia Rozwoju Powiatu Pruszkowskiego na lata 2015-2025

Dokument Strategii Rozwoju Powiatu Pruszkowskiego na lata 2015-2025 czytelnie formułuje istotę jego powstania, określając, iż zasadniczym powodem stworzenia dokumentu są „potrzeby i ambicje rozwojowe wspólnoty samorządowej”[2], które powinny znaleźć ujście w sposób czytelny i realistyczny w celach działania lokalnej administracji. Ugruntowanie tych działań zawarte ostało w zdefiniowanej w Strategii wizji powiatu na rok 2025, która brzmi: „Powiat pruszkowski to miejsce, które pozwala mieszkańcom w pełni korzystać zarówno z zalet bycia częścią stołecznej aglomeracji, jak i z dobrych stron spokojnego życia na uboczu. W powiecie pruszkowskim estetyczna, pełna zieleni przestrzeń publiczna i spokojne sąsiedztwo współgrają ze sprawną infrastrukturą oraz różnorodną bazą nowoczesnych usług i przemysłu, a rozwój oparty jest na współpracy terytorialnej i partycypacji”[3].
Dokument określa 5 obszarów tematycznych, które doprecyzowuje 19 celów strategicznych. Wśród nich znajdują się:

- ✓ **Obszar: Wysoki kapitał ludzki i społeczny jako podstawa rozwoju gospodarczego**

Cel A: Poprawa jakości edukacji i podnoszenie kapitału ludzkiego pozwalające mieszkańcom na uzyskanie satysfakcji zawodowej i stymulujące rozwój regionu.
Cel B: Podniesienie skuteczności aktywnego stymulowania zatrudnienia, aby ułatwić mieszkańcom znalezienie satysfakcjonującej pracy.
Cel C: Stworzenie przyjaznych warunków dla rozwoju biznesu ze szczególnym uwzględnieniem społecznie odpowiedzialnego biznesu o wysokim zapotrzebowaniu na wysoko wykwalifikowanych pracowników, aby zapewnić wysoką jakość miejsc pracy powstających w powiecie.
Cel D: Rozwój kapitału społecznego pozwalający na budowanie trwałych więzi społecznych i włączenie jak największej liczby mieszkańców w działania na rzecz dobra wspólnego.

- ✓ **Obszar: Przyjazne mieszkańcom rozwiązania komunikacyjne**

Cel E: Zapewnienie sprawnej komunikacji wewnątrz powiatu i połączeń z Warszawą, a także zwiększenie dostępności alternatyw dla samochodu.
Cel F: Poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego.
Cel G: Zapewnienie atrakcyjności roweru jako środka transportu.

- ✓ **Obszar: Bezpieczeństwo i równość szans**

Cel H: Podniesienie skuteczności służb ratunkowych, aby szybko i skutecznie nieść mieszkańcom pomoc w sytuacjach zagrożenia życia, zdrowia i mienia.

[2] Strategia Rozwoju Powiatu Pruszkowskiego na lata 2015-2025- str. 3
[3] tamże str. 25

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Cel I: Podniesienie skuteczności działań profilaktycznych celem zapobiegania zagrożeniom cywilizacyjnym i naturalnym.
Cel J: Poprawa efektywności i organizacji działania pomocy społecznej zapewniające realne i adekwatne do potrzeb wsparcie osobom potrzebującym.
Cel K: Poprawa jakości i dostępności usług zdrowotnych pozwalająca zaoferować mieszkańcom wysoki standard opieki w pobliżu miejsca zamieszkania.
Cel L: Włączenie społeczne zapewniające członkom różnych grup społecznych równe korzystanie z oferty powiatu.

- ✓ **Obszar: Wysoki standard zamieszkania i wypoczynku**

Cel M: Poprawa jakości oraz dostępności oferty kulturalnej, rozrywkowej i sportowej, pozwalająca na atrakcyjne spędzanie czasu wolnego blisko miejsca zamieszkania.
Cel N: Poprawa stanu i dbałość o środowisko naturalne, pozwalające dzisiejszym i przyszłym mieszkańcom powiatu na życie w zdrowym otoczeniu.
Cel O: Poprawa ładu przestrzennego i zapewnienie odpowiedniej ilości zieleni na terenach zurbanizowanych, aby powiat wyróżniał się wysoką estetyką i atrakcyjnością.

- ✓ **Obszar: Sprawna i otwarta na mieszkańców administracja**

Cel P: Osiągnięcie wysokiej efektywności pozyskiwania finansowania zewnętrznego pozwalające na realizację aspiracji rozwojowych wspólnoty powiatowej.
Cel Q: Usprawnienie organizacji i efektywności działania urzędu, aby zapewnić mieszkańcom szybką i komfortową obsługę.
Cel R: Otwarcie urzędu na mieszkańców dzięki partycypacji, rozwiązaniom informatycznym i jawności informacji.
Cel S: Osiągnięcie wysokiego poziomu współpracy jednostek administracji, aby realizować wspólne cele efektywniej i kompleksowo.

Wśród wskazanych powyżej obszarów tematycznych Strategii Rozwoju Powiatu Pruszkowskiego, zwłaszcza obszar odnoszący się do wysokiego standardu zamieszkania i wypoczynku znajduje odzwierciedlenie w niniejszym dokumencie Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Michałowice i odpowiada celowi 1 ujętemu w sformułowaniu: *„stworzenie atrakcyjnej przestrzeni kulturalno-rekreacyjno-wypoczynkowej”*. Pozostałe obszary tematyczne Strategii dokument Programu Rewitalizacji zawarł w celu strategicznym 3, który brzmi: *„budowa marki obszaru rewitalizowanego i gminy poprzez wzmocnienie jej potencjałów społecznych, przestrzennych, infrastrukturalnych, gospodarczych i środowiskowych”*, co jednoznacznie dowodzi zbieżność celów i kierunków działania ujętych w analizowanych dokumentach.

4. Dokumenty Gminy Michałowice

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego

Podstawę prawną sporządzenia Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Michałowice, stanowi ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2012 poz. 647 z późn. zm.), a także podjęta uchwała Nr XXXIX/347/2006 Rady Gminy Michałowice z dnia 6.III.2006 r.

Zapisy dokumentu wskazują istniejące uwarunkowania oraz ograniczenia i zagrożenia wpływające na rozwój Gminy. Wśród uwarunkowań przestrzennych dokument wskazuje na wiodącą rolę oddziaływania Warszawy i Pasma Zachodniego Aglomeracji Warszawskiej oraz związaną z nimi presję urbanizacyjną migracji, dogodną dostępność komunikacyjną do Warszawy i Pruszkowa, rozwój inwestycji, które bezpośrednio wpływają na rozwój przestrzenny Gminy Michałowice. Innym znaczącym uwarunkowaniem przestrzennym jest konieczność zachowania walorów środowiska przyrodniczego i rozwój walorów rekreacyjnych gminy dla potrzeb jej mieszkańców oraz potrzeb mieszkańców aglomeracji. W kontekście powyższym wskazane jest utrzymanie niezabudowanych ciągów przyrodniczych doliny rzek Utraty, Raszynki i Zimnej Wody, które stanowią potencjał rozwojowy gminy. Rozwój funkcji zabudowy mieszkaniowej oraz zabudowy związanej z prowadzeniem działalności gospodarczej warunkowany jest ograniczeniami jakie stwarza powszechna na obszarze gminy własność prywatna i brak terenów komunalnych umożliwiających rozwój budownictwa wielomieszkaniowego.
Istotnym ograniczeniem rozwoju poszczególnych funkcji przestrzennych gminy jest między innymi:

- ✓ niedoinwestowanie w infrastrukturę techniczną i komunikację (zagrożenia środowiska przyrodniczego wynikające z powyższej przesłanki),
- ✓ ograniczenia w zakresie rozwoju funkcji mieszkalnych na obszarze gminy związanych z ochroną środowiska,
- ✓ konieczność opracowania i uchwalenia nowych planów miejscowych umożliwiających rozwój funkcji mieszkaniowych i gospodarczych,
- ✓ konieczność wyposażenia obszarów przeznaczonych na rozwój funkcji mieszkaniowych w niezbędną infrastrukturę techniczną oraz dostosowanie wskazanych wyżej obszarów do wymogów umożliwiających zachowanie ładu przestrzennego,
- ✓ niekorzystny wpływ na środowisko emisji zanieczyszczeń, których źródłem jest komunikacja i przemysł,
- ✓ brak wystarczającego nasycenia na obszarze Gminy urządzeniami rekreacyjno-turystycznymi, w oparciu o istniejące zasoby przyrodnicze,
- ✓ konieczność utrzymania funkcji rolniczych na obszarze Gminy, na której znajdują się wartościowe gleby umożliwiające intensyfikację gospodarki rolnej,
- ✓ konieczność utrzymania istniejących uwarunkowań związanych ze środowiskiem kulturowym, w zakresie układów urbanistycznych osiedli: Komorów, Michałowice, Pęcice Małe oraz zespołów kulturowych, obiektów zabytkowych, stref ochrony konserwatorskiej, obiektów archeologicznych,
- ✓ konieczność zachowania walorów środowiska przyrodniczego w postaci znacznych obszarów leśnych, obszarów chronionych, pomników i parków podworskich oraz stref krajobrazu chronionego,
- ✓ konieczność usprawniania powiązań komunikacyjnych na funkcjonujących na obszarze Gminy dróg oraz konieczność wyeliminowania ruchu o charakterze tranzytowym,
- ✓ konieczność usprawnienia układu drogowego i wytyczenia nowych dróg dla rozwoju funkcji mieszkalnych i usługowych, w tym budowa wewnętrznej sieci dróg dojazdowych, ścieżek rowerowych wzdłuż linii WKD oraz na terenach pozyskanych przez Gminę.

Dokument Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Michałowice definiuje obszary priorytetowe dla rozwoju Gminy, które wpływają poprzez swoje rozlokowanie i wzajemne relacje na wyznaczony kierunek zmian w strukturze Gminy. Wśród nich znajdują się[4]:

[4] Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Michałowice

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

- ✓ **obszary priorytetowe**, położone dwubiegunowo wzdłuż trasy kolejki WKD – główne ośrodki usługowo-mieszkaniowe: Reguły oraz Komorów wraz z częścią Granicy,
- ✓ **obszary wspomagające**, położone w bezpośrednim sąsiedztwie ośrodków głównych, zlokalizowane po ich zewnętrznych granicach, czyli: lokalne ośrodki usługowo-mieszkaniowe: Michałowice, Michałowice Wieś i część Opaczy Małej oraz Nowa Wieś i Granica,
- ✓ **obszary krystalizujące**, położone centralnie pomiędzy dwoma głównymi ośrodkami – miejscowości mieszkaniowo-rekreacyjne: Pęcice, Pęcice Małe, Komorów - Wieś,
- ✓ **obszary o mniejszym znaczeniu w strukturze gminy**, położone peryferyjnie - tereny aktywności gospodarczej Opaczy - Kolonii (na północnym-wschodzie); tereny przemysłowe Sokołowa (na wschodzie); tereny rolne Suchego Lasu (na południowym - wschodzie); tereny leśne Nadleśnictwa Chojnów (na południe); wojskowe tereny zamknięte Helenowa (na zachodzie).

Z ustaleń ogólnych dokumentu wynika konieczność realizacji „strategii tworzenia możliwości wzajemnie niekonfliktowego rozwoju wszystkich podstawowych form wykorzystania przestrzeni, poprawy ładu przestrzennego oraz podniesienia atrakcyjności wizerunku Gminy”[5].

Zgodność dokumentu Programu Rewitalizacji i dokumentu Studium znajduje potwierdzenie w przyjętych do realizacji projektach, które stanowią rozwiązanie istniejących, zdefiniowanych barier rozwoju, odnoszących się do:

- ✓ konieczności wyposażenia obszarów przeznaczonych na rozwój funkcji mieszkaniowych w niezbędną infrastrukturę techniczną oraz dostosowanie wskazanych wyżej obszarów do wymogów umożliwiających zachowanie ładu przestrzennego,
- ✓ braku wystarczającego nasycenia na obszarze gminy urządzeniami rekreacyjno-turystycznymi, w oparciu o istniejące zasoby przyrodnicze,
- ✓ konieczności utrzymania istniejących uwarunkowań związanych ze środowiskiem kulturowym, w zakresie układów urbanistycznych osiedli: Komorów, Michałowice, Pęcice Małe oraz zespołów kulturowych, obiektów zabytkowych, stref ochrony konserwatorskiej, obiektów archeologicznych.

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Michałowice do 2023 roku

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Michałowice do 2023 roku, jest dokumentem, w którym wytyczono kierunki działań Gminy wraz z planem umożliwiającym jej dynamiczny rozwój tak, aby stanowiły one ciąg logiczny i były odpowiednio wkomponowane w nakreśloną wizję rozwoju.

Dokument zawiera Wizję Rozwoju Gminy Michałowice do 2023, którą przedstawiają następujące stwierdzenia[6]:

- ✓ Gmina Michałowice cechuje się wysoką atrakcyjnością zamieszkania, na którą składa się m.in. dobrze rozwinięta infrastruktura techniczna oraz dogodne powiązania komunikacyjne z sąsiednimi gminami oraz Warszawą,
- ✓ Gmina Michałowice oferuje szeroki wachlarz usług publicznych takich jak m.in. usługi edukacyjne, kulturalne, zdrowotne oraz opiekuńcze dla dzieci i osób starszych,

[5] tamże

[6] Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Michałowice do 2023 roku

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

- ✓ Gmina Michałowice charakteryzuje się innowacyjnym oraz konkurencyjnym rynkiem lokalnym, działania Gminy ukierunkowane są głównie na wspieranie sektora MSP oraz stworzenie dogodnych warunków dla inwestorów,
- ✓ Mieszkańcy mogą korzystać z bogatej różnorodnej oferty spędzania wolnego czasu na terenie Gminy.

Wizerunek Gminy Michałowice w najbliższej przyszłości, zgodnie ze Strategią Zrównoważonego Rozwoju, możliwy będzie do osiągnięcia poprzez zestaw celów strategicznych, celów operacyjnych oraz programów realizacyjnych. Ten arsenał skrupulatnie dobranych środków i narzędzi wykonawczych skutkował będzie dynamicznym rozwojem gminy we wszelkich możliwych aspektach społeczno-gospodarczych. Dokument definiuje pięć celów strategicznych, ujętych w następujących sformułowaniach:

- ✓ zapewnienie wysokiego standardu zamieszkania i wypoczynku mieszkańców oraz świadczonych usług społecznych,
- ✓ tworzenie jak najlepszych warunków do trwałego wzrostu przedsiębiorczości mieszkańców i dalszego rozwoju gospodarczego,
- ✓ osiągnięcie europejskich standardów stanu środowiska przyrodniczego oraz racjonalne zagospodarowanie przestrzenne gminy,
- ✓ zapewnienie sprawnych powiązań komunikacyjnych gminy z otoczeniem, w tym z Warszawą oraz rozbudowa i modernizacja wewnętrznego układu drogowego,
- ✓ zapewnienie wysokiego standardu realizacji funkcji administracyjnych gminy, rozwój społeczeństwa informacyjnego, promocja gminy.

Powyższe cele zostały uzupełnione o cele operacyjne, które są pomocne w planowaniu strategicznym i umożliwieniu realizacji celów strategicznych. Jak zapisano w dokumencie Strategia Zrównoważonego Rozwoju: „programy wdrażające Strategię zostały opracowane na podstawie przeprowadzonej diagnozy uwarunkowań rozwojowych Gminy oraz dokonanej Analizy SWOT i uporządkowano je w taki sposób, aby przyczyniały się do realizacji określonych celów strategicznych i operacyjnych. Zadania zawarte w programach realizacyjnych stanowią listę przedsięwzięć, która może być w przyszłości sukcesywnie uzupełniania i modyfikowana w zależności od uwarunkowań rozwojowych Gminy Michałowice. Zebrane zadania przyporządkowane zostały do 7 wyodrębnionych programów realizacyjnych[7]:

[7] Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Michałowice do 2023 roku

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Rysunek 9 Programy Realizacyjne w Strategii Zrównoważonego Gminy Michałowice do 2023 roku

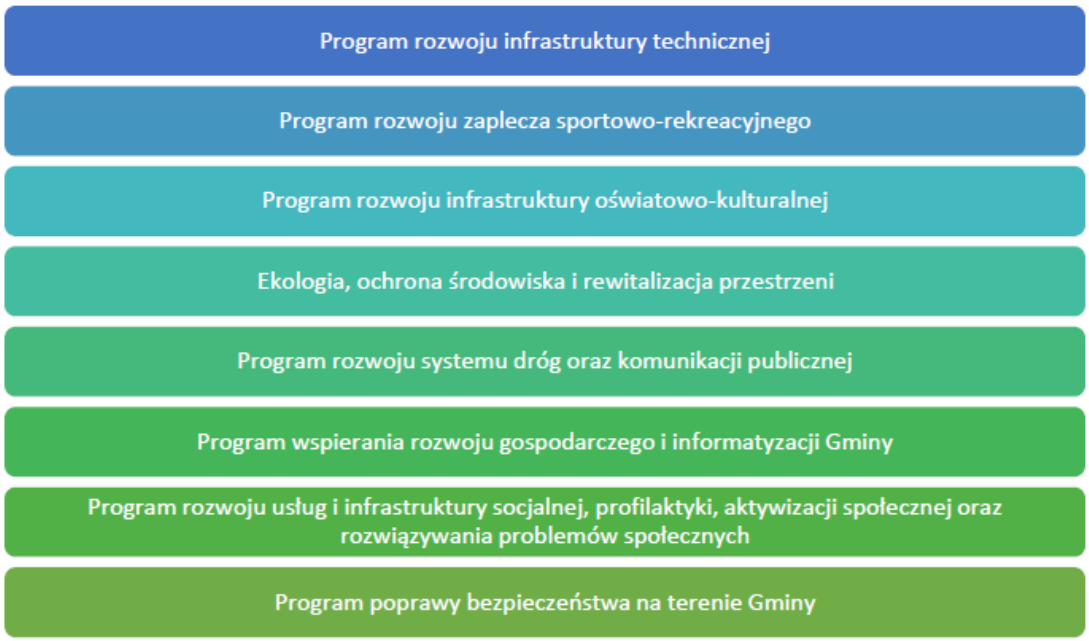

Źródło: Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Michałowice do 2023 roku

Wszystkie wskazane wyżej cele w sposób jednoznaczny korelują z celami, działaniami i projektami wskazanymi w Programie Rewitalizacji. Ich zgodność potwierdzają analizy oraz ujęte w postaci zadań do realizacji następujące działania i inwestycje, które odpowiadają następującym programom realizacyjnym Strategii:

- ✓ Program rozwoju zaplecza sportowo-rekreacyjnego (działania i projekty w Programie Rewitalizacji, które związane są z budową infrastruktury rekreacyjno - wypoczynkowej, działania w zakresie podniesienia poziomu usług związanych z rekreacją i wypoczynkiem),
- ✓ Program rozwoju infrastruktury oświatowo-kulturalnej (projekty związane m.in. z remontem biblioteki, projekt pn. „Dom Idei Miasto Ogród Komorów", przystosowanie obiektu Zespołu-Pałacowo-Parkowego w Pęcicach do potrzeb edukacyjnych i kulturalnych),
- ✓ Ekologia, ochrona środowiska, rewitalizacja przestrzeni (projekty związane z urządzeniem ciągów spacerowo-rowerowych, projekt dotyczący tworzenia mikro-przestrzeni sąsiedzkich, odnowa tkanki mieszkaniowej budynków w miejscowości Komorów, budowa obiektów infrastruktury rekreacyjnej, przywrócenie walorów środowiskowych Zalewu Komorowskiego, zagospodarowanie przestrzeni parku w Regułach, Remont i przystosowanie Zespołu Pałacowo-Parkowego w Pęcicach do potrzeb działalności kulturalnej i poszerzania wiedzy historycznej, projekt pn. „Dom Idei Miasto Ogród Komorów", projekt dotyczący przeprowadzenia kampanii edukacyjnej związanej z zagadnieniami ochrony środowiska),
- ✓ Program wspierania rozwoju gospodarczego i informatyzacji gminy (projekt pn. Aktywni dla Aktywnych - otwarte forum wymiany wiedzy biznesowej, projekt pn. „Organizacja szkoleń i zajęć międzypokoleniowych podnoszących kompetencje mieszkańców, w tym w zakresie technologii informatycznych"),
- ✓ Program rozwoju usług i infrastruktury socjalnej, profilaktyki, aktywizacji społecznej oraz rozwiązywania problemów społecznych (projekt pn.: „Zwiększenie świadomości mieszkańców w zakresie poprawy bezpieczeństwa poprzez edukację i działania prewencyjne"; „Wolni od uzależnień"- cykl spotkań i prelekcji; „Organizacja szkoleń i zajęć międzypokoleniowych […]"; „Stworzenie Centrum Aktywizacji Społecznej w miejscowości Komorów"; „Otwarte

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

ogrody Komorów”- organizacja imprez społeczno-kulturalnych prezentujących walory historii, kultury i tradycji miejscowości”; „Działania integracyjne dla lokalnej społeczności obszaru rewitalizowanego”; „Organizacja imprez kulturalnych i warsztatów dla dzieci, młodzieży, dorosłych i seniorów, jako forma aktywizacji społeczeństwa”; „Organizacja imprez plenerowych promujących aktywny wypoczynek i rekreacje oraz integrujących społeczność lokalną”; „Promocja aktywności lokalnej – organizacja Rajdu Pęcickiego wzmacniająca integracje mieszkańców i przynależność regionalną”; „Akademia Lokalnych Liderów Młodzieżowych”; „Integracja działań społecznych skupionych na terenach Zalewu Komorowskiego”; „Społeczny program mentoringowy „Klub Mentora”).

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Michałowice na lata 2014-2020

Obowiązek opracowania dokumentu Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Michałowice na lata 2014-2020 wynika z mocy Ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej. Powinny w nim być zdiagnozowane kluczowe problemy społeczne gminy oraz sposoby ich rozwiązania. Aby mieć możliwość zrealizowania powyższych założeń zdefiniowano w dokumencie obszary rozwoju gminy, które określają także wybrane do realizacji obszary strategiczne[8]:

- ✓ rozwój wielopłaszczyznowego wsparcia dziecka i rodziny,
- ✓ rozwój profilaktyki i rozwiązywania problemów związanych z nadużywaniem alkoholu, narkotyków i innych używek,
- ✓ aktywizacja i wsparcie osób niepełnosprawnych,
- ✓ aktywizacja i wsparcie osób starszych w Gminie Michałowice,
- ✓ wsparcie integracji społecznej i współpracy środowiskowej,
- ✓ wsparcie mieszkańców na rynku pracy,
- ✓ wzmocnienie poziomu i poczucia bezpieczeństwa mieszkańców gminy Michałowice.

Rozumiana w powyższy sposób rola gminy w wypełnianiu zadań odnoszących się do zagadnień odpowiedniego reagowania i przeciwdziałania problemom społecznym na obszarze Gminy, uzupełniają cele i działania zawarte w Programie Rewitalizacji, w którym między innymi takie projekty jak: „Wolni od uzależnień”- cykl spotkań i prelekcji”; „Likwidacja barier architektonicznych w przestrzeni publicznej i budynkach użyteczności publicznej”; „Stworzenie Centrum Aktywizacji Społecznej w miejscowości Komorów”; „Działania integracyjne dla lokalnej społeczności obszaru rewitalizowanego”; „Organizacja imprez kulturalnych i warsztatów dla dzieci, młodzieży, dorosłych i seniorów, jako forma aktywizacji społeczeństwa”; „Organizacja imprez plenerowych promujących aktywny wypoczynek i rekreację oraz integrujących społeczność lokalną”; „Aktywni dla Aktywnych - otwarte forum wymiany wiedzy biznesowej”; „Zwiększenie świadomości mieszkańców w zakresie poprawy bezpieczeństwa poprzez edukację i działania prewencyjne”, stanowią kontynuację założeń i celów zawartych w Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Michałowice”.
Kolejnym elementem analizy spójności Programu było zbadanie celów kluczowych dokumentów strategicznych odnoszących się do rewitalizacji na poziomie krajowym (tabela).

[8] Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Michałowice na lata 2014-2020

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Tabela 3 Zgodność celów Programu z lokalnymi dokumentami strategicznymi Gminy Michałowice

Dokumenty strategiczne Gminy Michałowice	Cele strategiczne Lokalnego Programu Rewitalizacji Dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023		
	Cel szczegółowy 1 – Stworzenie atrakcyjnej przestrzeni kulturalno-rekreacyjno-wypoczynkowej	**Cel szczegółowy 2 -** Integracja społeczna mieszkańców i budowanie tożsamości lokalnej	**Cel szczegółowy 3 -** Budowa marki obszaru rewitalizowanego i gminy poprzez wzmocnienie jej potencjałów społecznych, przestrzennych, infrastrukturalnych, gospodarczych i środowiskowych
Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Michałowice do 2023 roku	Cel strategiczny 1 - Zapewnienie wysokiego standardu zamieszkania i wypoczynku mieszkańców oraz świadczonych usług społecznych	Cel strategiczny 1 - Zapewnienie wysokiego standardu zamieszkania i wypoczynku mieszkańców oraz świadczonych usług społecznych	Cel strategiczny 1 - Zapewnienie wysokiego standardu zamieszkania i wypoczynku mieszkańców oraz świadczonych usług społecznych Cel strategiczny 2 - Tworzenie jak najlepszych warunków do trwałego wzrostu przedsiębiorczości mieszkańców i dalszego rozwoju gospodarczego Cel strategiczny 3 - Osiągnięcie europejskich standardów stanu środowiska przyrodniczego oraz racjonalne zagospodarowanie przestrzenne Gminy Cel strategiczny 5 - Zapewnienie wysokiego standardu realizacji funkcji administracyjnych Gminy, rozwój społeczeństwa informacyjnego, promocja Gminy
Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Michałowice, uwarunkowania rozwoju Gminy	*w zakresie infrastruktury technicznej rozwój urbanistyczny warunkuje:* *- skanalizowanie wszystkich obszarów zainwestowania,*	Uwarunkowania przestrzenne: utrzymywać należy jako niezabudowany ciąg przyrodniczy doliny rzek Utraty, Raszynki i Zimnej Wody dla rozwoju funkcji rekreacyjnych, mogących stanowić trwałe oparcie ekonomiczne dla właścicieli tych terenów	*Rzutuje na poziom życia mieszkańców:* - niski poziom urządzeń rekreacyjno-turystycznych bazujących na atrakcyjnych zasobach przyrodniczych gminy

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

	- rozwiązanie gospodarki ściekami deszczowymi i odwodnienia terenów, *- rozwiązanie problemu utylizacji odpadów,* *- zachowanie rezerw terenowych pod inwestycje o funkcjach ponadlokalnych.*		
Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Michałowice na lata 2014-2020	Obszar strategiczny 7: Wzmocnienie poziomu i poczucia bezpieczeństwa mieszkańców gminy Michałowice	Obszar strategiczny 4: Aktywizacja i wsparcie osób starszych w gminie Michałowice Obszar strategiczny 5: Wsparcie integracji społecznej	Obszar strategiczny 6: Wsparcie mieszkańców na rynku pracy Obszar strategiczny 7: Wzmocnienie poziomu i poczucia bezpieczeństwa mieszkańców gminy Michałowice

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 4 Zgodność celów Programu z dokumentami strategicznymi o znaczeniu ponadlokalnym

Dokumenty strategiczne o znaczeniu ponadlokalnym	Cele strategiczne Lokalnego Programu Rewitalizacji Dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023		
	Cel szczegółowy 1 – Stworzenie atrakcyjnej przestrzeni kulturalno-rekreacyjno-wypoczynkowej	**Cel szczegółowy 2 -** Integracja społeczna mieszkańców i budowanie tożsamości lokalnej	**Cel szczegółowy 3 -** Budowa marki obszaru rewitalizowanego i gminy poprzez wzmocnienie jej potencjałów społecznych, przestrzennych, infrastrukturalnych, gospodarczych i środowiskowych
Strategia Rozwoju Powiatu Pruszkowskiego na lata 2015-2025	*Obszar: Wysoki standard zamieszkania i wypoczynku* Cel M: Poprawa jakości oraz dostępności oferty kulturalnej, rozrywkowej i sportowej, pozwalająca na atrakcyjne spędzanie czasu wolnego blisko miejsca zamieszkania	*Obszar: Wysoki kapitał ludzki i społeczny jako podstawa rozwoju gospodarczego* Cel D: Rozwój kapitału społecznego pozwalający na budowanie trwałych więzi społecznych i włączenie jak największej liczby mieszkańców w działania na rzecz dobra wspólnego	*Obszar: Wysoki kapitał ludzki i społeczny jako podstawa rozwoju gospodarczego* Cel B: Podniesienie skuteczności aktywnego stymulowania zatrudnienia, aby ułatwić mieszkańcom znalezienie satysfakcjonującej pracy *Obszar: Wysoki standard zamieszkania i wypoczynku*

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

			Cel N: Poprawa stanu i dbałość o środowisko naturalne, pozwalające dzisiejszym i przyszłym mieszkańcom powiatu na życie w zdrowym otoczeniu Cel O: Poprawa ładu przestrzennego i zapewnienie odpowiedniej ilości zieleni na terenach zurbanizowanych, aby powiat wyróżniał się wysoką estetyką i atrakcyjnością
Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku - Innowacyjne Mazowsze	**Kultura i dziedzictwo**. Wykorzystanie potencjału kultury i dziedzictwa kulturowego oraz walorów środowiska przyrodniczego dla rozwoju gospodarczego regionu i poprawy jakości życia	**Społeczeństwo**. Poprawa jakości życia oraz wykorzystanie kapitału ludzkiego i społecznego do tworzenia nowoczesnej gospodarki	**Gospodarka.** Wzrost konkurencyjności regionu poprzez rozwój działalności gospodarczej oraz transfer i wykorzystanie nowych technologii **Kultura i dziedzictwo**. Wykorzystanie potencjału kultury i dziedzictwa kulturowego oraz walorów środowiska przyrodniczego dla rozwoju gospodarczego regionu i poprawy jakości życia

Źródło: Opracowanie własne

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

CZĘŚĆ VI. Diagnoza społeczno-gospodarcza gminy

1. Wprowadzenie

Diagnoza sytuacji Gminy Michałowice obejmuje swym zakresem zagadnienia społeczne i przestrzenno-funkcjonalne, gospodarcze, środowiskowe i techniczne. Służy wskazaniu obszarów gminy, które w pierwszym rzędzie wymagają zintegrowanej interwencji (rewitalizacji) ze względu na występujące na tych obszarach koncentracje problemów społecznych i kulturowych oraz deficyty w zakresie ładu przestrzennego, jakości przestrzeni publicznych i wyposażenia infrastrukturalnego oraz lokalnej gospodarki.

Diagnoza społeczno-gospodarcza powstała w oparciu o:

- ✓ szczegółową analizę wskaźników – mierników ilościowych i jakościowych,
- ✓ wyniki analizy ankietowych wypowiedzi mieszkańców na temat zakresu przestrzennego i symptomów kryzysu oraz działań prowadzących do poprawy jakości życia w Gminie,
- ✓ wiedzę ekspercką, zawartą między innymi w dokumentach Gminy.

Metodologia nawiązuje do rozstrzygnięć ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji[9]. Zadaniem części diagnostycznej, prowadzonej w układzie jednostek przestrzennych (osiedla i sołectwa) dla całego terytorium Gminy jest wyznaczenie na jej obszarze tych części, które znajdują się w stanie kryzysowym i w konsekwencji określenie obszaru zdegradowanego oraz obszaru rewitalizacji.

Rysunek 10 Schemat analizy diagnostycznej

Źródło: opracowanie własne

Koncentracja negatywnych zjawisk społecznych na danym obszarze jest warunkiem podjęcia działań rewitalizacyjnych. Obszar zdegradowany charakteryzuje się zagęszczeniem negatywnych zjawisk społecznych (w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji, kapitału społecznego), któremu towarzyszą negatywne zjawiska co najmniej w jednej z następujących sfer życia: gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej.

[9] Dz.U. z 2015 r., poz. 1777.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Po to, by zwiększyć szanse efektywnej realizacji Programu Rewitalizacji, terytorium Gminy objęte tym programem, czyli obszar rewitalizacji, łącznie spełnia następujące kryteria:

- ✓ wyjątkowa koncentracja negatywnych zjawisk, głównie społecznych,
- ✓ istotne znaczenie dla gminy,
- ✓ ograniczony zasięg terytorialny, obejmujący do 20% powierzchni gminy, zamieszkany przez nie więcej niż 30% liczby mieszkańców Gminy.

Szczegółowe rozstrzygnięcia dotyczące charakteru działań, ich granic przestrzennych i czasowych, wzajemnych odniesień są określane w programie rewitalizacji, przy czym zasadą powinno być jak największe dopasowanie poszczególnych zadań i projektów do zdefiniowanych problemów kryzysowych.

W diagnozie zostały przedstawione wybrane, specyficzne dla Gminy, zagadnienia o istotnych powiązaniach z rewitalizacją. Mając na uwadze zasadnicze problemy rozwojowe, istotne dla procesów rewitalizacji oraz dostępność innych źródeł informacji o Gminie (Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Michałowice, Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Michałowice do 2023 roku, Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Michałowice na lata 2014-2020) w diagnozie sytuacji społeczno-ekonomicznej zwraca się uwagę na wybrane aspekty, które są charakterystyczne dla zakresu przedmiotowego i celów rewitalizacji. Przede wszystkim rozpatrywane są uwarunkowania społeczne i przestrzenne. Pełną diagnozę Gminy Michałowice zawarto w Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Michałowice do 2023 roku, przyjętej Uchwałą Nr XIII/142/2016 z dnia 18.II.2016 r.

2. Główne problemy rozwojowe

Gmina Michałowice to Gmina wiejska położona w województwie mazowieckim, w powiecie pruszkowskim. Gmina graniczy z Warszawą, miastami Piastów i Pruszków oraz gminami Brwinów, Nadarzyn i Raszyn. Położenie gminy w Obszarze Aglomeracji Warszawskiej sprawia, iż pełni ona dla obszaru metropolitalnego funkcję mieszkaniową i usługowo-produkcyjną. Zgodnie z Planem zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego teren gminy rekomendowany jest do usytuowania na jej obszarze zespołów zabudowy jednorodzinnej oraz usług logistyczno-magazynowych.

Infrastruktura komunikacyjna Gminy opiera się na funkcjonującym systemie dróg wojewódzkich, powiatowych oraz gminnych. W odniesieniu do powiazań zewnętrznych: krajowych i wojewódzkich, system komunikacyjny opiera się o drogę wojewódzką nr 719 - relacji Warszawa-Pruszków-Żyrardów-Kamion. Droga krajowa nr 7 relacji Gdańsk-Warszawa-Kraków-granica państwa, droga krajowa nr 8 relacji Warszawa/Janki-Wrocław-granica państwa, przebiegają poza obszarem gminy, a dostęp do nich umożliwiają drogi powiatowe. Istotnymi elementami sieci drogowej gminy są także drogi krajowe, wchodzące w skład ekspresowej obwodnicy Warszawy. Przez teren gminy przebiega trasa S2 - w ciągu autostrady A2 Berlin - Warszawa - Moskwa, zwana również południową obwodnicą Warszawy (POW) oraz trasa S8, łącząca aglomerację warszawską, wrocławską, łódzką i białostocką.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Korzystne położenie Gminy Michałowice w pobliżu dwóch ważnych ciągów komunikacyjnych, zdecydowanie podnosi atrakcyjność inwestycyjną regionu oraz stwarza dogodne warunki dla rozwoju społeczno-gospodarczego.

W odniesieniu do wskaźników dotyczących liczby ludności w Gminie, dane statystyczne odnotowują systematyczny wzrost jej mieszkańców. W roku 2016 Bank Danych Lokalnych GUS odnotował wskaźnik liczby ludności w Gminie Michałowice na poziomie 17 069 osób.

Tabela 5 Liczba ludności w Gminie Michałowice w latach 2009-2016

Wyszczególnienie	j.m.	Rok							
		2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Liczba ludności ogółem	osoba	16 429	16 680	16 918	17 031	17 169	17 307	17 501	17 069
Mężczyźni	osoba	7 892	8 026	8 151	8 203	8 258	8 357	8 476	8 529
Kobiety	osoba	8 537	8 654	8 767	8 828	8 911	8 950	9 025	9 080

Źródło: Bank danych lokalnych GUS

Pozytywne uwarunkowania gminy obserwowane są także w odniesieniu do przyrostu naturalnego na 1 000 mieszkańców oraz wskaźnika salda migracji stałych (wewnętrznych i zagranicznych), które również od szeregu lat kształtuje się na dodatnim poziomie (według danych GUS za rok 2015 saldo migracji stałych na obszarze Gminy Michałowice wynosiło ogółem 173 osoby). Wskaźnik przyrostu naturalnego na 1 000 mieszkańców w roku 2015 osiągnął dodatni poziom 1,0 i był niższy niż wskaźnik odnotowany dla powiatu pruszkowskiego (1,7), natomiast wyższy niż ten sam wskaźnik uzyskany w tym samym okresie w województwie mazowieckim (0,5) i Polsce (-0,7).

Wskaźnik salda migracji stałych jest także korzystny w odniesieniu do danych uzyskanych w tej materii dla powiatu pruszkowskiego, województwa mazowieckiego i Polski. W roku 2014 (brak danych GUS za rok 2015) saldo migracji na 1 000 osób w Gminie Michałowice było dodatnie i kształtowało się na poziomie 7,4 osób i było znacznie wyższe niż ten sam wskaźnik odnotowany dla powiatu pruszkowskiego, województwa mazowieckiego i Polski. Poniższy wykres i tabela ilustrują wskazane tendencje.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Rysunek 11 Przyrost naturalny na 1000 ludności w Gminie Michałowice na tle powiatu pruszkowskiego, województwa mazowieckiego i Polski w latach 2007-2015

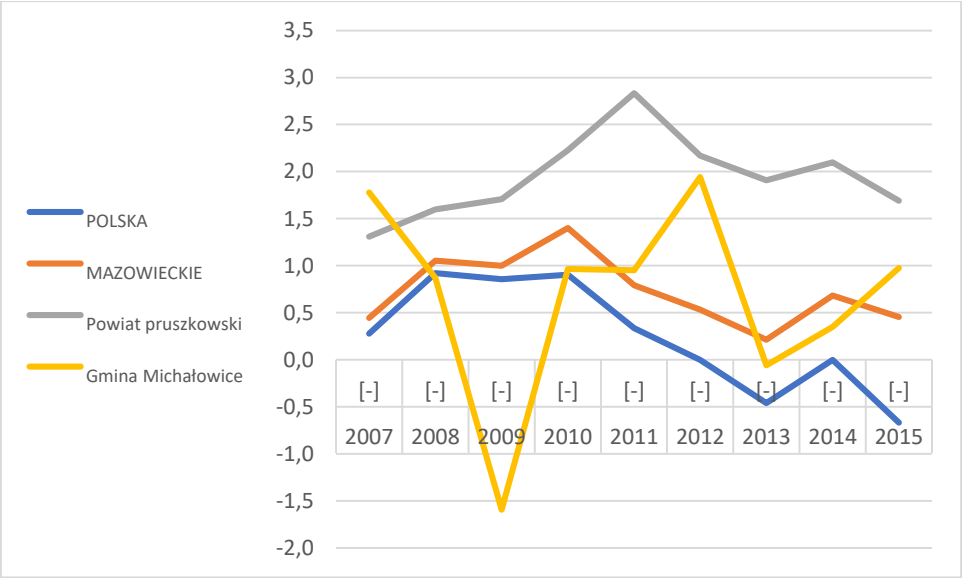

Źródło: Bank danych lokalnych GUS

Tabela 6 Saldo migracji na 1 000 osób w Gminie Michałowice, powiecie pruszkowskim, województwie mazowieckim i Polsce w latach 2009-2015

Wyszczególnienie	j.m.	Rok						
		2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Polska	osoba	0,0	-0,1	-0,1	-0,2	-0,5	-0,4	brak danych
Województwo mazowieckie	osoba	2,4	2,5	2,7	2,5	2,5	2,5	brak danych
Powiat pruszkowski	osoba	9,4	8,0	7,3	7,2	8,1	6,0	brak danych
Gmina Michałowice	**osoba**	**8,9**	**15,4**	**13,2**	**6,9**	**9,3**	**7,4**	**brak danych**

Źródło: Bank danych lokalnych GUS

Dokonując analizy wskaźnika obciążenia demograficznego rozumianego jako relacja liczby osób w wieku nieprodukcyjnym do 100 osób w wieku produkcyjnym, odnotowany dla Gminy Michałowice wskaźnik kształtuje się od szeregu lat na niekorzystnym poziomie, także w odniesieniu do nadrzędnych terytorialnie jednostek: powiatu, województwa i kraju. Wzrostowa tendencja wskaźnika stanowi niekorzystną z punktu widzenia finansów publicznych przesłankę wpływająca na dynamiczny rozwój Gminy (nieproporcjonalny stosunek osób w wieku produkcyjnym, aktywnych zawodowo do osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej, ochrony zdrowia).

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Tabela 7 Liczba ludności w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym (wskaźnik obciążenia demograficznego) w Gminie Michałowice, powiecie pruszkowskim, województwie mazowieckim i Polsce w latach 2009-2015

Wyszczególnienie	j.m.	Rok						
		2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Polska	osoba	55,0	55,2	55,8	56,6	57,6	58,8	60,1
Województwo mazowieckie	osoba	56,9	57,4	58,1	59,0	60,1	61,4	62,9
Powiat pruszkowski	osoba	55,5	56,7	58,1	59,5	61,2	62,9	64,5
Gmina Michałowice	**osoba**	**55,0**	**58,5**	**60,0**	**60,9**	**62,9**	**64,9**	**66,6**

Źródło: Bank danych lokalnych GUS

Niekorzystna tendencja wskaźnika obciążenia demograficznego wynika w zasadniczej mierze z niekorzystnych wartości wskaźnika osób w wieku produkcyjnym, który to wskaźnik sukcesywnie od wielu lat w Gminie Michałowice obniża swoje wartości. Wskaźnik ten jest niższy niż analogiczne wskaźniki przyjęte w tym samym okresie dla powiatu pruszkowskiego, województwa mazowieckiego oraz Polski. Poniższy wykres i tabela, ilustruje wskazaną tendencję.

Rysunek 12 Odsetek ludności w wieku produkcyjnym na obszarze Gminy Michałowice, powiatu pruszkowskiego, województwa mazowieckiego oraz Polski w latach 2009-2015

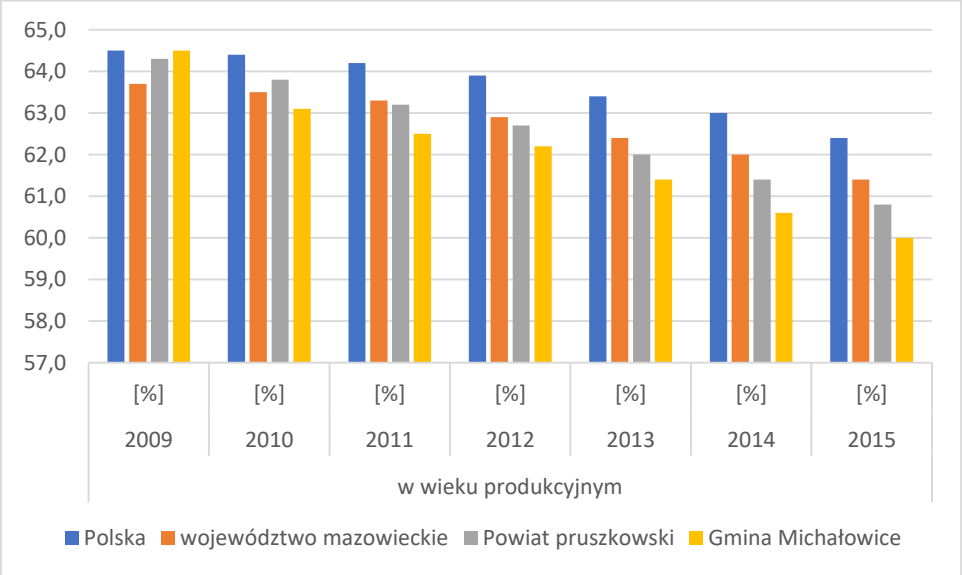

Źródło: Bank danych lokalnych GUS

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Tabela 8 Odsetek ludności w wieku produkcyjnym na obszarze Gminy Michałowice, powiatu pruszkowskiego, województwa mazowieckiego oraz Polski w latach 2009-2015

Wyszczególnienie	j.m.	Rok						
		2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Polska	[%]	64,5	64,4	64,2	63,9	63,4	63,0	62,4
Województwo mazowieckie	[%]	63,7	63,5	63,3	62,9	62,4	62,0	61,4
Powiat pruszkowski	[%]	64,3	63,8	63,2	62,7	62,0	61,4	60,8
Gmina Michałowice	**[%]**	**64,5**	**63,1**	**62,5**	**62,2**	**61,4**	**60,6**	**60,0**

Źródło: Bank danych lokalnych GUS

Na tak niekorzystną sytuację wpływa w głównej mierze specyfika Gminy i jej usytuowanie na obszarze aglomeracji warszawskiej, co powoduje, iż na jej obszarze osiedlają się osoby w wieku poprodukcyjnym, poszukujące zamieszkania z dala od zgiełku stołecznej metropolii. Trend ten powoduje, iż procesy rozwojowe Gminy są zahamowane i nie napawają optymizmem w najbliższym horyzoncie czasowym. Wobec powyższego konieczne są działania ze strony Gminy, aby zatrzymać w gminie osoby w wieku produkcyjnym oraz umożliwić napływ młodych rodzin poprzez stworzenie dogodnych warunków do rozwoju osobistego i zawodowego.

Dokonując analizy w zakresie wskaźnika bezrobocia odnotowanego na obszarze Gminy Michałowice, należy stwierdzić, iż liczba osób bezrobotnych na przestrzeni ostatnich lat ulega okresowym wahaniom (spadek, wzrost). W roku 2015 według danych GUS liczba osób bezrobotnych w Gminie Michałowice wynosiła ogółem 363 osoby (przewaga bezrobotnych mężczyzn nad bezrobotnymi kobietami, odpowiednio 192 mężczyzn i 171 kobiet). Porównanie wskaźników dotyczących braku aktywności zawodowej mieszkańców w odniesieniu do danych powiatu, województwa i kraju kształtuje się na korzystnym dla Gminy Michałowice poziomie. Wskaźnik udziału bezrobotnych zarejestrowanych do liczby osób w wieku produkcyjnym wynosił dla Gminy 3,00 %, w roku 2015 zgodnie z danymi GUS i był niższy niż poziom tego wskaźnika odnotowany w tym samym okresie dla powiatu pruszkowskiego, województwa mazowieckiego i Polski.

Tabela 9 Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w Gminie Michałowice, powiecie pruszkowskim, województwie mazowieckim i Polsce w latach 2009-2015 [w %]

Wyszczególnienie	j.m.	Rok						
		2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Polska	[%]	7,7	7,9	8,0	8,7	8,8	7,5	6,5
Województwo mazowieckie	[%]	6,7	7,1	7,4	8,2	8,5	7,6	6,6
Powiat pruszkowski	[%]	4,0	4,2	4,3	5,1	5,6	4,8	4,3
Gmina Michałowice	**[%]**	**3,2**	**3,5**	**3,4**	**4,1**	**4,6**	**3,9**	**3,5**

Źródło: Bank danych lokalnych GUS

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Korzystna sytuacja w zakresie wskaźnika osób bezrobotnych w odniesieniu do liczby osób w wieku produkcyjnym, wskazuje, iż kwestie związane z brakiem zatrudnienia i pozostawaniem przez mieszkańców Gminy Michałowice w rejestrach osób **bezrobotnych nie stanowi istotnego problemu rozwojowego** w sołectwach i na osiedlach. Z uwagi na sąsiedztwo Gminy z miastem Warszawa, większość mieszkańców korzysta z możliwości zatrudnienia na stołecznym rynku pracy. Liczba aktywnych podmiotów gospodarczych funkcjonujących w Gminie Michałowice w roku 2015 według danych GUS wynosiła ogółem: 262 przedsiębiorstwa i wskaźnik ten w latach 2009-2015 podlegał okresowym wzrostom i spadkom w odniesieniu do zarejestrowanych danych roku poprzedzającego. Generalnie kwestie związane z poziomem przedsiębiorczości w Gminie nie stanowią barier rozwojowych, ponieważ wskaźniki dotyczące poziomu przedsiębiorczości na tle innych jednostek terytorialnych wypadają nader korzystnie. Dla umocowania tej konstatacji niech posłużą dane dotyczące wskaźnika liczby funkcjonujących podmiotów na 10 000 mieszkańców w odniesieniu do danych powiatowych, wojewódzkich i krajowych. Poziom przedmiotowego wskaźnika dla Gminy Michałowice w roku 2015 wynosił 3 478,6 podmiotów i był wyższy niż wskaźnik uzyskany w tym samym okresie dla powiatu, województwa i Polski.

Tabela 10 Liczba funkcjonujących podmiotów gospodarczych na 10 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym w odniesieniu do Gminy Michałowice, powiatu pruszkowskiego, województwa mazowieckiego i Polski w latach 2009-2015

Wyszczególnienie	Rok						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Polska	1 519,9	1 574,6	1 564,3	1 615,6	1 666,6	1 700,2	1 743,3
Województwo mazowieckie	1 942,6	2 034,7	2 019,2	2 097,3	2 183,8	2 245,8	2 333,5
Powiat pruszkowski	2 454,1	2 567,9	2 532,0	2 603,9	2 674,7	2 718,8	2 775,8
Gmina Michałowice	**2 917,1**	**3 158,4**	**3 163,7**	**3 246,1**	**3 352,9**	**3 392,7**	**3 478,6**

Źródło: Bank danych lokalnych GUS

Możliwości rozwojowe Gminy w obszarze sfery gospodarczej zgodnie z przyjętymi założeniami zagospodarowania przestrzennego Gminy wymagają działań wpływających na umożliwienie rozwoju przedsiębiorczości poprzez wyposażenie w niezbędną infrastrukturę, zagospodarowanie na cele gospodarcze nowych terenów w sąsiedztwie drogi ekspresowej S2, drogi wojewódzkiej 719 i kolei WKD oraz terenów Gminy położonych w obrębie miejscowości Reguły.

Harmonijny rozwój Gminy warunkuje nie tylko możliwość rozwoju zawodowego dla jej mieszkańców, chociaż niewątpliwie jest to główny miernik określający poziom życia lokalnej społeczności, ale także pozostałe elementy umożliwiające zaspokojenie innych potrzeb życiowych, między innymi poziom usług ze sfery edukacyjnej, kulturalnej, możliwości rozwoju zainteresowań i predyspozycji, dostępność do przestrzeni rekreacji i wypoczynku, funkcjonalność i estetyka przestrzeni publicznych. Powyższe uwarunkowania wpływają w konsekwencji na poziom aktywizacji lokalnej społeczności w wielu dziedzinach życia społeczno-gospodarczego oraz na istotne kwestie dotyczące identyfikacji - integracji mieszkańców z Gminą oraz najbliższym otoczeniem. Wszystkie te elementy stanowią zwartą całość wpływającą nie tylko na poziom życia jej mieszkańców, ale także a postrzeganie Gminy w powiecie i województwie.

Analiza powyższych, aktualnych uwarunkowań Gminy Michałowice stanowi punkt wyjścia do zaplanowania takich działań, które przede wszystkim umożliwią stworzenie warunków rozwoju

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

dla obecnych i przyszłych mieszkańców. Niezbędne są takie działania i inwestycje, które w sposób zdecydowany pobudzą funkcjonowanie Gminy w wielu jej aspektach, głównie społecznym, ale także przy okazji w aspekcie gospodarczym, przestrzennym, technicznym czy środowiskowym.

Wszystkie wymienione wyżej sfery zasadniczo opierają się na jakości kapitału społecznego, na który wpływa nie tylko poziom edukacji, zapewnienie rozwoju społeczno-kulturalnego, możliwości dostosowania kwalifikacji zawodowych do potrzeb rynku pracy, możliwości realizacji aspiracji zawodowych jako takich, ale także możliwości zapewnienia godnej starości dla seniorów rodzin. Utrzymanie korzystnych procesów, które aktualnie mają miejsce w Gminie Michałowice oraz redukcja tych które są niekorzystne (np. wskaźnik obciążenia demograficznego), poza wyżej wymienionymi czynnikami, umożliwiającymi rozwój lokalnej społeczności, warunkowane jest także identyfikacją mieszkańców z miejscem zamieszkania, ich integracją i poczuciem przynależności. Przynależność jako taka budowana jest nie tylko poprzez szereg inicjatyw, wydarzeń społeczno- kulturalnych organizowanych na obszarze Gminy, ale przede wszystkim poprzez możliwość zapewnienia mieszkańcom funkcjonalnych i estetycznych przestrzeni publicznych o zróżnicowanych funkcjach kulturalnych, rekreacyjnych, usługowych, zapewniających wzajemną integrację mieszkańców oraz poczucie gwarancji wypełnienia potrzeb mieszkańców stymulujących ich rozwój.

System oświaty jako jedna z głównych sfer rozwoju lokalnej społeczności, jest przedmiotem szczególnej troski władz samorządowych. Wysoki poziom usług edukacyjnych jest jednym z czynników warunkujących perspektywiczny rozwój Gminy i jej konkurencyjności względem otoczenia. Na obszarze Gminy Michałowice prowadzone są systematyczne działania i inwestycje umożliwiające rozwój placówek oświaty. Szkoły prowadzą programy zajęć dodatkowych dla uczniów, wspomagając ich harmonijny rozwój. Wśród funkcjonujących na obszarze gminy placówek oświatowych, dla których Gmina jest organem prowadzącym znajdują się:

- **Zespół Szkół Ogólnokształcących im. Marii Dąbrowskiej w Komorowie** w ramach którego funkcjonuje: Szkoła Podstawowa, Gimnazjum, Liceum Ogólnokształcące,
- **Zespół Szkół w Michałowicach** w ramach którego funkcjonuje: Szkoła Podstawowa im. Jana Pawła II oraz Gimnazjum im. Księcia Józefa Poniatowskiego,
- **Zespół Szkolno-Przedszkolny im. Mikołaja Kopernika w Nowej Wsi,** w ramach którego funkcjonuje Gminne Przedszkole, Szkoła Podstawowa, Gimnazjum,
- **Gminne Przedszkole w Michałowicach.**

Na terenie Gminy Michałowice funkcjonują 2 publiczne przedszkola: Gminne Przedszkole w Michałowicach oraz Gminne Przedszkole w Nowej Wsi, do których w 2015 r. uczęszczało ogółem 227 dzieci. Oprócz placówek publicznych w Gminie Michałowice funkcjonuje także 9 przedszkoli niepublicznych, 8 niepublicznych punktów przedszkolnych, a także 8 żłobków oraz 2 kluby malucha, które dotowane są przez Gminę Michałowice. W 2015 r. do niepublicznych przedszkoli działających na terenie Gminy uczęszczało łącznie 489 dzieci w tym 245 zamieszkałych na terenie Gminy Michałowice, a do niepublicznych żłobków uczęszczało 30 dzieci z terenu Gminy[10].

Analiza sytuacji oświatowej na obszarze Gminy zamieszczona w aktualnej Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Michałowice do 2023 r. wykazała, iż liczba uczniów w szkołach podstawowych oraz w gimnazjach, w ostatnich kilku latach sukcesywnie wzrasta, natomiast maleje wskaźnik liczby uczniów w funkcjonującym na obszarze Gminy Liceum Ogólnokształcącym. Baza infrastrukturalna w odniesieniu do placówek edukacyjnych jest na wysokim poziomie, zarówno pod względem funkcjonalności obiektów jak i wyposażenia w nowoczesny sprzęt do nauczania. Sytuacja ta skutkuje wysokimi

[10] Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Michałowice do 2023 roku

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

wskaźnikami dotyczącymi poziomu nauczania w oficjalnych rankingach. Przytaczając zapisy znajdujące się w dokumencie Strategii „szkoły znajdujące się na terenie Gminy Michałowice co roku osiągają doskonałe wyniki sprawdzianu w szóstej klasie podstawowej oraz egzaminu gimnazjalnego, przewyższające wyniki powiatowe i wojewódzkie. W rankingu (z roku 2015) Gmina Michałowice uplasowała się na drugim miejscu w złotej dziesiątce gmin najlepszych pod względem poziomu edukacji podstawowej. Raport, opracowany przez magazyn społecznościowy Blasting News, został przygotowany na podstawie wyników jakie osiągnęli uczniowie klas VI ze sprawdzianu".

Tabela 11 Wyniki sprawdzianów oraz egzaminów zewnętrznych w Gminie Michałowice w odniesieniu do wyników powiatowych oraz wojewódzkich w 2015 r. [%]

	sprawdzian w szóstej klasie szkoły podstawowej	egzamin gimnazjalny – część humanistyczna		egzamin gimnazjalny – część matematyczno-przyrodnicza		egzamin gimnazjalny – część językowa			
						j. angielski		j. niemiecki	
		GH-H	GH-P	GM-M	GM-P	p.podst.	p.rozsz.	p.podst.	p.rozsz.
Komorów	80,2	71,4	69,3	57,5	61,6	84,0	69,5	-	-
Michałowice	79,2	77,0	75,4	66,6	67,1	89,0	77,3	-	-
Nowa Wieś	77,4	76,2	74,6	64,0	62,1	87,2	74,1	69,0	93,0
Gmina Michałowice	**79,8**	**74,8**	**73,0**	**62,7**	**63,7**	**86,7**	**73,7**	**69,0**	**93,0**
Warszawa	77,8	72,6	71,0	60,2	59,1	81,2	66,9	68,6	68,3
powiat	74,3	69,7	67,9	55,6	57,2	77,0	59,2	64,3	68,1
województwo	69,8	65,9	64,7	51,2	52,1	69,8	51,2	55,5	52,3

Źródło: Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Michałowice do 2023 roku

Edukacja publiczna w Gminie Michałowice w zakresie szkół podstawowych i gimnazjów obejmowała ogółem w roku 2015: 2 128 uczniów (poniższa tabela) w tym 1 567 uczniów uczęszczających do szkół podstawowych i 561 uczniów gimnazjów.

Tabela 12 Liczba uczniów w Gminie Michałowice w poszczególnych typach szkół w latach 2009-2015

Nazwa placówki	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
liceum	244	238	232	239	201	179	139
gimnazjum	573	548	545	551	559	532	561
szkoła podstawowa	1 166	1 202	1 287	1 287	1 347	1 488	1567

Źródło: Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Michałowice do 2023 roku

Liczba i zasoby techniczne obiektów funkcjonujących w sferze edukacji na obszarze Gminy, nie stanowi istotnego problemu rozwojowego. Oczywiście poziom oferowanych usług należy sukcesywnie rozwijać i proponować nowe jego formy dla uczniów i ich rodzin.
Obecnie placówki edukacyjne prowadzą szereg działań wzmacniających potencjał wiedzy i umiejętności uczniów oraz szereg warsztatów, prelekcji o charakterze integracyjnym,

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

profilaktycznym, wzmacniających rozwój umiejętności społecznych, np. „Konferencja dla psychologów i pedagogów- Dziecko bezpieczne w szkole"; „Przeciw narkotykom - ku afirmacji życia"; „Przeciwdziałanie agresji w szkole- bezpieczna szkoła"; „Odmów - nie bierz"; „Cyberprzemoc"; „Zdrowy styl życia i nauka rywalizacji"; „Warsztaty umiejętności wychowawczych dla rodziców"; „Odpowiedzialność prawna nieletnich". Tak bogaty program zajęć dodatkowych, wykraczających poza program nauczania zgodnie z wymogami proceduralnymi sprawia, iż troska o najmłodszą grupę wiekową lokalnej społeczności Gminy Michałowice znajduje się na najwyższym poziomie i jak wskazano powyżej przynosi efekty w postaci wysokich wyników placówek w rankingach oraz tworzy przyszłe społeczne zaplecze mieszkańców przygotowanych do funkcjonowania w środowisku społecznym, ale także środowisku gospodarczym.
Przeprowadzona analiza wykazała, iż to co należy w pierwszej kolejności poprawić w sferze edukacji na poziomie edukacji podstawowej i gimnazjalnej, to dostępność obiektów do potrzeb osób niepełnosprawnych, zorganizowanie miejsc do prowadzenia zajęć rewalidacyjnych, sal wyciszenia, zlikwidowanie problemów związanych z brakiem organizacji stref parkingów przy szkołach. Placówki edukacyjne funkcjonujące w Gminie mogą dodatkowo rozszerzyć wachlarz działań, których adresatami będą rodzice, działań wzmacniających integracje wielopokoleniową, podczas zorganizowanych eventów, wycieczek, spotkań poza szkołą oraz warsztatów tematycznych dla całych rodzin bądź wykładów i miejsc przyjaznych dla matek z dziećmi. W odniesieniu do potrzeb i problemów jakie należy rozwiązać w najbliższym okresie w funkcjonującym na terenie Gminy (miejscowość Komorów) Liceum Ogólnokształcącym, to potrzeby związane z: doposażeniem placówki w zaawansowany technologicznie sprzęt umożliwiający prowadzenie zajęć tematycznych (informatyka, fotografia, dziennikarstwo), dofinansowane zajęcia pozalekcyjne pozwalające pogłębić profilowanie klas i rozwijające zainteresowania uczniów pod kątem wyboru przyszłego zawodu. Wobec faktu, iż szkoła pełni funkcję ośrodka kultury celowe jest rozszerzenie pakietu proponowanych usług dla osób dorosłych, nauczycieli, osób 60+.

Obciążenie budżetów gmin wydatkami na oświatę i wychowanie stanowi istotny element w budżecie każdej gminy, a Gmina Michałowice nie stanowi w tym kontekście wyjątku. Celowe zatem stają się takie działania, które umożliwią pełniejsze wykorzystanie zasobów i możliwości funkcjonujących w Gminie placówek szkolnych, które służyć będą nie tylko uczniom, ale także wzbogacą możliwości wykorzystania czasu wolnego przez pozostałych członków lokalnej społeczności w innych grupach wiekowych.

Niewątpliwie istotnym problemem Gminy Michałowice jest kwestia dotycząca braku wyraźnie wykształconej, funkcjonalnej i estetycznej przestrzeni publicznej o charakterze rekreacyjnym i wypoczynkowym. Możliwość zagospodarowania czasu wolnego w miejscach zorganizowanych i wyposażonych w niezbędną infrastrukturę stanowi zasadniczy element w rozwoju społecznym Gminy i jej odbioru przez obecnych i przyszłych mieszkańców.

W obecnie obowiązującym Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego, jak wskazuje dokument „podstawą wszelkich działań na terenie Gminy powinien być eko-rozwój. Oznacza to, że uwarunkowania przyrodnicze powinny być podstawowym kryterium przy formułowaniu wniosków dotyczących rozwoju gospodarczego Gminy, a aktywna urbanizacja powinna skupiać się na terenach, które mają mniejsze wartości przyrodnicze". W kontekście tym, istotną rolę odgrywa możliwość takiego kształtowania uwarunkowań przestrzennych, które w oparciu o istniejące zasoby przyrodnicze (zasoby leśne, tereny zieleni urządzonej) zapewnią mieszkańcom, ale także odwiedzającym odpowiednie warunki wypoczynku i rekreacji. Warunki te powinny umożliwiać zróżnicowane formy rekreacji, zróżnicowane pod względem funkcji, a także wieku i predyspozycji użytkowników. Dokument Studium wyraźnie wskazuje na konieczność nowego zagospodarowania obszarów rekreacyjnych wzdłuż rzeki Utraty, Raszynki, Zimnej Wody. Funkcjonująca obecnie

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

infrastruktura jest niewystarczająca zarówno pod względem ilości jak i jej jakości (ośrodek Helenów, zbiornik retencyjny, zespół dworsko-parkowy Pęcice). Brakuje miejsc rekreacji dostosowanych do różnorodnych potrzeb użytkowników, o bogatej ofercie programowej, oferujących możliwość rekreacji i wypoczynku o każdej porze roku. Konieczne jest zatem urządzenie tras rowerowych, ciągów spacerowych, miejsc biwakowych, miejsc do uprawiania sportów wodnych, sportów zimowych ze zorganizowaną infrastrukturą usługową (kawiarnie, miejsca postojowe, baza gastronomiczna i noclegowa). Aspekt ten posiada zasadnicze znaczenie nie tylko dla obecnych mieszkańców Gminy, ale także mieszkańców aglomeracji warszawskiej, którzy zdecydują się na osiedlenie na obszarze gminy, w której nie tylko istnieje możliwość rozwoju zawodowego, ale przede wszystkim zapewnione są dogodne warunki dla wypoczynku i rekreacji. Konsekwencją poprawy sytuacji w zakresie rozwoju bazy rekreacyjno-sportowej będzie zmiana dotychczasowych, niekorzystnych wskaźników w zakresie odnotowanych na obszarze Gminy wskaźników obciążenia demograficznego, na korzyść przyrostu liczby mieszkańców w wieku produkcyjnym.
Nie bez znaczenia dla rozwoju Gminy pozostaje fakt usytuowania na obszarze Gminy (miejscowości Komorów, której koncepcja zagospodarowania przestrzennego opiera się na idei tzw. miasta-ogrodu, funkcjonującego w latach 80-tych i 90-tych XIX w. jako miejscowość uzdrowiskowo-letniskowa. Cenne kulturowo obiekty znajdujące się na obszarze Komorowa, ale także w pozostałych miejscowościach Gminy, warto odrestaurować, doprowadzić do stanu ich największej świetności, co stanowić może niebagatelny element promocji obszaru i całej Gminy na terenie województwa mazowieckiego. Obecnie obiekty te wymagają prac remontowych, uporządkowania, nadania im nowych funkcji, zgodnie z zapotrzebowaniem społecznym i zdefiniowaną wizją rozwoju.

Rysunek 13 Ilustracja zabudowań mieszkalnych w ramach koncepcji „Miasta - Ogrodu Komorów"

Źródło: www.sarp.pl, http://www.komorow.pl

Współczesne podejście do przestrzeni publicznej, jej znaczenie i rola, posiada wyraźny akcent znaczeniowy i pozostaje nie bez wpływu na wszelkie inne sfery życia społeczno-gospodarczego. Przestrzeń publiczna oraz właściwie urządzone miejsca rekreacji i wypoczynku, to nie tylko miejsca umożliwiające integrację społeczną mieszkańców, ale przede wszystkim miejsca nadające przestrzeni wysokie walory estetyczne, miejsca funkcjonalne, miejsca, które stanowić mogą wizytówkę Gminy i napędzać jej rozwój społeczno-gospodarczy. Zapewnione warunki rozwoju we wszystkich sferach dla jej mieszkańców budują poczucie ich przynależności i integracji. Dogodne warunki dla tego rozwoju są wynikiem wielu oddziaływań, które wpływają na przestrzeń życia mieszkańców, stanowią o ich codziennym poziomie funkcjonowania, ich aktywności i potencjale, możliwym do wykorzystania na różnych płaszczyznach życia społeczno-gospodarczego. Samorząd terytorialny posiada odpowiednie narzędzia organizacyjne, prawne, finansowe, które mogą w sposób zdecydowany wpłynąć na warunki życia i pracy jego mieszkańców, wyznaczając kierunki rozwoju w najbliższym horyzoncie czasowym.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

3. Metodologia wyznaczania obszarów kryzysowych

W celu właściwej agregacji informacji, możliwości zebrania koniecznych danych statystycznych, Gmina została podzielona na podobszary – jednostki, dla których przeprowadzono diagnozę społeczną, gospodarczą, środowiskową, techniczną i przestrzenną. Dane dla wszystkich podobszarów pozyskano na poziomie ulic.

Za obszar zdegradowany uznano obszar, na którym odnotowano wysoką koncentrację i współistnienie negatywnych zjawisk, zdiagnozowanych w powyższych sferach. Przy wyznaczeniu podziału Gminy na podobszary, kierowano się dostępnością podziałów przestrzennych. Do zebrania danych ilościowych dla każdego podobszaru posłużono się bazą adresową udostępnioną przez Urząd Gminy Michałowice.

Zgodnie z podziałem administracyjnym Gmina podzielona jest na 13 jednostek pomocniczych: 3 osiedla (Granica, Komorów i Michałowice) oraz 10 sołectw (Komorów, Michałowice, Nowa Wieś, Opacz-Kolonia, Opacz Mała, Pęcice, Pęcice Małe, Reguły, Sokołów i Suchy Las).

W celu właściwej agregacji informacji, możliwości zebrania koniecznych danych statystycznych, Gmina została podzielona na podobszary – jednostki, dla których przeprowadzono diagnozę społeczną, gospodarczą, środowiskową, techniczną i przestrzenną. Dane dla wszystkich podobszarów pozyskano na poziomie ulic. W celu przeprowadzenia analiz jednostek Gminy na potrzeby przeprowadzenia procesu diagnozy i delimitacji obszarów zdegradowanych podzielono teren gminy na 17 podobszarów, które wynikały z podziałów formalnych – osiedli i sołectw, następie cześć sołectw podzielono na mniejsze jednostki terytorialne wynikające z pełnionych funkcji i specyfiki. Podobszary oraz zakresy ich podziałów przestrzennych zostały zaprezentowane w poniższej tabeli oraz zobrazowane na Mapie.

Tabela 13 Delimitacja Gminy Michałowice na podobszary

Wydzielony podobszar	Opis granicy podobszaru
OSIEDLE GRANICA	Granice podobszaru po granicach administracyjnych osiedla
OSIEDLE KOMORÓW 1	Od północy ul. Żwirowa, ul. Ceglana, aleja M. Dąbrowskiej, od południa po granicach administracyjnych osiedla, od wschodu granica po granicach administracyjnych osiedla, od zachodu granica po granicach administracyjnych osiedla
OSIEDLE KOMORÓW 2	Od północy Pruszków, od południa ul. Żwirowa i aleja M. Dąbrowskiej, od wschodu ul. Waldemara i Pruszków, od zachodu ul. Komorowska i ul. Ceglana
SOŁECTWO KOMORÓW 1	Granice podobszaru po granicach administracyjnych osiedla, w środkowej części sołectwa wyodrębnione zostało Sołectwo Komorów 2
SOŁECTWO KOMORÓW 2	Od północy Sołectwo Komorów (ul. Sanatoryjna), od południa Sołectwo Komorów (ul. Główna), od wschodu graniczy z Sołectwem Pęcice Małe, od zachodu Osiedle Komorów (aleja Kasztanowa i aleja Starych Lip)
OSIEDLE MICHAŁOWICE	Granice podobszaru po granicach administracyjnych osiedla
SOŁECTWO MICHAŁOWICE	Granice podobszaru po granicach administracyjnych sołectwa

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Wydzielony podobszar	Opis granicy podobszaru
SOŁECTWO NOWA WIEŚ	Granice podobszaru po granicach administracyjnych sołectwa
SOŁECTWO OPACZ - KOLONIA	Granice podobszaru po granicach administracyjnych sołectwa
SOŁECTWO OPACZ MAŁA	Granice podobszaru po granicach administracyjnych sołectwa
SOŁECTWO PĘCICE 1	Granice podobszaru po granicach administracyjnych osiedla, w południowej części sołectwa wyodrębnione zostało Sołectwo Pęcice 2
SOŁECTWO PĘCICE 2	Od północy ul. Pęcicka, od południa graniczy z Sołectwem Komorów i Sołectwo Pęcice Małe, od wschodu ul. Parkowa i ul. Wąska, od zachodu aleja Kasztanowa
SOŁECTWO PĘCICE MAŁE	Granice podobszaru po granicach administracyjnych sołectwa
SOŁECTWO REGUŁY 1	Granice podobszaru po granicach administracyjnych osiedla, w północno-zachodniej części sołectwa wyodrębnione zostało Sołectwo Reguły 2
SOŁECTWO REGUŁY 2	Od północy ul. Zaciszna i ul. Królewska, od południa tory kolejowe, od wschodu ul. Regulska, od zachodu ul Platanowa
SOŁECTWO SOKOŁÓW	Granice podobszaru po granicach administracyjnych sołectwa
SOŁECTWO SUCHY LAS	Granice podobszaru po granicach administracyjnych sołectwa

Źródło: opracowanie własne

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Rysunek 14 Podział Gminy Michałowice na podobszary - jednostki pomocnicze

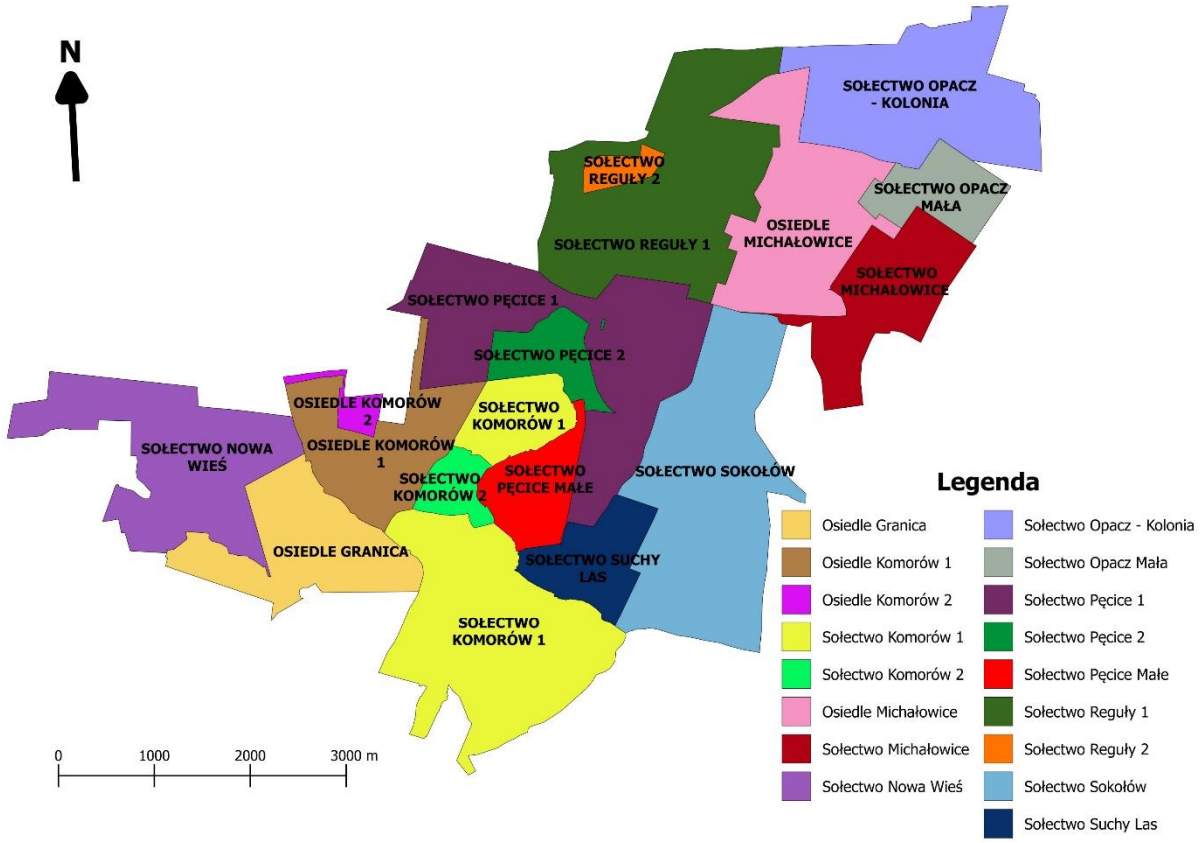

Źródło: http://www.michalowice.pl/

Celem wydzielenia obszarów kryzysowych przeprowadzono:

- ✓ szczegółową analizę wskaźników – mierników ilościowych i jakościowych,
- ✓ analizę ankietowych wypowiedzi mieszkańców na temat zakresu przestrzennego i symptomów kryzysu oraz działań prowadzących do poprawy jakości życia w Gminie,
- ✓ kwerendę wiedzy eksperckiej zawartej, między innymi, w dokumentach związanych z Gminą.

Należy podkreślić trudności merytoryczne w delimitacji obszaru rewitalizacji w sytuacji, gdy:

- ✓ wskaźniki kryzysu w sferze społecznej pozostają na dość wysokim poziomie w relacji do wartości w zewnętrznych jednostkach odniesienia (powiecie, województwie)
- ✓ wskaźniki kryzysu w sferze społecznej nie są bardzo silnie zróżnicowane w poszczególnych jednostkach w Gminie, a występujące zróżnicowania trudno często jest jednoznacznie zinterpretować
- ✓ zjawiska kryzysowe w sferze przestrzenno-funkcjonalnej, środowiskowej, infrastrukturalnej są znaczące w wymiarze całej Gminy, a możliwości ich łagodzenia nie mają charakteru lokalnego, dotyczącego wyłącznie określonej jednostki (np. modernizacja dróg, porządkowanie terenów zieleni, budowa parkingów przy stacjach WKD)

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Analiza rozkładu wartości wskaźników została oparta o kryterium wartości średniej danego wskaźnika. W zależności od interpretacji treści wskaźnika, oceniane jako znajdujące się w trudnej (na tle Gminy) sytuacji, są obszary o niekorzystnej jego wartości. Im wyższe wartości charakteryzują jednostkę, tym gorsza jest sytuacja, na tle pozostałych obszarów Gminy w danym zakresie.

Dane wyjściowe dla analizy cech ilościowych dotyczą z zasady stanu na 31 grudnia 2015 r., a w przypadku porównań czasowych uwzględniano dane za 2013, 2014 i 2015 r., według stanu na koniec roku oraz za 2016 r. według stanu na 30. 09.2016 r.

Zjawiska kryzysowe w sferze społecznej, gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej, i technicznej na obszarze Gminy Michałowice są rozpoznane w ujęciu przedmiotowym, w odniesieniu do zakresu obejmującego świadczenia socjalne, interwencje policji, czy aktywność organizacji pozarządowych. Wiele informacji jest dostępnych w układzie przestrzennym w formie schematycznych map tematycznych, opracowywanych w Urzędzie Gminy Michałowice i dostępnych na stronach internetowych. Szczegółowe dane ilościowe z zakresu problematyki społecznej nie były do tej pory ujmowane dla jednostek pomocniczych Gminy. Na potrzeby diagnozy sytuacji społecznej pozyskano szereg informacji wymagających dostosowania do podziału na wydzielone podobszary Gminy Michałowice. Dane jednostkowe, niespersonalizowane, pochodziły z Urzędu Gminy Michałowice, jego jednostek organizacyjnych, w tym z Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej, Komisariatu Policji w Michałowicach. Analizę zjawisk o charakterze liniowym, punktowym lub obszarowym przedstawiono w ujęciu kartograficznym lub opisowym.

Problemy wynikające ze stanu zagospodarowania przestrzennego, braku spójnej koncepcji przestrzeni, gęstości zabudowy i niedostosowania infrastruktury do rosnących potrzeb użytkowników mają często charakter ogólnogminny.

Zjawiska kryzysowe w sferze gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, środowiskowej i infrastrukturalnej w szerszej mierze analizowano w oparciu o dane jakościowe będące wynikiem analiz eksperckich. Kwalifikacja jednostek przestrzennych do kategorii obszarów zdegradowanych i obszarów przeznaczonych do rewitalizacji nastąpiła po przeprowadzeniu wieloaspektowej analizy zjawisk, z uwzględnieniem opinii mieszkańców, wyrażonych w czasie spotkań konsultacyjnych i w ankiecie specjalnie opracowanej na potrzebę opracowania programu rewitalizacji, dotyczącej obszarów kryzysowych w ujęciu przestrzennym (lokalizacja) i merytorycznym (zjawiska kryzysowe i działania na rzecz ich eliminacji/pomniejszenia).

4. Diagnoza czynników i zjawisk kryzysowych w gminie

4.1. Analiza wskaźnikowa degradacji

4.1.1. Sfera społeczna

Diagnoza czynników i zjawisk kryzysowych została opracowana zgodnie z wytycznymi zawartymi w dokumencie „Instrukcja dotycząca przygotowania projektów rewitalizacyjnych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020 oraz preferencji dla projektów mających na celu przywrócenia ładu przestrzennego".

Zgodnie z przyjętą metodyką, przeprowadzona szczegółowa analiza wskaźnikowa dla Gminy Michałowice w sferze społecznej dotyczyła następujących aspektów:

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

- Struktury demograficznej,
- Poziomu bezpieczeństwa,
- Problemów społecznych,
- Poziomu infrastruktury społecznej, kulturalnej i rekreacyjnej,
- Zaangażowania społeczności lokalnej.

Zgodnie z powyższą metodyką przeprowadzono badania ilościowe i jakościowe – na ich podstawie opracowano zintegrowany wskaźnik społeczny – uwzględniający następujące mierniki:

Tabela 14 Mierniki społeczne służące do delimitacji obszarów zdegradowanych Gminy Michałowice

NR WSKAŹNIKA	OPIS SZCZEGÓŁOWY	Sfery
1	wskaźnik koncentracji ludności w odniesieniu do liczby mieszkańców Gminy	Sfera społeczna
2	wskaźnik poziomu bezpieczeństwa (kradzież z włamaniem i kradzież mienia ruchomego)	Sfera społeczna
3	wskaźnik wypłaconych świadczeń z tytułu pomocy społecznej na 100 mieszkańców	Sfera społeczna
4	wskaźnik liczby osób pobierających zasiłek z tytułu długotrwałej i ciężkiej choroby na 100 mieszkańców	Sfera społeczna
5	wskaźnik zarejestrowanych organizacji pozarządowych na 100 mieszkańców	Sfera społeczna
6	wskaźnik liczby osób w wieku poprodukcyjnym na 100 mieszkańców	Sfera społeczna

Źródło: opracowanie własne

Zgodnie z powyższymi miernikami przeprowadzono proces analityczny danych ilościowych i jakościowych, wynikiem którego jest wskazanie obszarów zdegradowanych wymagających interwencji. Rezultaty przeprowadzonego procesu diagnostycznego zaprezentowano na poniższym rysunku.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Rysunek 15 Wskaźnik zintegrowany sfery społecznej

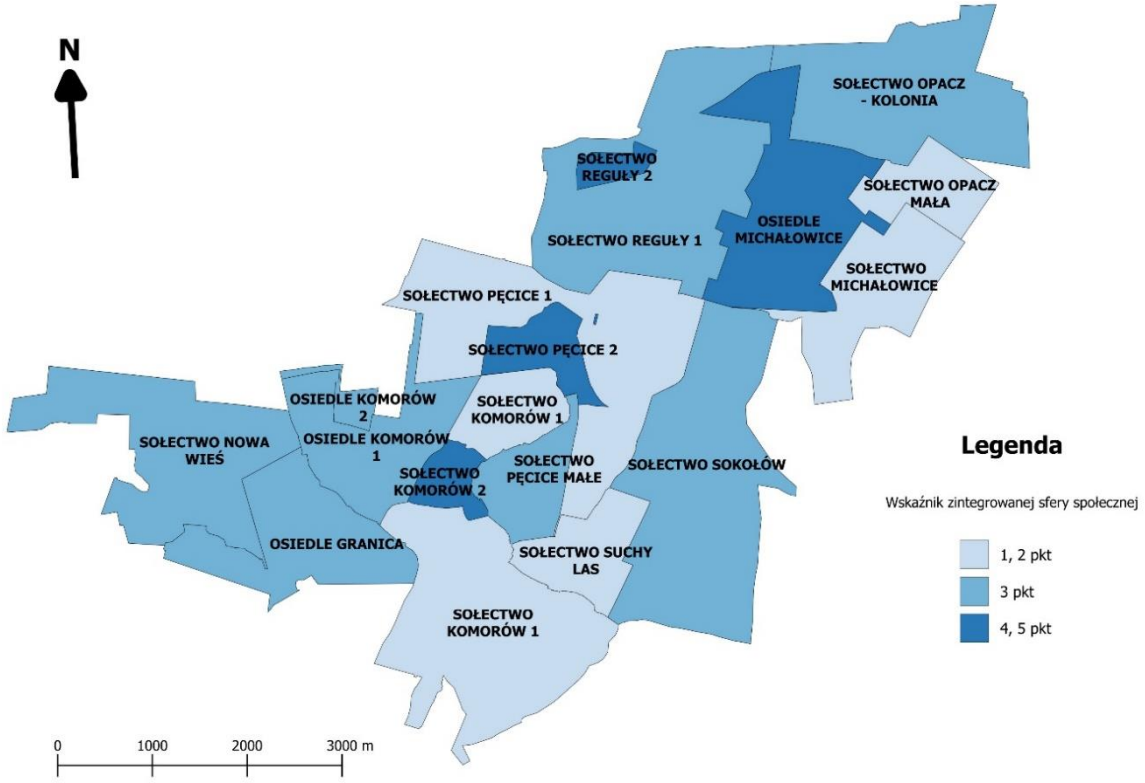

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Michałowice

Do najważniejszych problemów w sferze społecznej, którymi charakteryzują się wydzielone podobszary - jednostki poddane analizie w Gminie Michałowice należą:

- **Relatywnie wzrastająca liczba przestępstw rejestrowanych przez Komisariat Policji w Michałowicach**
- **Problemy społeczne osób w wieku poprodukcyjnym związane z jakością życia oraz możliwością spędzania wolnego czasu w Gminie**
- **Pogłębiający się problem rodzin pobierających zasiłki stałe oraz zasiłki z tytułu długotrwałej choroby**
- **Stosunkowo niskie zaangażowanie społeczności lokalnej w sprawy regionu oraz niski poziom integracji mieszkańców**

Szczegółowa analiza poszczególnych mierników została zaprezentowana w oparciu o dane na poziomie siedemnastu podobszarów. Analiza rozkładu wartości wskaźników została oparta o kryterium wartości średniej danego wskaźnika dla Gminy jak i wskazanych podobszarów. W zależności od interpretacji treści wskaźnika, oceniane jako znajdujące się w trudnej (na tle gminy) sytuacji, są obszary o niekorzystnej jego wartości w odniesieniu do średniej wartości wskaźnika przyjętego dla Gminy. Dla każdego z diagnozowanych mierników została podana skala i charakter potrzeb rewitalizacyjnych.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Podobszary, dla których wskaźniki przyjmowały niekorzystne wartości zaznaczono w tabelach delimitacyjnych kolorem czerwonym.

Struktura demograficzna

Struktura demograficzna jest niezwykle istotnym elementem w procesie planowania rewitalizacji, wskazuje na rodzaj społecznych uwarunkowań występujących na badanym obszarze. Potencjał demograficzny i zmiany zachodzące w liczebności społeczeństwa, jak i struktura wiekowa wpływają na aktualną sytuację społeczno-gospodarczą Gminy i warunkują zaplanowanie koniecznych zmian umożliwiających jej optymalny rozwój.

Dane wskaźnikowe dotyczące podziału mieszkańców na ekonomiczne grupy wiekowe wskazują, że 20,5% mieszkańców Gminy Michałowice jest w wieku przedprodukcyjnym, 60% w wieku produkcyjnym, a 19,5 % mieszkańców jest w wieku poprodukcyjnym.

Analiza w zakresie koncentracji wiekowej mieszkańców umożliwia zdefiniowanie niezbędnych działań oraz wskazanie metod kompleksowego zaspokojenia potrzeb społeczno-bytowych adekwatnych dla poszczególnych grup.

Tabela poniżej przedstawia liczbę mieszkańców Gminy Michałowice w podziale na wydzielone podobszary. Łączna liczba mieszkańców na koniec roku 2015 wynosiła 16 775 osób (na podstawie danych Urzędu Gminy Michałowice). Należy zwrócić jednak uwagę na nierównomierne zaludnienie poszczególnych obszarów Gminy.

Tabela 15 Liczba mieszkańców Gminy Michałowice stan na 31.12.2015 r.

Wydzielony podobszar	Liczba mieszkańców stan na 31.12.2015 r.	Wskaźnik koncentracji ludności w odniesieniu do liczby mieszkańców Gminy
OSIEDLE GRANICA	**2 036**	**12,14%**
OSIEDLE KOMORÓW 1	**3 005**	**17,91%**
OSIEDLE KOMORÓW 2	636	3,79%
SOŁECTWO KOMORÓW 1	486	2,90%
SOŁECTWO KOMORÓW 2	370	2,21%
OSIEDLE MICHAŁOWICE	**2 930**	**17,47%**
SOŁECTWO MICHAŁOWICE	533	3,18%
SOŁECTWO NOWA WIEŚ	**2 165**	**12,91%**
SOŁECTWO OPACZ - KOLONIA	1 528	9,11%
SOŁECTWO OPACZ MAŁA	218	1,30%
SOŁECTWO PĘCICE 1	135	0,80%
SOŁECTWO PĘCICE 2	210	1,25%

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Wydzielony podobszar	Liczba mieszkańców stan na 31.12.2015 r.	Wskaźnik koncentracji ludności w odniesieniu do liczby mieszkańców Gminy
SOŁECTWO PĘCICE MAŁE	472	2,81%
SOŁECTWO REGUŁY 1	1 140	6,80%
SOŁECTWO REGUŁY 2	546	3,25%
SOŁECTWO SOKOŁÓW	263	1,57%
SOŁECTWO SUCHY LAS	102	0,61%
GMINA MICHAŁOWICE	**16 775**	**100%**

Źródło: opracowanie Contract Consulting na podstawie danych Urzędu Gminy Michałowice

Diagnozę koncentracji przestrzennej mieszkańców Gminy Michałowice opracowano w podziale na wydzielone podobszary. Z powyższych danych wynika, że podobszarami o największym zaludnieniu są następujące jednostki:

- ✓ **Osiedle Komorów 1** - 17,91% mieszkańców Gminy Michałowice,
- ✓ **Osiedle Michałowice** – 17,47% mieszkańców Gminy Michałowice,
- ✓ **Sołectwo Nowa Wieś** – 12,91% mieszkańców Gminy Michałowice,
- ✓ **Osiedle Granica** – 12,14% mieszkańców Gminy Michałowice.

Gmina Michałowice jest wybierana przez znaczną część mieszkańców powiatu i województwa, jako dogodne miejsce do osiedlenia się ze względu na bardzo bliskie sąsiedztwo z Warszawą, co przyczynia się do systematycznego wzrostu liczby jej mieszkańców i stawia ją w czołówce najszybciej zaludniających się miejscowości Powiatu Pruszkowskiego. Wskazane wyżej uwarunkowania, implikują następujące konsekwencje:

- wzmożona potrzeba działań inwestycyjnych związanych z zabezpieczeniem infrastruktury dla nowych terenów osadniczych,
- nasilone problemy społeczne związane z koniecznością integrowania mieszkańców oraz włączania ich do społeczności Gminy.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Rysunek 16 Wskaźnik koncentracji ludności w odniesieniu do liczby mieszkańców Gminy Michałowice – stan na 31.12.2015 r.

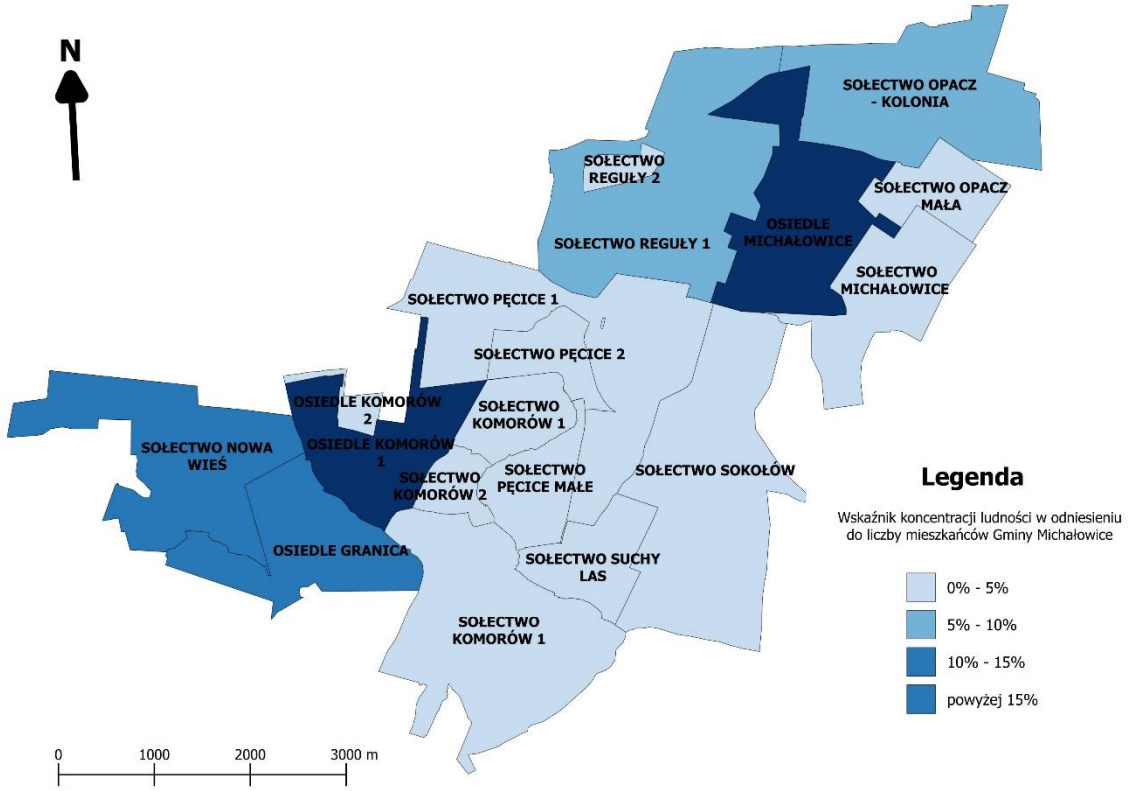

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Michałowice

Obszary charakteryzujące się wysokim zaludnieniem wymagają w szczególności przeprowadzania działań i programów naprawczych, zmierzających do zaopatrzenia je w odpowiednie możliwości wsparcia i wyposażenia w infrastrukturę, pozwalającą na niwelowanie różnic społecznych, oraz wyrównywanie szans służących rozwojowi lokalnej społeczności.

Na obszarze, gdzie koncentracja ludności jest znaczna, konieczne są różnorodne i uzupełniające się działania służące zapewnieniu mieszkańcom wszechstronnego rozwoju, przede wszystkim w zakresie konieczności wypełnienia czasu wolnego, dostarczenia dóbr kultury i wszelkich innych działań służących wzajemnej konsolidacji i aktywizacji społecznej.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Poziom bezpieczeństwa

W Gminie Michałowice działa Komisariat Policji w Michałowicach oraz Ochotnicza Straż Pożarna w Nowej Wsi. W ramach analizy przestrzennej dotyczącej poziomu bezpieczeństwa na obszarze Gminy Michałowice, analizie poddano mierniki dotyczące: liczby kradzieży z włamaniem oraz kradzieży mienia ruchomego. Przeprowadzone wywiady z mieszkańcami na etapie opracowania diagnozy gminy, wskazały jednoznacznie na dotkliwy problem występowania utrwalonego zjawiska przestępstw tego typu od wielu lat. Następnie zostały przeanalizowane dane ilościowe oraz jakościowe zarówno w okresie ostatnich 3 lat, jak również w zakresie długookresowego trendu na przestrzeni 10 lat.

Analiza wskaźników bezpieczeństwa mieszkańców wskazała, iż największą liczbę kradzieży z włamaniem i kradzieży mienia ruchomego odnotowuje się na terenie następujących wydzielonych podobszarów (wskaźnik kradzieży z włamaniem i kradzieży mienia ruchomego na 100 mieszkańców): **Sołectwo Sokołów** (1,87), **Sołectwo Opacz Mała** (1,35), **Sołectwo Reguły 2** (1,09), **Sołectwo Suchy Las** (0,96), **Sołectwo Pęcice 2** (0,95), **Sołectwo Opacz - Kolonia** (0,91), **Sołectwo Pęcice Małe** (0,83), **Sołectwo Michałowice** (0,74), **Sołectwo Reguły** (0,70), **Osiedle Michałowice** (0,54) **Sołectwo Komorów 2** (0,54). Wskazane wyżej podobszary odnotowały odnośnie analizowanego miernika wskaźnik powyżej średniej **przyjętej dla Gminy Michałowice (0,53)**.

Rysunek 17 Wskaźnik liczby kradzieży z włamaniem oraz kradzieży mienia ruchomego przypadających na 100 mieszkańców w Gminie Michałowice - stan na 30.09.2016 r.

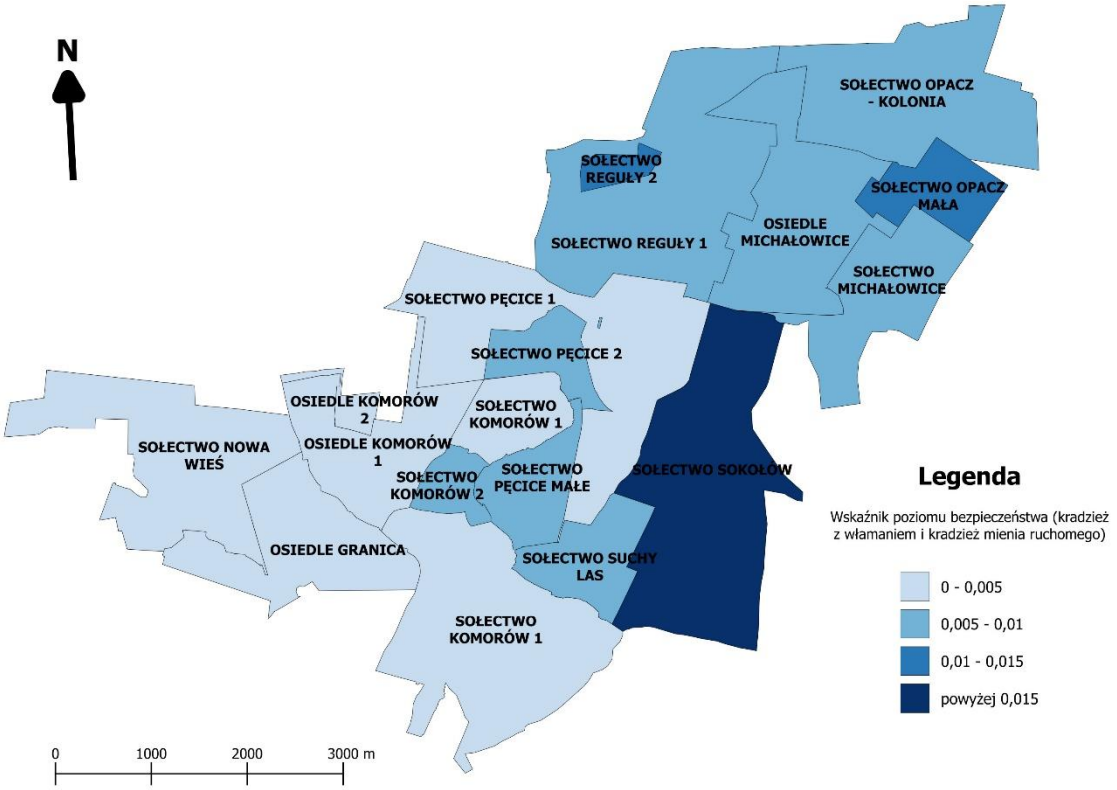

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Komisariatu Policji w Michałowicach

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Tabela 16 Wskaźnik kradzieży z włamaniem oraz kradzieży mienia ruchomego wg stanu na 30 września 2016 r.

Wydzielony podobszar	Liczba mieszkańców- stan na 30 września 2016 r.	Liczba kradzieży z włamaniem oraz kradzieży mienia ruchomego - stan na 30 września 2016 r.	Wskaźnik kradzieży z włamaniem oraz kradzieży mienia ruchomego na 100 mieszkańców - stan na 30 września 2016 r.
OSIEDLE GRANICA	2 052	5	0,24
OSIEDLE KOMORÓW 1	2 994	10	0,33
OSIEDLE KOMORÓW 2	634	3	0,47
SOŁECTWO KOMORÓW 1	484	1	0,21
SOŁECTWO KOMORÓW 2	368	2	0,54
OSIEDLE MICHAŁOWICE	2 945	16	0,54
SOŁECTWO MICHAŁOWICE	542	4	0,74
SOŁECTWO NOWA WIEŚ	2 181	5	0,23
SOŁECTWO OPACZ - KOLONIA	1 537	14	0,91
SOŁECTWO OPACZ MAŁA	222	3	1,35
SOŁECTWO PĘCICE 1	135	0	0,00
SOŁECTWO PĘCICE 2	211	2	0,95
SOŁECTWO PĘCICE MAŁE	484	4	0,83
SOŁECTWO REGUŁY 1	1 150	8	0,70
SOŁECTWO REGUŁY 2	551	6	1,09
SOŁECTWO SOKOŁÓW	268	5	1,87
SOŁECTWO SUCHY LAS	104	1	0,96
GMINA MICHAŁOWICE	16 862	89	0,53

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Komisariatu Policji w Michałowicach

Przeprowadzana corocznie przez Komisariat Policji w Michałowicach debata społeczna poświęcona poprawie porządku i bezpieczeństwa publicznego na terenie Gminy Michałowice, **potwierdziła**, iż w roku **2016 w odniesieniu do lat ubiegłych nastąpił wzrost liczby wszczętych postępowań przygotowawczych, wzrost liczby czynów stwierdzonych i wykrytych, niemal we wszystkich kategoriach naruszeń prawa: przestępstw kryminalnych, kradzieży mienia, rozbojów, przestępczości narkotykowej, kradzieży z włamaniem, uszkodzeń mienia.**

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Tabela 17 Zestawienie prezentujące dynamikę stwierdzonych czynów naruszeń prawa w poszczególnych kategoriach w latach 2014-2016

Wyszczególnienie	2014	2015	2016
PRZESTĘPSTWA KRYMINALNE			
Dynamika czynów stwierdzonych w stosunku do roku ubiegłego	**65,8%**	**129,6%**	**91,4%**
KRADZIEŻE MIENIA			
Dynamika czynów stwierdzonych w stosunku do roku ubiegłego	79,2%	91,2%	134,6%
ROZBOJE			
Dynamika czynów stwierdzonych w stosunku do roku ubiegłego	**33,3%**	**200%**	**150%**
PRZESTĘPCZOŚĆ NARKOTYKOWA			
Dynamika czynów stwierdzonych w stosunku do roku ubiegłego	**450%**	**55,5%**	**81,8%**
KRADZIEŻE Z WŁAMANIEM			
Dynamika czynów stwierdzonych w stosunku do roku ubiegłego	**65,8%**	**129,6%**	**91,4%**
USZKODZENIE MIENIA			
Dynamika czynów stwierdzonych w stosunku do roku ubiegłego	**122,2%**	**90,9%**	Brak danych

Źródło: Komisariat Policji w Michałowicach

W okresie roku 2016 policja na obszarze Gminy Michałowice ujawniła ogółem 1 544 wykroczenia, w tym nałożono 1 216 grzywien w drodze postępowania mandatowego, 286 pouczeń, 42 sprawy skierowano do postępowania sądowego. Zgodnie z informacją przekazaną przez Komisariat Policji do najczęściej popełnianych naruszeń prawa i porządku publicznego należą: **spożywanie alkoholu w miejscu publicznym, brak przestrzegania porządku publicznego, zakłócanie ciszy nocnej oraz nieprzestrzeganie przepisów ruchu drogowego**. W związku z powyższym Pion Prewencji Policji nałożył w roku 2016 następujące środki prawne:

Tabela 18 Środki prawne nałożone przez Komisariat Policji w poszczególnych kategoriach w roku 2016

Wyszczególnienie	Liczba nałożonych mandatów karnych	Liczba pouczeń
Z ustawy o wychowaniu w trzeźwości	397	46
Bezpieczeństwo i porządek w komunikacji	401	180
Zakłócanie porządku publicznego	42	34
Zaśmiecanie	73	2

Źródło: Komisariat Policji w Michałowicach

Dane dotyczące zastosowanych interwencji domowych w roku 2016 na obszarze Gminy Michałowice wskazują ujawnienie 11 przypadków przemocy w rodzinie, które skutkowały koniecznością założenia tzw. niebieskiej karty, natomiast w 2 przypadkach wszczęte zostały postępowania przygotowawcze z art. 207 Kodeksu Karnego.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Analiza przeprowadzona przez jednostkę policji wykazała, iż na obszarze Gminy Michałowice proces wykrywania naruszeń prawa i porządku publicznego jest utrudniony z uwagi na: rozległy obszar gminy, jej usytuowanie w bezpośrednim sąsiedztwie m. st. Warszawy, znaczny przepływ ludności (czasowo przebywającej na obszarze gminy), zabudowa jednorodzinna w pobliżu obszarów niezagospodarowanych, która ułatwia popełnienie przestępstwa.

W odniesieniu do poszczególnych wydzielonych podobszarów na terenie Gminy Michałowice status popełnianych kradzieży mienia w roku 2016 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 19 Liczba kradzieży mienia ruchomego w roku 2016 na obszarze Gminy Michałowice

Wydzielony podobszar	Rodzaj naruszenia prawa	liczba
OSIEDLE GRANICA	Kradzież telefonu (2), zegara astronomicznego	3
SOŁECTWO KOMORÓW i OSIEDLE KOMORÓW	m. in. kradzież rowerów (5), dokumentów (4)	12
OSIEDLE MICHAŁOWICE i SOŁECTWO MICHAŁOWICE	m. in. kradzież dokumentów (4), sklepowa (2), biżuterii (2)	16
SOŁECTWO NOWA WIEŚ	kradzież pieniędzy, telefonu komórkowego	2
SOŁECTWO OPACZ - KOLONIA i SOŁECTWO OPACZ MAŁA	m. in. kradzież mieszkaniowa (3), paliwa (2), roweru (1).	8
SOŁECTWO PĘCICE i SOŁECTWO PĘCICE MAŁE	kradzież roweru, dokumentów	3
SOŁECTWO REGUŁY	m. in. kradzież mieszkaniowa (2), podzespołów samochodowych (3), roweru (2)	13
SOŁECTWO SOKOŁÓW	Kradzież materiałów budowlanych i przemysłowych	4
SOŁECTWO SUCHY LAS	-	0

Źródło: Komisariat Policji w Michałowicach

Tabela 20 Liczba czynów niezgodnych z prawem w zakresie posiadania środków odurzających lub substancji prawnie zabronionych w roku 2016 na obszarze Gminy Michałowice

Wydzielony podobszar	Posiadanie środków odurzających lub substancji prawnie zabronionych
OSIEDLE GRANICA	0
OSIEDLE KOMORÓW 1 i SOŁECTWO KOMORÓW 2	**5**
OSIEDLE MICHAŁOWICE i SOŁECTWO MICHAŁOWICE	2
SOŁECTWO NOWA WIEŚ	0
SOŁECTWO OPACZ - KOLONIA i SOŁECTWO OPACZ MAŁA	2
SOŁECTWO PĘCICE i SOŁECTWO PĘCICE MAŁE	0
SOŁECTWO REGUŁY	0
SOŁECTWO SOKOŁÓW	0
SOŁECTWO SUCHY LAS	0

Źródło: Komisariat Policji w Michałowicach

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Tabela 21 Liczba kradzieży z włamaniem w roku 2016 na obszarze Gminy Michałowice

Wydzielony podobszar	Kradzieże z włamaniem
OSIEDLE GRANICA	2 (do domów)
OSIEDLE KOMORÓW i SOŁECTWO KOMORÓW	4 (do domów 3, do pojazdu 1)
OSIEDLE MICHAŁOWICE i SOŁECTWO MICHAŁOWICE	4 (do domów 2, do firm 2)
SOŁECTWO NOWA WIEŚ	3 (do domu 1, do pojazdu 1, do automatu biletowego 1)
SOŁECTWO OPACZ - KOLONIA i SOŁECTWO OPACZ MAŁA	9 (do domów 2, do firm 5, do pomieszczeń gosp. 2)
SOŁECTWO PĘCICE i SOŁECTWO PĘCICE MAŁE	3 (do domów)
SOŁECTWO REGUŁY	1(do firmy)
SOŁECTWO SOKOŁÓW	1 (do domu letniskowego)
SOŁECTWO SUCHY LAS	0

Źródło: Komisariat Policji w Michałowicach

Informacje pozyskane podczas wywiadów przeprowadzonych na terenie Gminy Michałowice z Komendantem Policji, Dzielnicowymi oraz z mieszkańcami, potwierdzają, że problemy związane z kradzieżami i włamaniami mają swoją przyczynę w znaczniej mierze w związku z **brakiem trwałych relacji sąsiedzkich**, brakiem chęci nawiązywania znajomości, niskim poziomem integracji społecznej.

W celu zdiagnozowania problemów dotyczących nadużyć została przeprowadzona analiza danych ilościowych oraz wywiady pogłębione z Komendantem i Dzielnicowymi Komisariatu w Michałowicach w zakresie nadużyć środków farmakologicznych i narkotyków. Przeprowadzone wywiady pogłębione z pedagogami szkolnymi i psychologami oraz opiekunami dzieci w wieku szkolnym, potwierdziły **dotkliwy, pogłębiający się problem nadużywania środków farmakologicznych i narkotyków.**

Podłoże tej sytuacji wynika ze zmian sposobu życia i występowaniu tzw. „problemów nowoczesnego społeczeństwa", w postaci ponad przeciętnej w województwie mazowieckim liczby osób rozwiedzionych, procesu preferowania modelu rozwoju kariery zawodowej kosztem relacji rodzinnych, problemów wynikających z nieformalnych związków, nowoczesnego stylu życia i nasilonego występowania tzw. „rodzin patchworkowych" oraz przede wszystkim braku zainteresowania tworzenia relacji z dziećmi, którym zapewnia się jedynie wysoki status materialny.

Badanie opinii społecznej i przeprowadzone wywiady potwierdzają, że problem narkomanii i uzależnienia dzieci i młodzieży na terenie Gminy Michałowice jest procesem utrwalonym i występuje sukcesywne, zwiększające się natężenie tego zjawiska.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Wnioski dotyczące poziomu bezpieczeństwa i sfer skorelowanych:

Na podstawie analiz danych z okresu lat 2010 – 2016, można jednoznacznie potwierdzić systematyczny wzrost zjawisk kryzysowych w obszarze bezpieczeństwa, który charakteryzują następujące uwarunkowania:

- utrwalony i nasilający się problem włamań do nieruchomości oraz kradzieży dóbr ruchomych powiązanych z obniżeniem poziomu integracji społecznej mieszkańców,

- zjawiska dotyczące narastających problemów związanych zakłócaniem porządku publicznego w miejscach publicznych, skwerach, placach zabaw, stacjach kolejki WKD, mające swoje przyczyny w braku zagospodarowania czasu wolnego dzieci i młodzieży,

- systematyczny wzrost występowania problemów rodzinnych oraz społecznych zdiagnozowanych w grupie dzieci i młodzieży będących następstwem występowania tzw. „problemów nowoczesnego społeczeństwa".

Problemy społeczne

Z przeprowadzonych analiz danych ilościowych Mazowieckiego Centrum Polityki Społecznej w Warszawie, dotyczących powiatu pruszkowskiego, wynika stała kryzysowa sytuacja w zakresie problemów społecznych, którą odzwierciedla liczba osób korzystających ze wsparcia instytucji Pomocy Społecznej. Przedstawione poniżej tabele ilustrują trendy występowania niekorzystnych zjawisk na obszarze powiatu, w poszczególnych gminach. Analiza wskazanych danych wykazała brak możliwości opierania się wyłącznie na danych ilościowych, które pokazują jedynie skalę problemu bez konkretnych uwarunkowań, specyficznych dla poszczególnych gmin. Analizie poddano wszystkie typy udzielanej pomocy społecznej, w przekroju wieku, płci, ekonomicznych grup wieku, rodzajów wypłacanych świadczeń oraz pomocy pozafinansowej. Analiza danych przeprowadzona wspólnie z pracownikami GOPS w Michałowicach, którzy z uwagi kompetencje posiadają znajomość specyfiki i potrzeb rodzin wymagających wsparcia na obszarze Gminy Michałowice, wykazała okresowe spadki lub wzrosty analizowanych wskaźników (poniżej przedstawiono tabele w zakresie: liczby osób i rodzin którym udzielono wsparcia, liczbę osób korzystających z Domu Pomocy Społecznej oraz liczbę osób korzystających z zasiłku stałego). Dane dla poszczególnych gmin oscylują na relatywnie wyrównanym poziomie, a Gmina Michałowice nie należy do jednostek terytorialnych, których analizowane wskaźniki znajdują się na dramatycznie niskim poziomie. Szczegółowa analiza i przeprowadzone wywiady z pracownikami GOPS posłużyły do zdefiniowania najważniejszych wniosków w obszarze polityki społecznej w Gminie Michałowice. Należą do nich:

- ✓ **Stała liczba osób utrzymująca się od wielu lat oscylująca na poziomie ok. 50 osób korzystających z różnorodnych form pomocy**
- ✓ **Znaczna liczba świadczeń wykraczających poza pomoc finansową, która prowadzi do konieczności rozwoju kierunkowej pomocy i profilaktyki społecznej**
- ✓ **Zapotrzebowanie na objęcie opieką rodzin borykających się z problemami rodzinnymi związanymi z tzw. nowoczesnym społeczeństwem, w tym problemami alkoholowymi**

Wskazane wyżej uwarunkowania prowadzą do jednoznacznej konstatacji, iż w najbliższych latach należy mieć na uwadze wzrost kosztów związanych z udzielaniem powyższych form pomocy

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

społecznej. Obecnie na cele dotyczące udzielanej pomocy społecznej jedynie w odniesieniu do odpłatności gminy za pobyt w Domu Pomocy Społecznej, Gmina Michałowice wydaje rocznie około 200 000 zł.

Tabela 22 Liczba osób i rodzin którym udzielono pomocy i wsparcia w ramach kompetencji GOPS, w gminach powiatu pruszkowskiego – dane za rok 2013,2014,2015

LP.	Gmina	Liczba osób i rodzin, którym udzielono pomocy I wsparcia			Liczba ludności			Wskaźnik osób i rodzin, którym udzielono pomocy i wsparcia na 100 mieszkańców		
		2013	2014	2015	2013	2014	2015	2013	2014	2015
1	Brwinów	1 339	1 246	1 134	24 775	25 110	25 438	**5,40**	**4,96**	**4,46**
2	Michałowice	266	240	245	17 169	17 307	17 501	**1,55**	**1,39**	**1,40**
3	Nadarzyn	347	329	368	12 499	12 735	12 870	**2,78**	**2,58**	**2,86**
4	Piastów	598	600	550	22 826	22 870	22 927	**2,62**	**2,62**	**2,40**
5	Pruszków	1 640	1 530	1 556	59 570	60 068	60 547	**2,75**	**2,55**	**2,57**
6	Raszyn	593	572	679	21 344	21 425	21 493	**2,78**	**2,67**	**3,16**

Źródło: Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej w Warszawie

Tabela 23 Liczba osób korzystających z Domu Pomocy Społecznej, w gminach powiatu pruszkowskiego – dane za rok 2013,2014,2015

L.p.	Gmina	Liczba osób korzystających z Domu Pomocy Społecznej			Liczba ludności			Wskaźnik osób korzystających z Domu Pomocy Społecznej na 100 mieszkańców		
		2013	2014	2015	2013	2014	2015	2013	2014	2015
1	**Brwinów**	13	14	16	24 775	25 110	25 438	0,05	0,06	0,06
2	**Michałowice**	10	9	11	17 169	17 307	17 501	0,06	0,05	0,06
3	**Nadarzyn**	6	7	9	12 499	12 735	12 870	0,05	0,05	0,07
4	**Piastów**	25	35	30	22 826	22 870	22 927	0,11	0,15	0,13
5	**Pruszków**	59	64	77	59 570	60 068	60 547	0,10	0,11	0,13
6	**Raszyn**	7	8	9	21 344	21 425	21 493	0,03	0,04	0,04

Źródło: Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej w Warszawie

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Tabela 24 Liczba osób korzystających z zasiłku stałego, w gminach powiatu pruszkowskiego – dane za rok 2013,2014,2015

L.p.	Gmina	liczba osób korzystających- zasiłek stały			Liczba ludności			Wskaźnik osób korzystających z zasiłku stałego na 100 mieszkańców		
		2013	2014	2015	2013	2014	2015	2013	2014	2015
1	**Brwinów**	149	143	136	24 775	25 110	25 438	**0,60**	**0,57**	**0,53**
2	**Michałowice**	49	44	43	17 169	17 307	17 501	**0,29**	**0,25**	**0,25**
3	**Nadarzyn**	54	55	53	12 499	12 735	12 870	**0,43**	**0,43**	**0,41**
4	**Piastów**	127	130	130	22 826	22 870	22 927	**0,56**	**0,57**	**0,57**
5	**Pruszków**	257	253	257	59 570	60 068	60 547	**0,43**	**0,42**	**0,42**
6	**Raszyn**	64	61	61	21 344	21 425	21 493	**0,30**	**0,28**	**0,28**

Źródło: Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej w Warszawie

Podczas szczegółowego procesu analizy zjawisk w zakresie problemów społecznych dotyczących poziomu życia mieszkańców w aspektach finansowych i społecznych, zostały przeanalizowane dane dotyczące między innymi liczby rodzin pobierających zasiłki z tytułu ubóstwa, bezrobocia, długotrwałej i ciężkiej choroby, niepełnosprawności, świadczenia 500+. W ramach prac diagnostycznych zostały przeanalizowane dane dotyczące wszystkich wypłacanych przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej zasiłków i różnorodnych form wsparcia. Jednocześnie zostały wyselekcjonowane najbardziej reprezentatywne zasiłki odzwierciedlające **natężenie problemu ubóstwa** rodzin zamieszkujących Gminę Michałowice i przyczyny występowania problemów społecznych. Należą do nich:

- **wskaźnik wypłaconych świadczeń z tytułu pomocy społecznej na 100 mieszkańców,**
- **wskaźnik wypłaconych świadczeń z tytułu długotrwałej i ciężkiej choroby na 100 mieszkańców,**
- **Wskaźnik liczby osób w wieku poprodukcyjnym na 100 mieszkańców.**

Zgodnie z definicją, ubóstwo jest niekorzystnym zjawiskiem społeczno-ekonomicznym, obejmującym stały brak dostatecznych środków materialnych dla zaspokojenia potrzeb jednostki. Potrzebami tymi są w szczególności: pożywienie, schronienie, ubranie, transport oraz podstawowe potrzeby społeczno-kulturalne. Skalę ubóstwa na danym obszarze można oszacować na podstawie liczby gospodarstw korzystających z pomocy społecznej i pobierających zasiłki z kilku tytułów jednocześnie, gdyż jest to kwestia nawarstwiających się problemów życiowych i brakiem nieporadności społecznej.

Analizowane wskaźniki zostały wyselekcjonowane w taki sposób, aby mogły umożliwić zdefiniowanie i w konsekwencji przeprowadzenie całego spektrum działań prowadzonych przez Gminę na rzecz potrzebujących mieszkańców.

Analiza problemów społecznych skorelowanych z faktem pobierania zasiłków społecznych jest niezwykle istotna, ponieważ oprócz realnej skali omawianego zjawiska, pokazuje

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

również zapotrzebowanie mieszkańców Gminy na różne formy wsparcia w ramach pomocy społecznej, ale również wsparcia w innych sferach życia społecznego i gospodarczego. Dane otrzymane z Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej – zostały przeanalizowane na poziomie poszczególnych podobszarów. Dostrzeżono kumulację przestrzenną występowania rodzin, które borykając się z problemami, korzystają z kilku zasiłków równocześnie.

Poniżej zestawiono dane liczbowe pochodzące ze statystyk Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej Gminy Michałowice w zakresie **liczby wypłaconych świadczeń z tytułu pomocy społecznej. Na tej podstawie badaniu poddano wskaźnik świadczeń z tytułu pomocy społecznej na 100 mieszkańców. Wskaźnik został wyselekcjonowany jako najbardziej reprezentacyjny i zintegrowany, gdyż obejmuje reprezentatywną próbę wszystkich beneficjentów korzystających ze świadczeń Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej.**

Analiza rozkładu koncentracji skali problemów społecznych, w odniesieniu do wskaźnika wypłaconych **świadczeń z tytułu pomocy społecznej** (na 100 mieszkańców gminy), wykazała, iż najwyższe wartości tego miernika odnotowano na następujących podobszarach: **Sołectwo Komorów 2** (80), **Sołectwo Pęcice 2** (36,67), **Sołectwo Michałowice** (25,14), **Sołectwo Reguły 2** (21,25), **Osiedle Granica** (19,89), **Sołectwo Nowa Wieś** (19,03), **Osiedle Komorów 1** (16,64), **Osiedle Michałowice** (16,62), **Sołectwo Komorów 1** (16,26). Wskazane podobszary uzyskały w roku 2015 (stan na 31 grudnia) wartości wskaźnika powyżej średniej przyjętej dla Gminy.

Analizując szczegółowo liczbę wypłaconych świadczeń na podstawie corocznie przygotowanego przez GOPS raportu „Ocena Zasobu Pomocy Społecznej", w roku 2013 ich ilość wyniosła odpowiednio: 2 769 sztuk, w 2014 r. – 2 727 sztuk. Można zatem stwierdzić, dokonując analizy danych**, że jest to problem utrwalony i mający jednocześnie negatywne skutki społeczne** dla Mieszkańców Gminy Michałowice.

Analiza wskazanego powyżej raportu potwierdziła, **iż znaczna część mieszkańców korzystających z zasiłków czasowych i okresowych, wykazuje postawę roszczeniową i uzależnia się od takiej formy pomocy, dążąc do zapewnienia możliwości korzystania ze świadczeń stałych.** Utrwalone zjawisko korzystania ze stałej pomocy społecznej dotyczy ogółem około 50 rodzin zamieszkałych na obszarze Gminy. Następstwem powyższego procesu jest zmiana kategorii **wypłaconych zasiłków z zasiłków czasowych na zasiłki stałe, powodując nieodwracalne formy uzależniania i braku aktywności wśród beneficjentów pomocy społecznej i w konsekwencji wykluczenia takich mieszkańców z aktywności społecznej.**

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Rysunek 18 Wskaźnik wypłaconych świadczeń z tytułu pomocy społecznej przypadających na 100 mieszkańców Gminy Michałowice – stan na 31.12.2015 r.

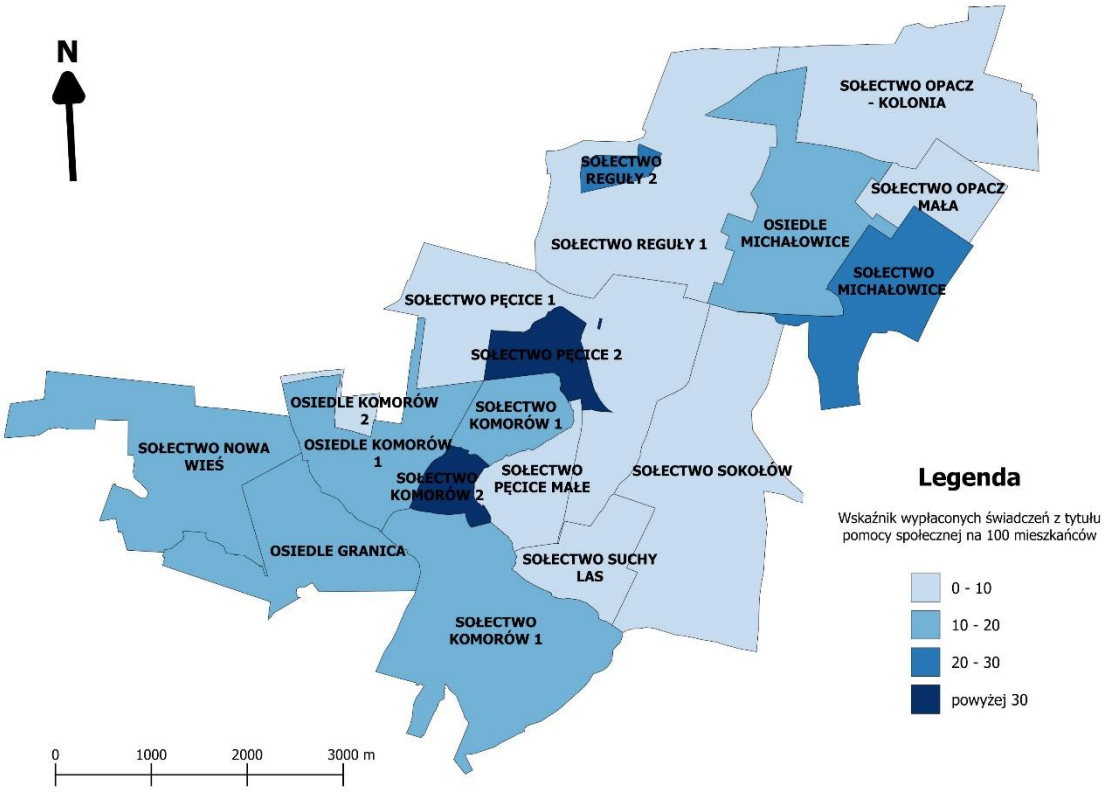

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej Gminy Michałowice

Tabela 25 Wskaźnik wypłaconych świadczeń z tytułu pomocy społecznej w Gminie Michałowice - stan na 31.12.2015 r.

Wydzielony podobszar	Liczba mieszkańców stan na 31.12.2015 r.	Liczba wypłaconych świadczeń z tytułu pomocy społecznej - stan na 31 grudnia 2015 r.	Wskaźnik wypłaconych świadczeń z tytułu pomocy społecznej na 100 mieszkańców - stan na 31 grudnia 2015 r.
OSIEDLE GRANICA	2 036	405	19,89
OSIEDLE KOMORÓW 1	3 005	500	16,64
OSIEDLE KOMORÓW 2	636		0,00
SOŁECTWO KOMORÓW 1	486	79	16,26
SOŁECTWO KOMORÓW 2	370	296	80,00
OSIEDLE MICHAŁOWICE	2 930	487	16,62

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Wydzielony podobszar	Liczba mieszkańców stan na 31.12.2015 r.	Liczba wypłaconych świadczeń z tytułu pomocy społecznej - stan na 31 grudnia 2015 r.	Wskaźnik wypłaconych świadczeń z tytułu pomocy społecznej na 100 mieszkańców - stan na 31 grudnia 2015 r.
SOŁECTWO MICHAŁOWICE	533	134	25,14
SOŁECTWO NOWA WIEŚ	2 165	412	19,03
SOŁECTWO OPACZ - KOLONIA	1 528	111	7,26
SOŁECTWO OPACZ MAŁA	218		0,00
SOŁECTWO PĘCICE 1	135		0,00
SOŁECTWO PĘCICE 2	210	77	36,67
SOŁECTWO PĘCICE MAŁE	472	37	7,84
SOŁECTWO REGUŁY 1	1 140	88	7,72
SOŁECTWO REGUŁY 2	546	116	21,25
SOŁECTWO SOKOŁÓW	263		0,00
SOŁECTWO SUCHY LAS	102	2	1,96
GMINA MICHAŁOWICE	16775	2614	15,58

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej Gminy Michałowice

Wśród mierników, które dodatkowo zostały poddane analizie był wskaźnik dotyczący liczby rodzin pobierających świadczenie 500+. Miernik ten nie był uwzględniany we wskaźniku syntetycznym wypłaconych świadczeń z tytułu pomocy społecznej**,** przy wyznaczaniu obszaru zdegradowanego. Jednocześnie ze względu na fakt, iż kryterium dochodowe przy przyznawaniu tego świadczenia nie jest weryfikowane tak rygorystycznie jak kryteria dochodowe przy przyznawaniu innych zasiłków, może jednak stanowić materiał obrazujący koncentrację rodzin wymagających wparcia ze względu na potrzeby związane z wychowaniem potomstwa.

Świadczenie wychowawcze 500+ na pierwsze dziecko przysługuje tym rodzinom, które uzyskują niski poziom dochodów na członka gospodarstwa domowego, który kształtuje się poniżej 800 zł na miesiąc. Świadczenie to uznawane jest za rzeczywistą miarę ubóstwa, ponieważ jego wartość graniczna jest zbliżona do minimalnej emerytury netto (880,45 zł). Ideą, która stanowiła powód, dla którego świadczenie to zostało na mocy prawa przyjęte, była konieczność pomocy dla rodzin z dziećmi, czyli dla tej grupy społecznej, która powinna być szczególnie chroniona pod względem socjalnym.

Średnio na 100 mieszkańców w Gminie Michałowice z zasiłku 500+ korzystało ogółem 0,74 osoby. Najwyższą jego intensywność odnotowano w następujących podobszarach: **Sołectwo Suchy Las** (4,81), **Sołectwo Komorów 2** (1,90), **Sołectwo Michałowice** (1,48), **Sołectwo Reguły 2** (1,45), **Sołectwo Pęcice**

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

2 (0,95), **Sołectwo Opacz Mała** (0,90), **Sołectwo Komorów 1** (0,83), **Sołectwo Opacz Kolonia** (0,78), **Sołectwo Nowa Wieś** (0,78), **Osiedle Granica** (0,78), **Osiedle Michałowice** (0,75).

Ze względu na dotkliwy i pogłębiający się charakter zasiłku w zakresie długotrwałej i/lub ciężkiej choroby został on wyselekcjonowany, jako obrazujący nasilający się problem zwiększającej się liczby zasiłków, których podstawą jest uzyskanie orzeczenia o długotrwałej chorobie. Analizowany problem dotyczy głównie osób, które przez dłuższy okres czasu korzystają z zasiłków celowych i okresowych, oraz osób, które nie mają prawa do przyznania świadczeń emerytalnych, a osiągnięty wiek uniemożliwia im aktywną pracę zawodową (w wielu przypadkach osoby te dążą do uzyskania orzeczenia lekarskiego umożliwiającego im korzystanie z zasiłków stałych). Ze względu na stały i długotrwały charakter tego świadczenia, osoby korzystające ze wskazanego wyżej zasiłku, osiągają niski poziom życia społecznego i wymagają intensywnej pomocy, nie tylko w zakresie pomocy materialnej, ale często pomocy terapeutycznej i psychologicznej.

Wskaźnik liczby osób na 100 mieszkańców, pobierających zasiłek z tytułu **długotrwałej i ciężkiej choroby**, kształtował się według danych na 31.12.2015 r. na najwyższym poziomie (powyżej średniej przyjętej dla Gminy) w następujących podobszarach: **Sołectwo Pęcice 2** (3,81), **Sołectwo Komorów 2** (1,62), **Sołectwo Reguły 2** (1,10), **Sołectwo Pęcice Małe** (0, 64), **Osiedle Komorów 1** (0,60), przy czym wartość średnia wskaźnika dla Gminy wynosi 0,46.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Rysunek 19 Wskaźnik liczby osób pobierających zasiłki z tytułu długotrwałej i ciężkiej choroby przypadających na 100 mieszkańców Gminy Michałowice – stan na 31.12.2015 r.

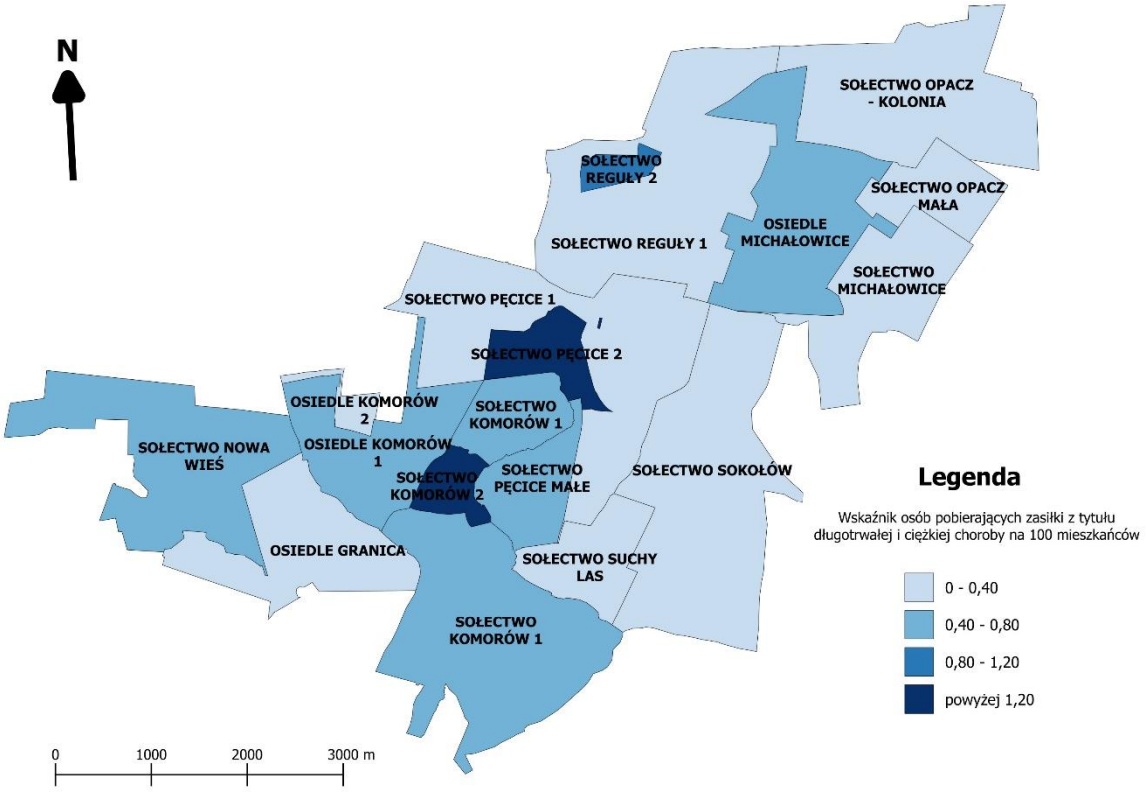

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej Gminy Michałowice

Tabela 26 Wskaźnik liczby osób pobierających zasiłek z tytułu: długotrwałej i ciężkiej choroby na 100 mieszkańców w Gminie Michałowice - stan na 31.12.2015 r.

Wydzielony podobszar	Liczba mieszkańców - stan na 30.09.2016 r.	Liczba osób pobierających zasiłek z tytułu długotrwałej i ciężkiej choroby - stan na 31.12.2015 r.	Wskaźnik liczby osób pobierających zasiłek z tytułu długotrwałej i ciężkiej choroby na 100 mieszkańców- stan na 31.12.2015 r.
OSIEDLE GRANICA	2 036	6	0,29
OSIEDLE KOMORÓW 1	3 005	18	0,60
OSIEDLE KOMORÓW 2	636		-
SOŁECTWO KOMORÓW 1	486	2	0,41
SOŁECTWO KOMORÓW 2	370	6	1,62
OSIEDLE MICHAŁOWICE	2 930	12	0,41

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Wydzielony podobszar	Liczba mieszkańców - stan na 30.09.2016 r.	Liczba osób pobierających zasiłek z tytułu długotrwałej i ciężkiej choroby - stan na 31.12.2015 r.	Wskaźnik liczby osób pobierających zasiłek z tytułu długotrwałej i ciężkiej choroby na 100 mieszkańców- stan na 31.12.2015 r.
SOŁECTWO MICHAŁOWICE	533	0	-
SOŁECTWO NOWA WIEŚ	2 165	10	0,46
SOŁECTWO OPACZ - KOLONIA	1 528	6	0,39
SOŁECTWO OPACZ MAŁA	218	0	-
SOŁECTWO PĘCICE 1	135	0	-
SOŁECTWO PĘCICE 2	210	8	3,81
SOŁECTWO PĘCICE MAŁE	472	3	0,64
SOŁECTWO REGUŁY 1	1 140	1	0,09
SOŁECTWO REGUŁY 2	546	6	1,10
SOŁECTWO SOKOŁÓW	263	0	-
SOŁECTWO SUCHY LAS	102	0	-
GMINA MICHAŁOWICE	16 775	78	0,46

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej Gminy Michałowice

Kolejną kwestia społeczną, która wynika z wniosków ze spotkań w ramach warsztatów rewitalizacji oraz spotkań z organizacjami pozarządowymi, są kwestie dotyczące organizacji przestrzeni społecznej i wykorzystania lokalnego potencjału osób w wieku senioralnym.

W opinii organizacji pozarządowych działających na terenie Gminy, zrzeszających seniorów, sytuacja kryzysu dotyczy braku odpowiedniej organizacji czasu wolnego dla osób w wieku poprodukcyjnym. Kwestie te były również poruszane w kontekście pogarszającej się sytuacji materialnej osób, które z uwagi na występujące choroby wymagają wsparcia poprze organizację różnorodnych form profilaktyki zdrowotnej i rehabilitacji.

W związku z potrzebą zgłaszaną przez interesariuszy, w kontekście pogłębiających się problemów społecznych osób w wieku senioralnym, do analizy przyjęto jako istotny wskaźnik służący delimitacji obszarów kryzysowych, wskaźnik osób w wieku poprodukcyjnym na 100 mieszkańców.

Wartości poniżej średniej dla tego wskaźnika na ternie Gminy, który wynosi 15,36 – można zaobserwować w następujących podobszarach: **Osiedle Komorów 1** (18,56), **Osiedle Komorów 2** (18,77), **Sołectwo Komorów 2** (18,46), **Sołectwo Komorów 1** (17,63), **Osiedle Michałowice** (17,37), **Sołectwo Pęcice 2** (17,09), **Sołectwo Sokołów** (16,73).

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Tabela 27 Wskaźnik liczby osób w wieku poprodukcyjnym na 100 mieszkańców w Gminie Michałowice - stan na 31.12.2015 r.

Wydzielony podobszar	Liczba mieszkańców - stan na 30.09.2016 r.	Liczba osób w wieku poprodukcyjnym – stan na 31.12.2015 r.	Wskaźnik liczby osób w wieku poprodukcyjnym na 100 mieszkańców- stan na 31.12.2015 r.
OSIEDLE GRANICA	2 036	287	14,10
OSIEDLE KOMORÓW 1	3 005	557	18,56
OSIEDLE KOMORÓW 2	636	119	18,77
SOŁECTWO KOMORÓW 1	486	85	17,63
SOŁECTWO KOMORÓW 2	370	68	18,46
OSIEDLE MICHAŁOWICE	2 930	509	17,37
SOŁECTWO MICHAŁOWICE	533	40	7,50
SOŁECTWO NOWA WIEŚ	2 165	292	13,49
SOŁECTWO OPACZ - KOLONIA	1 528	233	15,25
SOŁECTWO OPACZ MAŁA	218	26	11,93
SOŁECTWO PĘCICE 1	135	14,72	10,90
SOŁECTWO PĘCICE 2	210	35,88	17,09
SOŁECTWO PĘCICE MAŁE	472	53	11,23
SOŁECTWO REGUŁY 1	1 140	132,52669	11,63
SOŁECTWO REGUŁY 2	546	63,4733096	11,63
SOŁECTWO SOKOŁÓW	263	44	16,73
SOŁECTWO SUCHY LAS	102	15	14,71
GMINA MICHAŁOWICE	16 775	2 577	15,36

Źródło: opracowanie własne na podstawie Urzędu Gminy Michałowice

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Rysunek 20 Wskaźnik liczby osób w wieku poprodukcyjnym na 100 mieszkańców

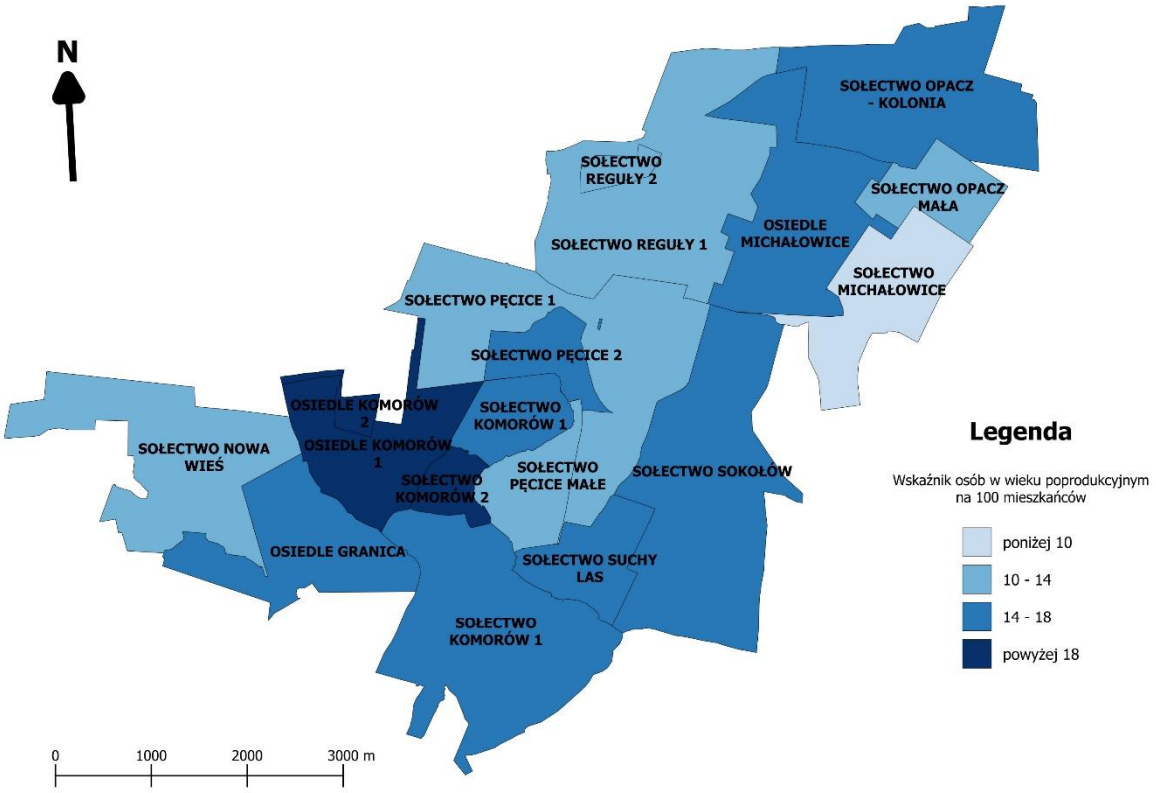

Źródło: opracowanie własne na podstawie Urzędu Gminy Michałowice

Wnioski dotyczące analizy wskaźników społecznych:

1. Koncentracja ludności zamieszkałej na Osiedlu Komorów (21% mieszkańców całej Gminy) implikująca wzmożone potrzeby rozwojowe mieszkańców,
2. Symptomy problemów społecznych w Gminie nie są skorelowane przestrzennie. W skali przyjętych jednostek ujawniają się obszary koncentracji ubóstwa, wykluczenia społecznego i zostają potwierdzone w wywiadach społecznych z pracownikami GOPS i podczas wywiadów środowiskowych z pedagogami i psychologami szkolnymi, którzy potwierdzają występowanie kryzysów społecznych w postaci narastającego problemu stałej grupy Klientów GOPS, korzystających z pomocy społecznej systematycznie od wielu lat. Wspomniana grupa beneficjentów GOPS, zamieszkująca określone lokalizacyjnie obszary w Gminie, stanowi zjawisko problemowe, który pogłębia się i wykazuje negatywny, długotrwały trend. Na terenie Gminy zlokalizowano 6 obszarów, w których mieszkają rodziny charakteryzujące się narastającymi problemami społecznymi. Rodziny te objęte są pomocą pracowników GOPS i specjalistów w jednostkach edukacyjnych,
3. Na terenie wyodrębnionych obszarów kryzysu można zaobserwować narastający problem sukcesywnego zwiększenia się liczby wypłaty świadczeń stałych (zmiana rodzaju wypłaty zasiłku z zasiłku okresowego i celowego na zasiłek stały),
4. Na terenie wyodrębnionych obszarów kryzysu występują skoncentrowane, nasilone problemy społeczne, które na podstawie opinii pracowników GOPS i pracowników jednostek edukacyjnych, można je scharakteryzować jako tzw. „problemy nowoczesnego

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

społeczeństwa". **Wywiady pogłębione z pedagogami i psychologami szkolnymi wskazują na narastające od wielu lat problemy emocjonalne, uzależnienia u dzieci i młodzieży, brak motywacji do nauki. Deficyty emocjonalne wskazywane są przez pedagogów jako potrzeba organizacji przestrzeni do pracy nad całą rodziną, integracji międzypokoleniowej i potrzeby wypracowywania podstawowych wartości społecznych wśród dzieci i młodzieży.**

5. Problemem społecznym sygnalizowanym przez mieszkańców jest brak bezpieczeństwa i występowanie licznych przypadków naruszania prawa w postaci odnotowanych kradzieży i włamań, których przyczyną jest przede wszystkim brak relacji międzysąsiedzkich i niski poziom integracji.

Przedmiotem przeprowadzonej analizy sfery społecznej była także kwestia zarejestrowanych oraz działających aktywnie na obszarze Gminy organizacji pozarządowych. Liczba funkcjonujących podmiotów o tym profilu działania bezpośrednio wpływa na życie społeczno-gospodarcze obszaru, umożliwia różnorodne działania prospołeczne, wzmacnia aktywność społeczności lokalnej oraz umożliwia ich integrację w ramach wspólnych inicjatyw, prowadzonych przez organizacje pozarządowe.

Poniżej zestawiono aktywnie funkcjonujące obecnie podmioty NGO (non governmental organisation), zaznaczono jednocześnie te z nich, które są podmiotami zarejestrowanymi na terenie Gminy. Do kalkulacji wskaźnika odnoszącego się do liczby zarejestrowanych organizacji pozarządowych na 100 mieszkańców uwzględniono organizacje zarejestrowane na terenie Gminy.

Możliwości rozwoju i problemy działania organizacji pozarządowych były przedmiotem dyskusji podczas warsztatów zorganizowanych w ramach opracowania Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Michałowice. Zgłaszany przez działające na terenie Gminy organizacje pozarządowe problem dotyczył w głównej mierze **ograniczeń wynikających z niedostatecznego zabezpieczenia przestrzeni** – umożliwiającej organizację działań na rzecz społeczności lokalnej. Przedstawiciele **organizacji pozarządowych podkreślali problem narastania od wielu lat zjawiska niedoborów lokalowych organizacji (siedziby fundacji w większości mieszczą się w prywatnych mieszkaniach członków i uniemożliwiają rozszerzanie zakresu działań) i konieczności przenoszenia swoich siedzib oraz proponowanych działań do Warszawy.**

Mając na uwadze potrzeby wzmocnienia aktywności społecznej mieszkańców i niezbędne działania dla wsparcia organizacji pozarządowych jako filara, wspierającego rozwiązywanie problemów lokalnej społeczności, za zasadne uznano opracowanie **wskaźnika wykazującego na występujące zjawisko kryzysu – na wszystkich podobszarach, na których zarejestrowane są, funkcjonujące organizacje pozarządowe.** Organizacje pozarządowe działające na terenie Gminy wymagają wsparcia– zarówno prawno-organizacyjnego jak również zabezpieczenia przestrzeni do działania na rzecz mieszkańców z obszarów kryzysowych.

Dane dotyczące liczby organizacji pozarządowych zostały pozyskane z Urzędu Gminy Michałowice i uwzględniają podmioty aktywnie współpracujące z Urzędem.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Tabela 28 Wyszczególnienie organizacji pozarządowych aktywnie współpracujących z Gminą Michałowice - stan na 31.12.2016 r.

LP.	Organizacje pozarządowe aktywnie współpracujące z Gminą Michałowice / Nazwa Organizacji	Adres rejestracji organizacji
1.	Komorowskie Stowarzyszenie Aktywnych Seniorów i Osób dotkniętych Chorobą Parkinsona	05-806 Komorów, Komorów Wieś, ul. Południowa 1a
2.	Stowarzyszenie K40	05-806 Komorów Al. Marii Dąbrowskiej 40
3.	Uczniowski Klub Sportowy „Komorów”	05-806 Komorów, ul. Al. Marii Dąbrowskiej 12/20
4.	Uczniowski Klub Sportowy „W Nowej Wsi”	Nowa Wieś, ul. Główna 96, 05-806 Komorów
5.	Stowarzyszenie Tenisowe MATCHPOINT	05-806 Komorów, ul. Turystyczna 2a
6.	Towarzystwo Przyjaciół Miasta Ogrodu Komorów „Komorowianie”	05-806 Komorów, ul. Kujawska 9
7.	Uczniowski Klub Sportowy FC Komorów	05-806 Komorów Al. Marii Dąbrowskiej 12/20
8.	Klub Sportowy Zdrowie	05-816 Michałowice, ul. Świętego Antoniego 2
9.	Stowarzyszenie Kultury Fizycznej ANPREL – Klub Piłkarski AMT	Nowa Wieś, ul. Kamelskiego 41, 05-806 Komorów
10.	Stowarzyszenie Kulturalny Komorów	05-806 Komorów, ul. Rubinowa 3
11.	Fundacja Jestem Seniorem	Granica, 05-806 Komorów, ul. Szeroka 12
12.	Polska Unia Seniorów Region Warszawsko-Mazowiecki Im. Rotmistrza Witolda Pileckiego	Opacz-Kolonia, ul. Polna 11b, 05-816 Michałowice
13.	Oddział Rejonowy Polskiego Związku Emerytów, Rencistów i Inwalidów	05-816 Michałowice, ul. Raszyńska 34
14.	UKS Akademia Koszykówki Komorów	05-806 Komorów, al. M. Dąbrowskiej 12/20
15.	UKS „Jaguar” Michałowice	05-816 Michałowice, ul. Szkolna 15
16.	Fundacja „Dwór Polski”	05-806 Pęcice, ul. Parkowa 2
17.	Stowarzyszenie Głos Mieszkańców Gminy Michałowice	05-816 Michałowice, ul. Aleja Topolowa 18,
18.	Centrum Rozwoju Rodziny „Salutaris” w Komorowie	Komorów, ul. Granicka 7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Michałowice

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Tabela 29 Wskaźnik aktywnie współpracujących z Gminą organizacji pozarządowych na 100 mieszkańców – stan na 31.12.201 r.

Wydzielony podobszar	Liczba mieszkańców - stan na 31.12.2015 r.	Liczba aktywnie współpracujących z Gminą organizacji pozarządowych na terenie Gminy – stan na 31.12.2015 r.	Wskaźnik aktywnie współpracujących z Gminą organizacji pozarządowych na 100 mieszkańców – stan na 31.12.2015 r.
OSIEDLE GRANICA	2 036	1	0,05
OSIEDLE KOMORÓW 1	3 005	8	0,27
OSIEDLE KOMORÓW 2	636	-	-
SOŁECTWO KOMORÓW 1	486	1	0,21
SOŁECTWO KOMORÓW 2	370	1	0,27
OSIEDLE MICHAŁOWICE	2 930	0	-
SOŁECTWO MICHAŁOWICE	533	3	0,56
SOŁECTWO NOWA WIEŚ	2 165	2	0,09
SOŁECTWO OPACZ - KOLONIA	1 528	1	0,07
SOŁECTWO OPACZ MAŁA	218	0	-
SOŁECTWO PĘCICE 1	135	0	-
SOŁECTWO PĘCICE 2	210	1	0,48
SOŁECTWO PĘCICE MAŁE	472	0	-
SOŁECTWO REGUŁY 1	1 140	0	-
SOŁECTWO REGUŁY 2	546	0	-
SOŁECTWO SOKOŁÓW	263	0	-
SOŁECTWO SUCHY LAS	102	0	-
GMINA MICHAŁOWICE	16 775	18	0,11

Źródło: Urząd Gminy w Michałowicach

Analiza wskaźnika dotycząca zarejestrowanych organizacji pozarządowych na 100 mieszkańców Gminy Michałowice wykazała, iż wśród podobszarów przyjętych do analizy, sytuację kryzysową wynikającą z braku wsparcia zarówno prawno-organizacyjnego jak również zabezpieczenia przestrzeni do działania na rzecz mieszkańców z obszarów kryzysowych wykazują: Osiedle Komorów 1, Sołectwo Komorów 1, Sołectwo Komorów 2, Sołectwo Michałowice, Sołectwo Pęcice 2.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Problem funkcjonowania organizacji pozarządowych na obszarze Gminy Michałowice narasta od wielu lat (siedziby fundacji w większości mieszczą się w prywatnych mieszkaniach członków i uniemożliwiają rozszerzanie zakresu działań). W wyniku niezadawalającego poziomu przestrzeni do realizacji zadań – niektóre z organizacji przenoszą swoje siedziby i realizowane projekty do Warszawy. Wzmocnienie działania organizacji pozarządowych jest niezbędne do realizacji całego procesu wyprowadzenia z kryzysu obszarów problemowych.

Rysunek 21 Wskaźnik aktywnie współpracujących z Gmina organizacji pozarządowych na 100 mieszkańców – stan na 31.12.201 r.

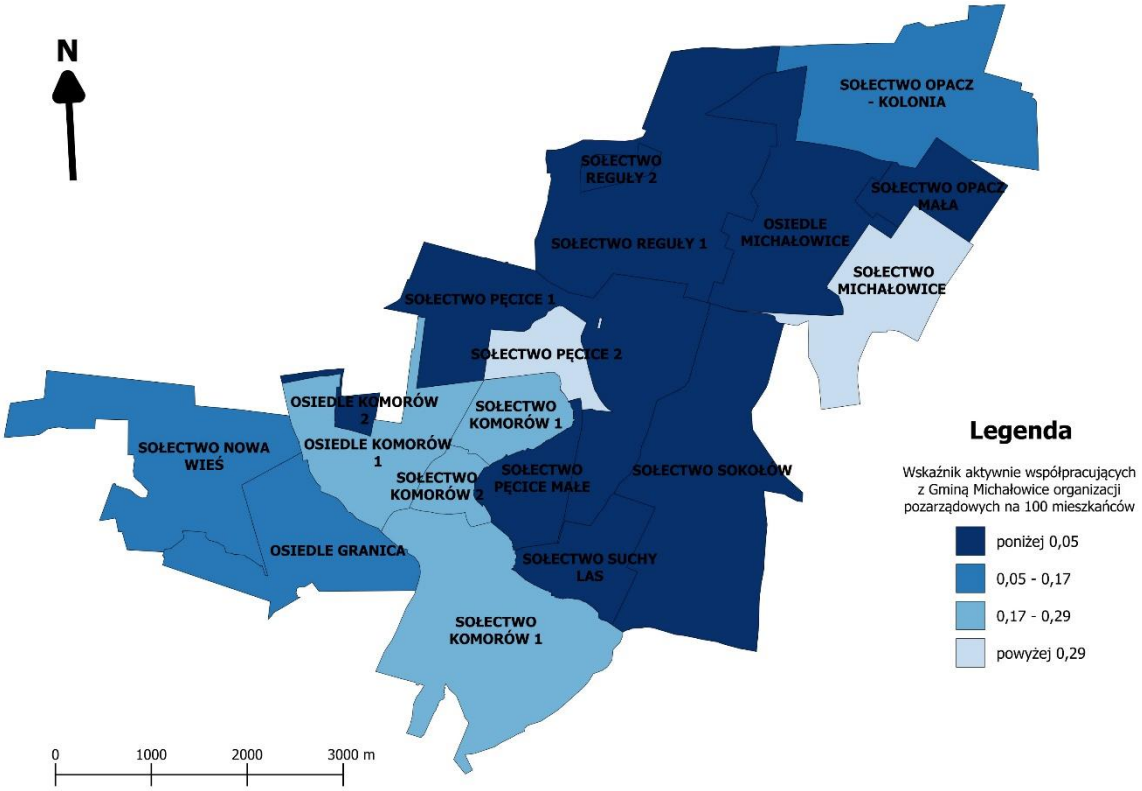

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Michałowice

Obok mierników mających charakter ilościowy, analizie należy poddać również te czynniki, których nie da się zmierzyć w sposób liczbowy. To właśnie one w dużej mierze pokazują specyfikę danego obszaru i pozwalają zwrócić uwagę na jego realne problemy. **W przypadku Gminy Michałowice jednym z najważniejszych problemów jest ogół zjawisk, które wynikają z braku inicjatywy oraz niedostatecznego zaangażowania społeczności lokalnej w sprawy regionu, obszaru zamieszkania.**

Gmina Michałowice powinna funkcjonować nie tylko jako ośrodek administracyjny i komunikacyjny, lecz również jako centrum społeczno-kulturalne zaspokajające potrzeby mieszkańców i umożliwiające

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

im partycypacji w tworzeniu wizerunku regionu i wpływaniu na jego rozwój społeczno-gospodarczy. **Znaczącym problemem na obszarze Gminy jest brak możliwości i propozycji form spędzania wolnego czasu przez mieszkańców oraz organizacji pozarządowych, które zaktywizują mieszkańców do działań we wspólnej sprawie rozwoju całej Gminy i regionu.**

Omawiany w analizie obszar kryzysowy nie jest dostatecznie atrakcyjny dla mieszkańców. Infrastruktura społeczno-kulturalna czy sportowo-rekreacyjna nie spełnia bowiem oczekiwań osób chcących korzystać z różnych form wypoczynku i spędzania wolnego czasu. **Zasadniczą barierą jest w tym przypadku brak oddolnych inicjatyw pozwalających mieszkańcom przekształcić otoczenie w bardziej przyjazne i dopasowane do ich potrzeb.**

Omawiany problem dotyczy nie tylko osób zamieszkujących Gminę Michałowice, którzy ze względu na brak odpowiedniej infrastruktury i zorganizowanych inicjatyw decydują się na odwiedzenie innych rekreacyjnych obszarów w regionie np. w Warszawie lub sąsiednich Gminach. Fakt ten jest dla Gminy szczególnie niekorzystny, ponieważ ze względu na położenie w pobliżu stolicy i Pruszkowa, jej potencjał w znacznym stopniu nie jest wykorzystywany. Brak możliwości spędzania wolnego czasu na terenie Gminy Michałowice zasadniczo związany jest z brakiem oferty rekreacyjno-kulturalnej dedykowanej poszczególnym grupom wiekowym. Brak miejsc, które skupiają lokalną społeczność, skutkuje **narastającym problemem osłabieniem więzi społecznych oraz zmniejszaniem zaangażowania mieszkańców w sprawy regionu**. Brak integracji społeczności lokalnej wpływa natomiast na powstawanie niekorzystnego zjawiska, które można określić jako przyjmowanie przez Gminę Michałowice jedynie funkcji „sypialnianej" w stosunku do innych bardziej atrakcyjnych miast w regionie aglomeracji warszawskiej.

Zbudowanie więzi mieszkańców z gminą powinno być realizowane od najmłodszych lat. Przy realizacji odpowiednio skoordynowanej polityki obszary kryzysowe będące przedmiotem niniejszego Programu Rewitalizacji mogą stać się ośrodkami stymulującymi rozwój całej gminy. Aby jednak tego dokonać, należy podejmować działania mające na celu poprawę stanu infrastruktury społeczno-kulturalnej i sportowo-rekreacyjnej oraz działania zmierzające do wzmocnienia zaangażowania społeczności lokalnej w sprawy regionu.

4.1.2. Sfera gospodarcza

Gospodarka Gminy Michałowice bazuje na małych przedsiębiorstwach, lokalnych podmiotach gospodarczych świadczących usługi na rzecz mieszkańców. Dla większości mieszkańców miejscem pracy są zakłady i firmy usytuowane w Warszawie oraz w innych pobliskich większych miastach. Znaczącym podmiotem, umożliwiającym zatrudnienie mieszkańców na obszarze gminy są instytucje publiczne.

Jak wskazano w Części V niniejszego dokumentu - *Diagnoza społeczno-gospodarcza*, Gmina Michałowice w odniesieniu do wskaźników liczby funkcjonujących przedsiębiorstw na 10 000 mieszkańców, osiąga korzystne wskaźniki (średnia liczba działających podmiotów gospodarczych jest wyższa niż wskaźniki odnotowane w tej materii dla powiatu pruszkowskiego, województwa mazowieckiego i kraju).

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Do najważniejszych problemów, które występują na wydzielonych podobszarach Gminy Michałowice, w sferze gospodarczej należą:

- przenoszenie się lokalnego rynku pracy do Warszawy,
- niewystarczająca liczba zorganizowanych inicjatyw służących lokalnemu rozwojowi gospodarczemu.

W zakresie analizy przestrzennej sfery gospodarczej jako kluczowe przyjęto przeanalizowanie **wskaźnika zarejestrowanych przedsiębiorstw na obszarze Gminy Michałowice na 100 osób w wieku produkcyjnym.** Zaproponowane podejście wynikało z wniosków przyjętych podczas spotkań konsultacyjnych. na których mieszkańcy zgłaszali występowanie kryzysu w obszarze lokalnych, drobnych usług. Interesariusze zgłaszali konieczność integracji lokalnych przedsiębiorców na terenie gminy, co mogłoby przyczynić się do rozwoju małego, lokalnego biznesu (w tym biznesu rodzinnego) na terenie Gminy Michałowice.

Mieszkańcy wskazywali jako obszar kryzysu niedobór punktów gastronomicznych, brak miejsc do spędzania czasu wolnego (brak miejsca do codziennej integracji dla mam i dzieci), niedobór lokalnych sklepików.

Rysunek 22 Wskaźnik zarejestrowanych przedsiębiorstw w Gminie Michałowice przypadających na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym - stan na 31.12.2015 r.

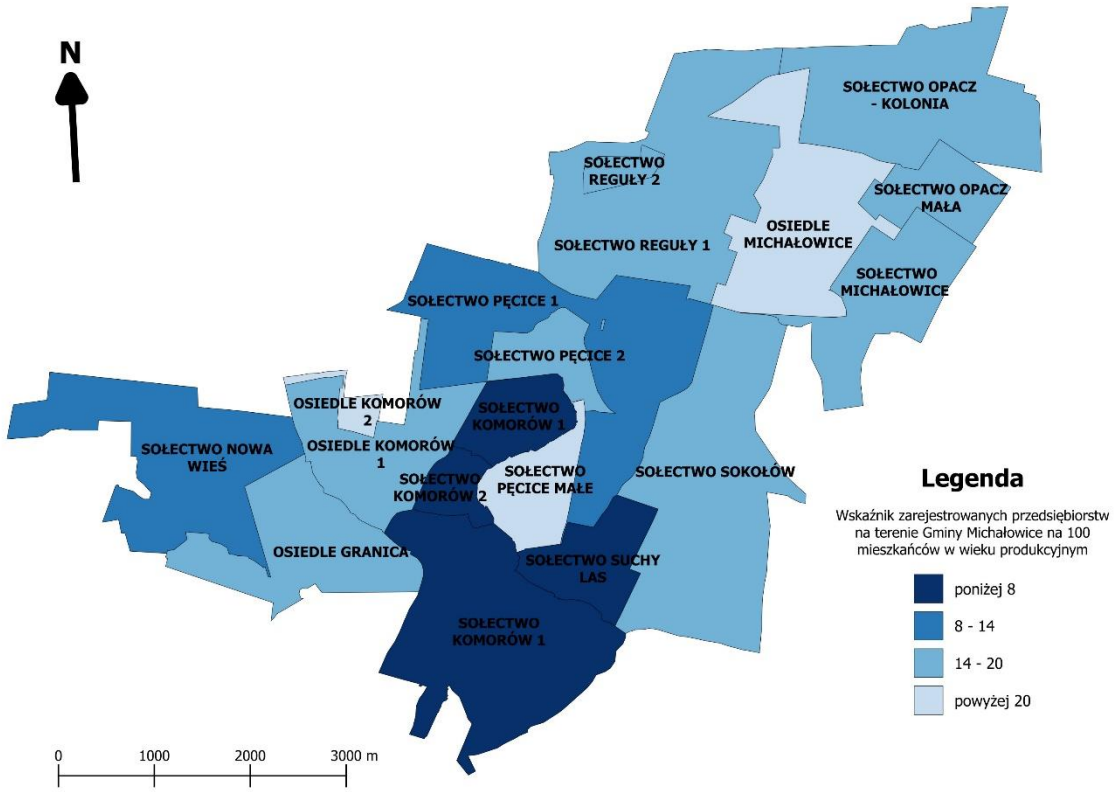

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Michałowice

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Tabela 30 Wskaźnik zarejestrowanych przedsiębiorstw w Gminie Michałowice przypadających na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym – stan na 31.12.2015 r.

Wydzielony podobszar	Liczba osób w wieku produkcyjnym - stan na 31.12.2015 r.	Liczba zarejestrowanych przedsiębiorstw - stan na 31.12.2015 r.	Wskaźnik zarejestrowanych przedsiębiorstw w Gminie Michałowice na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym - stan na 31.12.2015 r.
OSIEDLE GRANICA	1317	191	14,50
OSIEDLE KOMORÓW 1	1876	322	17,16
OSIEDLE KOMORÓW 2	397	80	20,14
SOŁECTWO KOMORÓW 1	303	24	7,91
SOŁECTWO KOMORÓW 2	231	18	7,79
OSIEDLE MICHAŁOWICE	1792	440	24,55
SOŁECTWO MICHAŁOWICE	323	50	15,48
SOŁECTWO NOWA WIEŚ	1392	194	13,94
SOŁECTWO OPACZ - KOLONIA	972	185	19,03
SOŁECTWO OPACZ MAŁA	148	25	16,89
SOŁECTWO PĘCICE 1	76	9	11,84
SOŁECTWO PĘCICE 2	135	20	14,81
SOŁECTWO PĘCICE MAŁE	295	61	20,68
SOŁECTWO REGUŁY 1	748	124	16,57
SOŁECTWO REGUŁY 2	358	52	14,51
SOŁECTWO SOKOŁÓW	175	30	17,14
SOŁECTWO SUCHY LAS	68	4	5,88
GMINA MICHAŁOWICE	10 608	1 829	17,24

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Michałowice

Do analizy intensywności rozmieszczenia **działalności gospodarczej** skorzystano z danych dotyczących przedsiębiorstw działających na terenie Gminy, według stanu na 31.12.2015 r. Łącznie w analizowanym okresie odnotowano 1 829 podmiotów gospodarczych. Rozkład aktywności gospodarczej w układzie przestrzennym sięga od 5,88 osób prowadzących działalność gospodarczą na 100 mieszkańców (Sołectwo Suchy Las), po 24,55 podmiotów zarejestrowanych na 100 mieszkańców (Osiedle Michałowice).

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Poniżej średniej dla Gminy uzyskanej dla analizowanego wyżej wskaźnika uzyskały: **Sołectwo Suchy Las** (5,88), **Sołectwo Komorów 1** (7,91), **Sołectwo Komorów 2** (7,79), **Sołectwo Pęcie 1** (11,84), **Sołectwo Nowa Wieś** (13,94), **Osiedle Granica** (14,50), **Sołectwo Reguły 2** (14,51), **Sołectwo Pęcice 2** (14,81), **Sołectwo Michałowice** (15,48), **Sołectwo Reguły 1** (16,57), **Sołectwo Opacz Mała** (16,89), **Sołectwo Sokołów** (17,14), **Osiedle Komorów 1** (17,16).

W ramach przeprowadzonych konsultacji społecznych dotyczących kwestii związanych z rozwojem przedsiębiorczości na terenie poszczególnych podobszarów w Gminie Michałowice – mieszkańcy potwierdzili potrzebę rozwoju integracji między przedsiębiorcami oraz wskazali na pogłębiający się kryzys braku małych lokalnych działalności gospodarczych, co w konsekwencji wpływa na uciążliwość społeczną korzystania z usług, zwłaszcza dla osób starszych.

4.1.3. Sfera przestrzenno-środowiskowo-techniczna

SFERA PRZESTRZENNA I SFERA TECHNICZNA

Niezwykle istotnym zagadnieniem w zakresie dotyczącym analizy sfery przestrzennej jest przegląd, badanie i ocena aktualnie obowiązujących Miejscowych Planów Zagospodarowania Przestrzennego. Dzięki uchwalonym planom możliwe są do realizacji w pełnym zakresie planowane inwestycje i przedsięwzięcia dla celów społecznych i gospodarczych. Objęcie miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego obszaru Gminy stwarza dogodne warunki do przeprowadzania procesów budowlanych, skraca okres przedinwestycyjny oraz pozwala prowadzić w sposób uporządkowany politykę przestrzenną. Szczególne znaczenie powyższy fakt posiada w odniesieniu do obszarów, które podlegać będą procesom rewitalizacji, pozwalając realizować projekty i działania finansowane ze środków prywatnych, bez udziału finansów publicznych.

Na terenie Gminy Michałowice obecnie obowiązują 32 miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Wyszczególnienie miejscowych planów obowiązujących w Gminie Michałowice, znajduje się w załączniku do niniejszego dokumentu.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Rysunek 23 Mapa obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w Gminie Michałowice

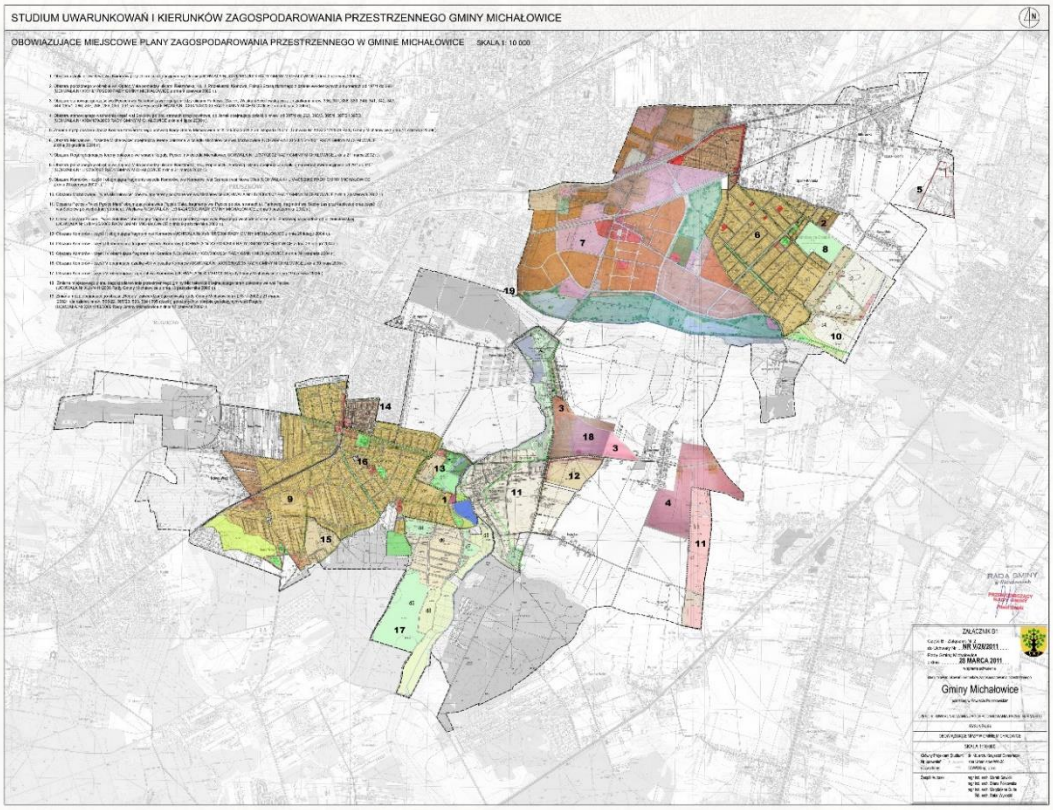

Źródło: http://www.bip.michalowice.pl

Deficyty związane z zagospodarowaniem przestrzennym na obszarze Gminy, dotyczą konieczności podnoszenia jakości przestrzeni publicznych, ciągłej dbałości o stan techniczny budynków o charakterze publicznym, prywatnym, infrastruktury przestrzeni publicznej. Zagadnienia te są szczególnie ważne w kontekście posiadanych zasobów o wartości kulturowej, historycznej, architektonicznej czy przyrodniczej. Gmina Michałowice posiada liczne zasoby, nie tylko budynków zabytkowych, ale także założeń parkowych i przyrodniczych. Walory przyrodnicze Gminy, z zachowanym naturalnym i zróżnicowanym biologicznie środowiskiem, stanowią cenny aspekt rozwoju funkcji rekreacyjno-wypoczynkowej, a także funkcji turystycznej. Wśród najbardziej cennych przyrodniczo obszarów Gminy Michałowice znajdują się kompleksy leśne i łąkowe (wśród nich znajdują się uroczysko Chlebów oraz część uroczyska Popówek), a także doliny rzek: Raszynka, Zimna Woda i Utrata oraz duże zespoły stawów rybnych w Pęcicach oraz Helenowie. Stworzenie oferty turystycznej w Gminie był przedmiotem projektu „Kompleksowa oferta turystyczna w Gminie Michałowice", który był realizowany w ramach dotacji z funduszy - ze środków EFRR w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego na lata 2007 – 2013 w ramach Działania 6.2. Turystyka. Inwestycje wykorzystujące turystyczne i rekreacyjne możliwości Gminy umożliwiają nie tylko promocję, lecz także tworzą realne szanse jego rozwoju w aspektach społecznych, gospodarczych czy kulturowych[11].

[11] Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Michałowice do 2023 roku

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Wśród obiektów o znaczeniu kulturowym, historycznym i architektonicznym znajdują się między innymi:

- ✓ Zespół pałacowo - parkowy Pęcice położony w Sołectwie Pęcice,
- ✓ Zespół pałacowo - parkowy w Helenowie,
- ✓ Kościół parafialny pod wezwaniem pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Sołectwie Pęcice,
- ✓ Osiedle Komorów z unikalną zabudową architektoniczną wpisaną w założenia tzw. „Miasta Ogrodu",
- ✓ Parki dworskie w Sołectwie Pęcice Małe, Sołectwie Reguły oraz w Sołectwie Komorów,
- ✓ Kapliczki przydrożne na terenie Gminy,
- ✓ Pomnik – mauzoleum, cmentarz z I Wojny Światowej oraz pomniki na cmentarzu w Sołectwie Pęcice.

Wykorzystanie w pełni posiadanych możliwości i dbałość o stan techniczny posiadanej infrastruktury to istotny element zrównoważonego rozwoju Gminy. Uzasadnione zatem stają się te działania, które realizują powyższe cele dla dobra lokalnej społeczności z uwzględnieniem zasad ochrony środowiska i dbałości o jego zasoby.
W ramach prowadzonych spotkań konsultacyjnych, mieszkańcy podnieśli kwestie, które w dalszych etapach zostały szczegółowo przeanalizowane. Do najważniejszych z nich należały:
– kwestie zachowania dziedzictwa kulturowego i obiektów zabytkowych,
- problemy związane ze złym stanem technicznym budynków mieszkalnych (w części z nich budynków zabytkowych) oraz z brakiem możliwości prowadzenia remontów które utrzymałyby je w stanie ograniczającym zniszczenie i dewastacje,
- kwestie problemów komunikacyjnych mieszkańców (zwłaszcza osób starszych), które nie są zmotoryzowane (a ze względu na rozległy obszar Gminy osoby te nie są w stanie na samodzielne przemieszczanie się na jej obszarze),
- potrzeba zabezpieczenia infrastruktury technicznej zwłaszcza pod nowe osadnictwo na ternie gminy, i w związku z procesami inwestycyjnymi – stan tej infrastruktury jest na bardzo zróżnicowanym poziomie na terenie Gminy.

W związku z powyższym do przeprowadzenia analizy w sferze technicznej i przestrzennej zaproponowano do wyznaczenia obszaru zdegradowanego następujące wskaźniki:

- **Wskaźnik liczby zdegradowanych budynków mieszkalnych wybudowanych przed rokiem 1989 na 100 budynków mieszkalnych,**
- **Wskaźnik dostępności komunikacji publicznej,**
- **Wskaźnik stanu infrastruktury drogowej,**
- **Wskaźnik poziomu zdegradowanych terenów zieleni publicznej.**

Znaczna część budynków mieszkalnych na obszarze Gminy Michałowice wybudowana była w okresie przedwojennym i powojennym. Budynki te wymagają działań modernizacyjnych w zakresie kompleksowej modernizacji: docieplenia, wymiany instalacji ogrzewania (wymiana przestarzałych technologicznie pieców węglowych na piece nowej generacji – bardziej ekologicznych), a także montażu instalacji OZE. Wymagają one także dostosowania do obecnych standardów w zakresie sposobu ich ogrzewania i energooszczędności.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Do analizy zostały ujęte budynki, które zostały wybudowane przed rokiem 1989 oraz te z nich, które na podstawie oceny ekspertów i służb technicznych w Gminie wykazują znaczny poziom degradacji. W wyniku przeprowadzonej analizy w zakresie konieczności przeprowadzenia dla budynków mieszkalnych Gminy Michałowice prac remontowych dotyczących wymiany źródeł ciepła (piecy) na źródła ekologiczne, znalazły się budynki w następujących miejscowościach, w których odnotowany wskaźnik kształtuje się powyżej średniej uzyskanej dla Gminy w roku 2015**:**

- Osiedle Komorów 1 (40,89), **Sołectwo Komorów 2** (39,02), **Sołectwo Reguły 2** (37,75), **Sołectwo Pęcice 2** (33,90), **Sołectwo Komorów 1** (30,00).

Rysunek 24 Wskaźnik liczby zdegradowanych budynków mieszkalnych wybudowanych przed rokiem 1989 na 100 budynków mieszkalnych – stan na 31.12.2015 r.

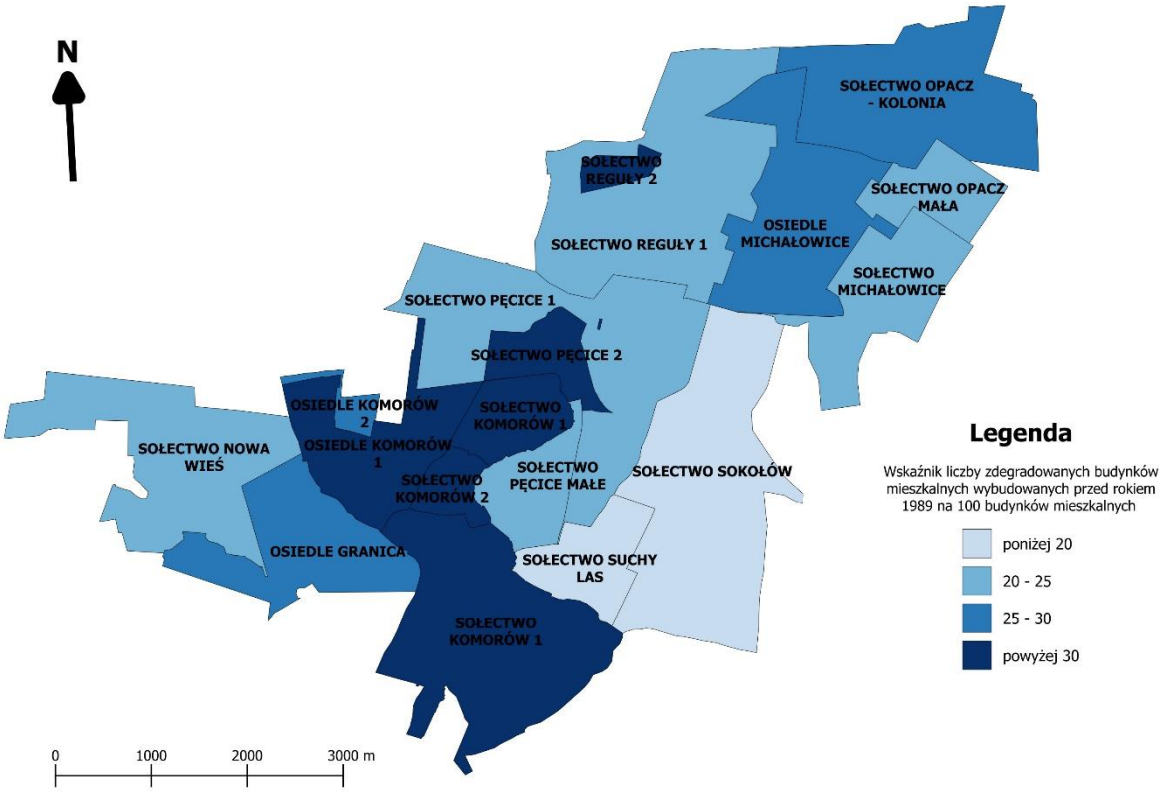

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Michałowice

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Tabela 31 Obiekty na obszarze Gminy Michałowice wpisane do rejestru zabytków, obiekty objęte ochroną konserwatorską i obiekty o wysokich wartościach kulturowych

Wydzielony podobszar	Obiekty wpisane do rejestru zabytków	Obiekty objęte ochroną konserwatorską	Obiekty o wysokich wartościach kulturowych
OSIEDLE GRANICA	-	-	-
OSIEDLE KOMORÓW 1	układ urbanistyczny Strzecha Polska w Komorowie	domy mieszkalne i wille z poprzedniego stulecia w Komorowie. Kościół pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Komorowie	domy mieszkalne - Osiedle Domeczek w Komorowie
SOŁECTWO KOMORÓW 2	-	park w zespole dworsko – parkowym ze stawem z 1 poł. XIX w. w sołectwie Komorów	domy mieszkalne przy ul. Wiejskiej 16, 25, 28 i 42, aleja kasztanowa przy ul. Głównej w sołectwie Komorów
OSIEDLE MICHAŁOWICE	-	-	ul. 3 Maja, ul. Raszyńska w Michałowicach
SOŁECTWO MICHAŁOWICE	-	-	pozostałości parku dworskiego z końca XIX w., aleja kasztanowa w sołectwie Michałowice
SOŁECTWO NOWA WIEŚ	zespół pałacowo parkowy w Helenowie, pałac klasycystyczny z przełomu XVIII	-	-
SOŁECTWO OPACZ - KOLONIA	-	-	-
SOŁECTWO OPACZ MAŁA	-	-	-
SOŁECTWO PĘCICE 2	zespół pałacowo-parkowy w Pęcicach wraz ze stawem i obiektami architektonicznymi, cmentarz żołnierzy z czasów I wojny światowej w Pęcicach kościół pod wezwaniem Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Pęcicach przykościelny Cmentarz Parafialny	zespół pałacowo-parkowy - dom rządcy, wozownia i stajnia z I poł. XIX w., czworaki z XIX w. w Pęcicach	-
SOŁECTWO PĘCICE MAŁE	-	park - ogród z 2 połowy XIX w. położony przy ul. Leśnej 4 nad zalewem, park krajobrazowy położony przy ulicy	-

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Wydzielony podobszar	Obiekty wpisane do rejestru zabytków	Obiekty objęte ochroną konserwatorską	Obiekty o wysokich wartościach kulturowych
		Komorowskiej z początku XX w. w Pęcicach Małych	
SOŁECTWO REGUŁY	-	fragmenty zadrzewień parku z końca XIX w. w Regułach park dworski założony w latach 20-tych XX w. ze stawem, kanałem wodnym i drzewostanem liczącym około 300 okazów drzew w Regułach	-
SOŁECTWO SOKOŁÓW	-	-	-
SOŁECTWO SUCHY LAS	-	-	-

Źródło: opracowanie własne

Oceniając obiektywnie poziom jakości dróg w całej Gminie Michałowice, można uznać je za wysoki lub bardzo wysoki. W subiektywnych ocenach zebranych od mieszkańców, stan ten nie jest jednak zadowalający, głównie na obszarach objętych nowym osadnictwem.
Odnosząc się do liczby kilometrów dróg gminnych, których długość w całej Gminie wynosi około 120 km, rocznie realizowanych jest około 7-10 kilometrów nowych inwestycji drogowych lub przeprowadzana jest modernizacja istniejącej sieci. Najczęściej występującym problemem uniemożliwiającym inwestycje drogowe są kwestie własności terenów oraz wymagany poziom uzbrojenia terenów pod drogami (w sieci wodociągowe i kanalizacyjne).

Tereny urządzonej zieleni w Gminie są oceniane przez mieszkańców w zróżnicowany sposób. Zgodnie z informacjami uzyskanymi podczas wywiadów oraz procesu ankietyzacji – najdotkliwszym problemem jest kwestia zagospodarowania kompleksów zieleni otaczającej tereny zalewu w Sołectwie Komorów, parków w Sołectwie Pęcice i w Sołectwie Reguły. Mieszkańcy wskazując dostępność zieleni mają na uwadze również potrzeby skomunikowania tych obszarów z infrastrukturą ścieżek rowerowych, aby możliwy był bezpieczny i dogodny ruch komunikacyjny na obszarze Gminy.
Dogodny poziom komunikacji z Warszawą i sąsiednimi miejscowościami wynika z położenia Gminy wzdłuż kolejki WKD. Zgłaszanym problemem podczas spotkań konsultacyjnych i procesu ankietyzacji jest kwestia braku wewnętrznej komunikacji pomiędzy miejscowościami w Gminie. Mobilność na obszarze Gminy uległa poprawie po przeprowadzeniu inwestycji związanej z uruchomieniem sytemu Rower Gminny, ale w ocenie mieszkańców (zwłaszcza osób starszych), można zaobserwować znaczący deficyt komunikacyjny.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Tabela 32 Wskaźniki kryzysu: wskaźnik stanu infrastruktury drogowej, wskaźnik poziomu zdegradowania terenów zieleni publicznej, wskaźnik poziomu dostępności komunikacji publicznej

Wydzielony podobszar	Wskaźnik stanu infrastruktury drogowej 1- niezadawalający, 2- średni, 3-dobry, 4- bardzo dobry	Wskaźnik poziomu zdegradowania terenów zieleni publicznej 1- zdegradowane, 2- brak, 3- stan średni, 4- dobry	Wskaźnik poziomu dostępności komunikacji publicznej 1- niewystarczająca, 2- średnia, 3-dobra
OSIEDLE GRANICA	2	3	2
OSIEDLE KOMORÓW 1	2	1	3
OSIEDLE KOMORÓW 2	4	1	3
SOŁECTWO KOMORÓW 1	3	1	2
SOŁECTWO KOMORÓW 2	2	1	2
OSIEDLE MICHAŁOWICE	4	3	3
SOŁECTWO MICHAŁOWICE	2	3	1
SOŁECTWO NOWA WIEŚ	4	3	3
SOŁECTWO OPACZ - KOLONIA	4	2	3
SOŁECTWO OPACZ MAŁA	2	2	1
SOŁECTWO PĘCICE 1	2	1	1
SOŁECTWO PĘCICE 2	2	1	1
SOŁECTWO PĘCICE MAŁE	2	1	1
SOŁECTWO REGUŁY 1	2	1	3
SOŁECTWO REGUŁY 2	2	1	3
SOŁECTWO SOKOŁÓW	2	2	1
SOŁECTWO SUCHY LAS	2	1	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Michałowice

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Rysunek 25 **Wskaźnik stanu infrastruktury drogowej**

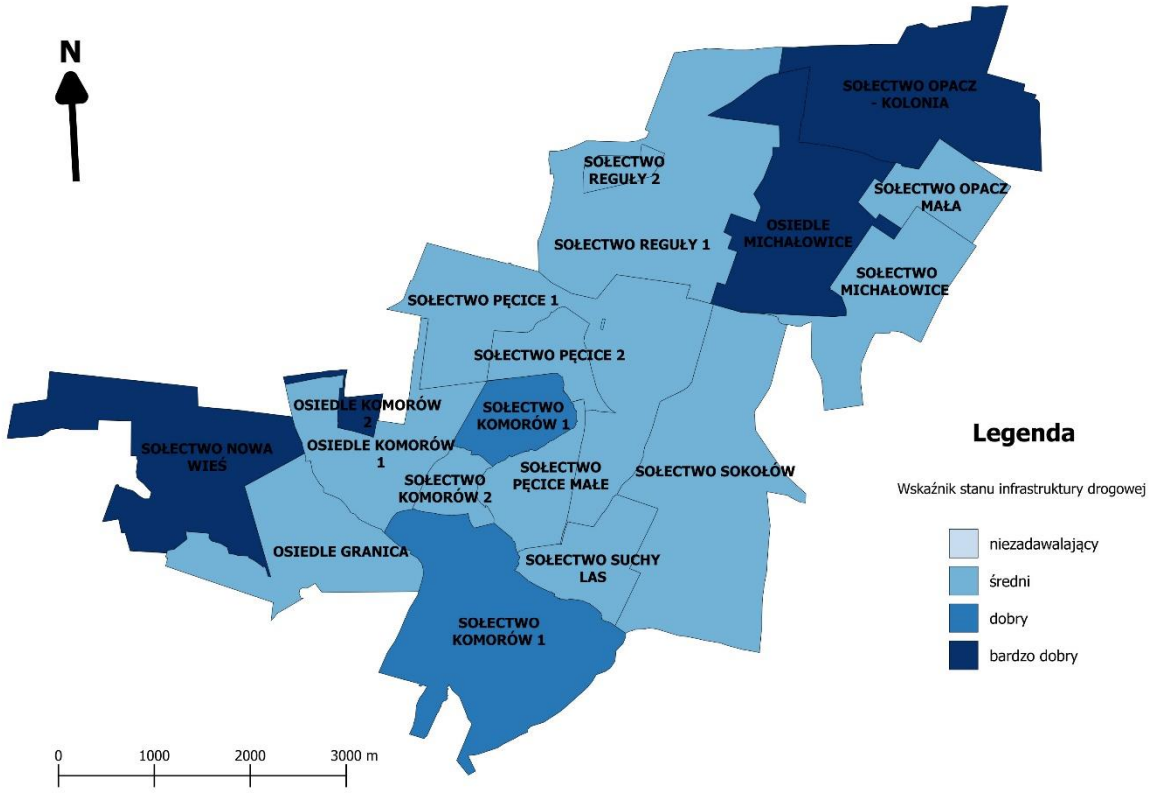

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Michałowice

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Rysunek 26 **Wskaźnik poziomu zdegradowania terenów zieleni publicznej**

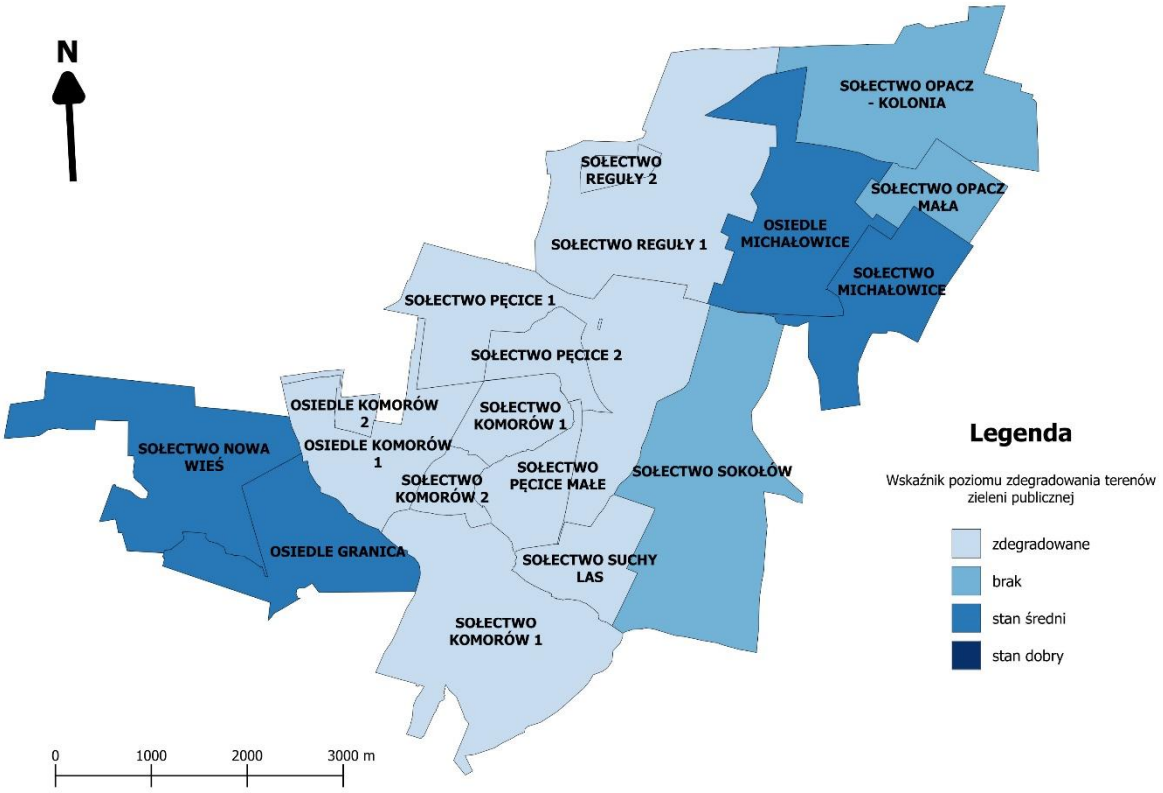

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Michałowice

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Rysunek 27 **Wskaźnik poziomu dostępności komunikacji publicznej**

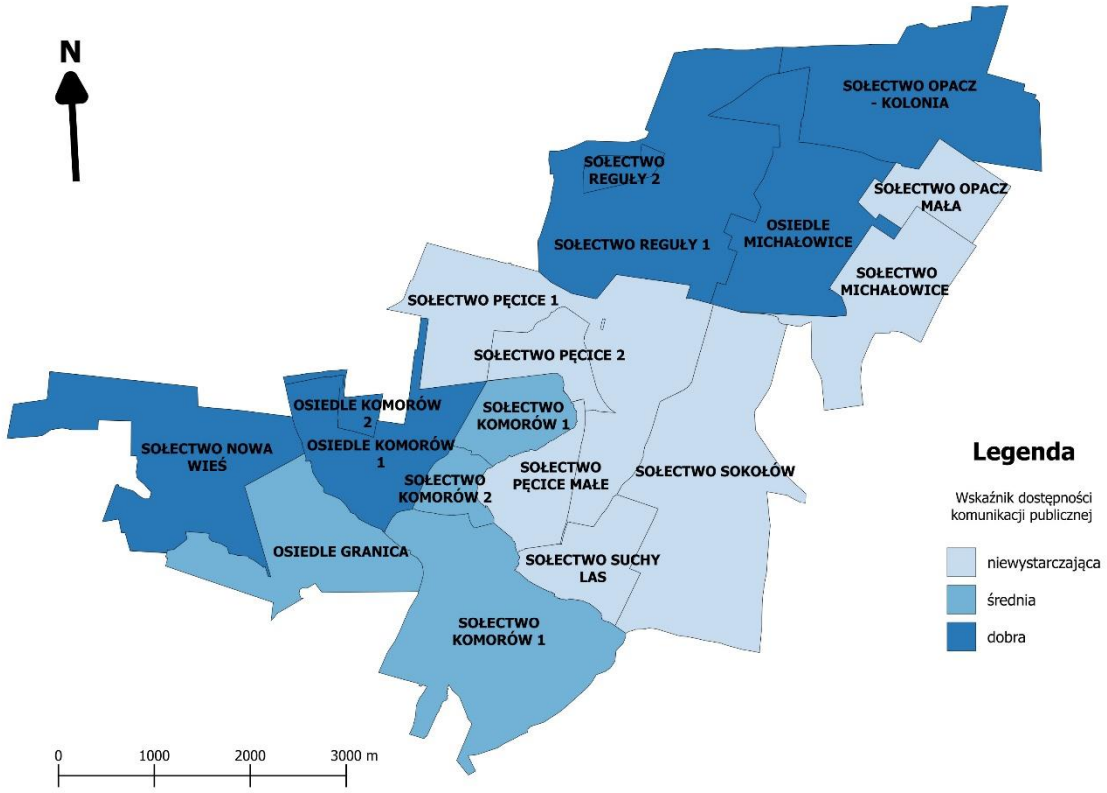

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Michałowice

Spacer badawczy w ramach prac przygotowawczych do opracowania Programu Rewitalizacji wykazał między innymi, iż nie tylko infrastruktura będąca własnością publiczną wymaga działań naprawczych, problemem są także obiekty i budynki stanowiące własność prywatną o znacznych walorach architektonicznych i kulturowych, wpisane do rejestru zabytków, które z uwagi na zakres i rozmiar prac remontowych wymagają znacznych nakładów finansowych, nie są remontowane i popadają w ruinę. Wśród takich budynków znajduje się zabytkowy budynek usytuowany na obszarze układu urbanistycznego „Strzecha Polska" w Osiedlu Komorów przy ul. Lipowej. Rozmiar degradacji budynku jest znaczny i brak zdecydowanych i natychmiastowych działań remontowych pod opieką konserwatora zabytków unicestwi obiekt, który stanowi spuściznę poprzednich pokoleń, ich historyczne dziedzictwo, stanowiące obecnie walor kulturowy miejscowości. Problem jest trudny do rozwiązania z uwagi na charakter zabudowy (zabudowa bliźniacza). W sytuacji zaniedbania i degradacji jednego z budynków, konsekwencje braku prowadzenia prac remontowych dotyczyć będą sąsiedniego budynku.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Rysunek 28 Zabytkowe budynki mieszkalne położone na Osiedlu Komorów przy ul. Lipowej

Źródło: materiał fotograficzny udostępniony przez jednego z mieszkańców Osiedla Komorów

Analiza wykazała, iż infrastruktura drogowa Gminy Michałowice wymaga remontu lub przebudowy. Infrastrukturę komunikacyjną Gminy Michałowice tworzy system dróg wojewódzkich, powiatowych oraz gminnych. Powiązania zewnętrzne krajowe i wojewódzkie tworzy droga wojewódzka nr 719 relacji Warszawa-Pruszków-Żyrardów-Kamion. Poza obszarem Gminy przebiega droga krajowa nr 7 relacji Gdańsk-Warszawa-Kraków-granica państwa, droga krajowa nr 8 relacji Warszawa/Janki-Wrocław-granica państwa, do których dostęp umożliwiają drogi powiatowe. Powiązania wewnątrz województwa pomiędzy sąsiednimi gminami, a także wewnątrz Gminy, tworzą drogi powiatowe: 3107W Nadarzyn-Granica-Komorów-Pruszków (ul. Pruszkowska – ul. Komorowska), 3113W Michałowice-Opacz Mała-Raszyn (ul. Polna – ul. Targowa), 3114W Ursus-Reguły-Pęcice-Suchy Las (ul. Regulska – ul. Aleja Powstańców Warszawy – ul. Parkowa – ul. Księdza Michała Woźniaka), 3115W Helenów – Sokołów–do drogi Nr 7 (ul. Brzozowa – ul. Aleja Marii Dąbrowskiej – ul. Aleja Starych Lip – ul. Sanatoryjna – ul. Komorowska – ul. Sokołowska), 3116W Pęcice–Pruszków (ul. Pęcicka), 3123W Granica–Nowa Wieś–droga Nr 719 (ul. Główna)[12].

W ramach prowadzonych konsultacji społecznych na organizowanych z interesariuszami spotkaniach, podnoszony był wielokrotnie przez mieszkańców problem braku sieci połączeń zorganizowanego transportu wewnątrz Gminy Michałowice. Z uwagi na fakt, iż obszarowo gmina posiada znaczną powierzchnię, poruszanie się po jej terenie dla osób starszych, niezmotoryzowanych, dzieci i młodzieży stanowi istotny problem, który należy zminimalizować lub całkowicie wykluczyć poprzez podjęcie stosowanych działań. Poniższe zestawienie i rysunek, prezentuje potrzeby gminy związane z rozwojem infrastruktury drogowej.

[12] Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Michałowice do 2023 roku

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Rysunek 29 Mapa Gminy Michałowice z oznaczonymi w kolorze „różowym" drogami planowanymi do przebudowy

Źródło: opracowanie własne na podstawie mapy otrzymanej z Urzędu Gminy Michałowice

Tabela 33 Analiza stanu infrastruktury drogowej Gminy Michałowice na podstawie przeprowadzonych spotkań konsultacyjnych z interesariuszami Programu Rewitalizacji i analiz materiału dokumentacyjnego

Wydzielony podobszar	Stan infrastruktury drogowej
OSIEDLE GRANICA	Teren zamieszkany z wybudowaną nową infrastrukturą drogową.
OSIEDLE KOMORÓW 1 i 2	Na terenie obszaru występują sprzeczne oczekiwania dotyczące rozwiązań drogowych, niezbędne jest wypracowywanie kompromisu pomiędzy zróżnicowanymi oczekiwaniami i potrzebami mieszkańców. Na terenie obszaru Osiedle Komorów występuje zwięzła zabudowa mieszkaniowa. Część terenów osiedla objęta jest ochroną konserwatorską. Zwięzła przestrzeń osiedla oraz uporządkowany system dróg lokalnych z zastosowanymi rozwiązaniami projektowymi uniemożliwia ich rozbudowę i zwiększenie przepustowości. W związku ograniczeniami terenu mieszkalnego, występowaniem wąskich pasów dróg, pozostaje mało miejsca na chodniki i ścieżki. Na obszarze proponowanie jest stworzenie funkcjonalnego powiazania dróg jednokierunkowych, które przez cześć mieszkańców jest akceptowane, u części mieszkańców takie rozwiązania budzą sprzeciw. Podobnie rozbieżne zdania dotyczą kwestii projektowanych pasów zieleni - cześć mieszkańców oczekuje budowy chodników i ścieżek, cześć mieszkańców preferuje zaprojektowanie większej liczby pasów zieleni i trawników.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Wydzielony podobszar	Stan infrastruktury drogowej
SOŁECTWO KOMORÓW 1 i 2	Wzmożone potrzeby budowy i rozbudowy nowych powiązań lokalnych dróg ze względu na najbardziej intensywną rozbudowę osadniczą mieszkańców.
OSIEDLE MICHAŁOWICE	Teren zamieszkany z wybudowaną nową infrastrukturą drogową.
SOŁECTWO MICHAŁOWICE	Największe potrzeby modernizacji dróg - cześć dróg posiada wyeksploatowaną nawierzchnię, która jest bardzo zdeformowana, cześć dróg nie posiada nawierzchni docelowej (na części nowych dróg projektowana jest kostka brukowa lub asfalt). Są to drogi tłuczniowe labo w destrukcie. Drogi wykonane są częściowo, ponieważ na całym terenie brak uzbrojenia wodno-kanalizacyjnego i przeprowadzenie inwestycji drogowych możliwe będzie dopiero po uzbrojeniu terenu.
SOŁECTWO NOWA WIEŚ	Teren zamieszkany z wybudowaną nową infrastrukturą drogową.
SOŁECTWO OPACZ - KOLONIA	Teren zamieszkany z wybudowaną nową infrastrukturą drogową.
SOŁECTWO OPACZ MAŁA	Główną arterię drogową, przy której jest zabudowa wielorodzinna stanowi droga powiatowa, dwa lata temu przeprowadzony był remont drogi (2014 r.). W ramach wspólnej inwestycji gminy i Powiatu Pruszkowskiego została położona nowa nawierzchnia. Kolejnym etapem będzie sukcesywne budowanie bocznych dróg gminnych, które na obecnym etapie nie są jeszcze finalnie zabudowane i potencjalnie mogą zostać zniszczone podczas procesu budowy budynków mieszkalnych oraz uzbrajania terenu.
SOŁECTWO PĘCICE 1 i 2	Główną arterią przechodzącą przez Sołectwo Pęcice jest droga powiatowa, której stan techniczny jest w zadawalającym stanie. W ramach długookresowych inwestycji prowadzone będą prace budowy dróg gminnych położonych na terenie niezabudowanym i częściowo rolnym.
SOŁECTWO PĘCICE MAŁE	Ulice relatywnie nowe, postępujący proces zabudowy jednorodzinnej intensywnej - cześć dróg ma strukturę tymczasową, ponieważ teren nie jest w pełni uzbrojony infrastrukturą wodno-kanalizacyjną.
SOŁECTWO REGUŁY	Przez środek miejscowości przebiega droga powiatowa, która znajduje się w niezadawalającym stanie technicznym. Cześć dróg posiada wyeksploatowaną nawierzchnię, a cześć nie posiada nawierzchni docelowej.
SOŁECTWO SOKOŁÓW	Główną arterię stanowi droga powiatowa, która jest w dobrym stanie. Z drogi powiatowej prowadzi dogodny dojazd do Janek i drogi ekspresowej S8. W związku z położeniem przy drodze ekspresowej S8, następuje proces zabudowania terenów inwestycyjnych i budowy nowych zakładów, magazynów wysokiego składowania. Podczas procesów uzbrajania terenów inwestycyjnych i budowy infrastruktury drogowej prowadzone inwestycje drogowe dokonywane są przy partycypacji inwestorów. Ulica Rodzinna (jedna ze znaczących ulic miejscowości)

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Wydzielony podobszar	Stan infrastruktury drogowej
	znajduje się w dobrym stanie technicznym, wzdłuż drogi koncentruje się 90% procent zabudowy mieszkaniowej.
SOŁECTWO SUCHY LAS	Przez środek miejscowości przebiega droga powiatowa która znajduje się w niezadawalającym stanie technicznym (obecnie nie istnieje harmonogram poprawy jakości tej drogi w związku z problemami natury technicznej, wynikającymi z niewystarczającej szerokości drogi i praktycznie brakiem możliwości jej poszerzenia). Oprócz drogi powiatowej na terenie miejscowości występują dwie drogi z niewielką liczbą budynków.

Źródło: opracowanie własne

SFERA ŚRODOWISKOWA

Opracowany w Gminie Michałowice Plan Gospodarki Niskoemisyjnej, wskazuje, iż pośród negatywnych czynników zaobserwowanych na obszarze Gminy w aspekcie ochrony środowiska, znajdują się[13]:

- ✓ niska emisja w zabudowie jednorodzinnej,
- ✓ niska świadomość społeczna potencjału oszczędności wykorzystania energii finalnej,
- ✓ brak możliwości wpływu na indywidualne decyzje mieszkańców co do planów termomodernizacyjnych,
- ✓ wzrost udziału transportu indywidualnego w transporcie lokalnym,
- ✓ niewystarczająca ilość ścieżek rowerowych

Znaczące zagrożenie dla środowiska naturalnego stwarzają także tereny kolejowe, obszary pozostające w bezpośrednim oddziaływaniu infrastruktury drogowej, linie wysokiego napięcia. Niestety, na terenie Gminy Michałowice w minionych latach nie były prowadzone specjalistyczne pomiary zanieczyszczeń środowiska. Nie można zatem kompetentnie wskazać obszarów szczególnie zdegradowanych pod kątem środowiskowym. Z uwagi na masowe występowanie głównych źródeł skażeń, należy prowadzić intensywną politykę zmierzającą do neutralizacji i zmniejszenia istniejących zagrożeń w kontekście ochrony środowiska. O powadze sytuacji świadczą dane porównawcze dla gmin Warszawskiego Obszaru Funkcjonalnego, zaprezentowane na poniższych wykresach.

[13] Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Michałowice

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Wykres 1 Średnie stężenie dwutlenku azotu oraz pyłów PM10 i PM2,5 w gminach WOF w 2014 r. [µg/m³]

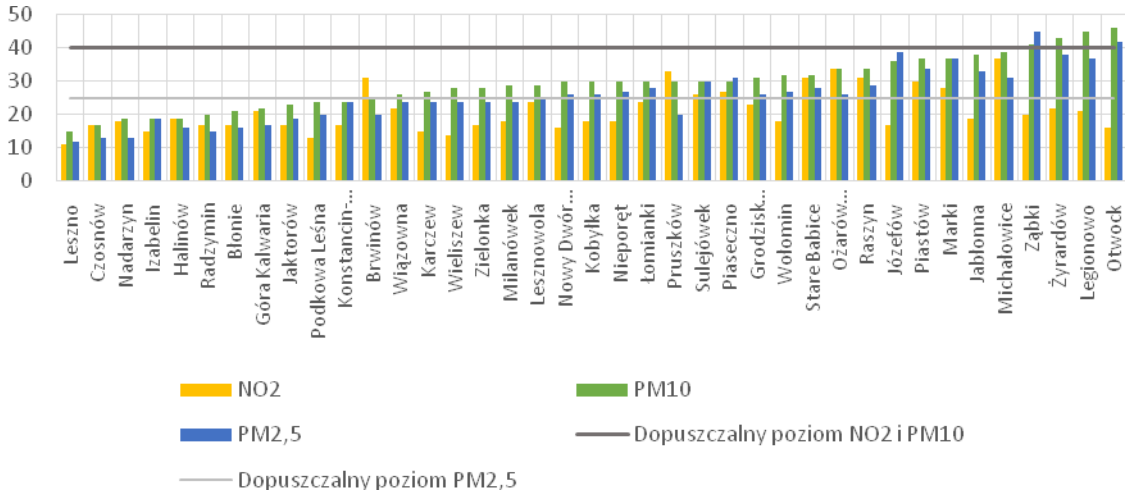

Źródło: Plan zrównoważonej mobilności dla Warszawskiego Obszaru Funkcjonalnego, s. 20

Wykres 2 Średnie stężenie dwutlenku azotu oraz pyłów PM10 i PM2,5 w gminach WOF w 2014 r. [µg/m³]

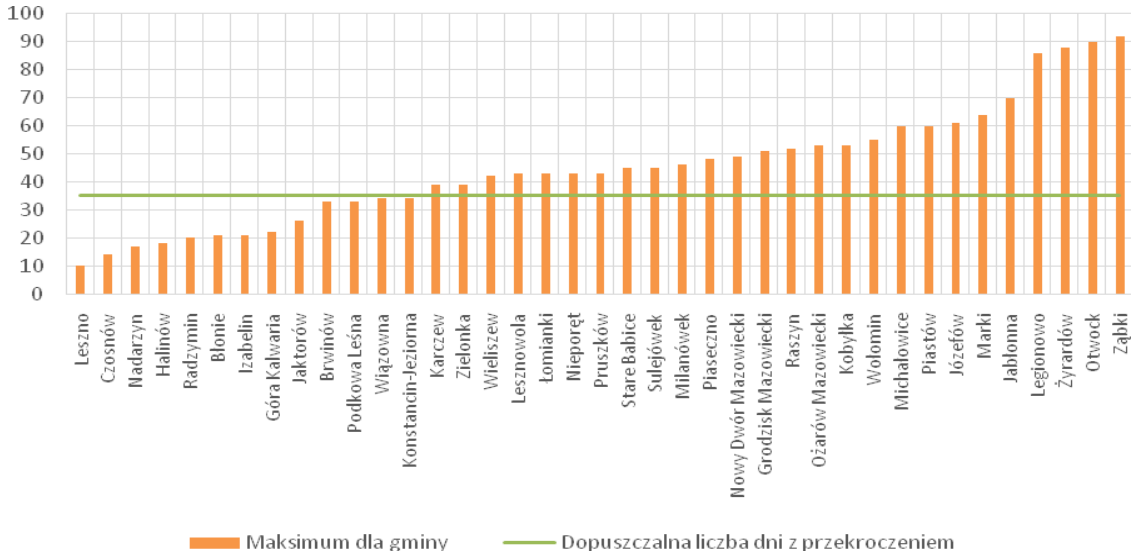

Źródło: Plan zrównoważonej mobilności dla Warszawskiego Obszaru Funkcjonalnego, s. 20

Załączone powyżej dane wyraźnie wskazują na istniejące przekroczenia stężenia pyłów PM10 i PM2,5.

Gmina Michałowice, mając powyższe na uwadze, w lipcu 2016 r. podpisała porozumienie pomiędzy Gminą Grodzisk Mazowiecki a Gminami Partnerskimi w sprawie realizacji inwestycji dotyczącej powstania spójnej sieci ścieżek rowerowych na obszarze gmin partnerskich. Realizacja projektu będzie możliwa dzięki programowi: w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w Warszawskim Obszarze Funkcjonalnym - RPO woj. mazowieckiego 2014-2020 „Redukcja emisji zanieczyszczeń powietrza w gminach południowo-zachodniej części Warszawskiego Obszaru Funkcjonalnego poprzez budowę Zintegrowanego Systemu Tras Rowerowych – Etap 1”. Projekt będzie realizowany na obszarze 6 gmin: Grodzisk Mazowiecki, Michałowice, Milanówek, Podkowa Leśna, Pruszków, Żyrardów.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Założenia projektu przewidują utworzenie spójnej sieci powiązań komunikacyjnych między obszarami i tym samym umożliwienie wykorzystania ekologicznych środków transportu w szerszym, niż dotychczas zakresie. Niewątpliwie wpłynie to na poprawę parametrów czystości powietrza, zmniejszenie tzw. niskiej emisji, poprawę bezpieczeństwa w ruchu drogowym.
Na podstawie zebranych informacji ilościowych i jakościowych został opracowany wskaźnik poziomu stężenia azotu oraz pyłów PM 10 i PM 5 - niska emisja.

Tabela 34 Wskaźnik występowania przekroczeń poziomu stężenia azotu oraz pyłów PM 10 i PM 5- niska emisja w Gminie Michałowice

Wydzielony podobszar	Wskaźnik występowania przekroczeń poziomu stężenia azotu i pyłów PM 10 i PM 5 w okresie zimowym na podstawie zgłoszeń mieszkańców oraz opinii ekspertów Urzędu Gminy Michałowice (o-brak przekroczeń dopuszczalnych norm; 1 przekroczenia dopuszczalnych norm)
OSIEDLE GRANICA	1
OSIEDLE KOMORÓW 1	1
OSIEDLE KOMORÓW 2	1
SOŁECTWO KOMORÓW 1	1
SOŁECTWO KOMORÓW 2	1
OSIEDLE MICHAŁOWICE	1
SOŁECTWO MICHAŁOWICE	1
SOŁECTWO NOWA WIEŚ	1
SOŁECTWO OPACZ - KOLONIA	1
SOŁECTWO OPACZ MAŁA	1
SOŁECTWO PĘCICE 1	1
SOŁECTWO PĘCICE 2	1
SOŁECTWO PĘCICE MAŁE	1
SOŁECTWO REGUŁY 1	1
SOŁECTWO REGUŁY 2	1
SOŁECTWO SOKOŁÓW	1
SOŁECTWO SUCHY LAS	1
GMINA MICHAŁOWICE	1

Źródło: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Michałowicach

Dbałość włodarzy Gminy Michałowice o zasoby środowiska naturalnego stanowi istotny element polityki Gminy. Innym równie ważnym przedsięwzięciem jest porozumienie partnerskie gmin, w skład

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

których wchodzi Gmina Michałowice, dotyczące instalacji infrastruktury do produkcji i dystrybucji energii ze źródeł odnawialnych, w ramach projektu pn. „Słoneczne Gminy Zachodniego Mazowsza – Eko-Partnerstwo Gmin Brochów, Kampinos, Michałowice i Młodzieszyn", realizowanego ze środków RPO woj. mazowieckiego na lata 2014-2020. Projekt zakłada budowę 207 instalacji OZE w tym: paneli fotowoltaicznych, kolektorów słonecznych, powietrznych pomp ciepła i kotłów na biomasę w gospodarstwach domowych i budynkach użyteczności publicznej.
W kontekście powyższym, należy wskazać potrzebę pełnego zagospodarowania zasobów przyrodniczych Gminy i nadania im znaczących funkcji wypoczynkowo- rekreacyjnych. Wśród nich potrzebę taką wykazują między innymi: zespół pałacowo - parkowy położony w Sołectwie Pęcice 2, parki dworskie w Sołectwie Reguły 2 oraz w Sołectwie Komorów 2, zbiornik wodny w Sołectwie Komorów 2. Wskazane wyżej obiekty i założenia parkowe, stanowią istotny element, który umożliwi rozwój tych obszarów w kontekście społecznym i gospodarczym, dzięki przeprowadzonym pracom podnoszącym ich wartość techniczną i nadanie im nowych społecznie oczekiwanych funkcji.
Stan techniczny zbiornika zlokalizowanego w Sołectwie Komorów 2, który powstał na przełomie lat 80 i 90 XX w. na terenie dawnego stawu młyńskiego, poprzez przegrodzenie rzeki Utraty i wykonanie wykopu, jak wykazała przeprowadzona ostatnio ekspertyza, jest niezadowalający. Obiekt jest zamulony, skarpy zapory, grobli oraz brzegów zbiornika są miejscowo podmyte i osunięte, przepusty są w złym stanie technicznym, nieuporządkowana roślinność, drzewa rosnące w nasypie grobli bocznej oraz na skarpie mogą spowodować awarię zbiornika, kładka zlokalizowana nad stopniem na wlocie zbiornika jest w złym stanie technicznym.

Obiekty publiczne i zabytki podnoszą estetyczne walory gminy, a wartości przyrodnicze i kulturowe to elementy stanowiące podstawę całego procesu odnowy. Wizerunek przestrzeni publicznych wpływa na mieszkańców motywująco w przypadku, kiedy żyją w zadbanym i estetycznym otoczeniu. Z założenia mają oni wówczas pozytywne zdanie o miejscu, w którym mieszkają, chętniej angażują się społecznie dbając o własny rozwój, a tym samym zwiększając potencjał społecznościowy Gminy.
Podobnie jak w przypadku obiektów publicznych oraz kulturalnych, obszary zieleni urządzonej- miejsca, gdzie można spędzić wolny czas i odpocząć mają niebagatelny wpływ na samopoczucie i motywację do działania dla lokalnej społeczności. Dogodny dostęp do obszarów zielonych podnosi estetyczne walory okolicy oraz wpływa na wizerunek miejsca i regionu.

4.1.4. Analiza badań ankietowych

Metoda i technika badawcza

Dla uzyskania jak najlepszego efektu badanie opinii mieszkańców Gminy Michałowice miało charakter przekrojowy: wybrano metodę sondażową, realizowaną przy zastosowaniu techniki badawczej w formie kwestionariusza ankiety.

Specjalnie stworzony do tego typu badań kwestionariusz ankiety zawierał w zdecydowanej większości pytania zamknięte (z podaniem zamkniętej i wyczerpującej listy odpowiedzi, z możliwością udzielenia odpowiedzi własnej). Pytania takie pozwalają na udzielenie szybkiej odpowiedzi przez respondenta oraz na standaryzację i opracowanie zebranych opinii. Ankietyzacja została przeprowadzona metodą wywiadu bezpośredniego oraz za pośrednictwem formularza ankietowego zamieszczonego na stronie Urzędu Gminy Michałowice.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Ankietę (treść ankiety – zał. do Programu Rewitalizacji), opracowaną na potrzeby diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej gminy oraz wstępnego rozpoznania preferencji mieszkańców w zakresie działań mających na celu jej poprawę, skierowano do mieszkańców poprzez trzy kanały rozpowszechniania:

- publikację ankiety w Internecie, z możliwością zwrotu wypełnionej ankiety
- dystrybucję ankiet w trakcie pierwszych spotkań konsultacyjnych, prowadzonych w listopadzie 2016 r. i grudniu 2016 r.
- dystrybucję ankiety do Sołtysów, Radnych, udostępnienie ankiet w jednostkach użyteczności publicznej na terenie Gminy

Charakterystyka grupy respondentów

Wysiłki włożone w zebranie jak największej próby badawczej sprawiły, że wybrano kilka sposobów dystrybucji ankiet do mieszkańców. Dystrybucja ankiet została przeprowadzona przy współpracy z placówkami oświatowymi oraz Urzędem Gminy Michałowice. Przeprowadzona została także bezpośrednia ankietyzacja mieszkańców na ulicach gminy, a ponadto kwestionariusz ankiety został zamieszczony na stronie internetowej Urzędu Gminy Michałowice.

Odpowiedzi na ankiety gromadzono w listopadzie i grudniu 2016 r. Łącznie wypełnione zostały 243 ankiety. Ze względu na rodzaje wybranych sposobów dystrybucji respondenci stanowią losową próbę badawczą.

Ankietę wypełniło 243 osoby w tym: 141 kobiet (57%), 102 mężczyzn (41%), natomiast 4 osoby nie udzieliły odpowiedzi na pytanie dotyczące płci respondenta.

Wykres 3 Struktura respondentów ze względu na płeć

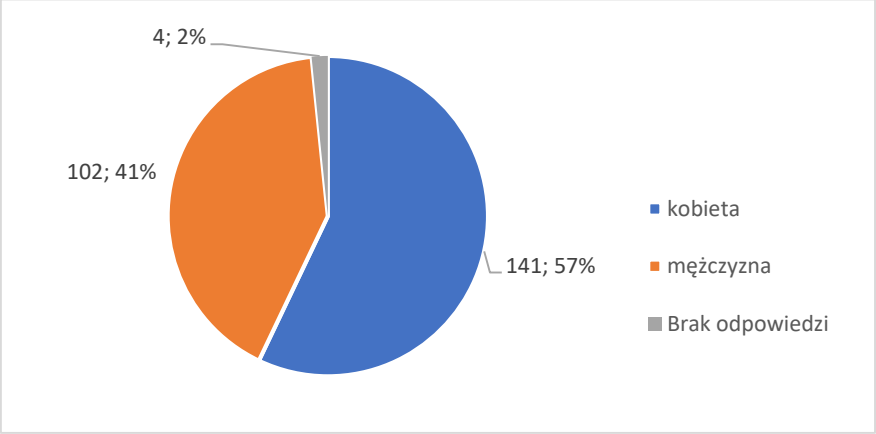

Źródło: badanie ankietowe

Badaniem zostali objęci mieszkańcy w następujących grupach wiekowych: 15-19, 20-24, 25-44, 45-66 oraz 67+. Przyjęte grupy są charakterystyczne dla tego typu badań. Największą grupę respondentów stanowiły osoby w wieku 25-44, których było 102 osoby (42% ankietowanych). Najmniej liczną grupą były natomiast osoby w wieku 15-19. Przez tę grupę zostało wypełnionych 17 ankiet (7% respondentów). Warto również zwrócić uwagę na to, że znaczącą liczbowo grupę stanowiły

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

osoby w wieku 45-66 (29%), których było ogółem 71 osób oraz osoby powyżej 67+ stanowiące wśród respondentów 27 osób (11%).

Wykres 4 Struktura respondentów ze względu na wiek

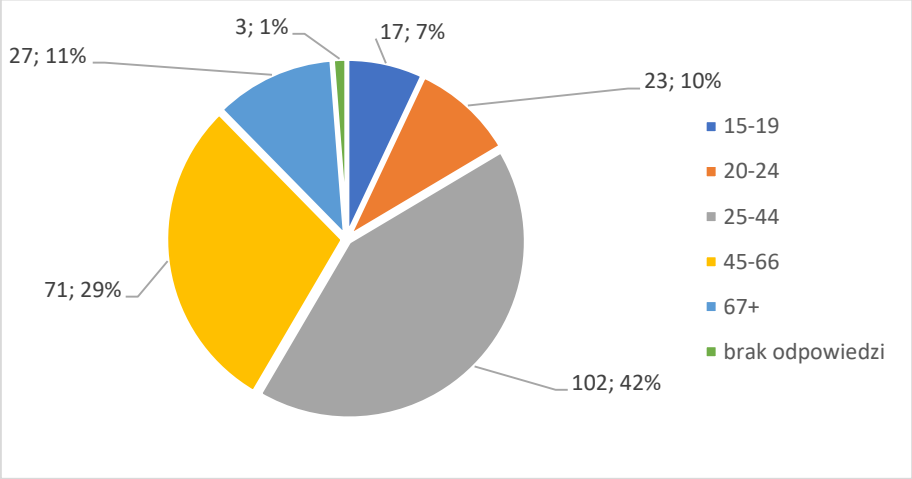

Źródło: badanie ankietowe

Największą liczbę respondentów stanowiła grupa osób prowadzących własną działalność gospodarczą -85 osób (34,98%), najmniej liczebną grupę stanowiły osoby bezrobotne - 2 osoby (0,82%). Znaczącą grupę stanowiły również osoby pracujące w firmie prywatnej – 56 osób (23,05%) oraz osoby pracujące w firmie państwowej 33 osoby (13,58% respondentów). Grupa uczniów i studentów była reprezentowana przez 19 ankietowanych (7,82%). Na pytanie dotyczące statusu zawodowego 2 osoby pośród grupy badanych respondentów nie udzieliły żadnej odpowiedzi.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Wykres 5 Struktura respondentów ze względu na status społeczno - zawodowy

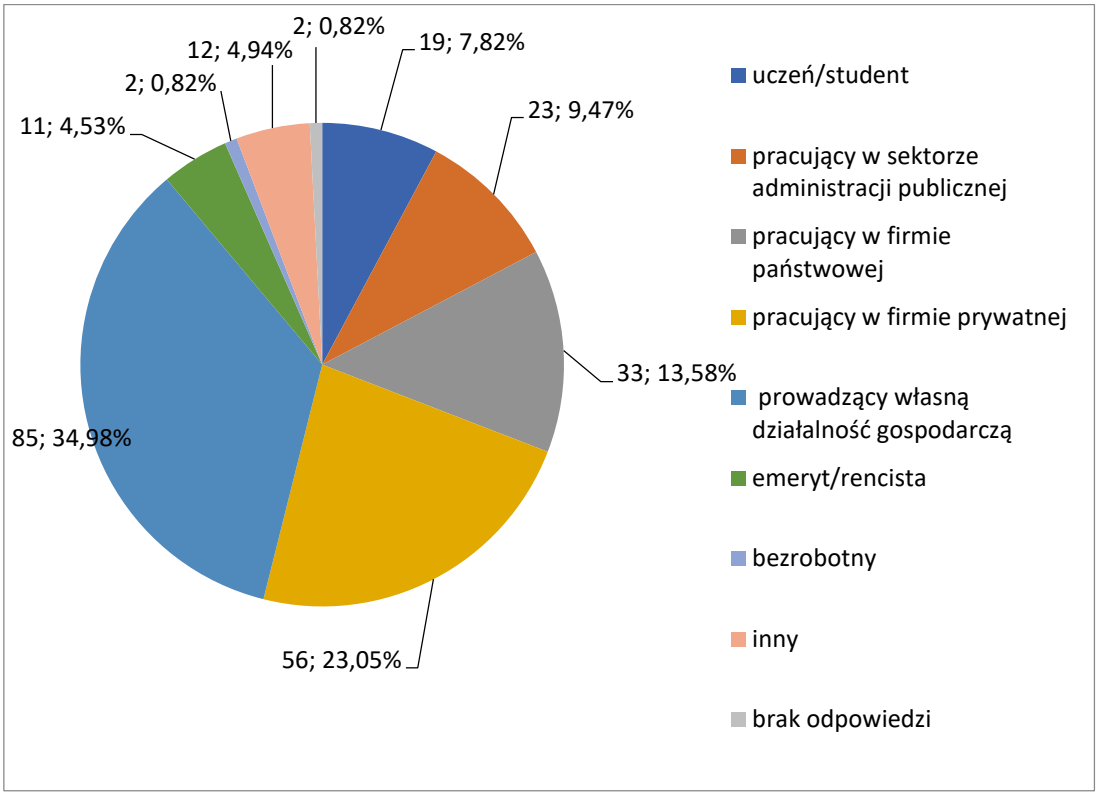

Źródło: badanie ankietowe

Pod względem wykształcenia najliczniejszą grupę stanowiły osoby legitymujące się wykształceniem wyższym magisterskim. Respondentów posiadających powyższe wykształcenie było ogółem 123 osoby (51%). Respondentów z wykształceniem średnim odnotowano ogółem 54 osoby (22%). Kolejną pod względem liczebności grupę badanych stanowiły osoby z wykształceniem wyższym licencjackim – 33 osoby (14%). Najmniej respondentów posiadało wykształcenie podstawowe. Ankiet wypełnionych przez tę grupę było ogółem 3 (1% badanych).

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Wykres 6 Struktura respondentów ze względu na poziom wykształcenia

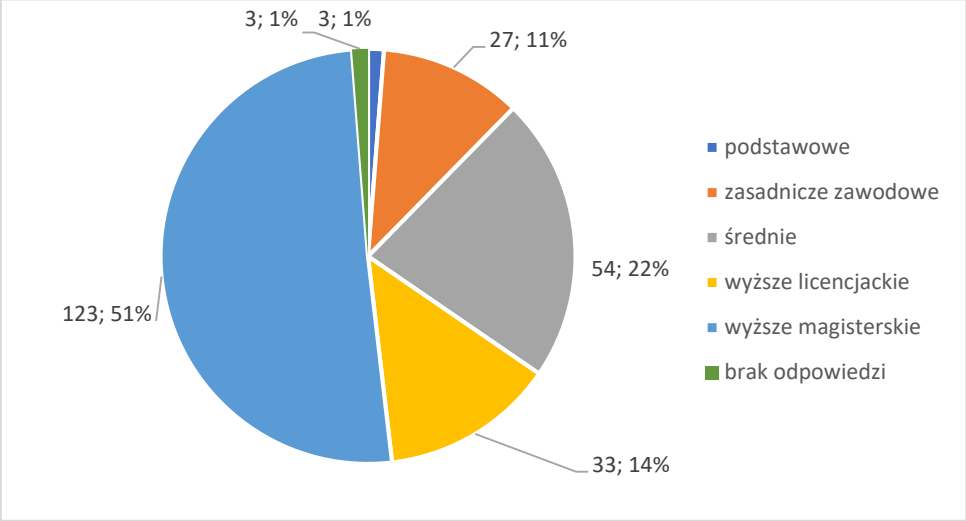

Źródło: badanie ankietowe

Kolejnym analizowanym aspektem dotyczącym charakterystyki respondentów, był aspekt dotyczący ich sytuacji materialnej. Ankietowanych, którzy określili swoją sytuację jako „raczej dobra", było 119 (49%). Odpowiedź dotyczącą sytuacji materialnej, określoną jako „zdecydowanie dobra" wskazało 79 osób (32%).Wśród osób ankietowanych 22 osoby (9%) określiły swój status materialny jako „raczej zły", a odpowiedź określoną stwierdzeniem „zdecydowanie zła" – wskazało 2 respondentów (1%). Brak odpowiedzi na powyższe pytanie dotyczyło 21 ankietowanych.

Wykres 7 Struktura respondentów ze względu na sytuację materialną

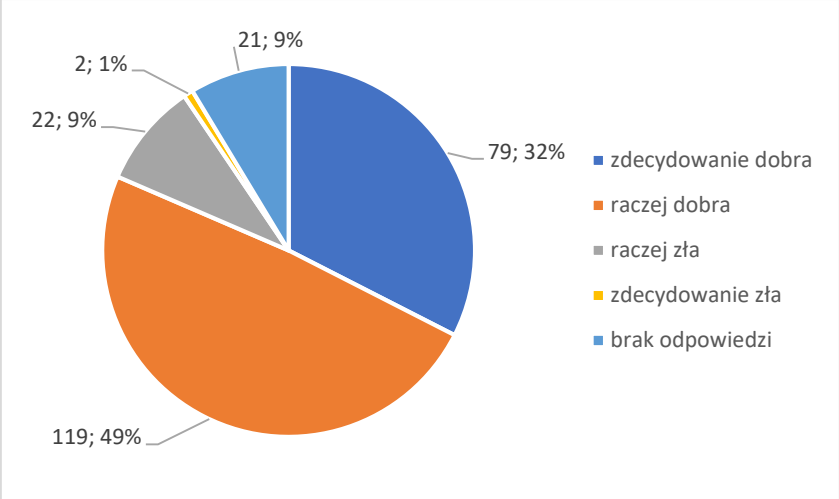

Źródło: badanie ankietowe

Wśród pytań ankietowych znalazło się także pytanie dotyczące okresu zamieszkania w Gminie. Najwięcej respondentów mieszka w gminie od co najmniej 10 lat (146 osób ankietowanych-60%), a najmniej liczebną grupą wśród uczestniczących w badaniu, stanowili respondenci mieszkający w Gminie od niedawna. W badaniu osoby te były reprezentowane przez 34 (14%) odpowiadających na

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

pytania. Drugą pod względem liczebności ankietowaną grupą, była grupa tych osób, które mieszkają w Gminie od urodzenia – ogółem 56 osób badanych (23%). Pośród respondentów 7 osób nie udzieliło odpowiedzi na powyższe pytanie.

Wykres 8 Struktura respondentów ze względu na okres zamieszkiwania w Gminie

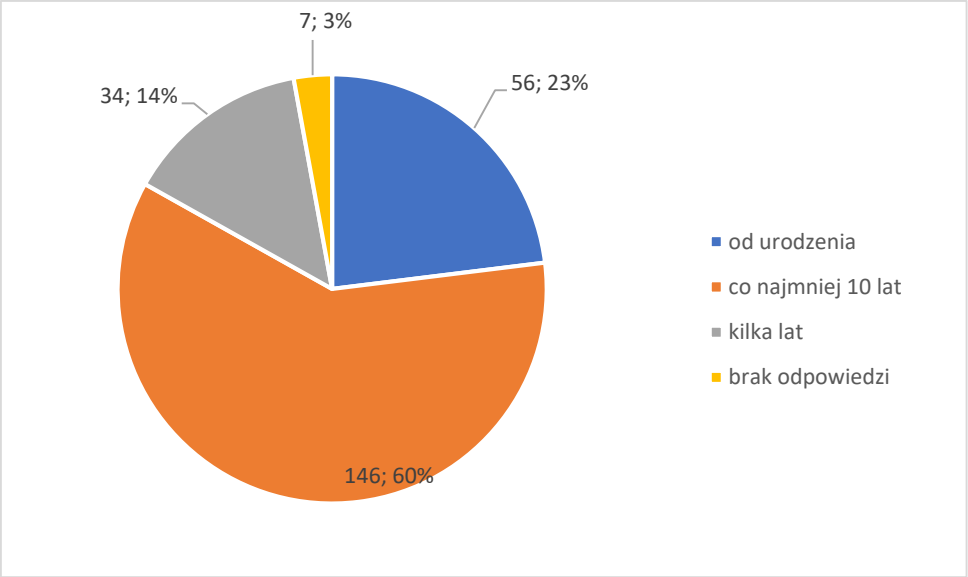

Źródło: badanie ankietowe

Kolejnym pytaniem ankietowym, było pytanie dotyczące miejsca zameldowania. Najwięcej ankiet, bo ogółem 198 (82% respondentów) zostało wypełnionych przez osoby deklarujące miejsce zameldowania w Gminie Michałowice. Poza gminą spośród ankietowanych było zameldowanych 42 respondentów (17%), a 3 osoby uczestniczące w ankietyzacji, nie udzieliły żadnej odpowiedzi na to pytanie.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Wykres 9 Struktura respondentów ze względu na zameldowanie

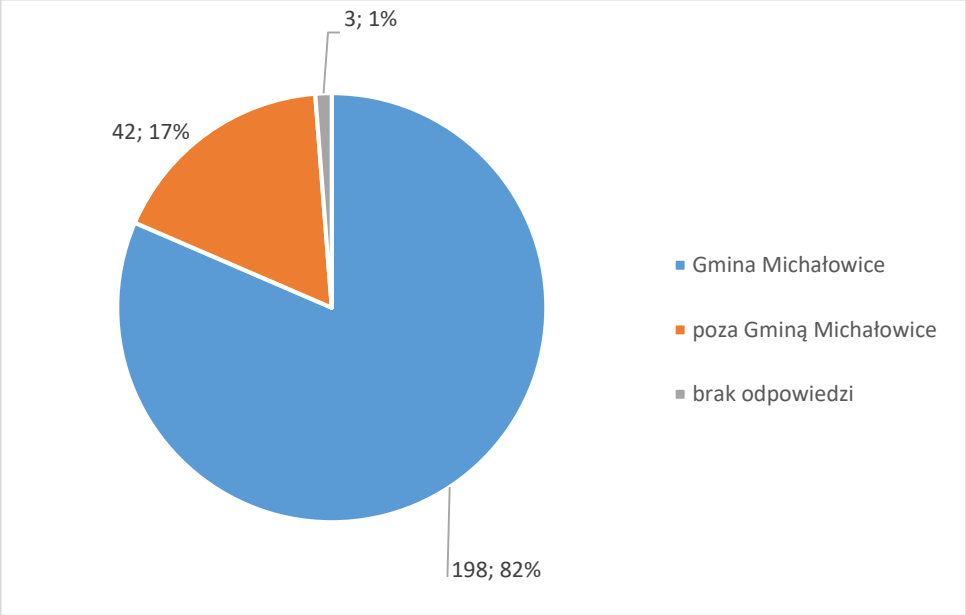

Źródło: badanie ankietowe

Zaprezentowana na powyższych wykresach struktura respondentów wskazuje na to, że w badaniu wzięła udział reprezentatywna grupa mieszkańców w różnym wieku, o wysokim poziomie wykształcenia, o różnym stanie cywilnym, charakteryzująca się zróżnicowaną sytuacją materialną. Wyniki ankiety są więc wiarygodne i oddają opinię społeczności lokalnej na tematy będące przedmiotem badania.

Analiza odpowiedzi

Na poniższych wykresach przedstawiono wyniki przeprowadzonego badania ankietowego. Należy zauważyć, że w wielu przypadkach respondenci nie odpowiadali na wszystkie pytania zawarte w kwestionariuszu, dlatego przy analizie odpowiedzi na dane pytanie zaznaczono liczbę osób, które udzieliły stosownej odpowiedzi.

Aby przeprowadzona analiza opinii publicznej była miarodajna i aby móc porównywać odpowiedzi na konkretne pytania, liczbę osób, która udzieliła danej odpowiedzi, przedstawiono procentowo jako odsetek osób, które łącznie wypowiedziały się w danym pytaniu. Ponadto, niektóre pytania miały charakter otwarty, a w pytaniach zamkniętych możliwe było wskazanie kilku odpowiedzi, dlatego liczba łącznie wskazanych odpowiedzi niejednokrotnie przewyższała liczbę respondentów. Odsetek osób, które wskazały poszczególne odpowiedzi, po zsumowaniu przyjmował więc bardzo często wartość wyższą niż 100%.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Pytanie 1.

Wykres 10 Który obszar Gminy Michałowice powinien zostać poddany procesowi rewitalizacji, ponieważ jest najbardziej problemowy i najtrudniej się tam żyje? (N243)

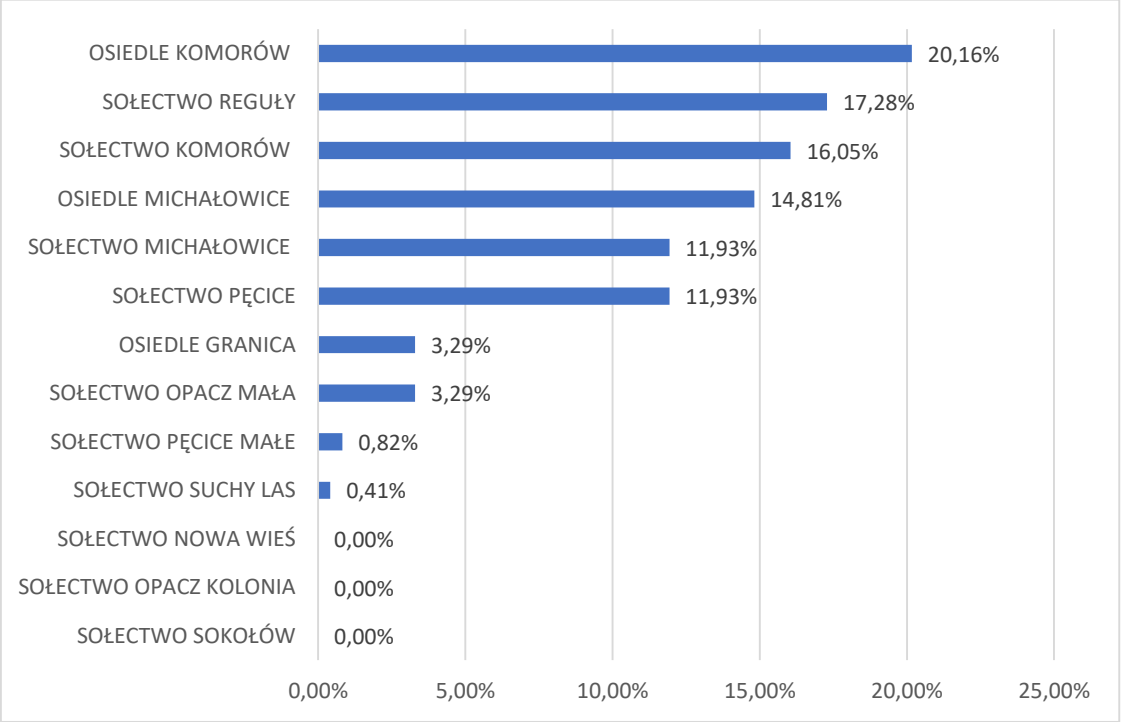

Źródło: badanie ankietowe

W pytaniu 1 zastosowano w formularzu ankiety uproszczoną nomenklaturę nazw podobszarów Gminy Michałowice. W celu zastosowania spójnego nazewnictwa w Programie Rewitalizacji nazwy podobszarów przy wynikach przeprowadzonej ankietyzacji wpisano zgodnie z przyjętą w dokumencie nomenklaturą. Największa grupa respondentów, stanowiąca 20,16% ogółu badanych wskazała Osiedle Komorów jako miejsce, w którym należy przeprowadzić rewitalizację. W dalszej kolejności wskazywano: Sołectwo Reguły (17,28%), Sołectwo Komorów (16,05%), Osiedle Michałowice (14,81%) i Sołectwo Michałowice (11,93%). Kolejne wskazane przez respondentów obszary wymagające rewitalizacji to: Sołectwo Pęcice (11,93% wskazań), Osiedle Granica (3,29%) oraz Sołectwo Opacz Mała (3,29%).

Analizując odpowiedzi wskazujące poszczególne ulice i obszary, które powinny zostać poddane procesowi rewitalizacji mieszkańcy wskazywali:

- ✓ **Osiedle Komorów:** ul. Aleja Marii Dąbrowskiej, cały obszar osiedla, ul. Akacjową, ul. Jana III Sobieskiego oraz ul. Karola Kurpińskiego.
- ✓ **Sołectwo Reguły**: ul. Wiejską, ul. Aleja Powstańców Warszawy, ul. Regulską, ul. Złotej Rybki, ul. Stefana Czarnieckiego, ul. Zieloną, ul. Przytorową, ul. Małego Księcia, ul. Szkolną.
- ✓ **Sołectwo Komorów**: ul. Sanatoryjną, ul. Sadową, ul. Szkolną, ul. Główną.
- ✓ **Sołectwo Michałowice**: ul. Kasztanową, ul. Wesołą, ul. Zgody, ul. Szarą, ul. Kolejową, ul. Poniatowskiego, ul. Tadeusza Borowskiego.
- ✓ **Sołectwo Pęcice**: ul. Aleja Powstańców Warszawy.
- ✓ **Osiedle Granica**: brak wskazań konkretnej ulicy
- ✓ **Sołectwo Opacz Mała**: ul. Targową, ul. Jałowcową, ul. Klonową.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Pytanie 2.

Wykres 11 Co cechuje wskazany przez Pana/Panią obszar? (N243)

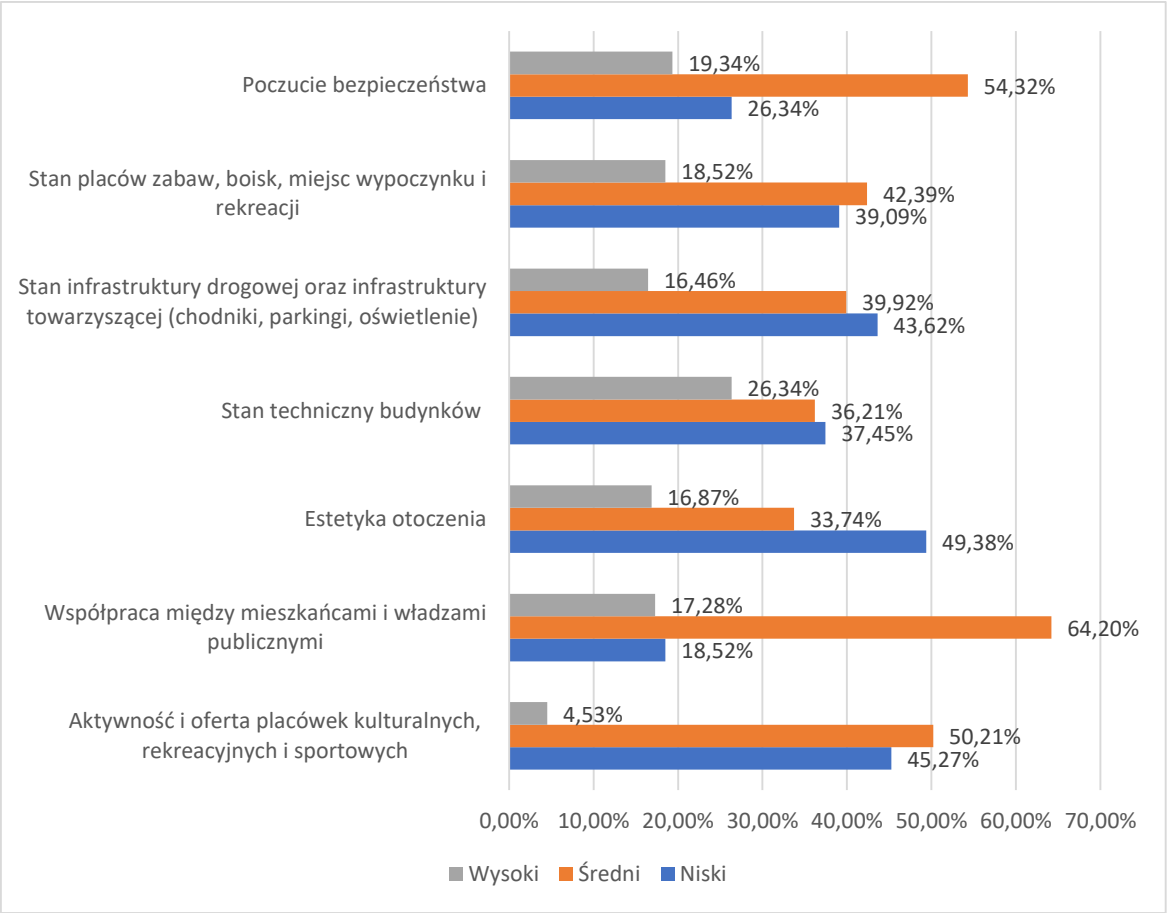

Źródło: badanie ankietowe

Analiza wypełnionych w badaniu ankiet wykazała, iż w odniesieniu do charakterystyki obszaru rewitalizacji, w aspekcie:

- ✓ poczucia bezpieczeństwa, respondenci uznali, iż problem braku bezpieczeństwa posiada średnie natężenie (54,32% odpowiedzi)
- ✓ stanu placów zabaw, boisk, miejsc wypoczynku i rekreacji, 42,39% badanych określiło natężenie problemu jako średnie, a niewiele mniej badanych 39,09% wskazało, iż stan infrastruktury rekreacyjno-wypoczynkowej jest niski
- ✓ stanu infrastruktury drogowej oraz infrastruktury towarzyszącej (chodniki, parkingi, oświetlenie) aż 43,62% respondentów wskazała na niski poziom infrastruktury drogowej oraz infrastruktury towarzyszącej (43,62% odpowiedzi), a niewiele mniej badanych 39,92% wskazało na jej średni stan
- ✓ stanu technicznego budynków, respondenci opowiedzieli się w większości za niskim oraz średnim stanem technicznym tkanki budowlanej (odpowiednio 37,45% oraz 36,21% odpowiedzi)
- ✓ estetyki otoczenia, osoby biorące udział w ankietyzacji wskazały na niski stan estetyki otoczenia (49,38% odpowiedzi)
- ✓ współpracy między mieszkańcami i władzami publicznymi, aż 64,20% respondentów określiło ją na średnim poziomie

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

- ✓ aktywności i oferty placówek kulturalnych, rekreacyjnych i sportowych, ponad połowa ankietowanych określiła ofertę wyżej wskazanych placówek jako średnią (50,21%)

Pytanie 3.

Wykres 12 Proszę wskazać najpoważniejsze problemy społeczne występujące na obszarze wskazanym wcześniej przez Pana/Panią do rewitalizacji: (max 3 odpowiedzi) (N729)

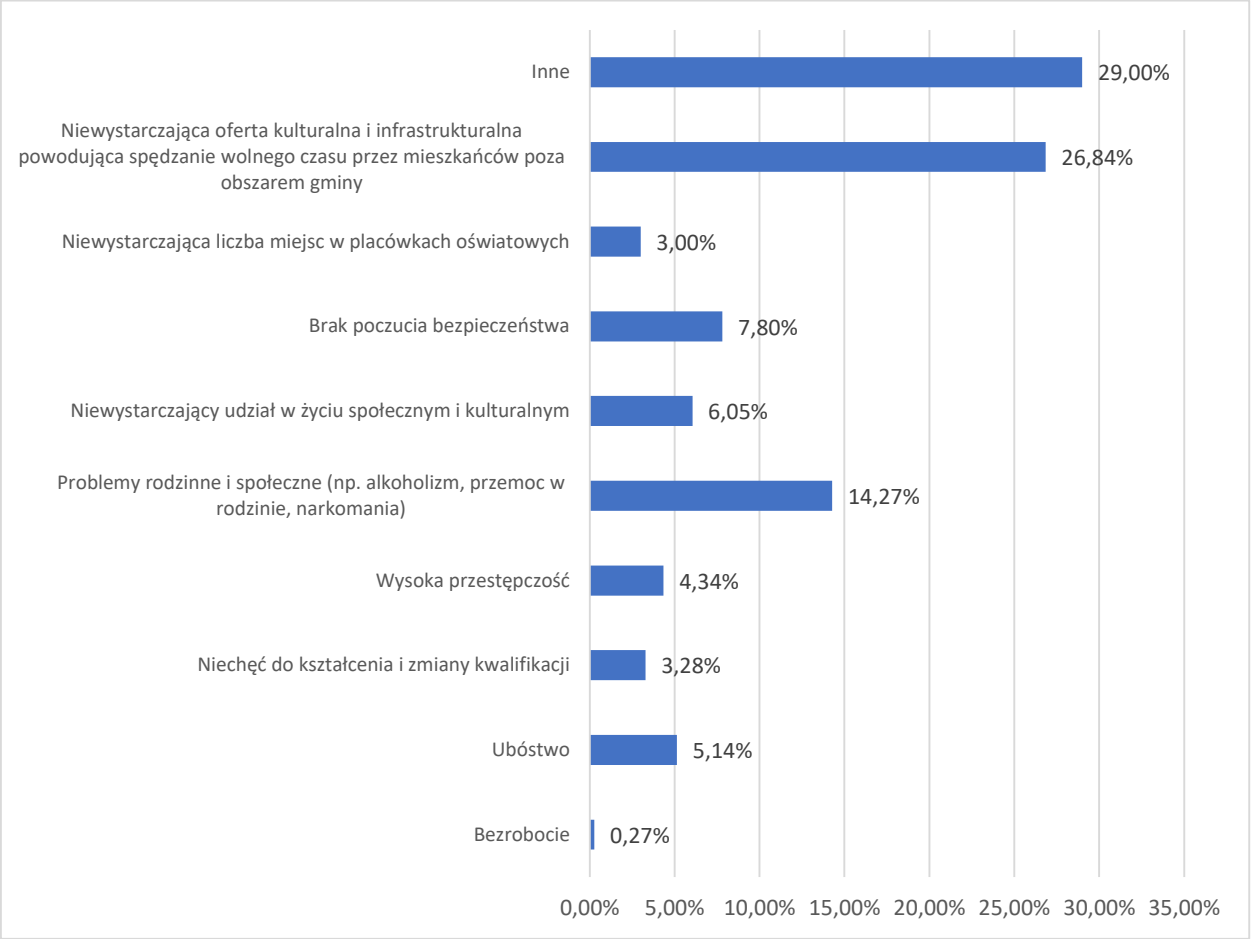

Źródło: badanie ankietowe

Respondenci wskazując najważniejsze problemy społeczne dotyczące obszaru wskazanego do rewitalizacji wskazali wśród możliwych inne, która odnosiła się do problemu w zakresie braku możliwości wzmacniania więzi społecznych oraz niewystarczającej oferty kulturalnej i infrastrukturalnej, która powoduje spędzanie przez mieszkańców wolnego czasu poza obszarem gminy. Ten rodzaj odpowiedzi zaznaczyło odpowiednio 29% oraz 26,84% respondentów- czyli ponad połowa ankietowanych. Równie istotnym problemem społecznym na obszarze wymagającym przeprowadzenia procesów rewitalizacji jest kwestia występujących problemów rodzinnych i społecznych (alkoholizm, narkomania, przemoc w rodzinie). Ten problematyczny aspekt wskazało ogółem 14,27% respondentów. Kolejnymi pod względem liczebności odpowiedziami w zakresie problemów społecznych były między innymi: brak poczucia bezpieczeństwa, niewystarczający udział w życiu społecznym i kulturalnym, ubóstwo i wysoka przestępczość.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Pytanie 4.

Wykres 13 Proszę wskazać najważniejsze Pana/Pani zdaniem problemy gospodarcze, środowiskowe i przestrzenne, na obszarze wskazanym wcześniej przez Pana/Panią do rewitalizacji: (max 4 odpowiedzi) (N851)

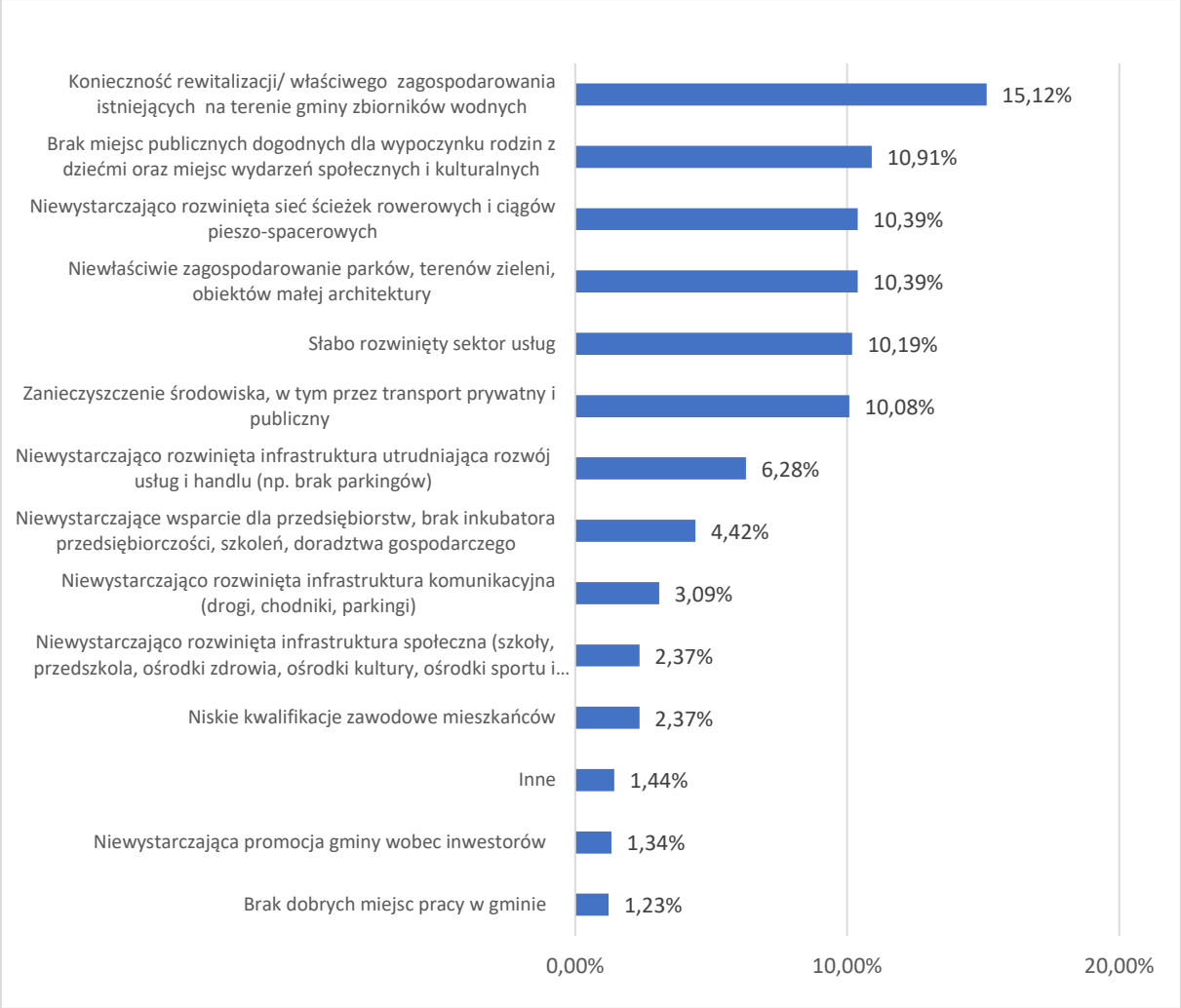

Źródło: badanie ankietowe

Negatywne zjawiska wynikające z problemów gospodarczych, środowiskowych i przestrzennych zostały ocenione przez respondentów poprzez wytypowanie najbardziej priorytetowych zagadnień kryzysowych w tym zakresie. Respondenci nie wskazali jednoznacznie jednego wyróżniającego się problemu, a odpowiedzi na to pytanie były podzielone na wszystkie możliwie do wyboru odpowiedzi.

Najwyższy odsetek odpowiedzi dotyczył konieczności rewitalizacji/ właściwego zagospodarowania istniejących na terenie gminy zbiorników wodnych (15,12%). Kolejnym pod względem liczebności wskazaniem ankietowanych był brak miejsc publicznych dogodnych dla wypoczynku rodzin z dziećmi oraz miejsc wydarzeń społecznych i kulturalnych (10,91% wskazań), niewystarczająco rozwinięta sieć ścieżek rowerowych i ciągów pieszo-spacerowych (10,39%), niewłaściwie zagospodarowanie parków,

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

terenów zieleni, obiektów małej architektury (10,39%), słabo rozwinięty sektor usług (10,19%) oraz zanieczyszczenie środowiska, w tym przez transport prywatny i publiczny (10,08%). Pozostałe odpowiedzi posiadały mniejsze znaczenie dla negatywnych zjawisk gospodarczych, wobec powyższego odsetek wskazań był znacznie niższy.

Pytanie 5.

Wykres 14 Proszę wskazać, dla których z niżej wymienionych grup społecznych, zagospodarowanie czasu wolnego w zakresie sportu, rekreacji i kultury wymaga podjęcia natychmiastowych działań? (N243)

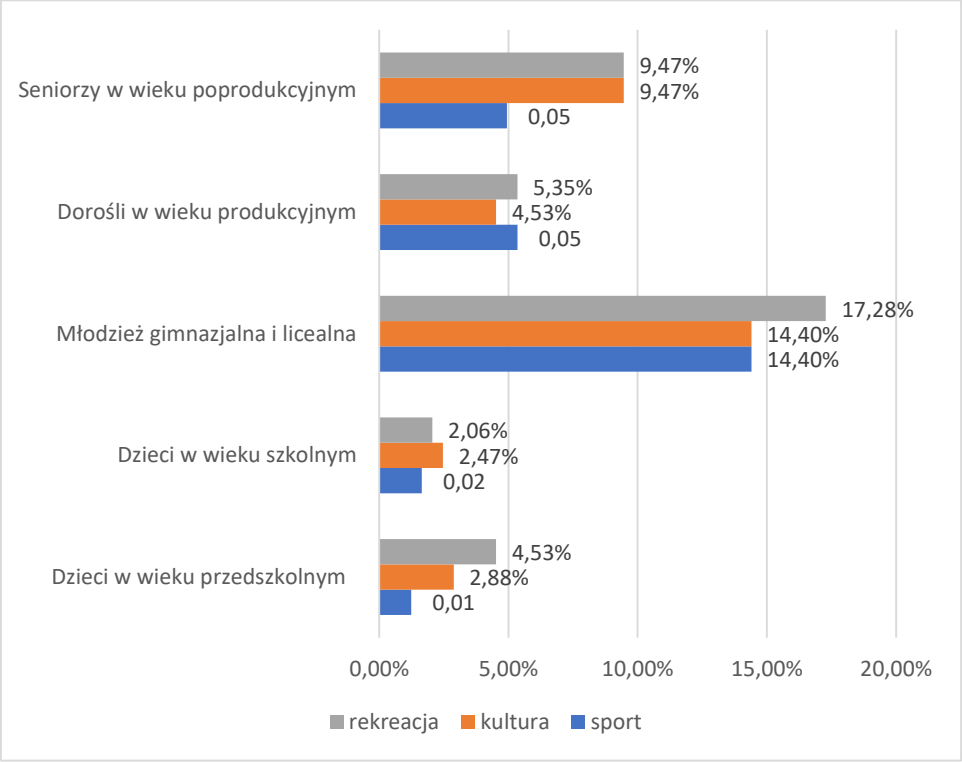

Źródło: badanie ankietowe

W odniesieniu do odpowiedzi respondentów dotyczących poszczególnych grup społecznych i wskazania, w którym obszarze (rekreacja, kultura, sport), konieczna jest natychmiastowa interwencja, odpowiedzi zostały uszeregowane pod względem liczby wskazań respondentów w sposób następujący:

- ✓ dla seniorów w wieku poprodukcyjnym, konieczne są działania w obszarze rekreacji i kultury (9,47% wskazań respondentów)
- ✓ dla dorosłych w wieku produkcyjnym, konieczne są działania w obszarze rekreacji (5,35% wskazań respondentów)
- ✓ dla młodzieży gimnazjalnej i licealnej, konieczne są działania w obszarze rekreacji (17,28% wskazań respondentów)
- ✓ dla dzieci w wieku szkolnym, konieczne są działania w obszarze kultury i rekreacji (2,47% oraz 2,06% wskazań respondentów)

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

- ✓ dla dzieci w wieku przedszkolnym, konieczne są działania w obszarze rekreacji (4,53%% wskazań respondentów)

Dla respondentów badania ankietyzacyjnego grupą, która została najczęściej wskazywana jako grupa, dla której oferta zagospodarowania wolnego czasu jest niewystarczająca, była młodzież gimnazjalna i licealna oraz seniorzy w wieku poprodukcyjnym.

PODSUMOWANIE BADANIA ANKIETOWEGO

W badaniu ankietyzacyjnym przeprowadzonym na obszarze Gminy Michałowice wzięło udział 243 osoby z czego 141 osób stanowiły kobiety, 102 osoby reprezentowały grupę mężczyzn, 4 osoby nie udzieliły odpowiedzi wskazującej płeć ankietowanego. Najliczniejsza grupa ankietowanych określiła swój wiek między 25 a 44 rokiem życia. Pod względem wykształcenia największą grupę ankietowanych stanowiły osoby legitymujące się wykształceniem wyższym magisterskim (123 osoby), pod względem aktywności zawodowej - prowadzący własną działalność gospodarczą (85 respondentów). Respondenci badania ankietyzacyjnego w większości zamieszkują od ponad 10 lat Gminę Michałowice.

Obszarem wymagającym programów naprawczych jest obszar Osiedla Komorów (20,16% ankietowanych wskazało ten obszar), Sołectwa Reguły (17,28% odpowiedzi w tym zakresie), obszar Sołectwa Komorów (16,05% odpowiedzi), Osiedla Michałowice (14,81% odpowiedzi) oraz Sołectwa Michałowice i Sołectwa Pęcice (11,93% odpowiedzi).

Ankietowani, którzy zostali poproszeni o wskazanie, co cechuje wybrany obszar rewitalizacji, w poszczególnych kategoriach zdefiniowanych odpowiedzi, wskazali na średni poziom poczucia bezpieczeństwa (54,32% odpowiedzi), średni stan placów zabaw, boisk, miejsc wypoczynku (42,39% odpowiedzi), niski poziom infrastruktury drogowej i infrastruktury towarzyszącej (43,62% odpowiedzi), niski stan techniczny budynków (37,45% odpowiedzi), niską estetykę otoczenia (49,38% odpowiedzi), średni poziom współpracy między mieszkańcami i władzami publicznymi (64,20% odpowiedzi), średni poziom aktywności i oferty placówek kulturalnych, rekreacyjnych i sportowych (50,21% odpowiedzi).

Wśród najpoważniejszych problemów społecznych występujących na obszarze koniecznym do rewitalizacji ankietowani wskazali brak możliwości wzmacniania więzi społecznych poprzez organizowane wydarzenia kulturalne oraz niewystarczającą ofertę kulturalną i infrastrukturalną, która powoduje spędzanie przez mieszkańców wolnego czasu poza obszarem gminy (odpowiednio 29% odpowiedzi oraz 26,84% odpowiedzi). Dla respondentów biorących udział w badaniu problemem społecznym są także problemy rodzinne i są także problemy rodzinne i zjawiska społeczne takie jak np.: alkoholizm, narkomania, przemoc w rodzinie oraz brak poczucia bezpieczeństwa.

W odniesieniu do negatywnych zjawisk gospodarczych, implikowanych przez problemy gospodarcze, środowiskowe i przestrzenne, odpowiedzi były zróżnicowane, a najliczniejsza grupa ankietowanych wskazała konieczność rewitalizacji/ właściwego zagospodarowania istniejących na terenie Gminy zbiorników wodnych (15,12%).

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Ankietowani wskazali młodzież gimnazjalną i licealną jako grupę społeczną, która nie posiada w wystarczającym stopniu zagospodarowanego czasu wolnego, głównie w obszarze rekreacji (17,28% odpowiedzi), ale także sportu i kultury (14,40% odpowiedzi).

5. Wybór obszarów zdegradowanych i obszarów rewitalizacji

1.1. Wprowadzenie

Wybór obszarów Gminy Michałowice wskazanych do objęcia procesem rewitalizacji jest wynikiem gruntownej diagnozy zjawisk kryzysowych występujących na jej terenie oraz wynikiem ustalenia ich koncentracji terytorialnej.

W oparciu o przeprowadzone analizy ilościowe i jakościowe oraz wyznaczone na ich podstawie strefy wysokiej koncentracji negatywnych zjawisk wyznaczono granice obszarów zdegradowanych. Obszary te dały podstawę do przeprowadzenia konsultacji społecznych, które były kluczowym elementem sporządzania Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023.

Partycypacja społeczna w prowadzonym procesie rewitalizacji przyjęła następujące formy:

- organizacji spotkań z mieszkańcami,
- konsultacji społecznych z mieszkańcami,
- organizacji spotkań z przedsiębiorcami,
- organizacji spotkań z organizacjami pozarządowymi,
- przeprowadzenia badania ankietowego wśród mieszkańców,
- wykorzystania strony internetowej Gminy Michałowice do prowadzeni działań związanych z informacją w zakresie postępu prac nad programem, terminami spotkań konsultacyjnych, możliwością zgłaszania uwag i sugestii do trwających prac nad kształtem i zawartością Programu Rewitalizacji.

Szczegółowa analiza wyników diagnozy czynników kryzysowych w Gminie Michałowice oraz badanie ankietyzacje mieszkańców, umożliwiły wyznaczenie obszarów zdegradowanych.

1.2. Obszary zdegradowane

Celem opracowania Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023 jest wyodrębnienie obszarów wymagających szczególnej uwagi - obszarów zdegradowanych. W praktyce działania rewitalizacyjne prowadzone są m.in. na obszarach, które zostały zaniedbane w wyniku procesów planistycznych, politycznych i społecznych. Obszary te mają swoją specyfikę, a zakres i przedmiot działań bywa zróżnicowany, jednakże każdy z nich można w pewien sposób uznać za obszar kryzysowy uznawany jako obszar zdegradowany.

Zgodnie z rekomendacjami delimitacja obszarów zdegradowanych zostaje przeprowadzona w oparciu o zasadę współwystępowania czynników kryzysowych w sferze społecznej oraz w sferze gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej oraz technicznej. W oparciu o zestawienie wskaźników degradacji w poszczególnych miejscowościach przyjęto, że kwalifikacja podobszaru do obszaru

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

zdegradowanego następuje, jeżeli w tym podobszarze odnotowano niekorzystne wartości wskaźników społecznych oraz występują niekorzystne wskaźniki w pozostałych zakresach tematycznych.

Przeprowadzona analiza wskaźnikowa szeregu mierników ilościowych i jakościowych zamieszczona w niniejszym dokumencie oraz przeprowadzone na obszarze Gminy Michałowice badanie opinii publicznej poprzez ankietyzację, wyłoniły obszary, które uzyskały parametry powyżej średniej przyjętej dla gminy lub w przypadku zarejestrowanych przedsiębiorstw poniżej średniej uzyskanej dla Gminy oraz wskazały na ich kryzysowy charakter.

Dokonano zestawienia mierników kryzysu z wielu sfer poddanych analizie, a mianowicie sfery społecznej, przestrzenno-funkcjonalnej, środowiskowej i technicznej na obszarach Gminy Michałowice. Wskaźniki te zostały wyselekcjonowane jako wskaźniki reprezentatywne z analizowanych sfer, które dotyczą najważniejszych kwestii rzutujących na sytuację społeczno-gospodarczą wydzielonych podobszarów.

W tabeli nr 36 zestawiono wskaźniki ilościowe poddane analizie dotyczące wszystkich podobszarów Gminy Michałowice.

W przypadku każdego wskaźnika kolorem czerwonym zaznaczono wskaźnik, który uzyskał wartość mniej korzystną, niż średnia przyjęta dla Gminy dla poszczególnych podobszarów. Dla takich podobszarów przypisano wartość „1" o najbardziej krytycznej wartości danego wskaźnika. Następnie dla każdego podobszaru zsumowano liczbę uzyskanych „jedynek".

Do analizy przyjęto ogółem 6 mierników ze sfery społecznej oraz 1 miernik ze sfery gospodarczej, 3 mierniki ze sfery technicznej i 2 mierniki ze sfery środowiskowo-przestrzennej. Za obszary zdegradowane uznano te obszary, dla których odsetek poziomu wskaźników kryzysu wyniósł minimum 65% ze wszystkich analizowanych wskaźników.

Podobszary o największej sumie mierników, które uzyskały wartość „1", w ośmiu miernikach **lub powyżej tej łącznej liczby mierników, w odniesieniu do sfery społecznej oraz pozostałych sfer, zostały zdefiniowane jako obszar zdegradowany.**

W ramach przeprowadzonego procesu analizy diagnostycznej, badania ankietowego, spotykań z interesariuszami zestawiono główne problemy i źródła zjawisk kryzysowych w Gminie Michałowice zgodnie z następującym podziałem:

Tabela 35 Zestawienie mierników kryzysu dla Gminy Michałowice- opis szczegółowy

NR WSKAŹNIKA	OPIS SZCZEGÓŁOWY
1	wskaźnik koncentracji ludności w odniesieniu do liczby mieszkańców Gminy
2	wskaźnik kradzieży z włamaniem oraz kradzieży mienia ruchomego
3	wskaźnik wypłaconych świadczeń z tytułu pomocy społecznej na 100 mieszkańców
4	wskaźnik liczby osób pobierających zasiłek z tytułu długotrwałej i ciężkiej choroby na 100 mieszkańców
5	wskaźnik zarejestrowanych organizacji pozarządowych na 100 mieszkańców
6	wskaźnik osób w wieku poprodukcyjnym na 100 mieszkańców
7	wskaźnik zarejestrowanych przedsiębiorstw przypadających na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym
8	wskaźnik stanu infrastruktury drogowej 1- niezadawalający, 2- średni, 3-dobry, 4- bardzo dobry
9	wskaźnik zdegradowanych budynków mieszkalnych wybudowanych przed rokiem 1989 na 100 budynków mieszkalnych (2015 r.)

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

10	wskaźnik poziomu zdegradowania terenów zieleni publicznej: 1- zdegradowane, 2- brak, 3- stan średni, 4- dobre
11	wskaźnik poziomu dostępności komunikacji publicznej 1- niewystarczająca, 2- średnia, 3-dobra
12	wskaźnik występowania przekroczeń poziomu stężenia azotu oraz pyłów PM10 i PM2,5 – niska emisja 0-brak przekroczeń dopuszczalnych norm 1- przekroczenie dopuszczalnych norm

Źródło: opracowanie Contract Consulting

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Tabela 36 Zestawienie mierników kryzysu dla Gminy Michałowice w ramach Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023

Wydzielony podobszar	Sfera społeczna						Sfera gospodarcza	Sfera techniczno-przestrzenna				Sfera środowiskowa	
	1. wskaźnik koncentracji ludności	2. wskaźnik bezpieczeństwo (kradzieże)	3. wskaźnik pomoc społeczna	4. wskaźnik długotrwała i ciężka choroba	5. wskaźnik organizacji pozarządowych	6. wskaźnik osoby wiek poprodukcyjny	7. wskaźnik przedsiębiorstw	8. wskaźnik infrastruktura drogowa	9. zdegradowane bud. mieszkalne	10. wskaźnik zieleń	11. wskaźnik dostępność komunikacji publicznej	12. wskaźnik niskiej emisji	PUNKTACJA wskazanie obszaru zdegradowanego
OSIEDLE GRANICA	12,14%	0,24	19,89	0,29	0,05	14,10	14,50	2	29,03	3	2	1	6
OSIEDLE KOMORÓW 1	17,91%	0,33	13,48	0,60	0,27	18,56	17,16	2	40,89	1	3	1	8
OSIEDLE KOMORÓW 2	3,79%	0,47	0,00	-	-	18,77	20,14	4	28,39	1	3	1	5
SOŁECTWO KOMORÓW 1	2,90%	0,21	16,26	0,41	0,21	17,63	7,91	3	30,00	1	2	1	6
SOŁECTWO KOMORÓW 2	2,21%	0,54	80,00	1,62	0,27	18,46	7,79	2	39,02	1	2	1	9
OSIEDLE MICHAŁOWICE	17,47%	0,54	16,62	0,41	-	17,37	24,55	4	28,01	3	3	1	6
SOŁECTWO MICHAŁOWICE	3,18%	0,74	25,14	-	0,56	7,50	15,48	2	22,86	3	1	1	6
SOŁECTWO NOWA WIEŚ	12,91%	0,23	19,03	0,46	0,09	13,49	13,94	4	23,88	3	3	1	5
SOŁECTWO OPACZ - KOLONIA	9,11%	0,91	7,26	0,39	0,07	15,25	19,03	4	27,84	2	3	1	4

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Wydzielony podobszar	Sfera społeczna						Sfera gospodarcza	Sfera techniczno-przestrzenna				Sfera środowiskowa	
	1. wskaźnik koncentracji ludności	2. wskaźnik bezpieczeństwo (kradzieże)	3. wskaźnik pomoc społeczna	4. wskaźnik długotrwała i ciężka choroba	5. wskaźnik organizacji pozarządowych	6. wskaźnik osoby wiek poprodukcyjny	7. wskaźnik przedsiębiorstw	8. wskaźnik infrastruktura drogowa	9. zdegradowane bud. mieszkalne	10. wskaźnik zieleń	11. wskaźnik dostępność komunikacji publicznej	12. wskaźnik niskiej emisji	PUNKTACJA wskazanie obszaru zdegradowanego
SOŁECTWO OPACZ MAŁA	1,30%	1,35	0,00	-	-	11,93	16,89	2	22,22	2	1	1	6
SOŁECTWO PĘCICE 1	0,80%	0,00	0,00	-	-	10,90	11,84	2	22,86	1	1	1	6
SOŁECTWO PĘCICE 2	1,25%	0,95	36,67	3,81	0,48	17,09	14,81	2	33,90	1	1	1	10
SOŁECTWO PĘCICE MAŁE	2,81%	0,83	7,84	0,64	-	11,23	20,68	2	23,48	1	1	1	7
SOŁECTWO REGUŁY 1	6,80%	0,70	7,72	0,09	-	11,63	16,57	2	22,90	1	3	1	7
SOŁECTWO REGUŁY 2	3,25%	1,09	21,25	1,10	-	11,63	14,51	2	37,75	1	3	1	10
SOŁECTWO SOKOŁÓW	1,57%	1,87	0,00	-	-	16,73	17,14	2	19,40	2	1	1	7
SOŁECTWO SUCHY LAS	0,61%	0,96	1,96	-	-	14,71	5,88	2	8,00	1	1	1	7
GMINA MICHAŁOWICE	100,00%	0,53	15,58	0,46	0,11	15,36	17,24		29,97				

Źródło: opracowanie Contract Consulting na podstawie danych Urzędu Gminy Michałowice i innych instytucji funkcjonujących na obszarze gminy

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

W powyższej tabeli dokonano zestawienia mierników kryzysu z wielu sfer poddanych analizie, a mianowicie sfery społecznej, przestrzenno-funkcjonalnej, środowiskowej i technicznej na obszarach Gminy Michałowice.
Mierniki te zostały wyselekcjonowane jako reprezentatywne z analizowanych sfer, które dotyczą najważniejszych kwestii rzutujących na sytuację społeczno-gospodarczą wydzielonych podobszarów.

Po uzyskaniu rezultatów przeprowadzonego badania mierników ilościowych, została przeprowadzona analiza przy wykorzystaniu wielowymiarowego modelu ekonometrycznego, do wyboru obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji. Model ten był narzędziem analitycznym, umożliwiającym ocenę poziomu źródła kryzysu. Według tego modelu ocenie poddano jednostki, które zostały wyłonione jako obszar zdegradowany. Zastosowano następujące kryteria wyboru, będące podstawą do oceny realnego przeprowadzenia procesu rewitalizacji na obszarach zdegradowanych:

1. **Aspekty ekonomiczne (uwzgledniające koszty i nakłady przeprowadzenia procesu rewitalizacji na konkretnym obszarze zdegradowanym)**
2. **Dostępne źródła finansowania z uwzględnienia warunków formalnych, umożliwiających pozyskanie środków z budżetu gminy jak i środków zewnętrznych**
3. **Aspekty prawne**
4. **Aspekty partnerstwa i partycypacji interesariuszy na obszarze rewitalizowanym**
5. **Aspekty oczekiwań społecznych wynikające z przeprowadzonego procesu konsultacji i badania ankietowego na obszarze gminy**

Ze względu na brak wyraźnej korelacji przestrzennej mierników społecznych, gospodarczych, przestrzenno - środowiskowych, przy jednoczesnej świadomości potencjałów rozwojowych i potrzeb mieszkańców wskazywanych w ramach konsultacji społecznych – zaproponowano obszar zdegradowany.

W ramach przeprowadzonej analizy został wyznaczony obszar zdegradowany oraz obszar rewitalizacji które są obszarami tożsamymi. Należą do nich następujące podobszary:

Sołectwo Komorów 2, Osiedle Komorów 1, Sołectwo Pęcice 2 i Sołectwo Reguły 2.

Wskazane podobszary zostały zaprezentowane na poniższej mapie.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Rysunek 30 Mapa podobszarów zdegradowanych i podobszarów do rewitalizacji w Gminie Michałowice

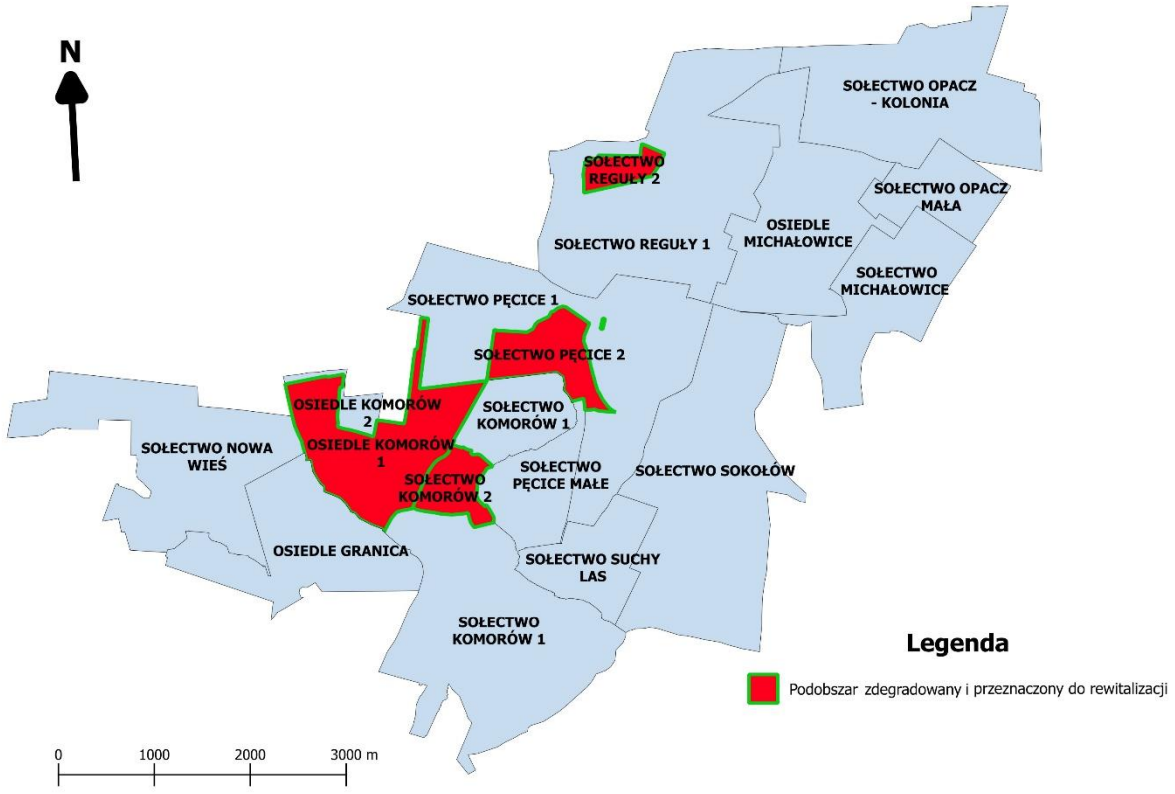

Źródło: opracowanie własne

Wymienione powyżej wydzielone podobszary wskazują na potrzebę wprowadzenia działań naprawczych i wyprowadzenia z sytuacji kryzysowej, a w konsekwencji umożliwienia wskazanym podobszarom warunków do rozwoju w kontekście zarówno społecznym, infrastrukturalnym, środowiskowym, urbanistycznym. Procesy rewitalizacyjne obejmować będą zgodnie z przyjętą metodyką i uwarunkowaniami proceduralnymi maksymalnie 20% powierzchni Gminy oraz 30% mieszkańców, zamieszkujących obszary zdegradowane. Dokonano zatem wyboru podobszarów, które podlegać będą procesom rewitalizacji nie tylko ze względu na przeprowadzoną analizę mierników kryzysu, przeprowadzone badanie ankietowe, wnioski z przeprowadzonych spotkań konsultacyjnych z interesariuszami, ale także z uwagi na ich strategiczny dla Gminy Michałowice charakter. Rewitalizacją objęto następujące, podobszary: Sołectwo Komorów 2 i Osiedle Komorów 1, Sołectwo Pęcice 2 i Sołectwo Reguły 2, a zatem mające charakter reprezentacyjny, stanowiące skupisko życia społeczno-gospodarczego i jednocześnie będące największym potencjałem rozwojowym Gminy Michałowice.

Obszar kryzysowy można opisać zatem jako swoisty „obszar ryzyka" w ramach którego powstały i utrzymują się zjawiska (procesy), które aktualnie (lub potencjalnie) są źródłem zagrożenia dla prawidłowego funkcjonowania tego obszaru jako środowiska mieszkalnego, a także miejsca działalności gospodarczej.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

1.3. Obszar wyznaczony do rewitalizacji

Rewitalizacja stanowi proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie programu rewitalizacji.

Ustawa o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 r. stanowi, że działaniom rewitalizacyjnym może zostać poddany obszar gminy znajdujący się w stanie kryzysowym z powodu koncentracji negatywnych zjawisk społecznych, w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, a także niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym, w przypadku występowania na nim ponadto negatywnych zjawisk w sferze gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej lub technicznej.

Przy określeniu obszaru przeznaczonego do rewitalizacji, w wyniku przeprowadzonych analiz oraz potrzeb społecznych, zgłaszanych podczas spotkań konsultacyjnych, ustalono główne kierunki działań w procesie rewitalizacji, które związane są z następującymi, przyjętymi wytycznymi:

1. Zieleń/Rekreacja (zagospodarowanie przestrzenne).
2. Integracja społeczna.
3. Wartości kulturowo-historyczne.

Wskazane wyżej priorytety dodatkowo umożliwiły wyznaczenie strategicznych dla Gminy obszarów rewitalizacji, które przyczynią się do wypełnienia przyjętych założeń Lokalnego Programu Rewitalizacji.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Rysunek 31 Podział obszaru rewitalizacji pod względem przyjętych priorytetów realizacyjnych

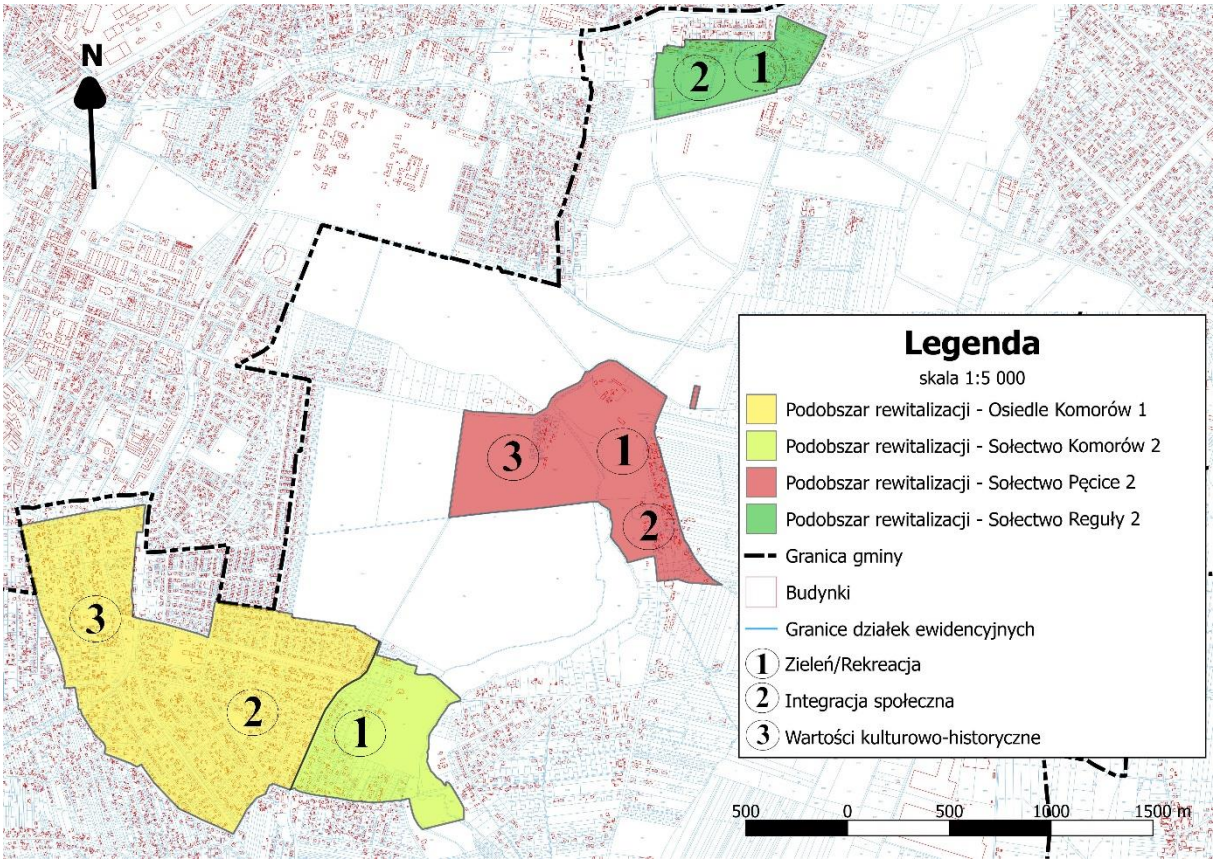

Źródło: opracowanie własne

Załącznikiem do niniejszego Programu Rewitalizacji jest mapa obszaru rewitalizacji w skali 1:5 000.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Rysunek 32 Obszar wyznaczony do rewitalizacji na terenie Gminy Michałowice

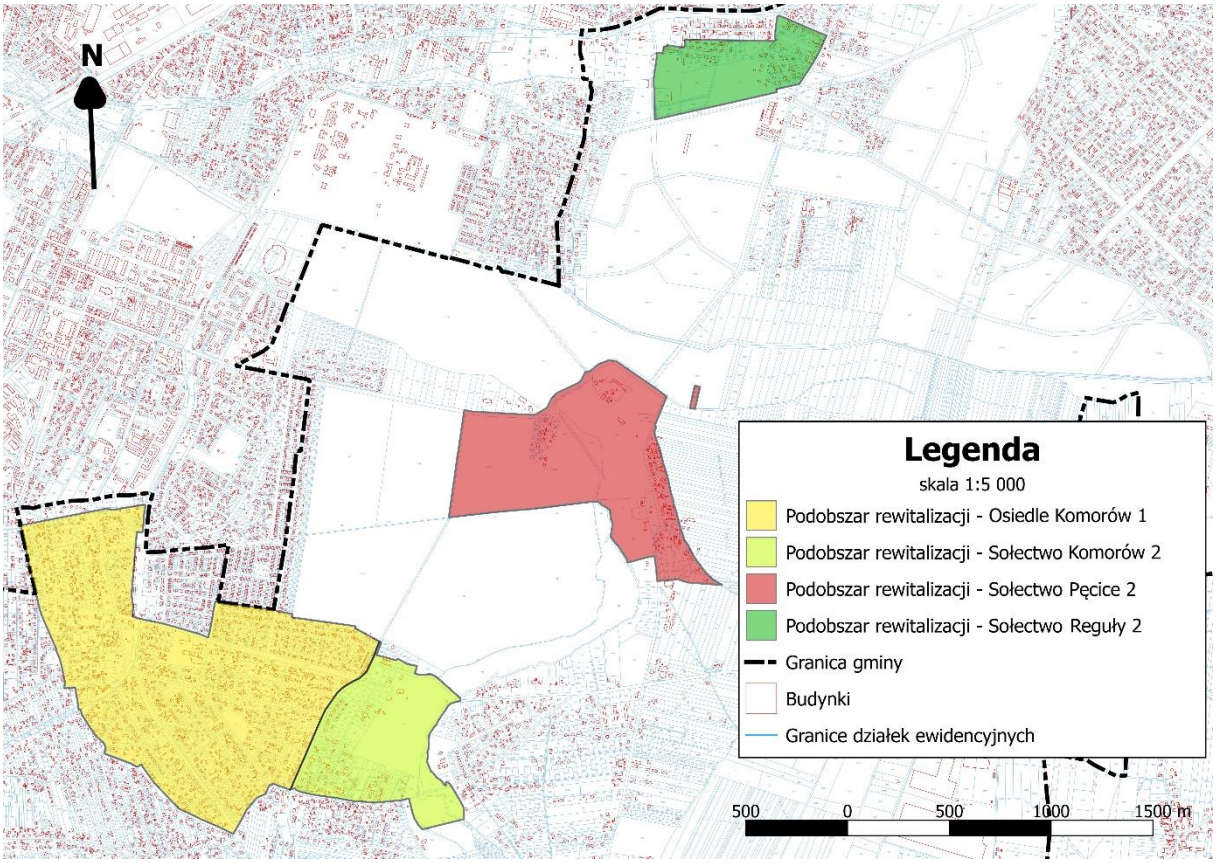

Źródło: Opracowanie własne

W opracowaniach specjalistycznych z zakresu rewitalizacji zwraca się uwagę na różne przesłanki delimitacji obszaru rewitalizacji. Są nimi też takie czynniki jak:

- ✓ znaczenie obszaru do rewitalizacji dla Gminy,
- ✓ zasadność zwracania uwagi na występowanie korzyści zewnętrznych przy realizacji programu rewitalizacji,
- ✓ potrzeby Gminy, w tym w zakresie spójności i strategii rozwojowej.

Do obszaru rewitalizacji włączono tereny, w których występuje koncentracja zjawisk kryzysowych we wszystkich sferach życia społeczno-gospodarczego. Są to wydzielone podobszary:

- ✓ Sołectwo Komorów 2
- ✓ Osiedle Komorów 1
- ✓ Sołectwo Pęcice 2
- ✓ Sołectwo Reguły 2

Obszar rewitalizacji został wyznaczony z obszaru zdegradowanego, który zgodnie z wcześniej przedstawionymi analizami obejmuje Sołectwo Komorów 2, Osiedle Komorów 1, Sołectwo Pęcice 2, Sołectwo Reguły 2. . Tabela poniżej określa szczegółowo liczbę ludności oraz powierzchnię obszaru przeznaczonego do rewitalizacji.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Tabela 37 Liczba ludności, powierzchnia obszaru przeznaczonego do rewitalizacji oraz odsetek liczby ludności gminy w obszarze rewitalizowanym, odsetek powierzchni Gminy w obszarze rewitalizowanym

Wydzielony podobszar	Liczba ludności	Odsetek ludności Gminy	Powierzchnia [km²]	Odsetek powierzchni Gminy
SOŁECTWO KOMORÓW 2	370	2,11%	0,4202	1,21%
OSIEDLE KOMORÓW 1	3 005	17,17 %	1,3768	3,96%
SOŁECTWO PĘCICE 2	210	1,20%	0,6921	1,99%
SOŁECTWO REGUŁY 2	546	3,12%	0,2456	0,71%
RAZEM OBSZAR REWITALIZOWANY-LICZBA LUDNOŚCI	**4 131**		RAZEM OBSZAR REWITALIZOWANY-POWIERZCHNIA [KM²]	**2,7347**
OBSZAR REWITALIZOWANY RAZEM- ODSETEK LUDNOŚCI GMINY	**23,60%**		OBSZAR REWITALIZOWANY RAZEM- ODSETEK POWIERZCHNI GMINY	**7,87%**

Źródło: Dane Urzędu Gminy Michałowice

Analiza wniosków „wymiarów kryzysu", uwarunkowania obszaru oraz priorytety strategiczne Gminy, umożliwiły wskazanie obszarów przeznaczonych do rewitalizacji z rozróżnieniem na konkretne ulice do nich należące.

- **Osiedle Komorów 1:**

3 Maja, Akacjowa, Aleja Jana Pawła II, Aleja Marii Dąbrowskiej, Aleja Starych Lip, Bankowa, Brzozowa, Ceglana, Fryderyka Chopina, Granicka, Harcerska, Ireny, Aleksandra Janowskiego, Kaszubska, Klonowa, Kolejowa, Komorowska, Marii Konopnickiej, Henryka Kotońskiego, Plac ks. Tadeusza Kozłowskiego, Zygmunta Krasińskiego, Józefa Ignacego Kraszewskiego, Kredytowa, Krótka, Kujawska, Karola Kurpińskiego, Kurpiowska, Leszczynowa, Leśna, Lipowa, Lotnicza, Lubuska, Jana Matejki, Mazurska, Mieczysława, Stanisława Moniuszki, Nadarzyńska, Cypriana Kamila Norwida, Nowowiejska, Ogrodowa, Okrężna, Plac Ignacego Paderewskiego, Plac ks. kan. Tadeusza Kozłowskiego, Plac Marii i Józefa Markowiczów, Podhalańska, Podlaska, Stanisława Augusta Poniatowskiego, Bolesława Prusa, Henryka Sienkiewicza, Sieradzka, Ignacego Skorupki, Juliusza Słowackiego, Jana III Sobieskiego, Sosnowa, Spacerowa, Spokojna, Sportowa, Śląska, Waldemara, Wiejska, Zaciszna, Jana Zamojskiego, Żabia, Stanisława Żeromskiego, Żwirowa.

- **Sołectwo Komorów 2:**

Aleja Starych Lip, Aleja Kasztanowa, Botaniczna, Główna, Miodowa, Nad Zalewem, Owocowa, Sadowa, Sanatoryjna, Stare Sady.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

- **Sołectwo Pęcice 2:**

Aleja Kasztanowa, rondo Kapitana Harcmistrza Stefana Jaronia Kowalskiego (Pęcicka i Al. Kasztanowa), rondo Antoniego Józefa Marylskiego (Zaułek i Parkowa), rondo Orląt Pęcickich, Parkowa, Pęcicka, Wąska, Zaułek.

- **Sołectwo Reguły 2:**

Królewska, Krótka, Michała, Platanowa, Regulska, Wiejska, Zaciszna.

Na obszarze tym występują instytucje i organizacje, mające wpływ na rozwój społeczny, gospodarczy i środowiskowy, z których korzystają mieszkańcy całego obszaru zdegradowanego. Należą do nich między innymi:

- parafie rzymsko-katolickie i inne,

- szkoły (przedszkola, szkoła podstawowa, gimnazjum, szkoła ponadgimnazjalna),

- organizacje pozarządowe (większość działających na terenie gminy NGO ma swoją siedzibę na obszarze rewitalizacji),

- służba zdrowia (NZOZ).

Liczba i przede wszystkim rodzaj oraz znaczenie znajdujących się na obszarze rewitalizacji obiektów, przedsiębiorstw, stowarzyszeń umożliwia przy współpracy tychże instytucji kompleksowe podejście do rozwiązywania występujących na obszarze zdegradowanym problemów. Celem wyznaczenia obszaru wskazanego do rewitalizacji było umożliwienie jak największej liczbie interesariuszy włączenie się w proces rewitalizacji i realizację przez nich projektów rewitalizacyjnych, które wpłyną na poprawę sytuacji na wyznaczonym obszarze. Impulsem do działań będą poczynania Urzędu Gminy, jednak im więcej podmiotów zaangażuje się w proces rewitalizacji, tym większe będą szanse jego powodzenia, ponieważ więcej osób będzie miało możliwość utożsamia się z tym procesem, większy zatem będzie efekt synergii i komplementarności podejmowanych działań.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

1.4. Szczegółowa charakterystyka obszaru rewitalizacji

OBSZAR REWITALIZACJI-SOŁECTWO KOMORÓW 2 I OSIEDLE KOMORÓW 1

Tabela 38 Sołectwo Komorów 2 i Osiedle Komorów 1 – Odsetek powierzchni i ludności podobszaru rewitalizacji w odniesieniu do liczby ludności i powierzchni Gminy Michałowice

Obszar rewitalizacji	Odsetek liczby ludności Gminy Michałowice	Odsetek powierzchni Gminy Michałowice
SOŁECTWO KOMORÓW 2	**2,11%**	**1,21%**
OSIEDLE KOMORÓW 1	**17,17 %**	**3,96%**

Źródło: Dane Urzędu Gminy Michałowice

Rysunek 33 Obszar rewitalizacji obejmujący obszar: Sołectwo Komorów 2 i Osiedle Komorów 1

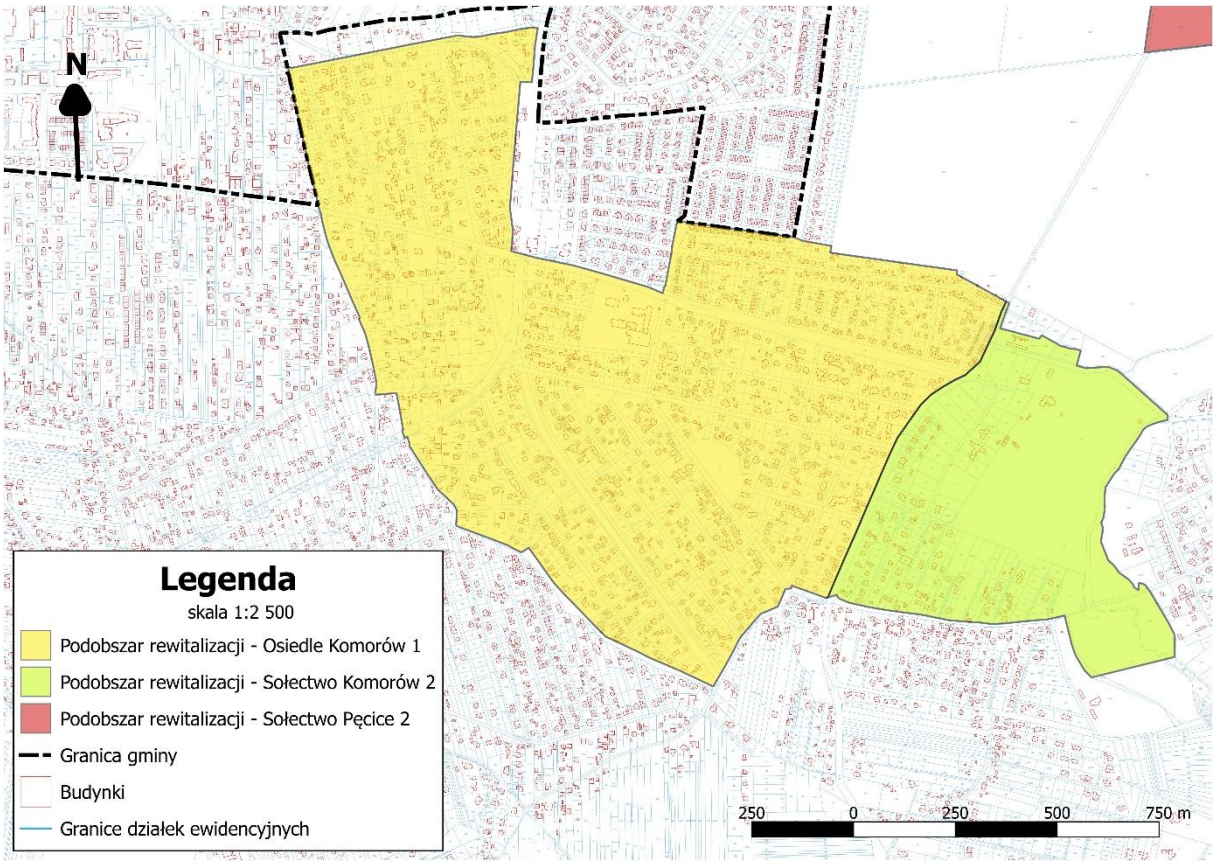

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Michałowice

Obszar Osiedla Komorów 1 usytuowany w środkowej części gminy Michałowice, zaledwie 16,5 km od centrum Warszawy (koleją WKD odległość można pokonać Komorów w 30 minut).

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

W obszarze rewitalizacji – Osiedle Komorów 1 znajdują się następujące ulice:

3 Maja, Akacjowa, Aleja Jana Pawła II, Aleja Marii Dąbrowskiej, Aleja Starych Lip, Bankowa, Brzozowa, Ceglana, Fryderyka Chopina, Granicka, Harcerska, Ireny, Aleksandra Janowskiego, Kaszubska, Klonowa, Kolejowa, Komorowska, Marii Konopnickiej, Henryka Kotońskiego, Plac ks. Tadeusza Kozłowskiego, Zygmunta Krasińskiego, Józefa Ignacego Kraszewskiego, Kredytowa, Krótka, Kujawska, Karola Kurpińskiego, Kurpiowska, Leszczynowa, Leśna, Lipowa, Lotnicza, Lubuska, Jana Matejki, Mazurska, Mieczysława, Stanisława Moniuszki, Nadarzyńska, Cypriana Kamila Norwida, Nowowiejska, Ogrodowa, Okrężna, Plac Ignacego Paderewskiego, Plac ks. kan. Tadeusza Kozłowskiego, Plac Marii i Józefa Markowiczów, Podhalańska, Podlaska, Stanisława Augusta Poniatowskiego, Bolesława Prusa, Henryka Sienkiewicza, Sieradzka, Ignacego Skorupki, Juliusza Słowackiego, Jana III Sobieskiego, Sosnowa, Spacerowa, Spokojna, Sportowa, Śląska, Waldemara, Wiejska, Zaciszna, Jana Zamojskiego, Żabia, Stanisława Żeromskiego, Żwirowa.

W obszarze rewitalizacji – Sołectwo Komorów 2 znajdują się następujące ulice: Aleja Starych Lip, Aleja Kasztanowa, Botaniczna, Główna, Miodowa, Nad Zalewem, Owocowa, Sadowa, Sanatoryjna, Stare Sady.

Ustrukturyzowane przyczyny wybrania obszaru rewitalizacji na podobszarze Sołectwo Komorów 2 i Osiedle Komorów 1:

1. Potencjał organizacji pozarządowych aktywnie działających na ternie obszaru rewitalizacji.
2. Miasto Ogród - unikalna wartość kulturowa i historyczna.
3. Marka Komorowa – doceniana przez mieszkańców i osoby spoza terenu rewitalizowanego.
4. Występuje spektrum problemów społecznych nowoczesnego społeczeństwa mieszkańców o wyższym niż przeciętny statusie majątkowym.
5. Problemy społeczne wynikają nie z problemów ubóstwa czy bezrobocia, lecz z braku realizacji i niewielkiego zaangażowania czasowego w relacje rodzinne i społeczne.
6. Potencjał terenów do ożywienia społecznego oraz ożywienie relacji społecznych oraz zagospodarowanie czasu aktywnego odpoczynku i rekreacji dla zróżnicowanych grup wiekowych w plenerze.
7. Potrzeba integracji międzypokoleniowej.
8. Miejsce lubiane przez mieszkańców.
9. W opinii mieszkańców – niewykorzystana przestrzeń i niewykorzystany potencjał.
10. Preferencje mieszkańców – oczekiwania w zakresie poprawy jakości przestrzeni publicznych.
11. Gotowość techniczna (przygotowana dokumentacja projektowa) i organizacyjna do przeprowadzenia procesu inwestycyjnego oraz społecznego (zaangażowane organizacje pozarządowe).
12. Brak na terenie Gminy innych zagospodarowanych zbiorników wodnych, stanowiących alternatywę do spędzania wolnego czasu na terenach zamkniętych posesji.
13. Poprawa jakości poziomu ochrony środowiska i zabezpieczenia przeciwpowodziowego.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Informacje ogólne

Obszar rewitalizowany Sołectwo Komorów 2 i Osiedle Komorów 1 obejmuje powierzchnię ogółem: 1,797 km^2, zamieszkiwaną przez 3 375 mieszkańców.

Obszar posiada bogatą historię sięgającą XV w. oraz liczne obiekty zabytkowe i kulturowe. Jednym z jego znaczących potencjałów w skali regionu i województwa, jest zachowana architektura mieszkalna stworzona według koncepcji „Miasta – ogrodu". Założenia urbanistyczne oraz zieleń w ramach tej koncepcji zostały wpisane do Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków, natomiast osiedle o nazwie Strzecha Polska do Rejestru Zabytków. Obecnie budynki wymagają prac remontowych i przywrócenia do dawnej świetności. Poza wyżej wymienionymi założeniami urbanistycznymi w Komorowie znajdują się dwa pomniki przyrody, będące pod opieką konserwatorską, a mianowicie Aleja Marii Dąbrowskiej oraz Aleja Starych Lip - będące głównymi drogami dojazdowymi.

Sfera społeczna

Przeprowadzona diagnoza czynników i zjawisk kryzysowych na obszarze Gminy Michałowice wykazała, iż w sferze społecznej podobszar rewitalizowany - Sołectwo Komorów 2 i Osiedle Komorów 1, wykazuje odchylenia od wartości średniej przyjętej dla Gminy w zakresie analizowanych wskaźników.
Osiedle Komorów 1 należy do najliczniej zaludnionych obszarów Gminy Michałowice. Jego obszar zamieszkuje ogółem 17,91% mieszkańców Gminy. Na obszarze, gdzie koncentracja ludności jest znaczna, konieczne są różnorodne i uzupełniające się działania służące zapewnieniu mieszkańcom wszechstronnego rozwoju, przede wszystkim w zakresie konieczności wypełnienia czasu wolnego, dostarczenia dóbr kultury i wszelkich innych działań służących wzajemnej konsolidacji i aktywizacji społecznej. W odniesieniu do występującego na podobszarze problemu dotyczącego poziomu bezpieczeństwa, który odzwierciedla wskaźnik kradzieży z włamaniem i kradzieży mienia ruchomego na 100 mieszkańców, Sołectwo Komorów 2 charakteryzuje się wskaźnikiem na poziomie 0,54, przy średniej wartości wskaźnika uzyskanego dla Gminy Michałowice na poziomie 0,53. W roku 2016 w odniesieniu do lat ubiegłych nastąpił wzrost liczby wszczętych postępowań przygotowawczych, wzrost liczby czynów stwierdzonych i wykrytych, niemal we wszystkich kategoriach naruszeń prawa: przestępstw kryminalnych, kradzieży mienia, rozbojów, przestępczości narkotykowej, kradzieży z włamaniem, uszkodzeń mienia. Informacje pozyskane podczas wywiadów przeprowadzonych na terenie Gminy Michałowice z Komendantem Policji, Dzielnicowymi oraz z mieszkańcami, potwierdzają, że problemy związane z kradzieżami i włamaniami mają swoją przyczynę w znaczniej mierze w związku z brakiem trwałych relacji sąsiedzkich, brakiem chęci nawiązywania znajomości, niskim poziomem integracji społecznej. Przeprowadzone wywiady pogłębione z pedagogami szkolnymi i psychologami oraz opiekunami dzieci w wieku szkolnym, potwierdziły dotkliwy, pogłębiający się problem nadużywania środków farmakologicznych i narkotyków. Podłoże tej sytuacji wynika ze zmian sposobu życia i występowaniu tzw. „problemów nowoczesnego społeczeństwa", w postaci ponad przeciętnej w województwie mazowieckim liczby osób rozwiedzionych, procesu preferowania modelu rozwoju kariery zawodowej kosztem relacji rodzinnych, problemów wynikających z nieformalnych związków, nowoczesnego stylu życia i nasilonego występowania tzw. „rodzin patchworkowych" oraz przede wszystkim braku zainteresowania tworzenia relacji z dziećmi, którym zapewnia się jedynie wysoki status materialny.

W odniesieniu do analizowanego wskaźnika ubóstwa, który w analizie kryzysu dotyczył wskaźnika wypłaconych świadczeń z tytułu pomocy społecznej na 100 mieszkańców, wartość wskaźnika

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

uzyskanego dla Sołectwa Komorów 2 i Osiedla Komorów 1 przekracza średnią przyjętą dla Gminy Michałowice. Wartość wskaźnika wg. stanu na 31.12.2915 r. wynosiła na Osiedlu Komorów 1 - 16,64, natomiast w Sołectwie Komorów 2 aż pięciokrotnie więcej - 80,00 (średnia dla Gminy na poziomie 15,58). Innym analizowanym wskaźnikiem, który również w przypadku podobszaru Sołectwa Komorów 2 uzyskał niekorzystne wartości był wskaźnik liczby osób pobierających zasiłek 500+ na pierwsze dziecko na 100 mieszkańców. W roku 2016, kształtował się on we wskazanym podobszarze na poziomie 1,90 (średnia dla gminy 0,74). Długotrwała i ciężka choroba, w wyniku której mieszkańcy Sołectwa Komorów 2 oraz Osiedla Komorów 1 pobierają zasiłki, stanowi źródło sytuacji kryzysowej na wskazanych podobszarach (Sołectwo Komorów 2 (1,62), Osiedle Komorów 1 (0,60), przy czym wartość średnia wskaźnika dla Gminy wynosi 0,46). Na podobszarze Osiedle Komorów 1 oraz Sołectwa Komorów 2, analiza sfery społecznej wykazała sytuację kryzysową w wyżej wskazanych podobszarach także w odniesieniu do wskaźnika liczby osób w wieku poprodukcyjnym na 100 mieszkańców. Wartość wskaźnika ukształtowała się na poziomie 18,56 na obszarze Osiedla Komorów 1 oraz 18,46 na obszarze Sołectwa Komorów 2 (średnia wartość uzyskana dla gminy w zakresie wskaźnika liczby osób w wieku poprodukcyjnym na 100 mieszkańców wynosiła 15,36).

Znaczącym problemem na obszarze rewitalizacji Sołectwo Komorów 2 oraz Osiedle Komorów 1 jest brak możliwości i propozycji form spędzania wolnego czasu przez mieszkańców oraz propozycji organizacji pozarządowych, które zaktywizują mieszkańców do działań we wspólnej sprawie rozwoju całej Gminy i regionu. Brak możliwości spędzania wolnego czasu na terenie Gminy Michałowice zasadniczo związany jest z brakiem oferty rekreacyjno-kulturalnej dedykowanej poszczególnym grupom wiekowym. Brak miejsc, które skupiają lokalną społeczność, skutkuje narastającym problemem osłabieniem więzi społecznych oraz zmniejszaniem zaangażowania mieszkańców w sprawy regionu. Brak integracji społeczności lokalnej wpływa natomiast na powstawanie niekorzystnego zjawiska, które można określić jako przyjmowanie przez Gminę Michałowice jedynie funkcji „sypialnianej".

Sfera gospodarcza

Na obszarze Osiedla Komorów 1 w roku 2015 funkcjonowało ogółem 322 podmiotów gospodarczych, natomiast na obszarze Sołectwa Komorów 2 ich liczba w tym samym okresie wynosiła 18.

Do najważniejszych problemów, które występują na obszarze Sołectwo Komorów 2 i Osiedla Komorów 1, w sferze gospodarczej należą:

- przenoszenie się lokalnego rynku pracy do Warszawy,
- niewystarczająca liczba zorganizowanych inicjatyw służących lokalnemu rozwojowi gospodarczemu.

Analizą w sferze gospodarczej objęto wskaźnik zarejestrowanych przedsiębiorstw na obszarze Gminy Michałowice na 100 osób w wieku produkcyjnym. W odniesieniu do Osiedla Komorów 1 oraz Sołectwa Komorów 2 wskaźnik ten kształtował się na poziomie odpowiednio 17,16 (Osiedle Komorów 1 oraz 7,79 Sołectwo Komorów 2 (średnia wartość powyższego wskaźnika dla Gminy Michałowice wynosiła w tym samym okresie 17,24).

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Sfera przestrzenno – techniczno - środowiskowa

Na Obszarze Osiedla Komorów 1 oraz Sołectwa Komorów 2 usytuowane są liczne obiekty użyteczności publicznej, wykorzystywane w celach społecznych.

Na obszarze rewitalizacji wskazanych podobszarów znajdują się:

- Zespół Szkół Ogólnokształcących im. Marii Dąbrowskiej w Komorowie w ramach którego funkcjonuje: Szkoła Podstawowa, Gimnazjum, Liceum Ogólnokształcące,
- Przedszkola i żłobki niepubliczne,
- Kościół parafialny pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Komorowie,
- Gminna Biblioteka Publiczna im. Marii Dąbrowskiej,
- Ośrodki zdrowia i apteki (NZOZ i gabinety prywatne),
- Bank Spółdzielczy oddział w Komorowie,
- Punkty handlowe i usługowe,
- Strefa rekreacji przy ul. Głównej,
- Strefa rekreacji przy ul. Kolejowej,
- Plac Paderewskiego,
- Zalew Komorowski.

Zespół Szkół Ogólnokształcących im. Marii Dąbrowskiej w Komorowie usytuowany jest przy ul. Marii Dąbrowskiej 12/20. Placówka dysponuje trzema budynkami szkolnymi, dwiema salami gimnastycznymi oraz kompleksem nowoczesnych boisk sportowych. W 2013 r. Szkoła Podstawowa w Komorowie otrzymała prestiżowy certyfikat „Szkoła z klasą”[14].

Gminna Biblioteka Publiczna usytuowana jest przy ul. Józefa Ignacego Kraszewskiego 3. Budynek biblioteki stanowił własność Marii Dąbrowskiej, która w roku 1965 dokonała jego testamentowego zapisu na rzecz społeczności Komorowa. W budynku znajduje się pracownia pisarki. Obecnie, na terenie obiektu trwają prace remontowo-modernizacyjne, które uniemożliwiają funkcjonalne korzystanie z obiektu. Biblioteka poza swoimi statutowymi zadaniami, pełni także funkcję ośrodka kultury, organizując spotkania, warsztaty, koncerty o zróżnicowanych profilach i tematach. Pomimo dynamicznych wysiłków pracowników placówki z uwagi na jej ograniczoną powierzchnię oferta kulturalna placówki działającej na obszarze Komorowa jest w istocie niewystarczająca.
Problem związany z brakiem uniwersalnej i pełnej oferty kulturalnej dla mieszkańców stał się kanwą działań Towarzystwa Przyjaciół Miasta Ogrodu Komorów „Komorowianie”, które w 2011 roku zainicjowało działalność Domu Kultury „bez murów”. Inicjatywa oparta jest o organizację imprez artystycznych, przy udziale artystów i przedstawicieli ludzi sztuki i kultury.
Przy ulicy Mazurskiej oraz ulicy Sieradzkiej znajdują się wielomieszkaniowe budynki komunalne należące do Gminy Michałowice, których obecny stan techniczny jest niezadowalający i wymaga remontów i modernizacji.

Do niedawna przy ul. Sanatoryjnej 1 działał Oddział Leczenia Zaburzeń Nerwicowych w Komorowie Mazowieckiego Specjalistycznego Centrum Zdrowia im. prof. Jana Mazurkiewicza. Placówka usytuowana była w zabytkowym, 14-hektarowym kompleksie pałacowo-parkowym nad rzeką Utratą. Obecnie przeniesiono placówkę do Pruszkowa, a budynki będące we władaniu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego pozostają do zagospodarowania.

[14] Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Michałowice do 2023 roku

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

W otoczeniu pałacu znajduje się zabytkowy park posiadający cenne okazy drzewostanu w postaci: klonów, jesionów, lip, jaworów, modrzewi czy kasztanowców, które wraz z obiektem pałacu znajdują się w ewidencji konserwatorskiej. Przy tejże ulicy zlokalizowane są tzw. „czworaki" - budynki mieszkalne będące własnością SGGW, zajmowane przez osoby prywatne.

Na obszarze Sołectwa Komorów 2 usytuowany jest Zalew Komorowski - zbiornik retencyjny na rzece Utracie o powierzchni 6 ha, który poza pełnieniem funkcji rekreacyjnych stanowi także łowisko publiczne dla okolicznych wędkarzy. Wokół zbiornika urządzono miejsca zabawowe i spacerowe wraz z drewnianym mostkiem przez Utratę. Urokliwe, spokojne miejsce nie jest w pełni wykorzystane dla celów rekreacyjno-wypoczynkowych.

Rysunek 34 Widok na fragment Zalewu Komorowskiego

Źródło: Urząd Gminy Michałowice

Źródła problemów

Wskazane powyżej problemy społeczne, określone na podstawie przeprowadzonej diagnozy kryzysu wyraźnie wskazują, iż na obszarze Osiedla Komorów 1 oraz Sołectwa Komorów 2, istnieją problemy społeczne wynikające głównie ze słabej aktywności społecznej mieszkańców, prezentowanej postawy roszczeniowej w zakresie korzystania ze środków pomocy społecznej oraz braku odpowiedniego wsparcia infrastrukturalnego oraz ofertowego w zakresie możliwości organizacji wolnego czasu.

Funkcjonująca na obszarze rewitalizacji placówka edukacyjna - Zespół Szkół Ogólnokształcących im. Marii Dąbrowskiej w Komorowie, pomimo licznych sukcesów edukacyjnych, obecnie w odpowiedzi na nowe wyzwania społeczne i cywilizacyjne powinna rozszerzać swoją działalność kształtowanie postaw, wartości oraz uzupełnianie wiedzy uczniów z zakresu bezpieczeństwa i współżycia społecznego. Brak zorganizowanej oferty spędzania wolnego czasu dla dzieci i młodzieży stanowi istotny element zagrożenia w postaci wyboru przez nich niewłaściwych rozrywek poza godzinami nauki (internet, brak ruchu na świeżym powietrzu, dostępność środków psychoaktywnych).

Gminna Biblioteka Publiczna usytuowana jest przy ul. Józefa Ignacego Kraszewskiego 3 w Komorowie pomimo organizowania imprez i spotkań kulturalnych dla mieszkańców nie posiada uniwersalnej oferty programowej, dla zróżnicowanych wiekowo mieszkańców i oczekujących różnorodnej tematycznie oferty.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Zalew Komorowski usytuowany na obszarze Sołectwa Komorów 2 obecnie wymaga przywrócenie funkcji retencyjnych i zabezpieczenia przeciwpowodziowego oraz zagospodarowania obszaru dla celów rekreacyjno-wypoczynkowych.

Potencjały

Warto zaznaczyć, iż miejscowość posiada znaczny potencjał, który ulokowany jest w dynamicznie działających na jej terenie organizacjach pozarządowych. Wśród nich znajdują się między innymi: Komorowskie Stowarzyszenie Aktywnych Seniorów i Osób dotkniętych Chorobą Parkinsona, Stowarzyszenie K40, Stowarzyszenie Tenisowe MATCHPOINT, Towarzystwo Przyjaciół Miasta Ogrodu Komorów „Komorowianie", Uczniowski Klub Sportowy FC Komorów, UKS Komorów, Stowarzyszenie Kulturalny Komorów, UKS Akademii Koszykówki Komorów.
Możliwości jakie stwarza obszar wokół Zalewu Komorowskiego to przede wszystkim rozwój oferty opartej o możliwości uprawiania sportów wodnych, ogólnodostępnych, zorganizowanych zajęć rekreacyjno-sportowych w okresie zarówno letnim jak i zimowym. Potrzeba takich działań jest znacząca i stanowić może potencjał rozwojowy miejscowości w najbliższym horyzoncie czasowym. Ten potencjał upatrywany jest w obszarze rozwoju inicjatyw ukierunkowanych na rozwój i wzmocnienie działań w sferze szeroko rozumianej rekreacji i wypoczynku nie tylko dla okolicznych mieszkańców, ale także całej społeczności Gminy. Strefy rekreacji przy ul. Kolejowej oraz przy ul. Głównej, utworzone dzięki wsparciu funduszy norweskich są istotnymi elementami, które obecnie dodatkowo uzupełniają ofertę rekreacyjną obszaru. W ramach stref urządzono m. in. place zabaw dla dzieci i młodzieży w różnym wieku, 4-metrową przeplotnię oraz skatepark. Dodatkowo przy stacji kolejki WKD funkcjonuje stacja samoobsługowej wypożyczalni rowerów, w ramach pilotażowego systemu „Rower Gminny", który działa od lipca 2016 r. na terenie Gminy Michałowice.

Tabela 39 Synteza diagnozy szczegółowej dla podobszaru rewitalizacji - Sołectwo Komorów 2 i Osiedle Komorów 1 w powiązaniu z celami strategicznymi

Główne problemy	Lokalne potencjały	Cele strategiczne
• Problemy dotyczące ubóstwa i braku bezpieczeństwa • Problemy społeczne wynikające z funkcjonowania tzw. „nowoczesnego społeczeństwa (m.in. utrata więzi rodzinnych, społecznych) • brak aktywności mieszkańców i ich niska integracja zwłaszcza międzypokoleniowa • brak oferty spędzania wolnego czasu dla mieszkańców • niski poziom bezpieczeństwa	**POTENCJAŁ SPOŁECZNY:** - aktywnie działające organizacje pozarządowe **POTENCJAŁ EDUKACYJNY:** - Zespół Szkół Ogólnokształcących im. Marii Dąbrowskiej, przedszkola i żłobki niepubliczne **POTENCJAŁ PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNY:** - Gminna Biblioteka Publiczna im. Marii Dąbrowskiej - Ośrodki zdrowia (NZOZ i gabinety prywatne - Bank Spółdzielczy oddział w Komorowie - Kościół parafialny pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny	1. CEL STRATEGICZNY: STWORZENIE ATRAKCYJNEJ PRZESTRZENI KULTURALNO-REKREACYJNO-WYPOCZYNKOWEJ 2. INTEGRACJA SPOŁECZNA MIESZKAŃCÓW I BUDOWANIE TOŻSAMOŚCI LOKALNEJ 3. BUDOWA MARKI OBSZARU REWITALIZOWANEGO I GMINY POPRZEZ WZMOCNIENIE JEJ POTENCJAŁÓW SPOŁECZNYCH,

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Główne problemy	Lokalne potencjały	Cele strategiczne
• niewykorzystany potencjał obszaru	**POTENCJAŁ REKREACYJNY:** - Strefa rekreacji przy ul. Kolejowej - Strefa rekreacji przy ul. Głównej - Zalew Komorowski **POTENCJAŁ KULTUROWY:** - liczne obiekty zabytkowe i kulturowe	PRZESTRZENNYCH, INFRASTRUKTURALNYCH, GOSPODARCZYCH I ŚRODOWISKOWYCH

Źródło: opracowanie własne

Podsumowanie

Przeprowadzona analiza dotycząca obszaru rewitalizacji znajdującego się w granicach wydzielonego podobszaru Sołectwo Komorów 2 i Osiedle Komorów 1 oraz wskazania mieszkańców podczas spotkań konsultacyjnych wykazały konieczność przeprowadzenia między innymi następujących działań inwestycyjnych i społecznych:

- ✓ utworzenie miejsca spotkań umożliwiającego aktywizację społeczną mieszkańców,
- ✓ działań angażujących młodzież i osoby starsze we wspólne inicjatywy, w postaci organizacji wystaw, prelekcji, spotkań, imprez kulturalnych,
- ✓ odnowa tkanki mieszkaniowej budynków mieszkalnych w miejscowości Komorów będących pod opieką konserwatora zabytków, które ze względu na degradację wymagają remontu, a które stanowią pomnik historii i kultury, dla celów udostępnienia dla mieszkańców i turystów,
- ✓ inicjatyw promujących idee założeń urbanistycznych według koncepcji „Miasta-Ogrodu" z okresu XX-lecia międzywojennego,
- ✓ działań aktywizujących dla lokalnej społeczności w zakresie organizacji imprez kulturalnych i warsztatów dla dzieci, młodzieży, dorosłych i seniorów, jako forma aktywizacji społeczeństwa,
- ✓ organizacji imprez plenerowych promujących aktywny wypoczynek i rekreację oraz integrujących społeczność lokalną,
- ✓ modernizacji obiektu Gminnej Biblioteki Publicznej w Komorowie, umożliwiającej rozszerzenie działalności i wzbogacenie placówki o nowe społeczne funkcje,
- ✓ przywrócenie funkcji retencyjnych i zabezpieczenia przeciwpowodziowego obiektu Zalewu Komorowskiego oraz zagospodarowanie obszaru dla celów rekreacyjno-wypoczynkowych,
- ✓ stworzenie cyklicznego programu aktywizacji i zdrowego wypoczynku, o charakterze międzypokoleniowym, całorocznym,
- ✓ organizacji prelekcji i spotkań o charakterze prewencyjnym w zakresie zasad bezpieczeństwa, kwestii dotyczących uzależnień i niebezpieczeństw związanych z rozwojem technologii IT,
- ✓ Podnoszenia poziomu kapitału społecznego wśród najmłodszej części społeczności lokalnej w zakresie propozycji rozwoju jego potencjału.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

OBSZAR REWITALIZACJI-SOŁECTWO PĘCICE 2

Tabela 40 Sołectwo Pęcice 2 – Odsetek powierzchni i ludności podobszaru rewitalizacji w odniesieniu do liczby ludności i powierzchni Gminy Michałowice

Obszar rewitalizacji	Odsetek liczby ludności Gminy Michałowice	Odsetek powierzchni Gminy Michałowice
SOŁECTWO PĘCICE 2	1,20%	1,99%

Źródło: Dane Urzędu Gminy Michałowice

Rysunek 35 Obszar rewitalizacji obejmujący obszar Sołectwa Pęcice 2

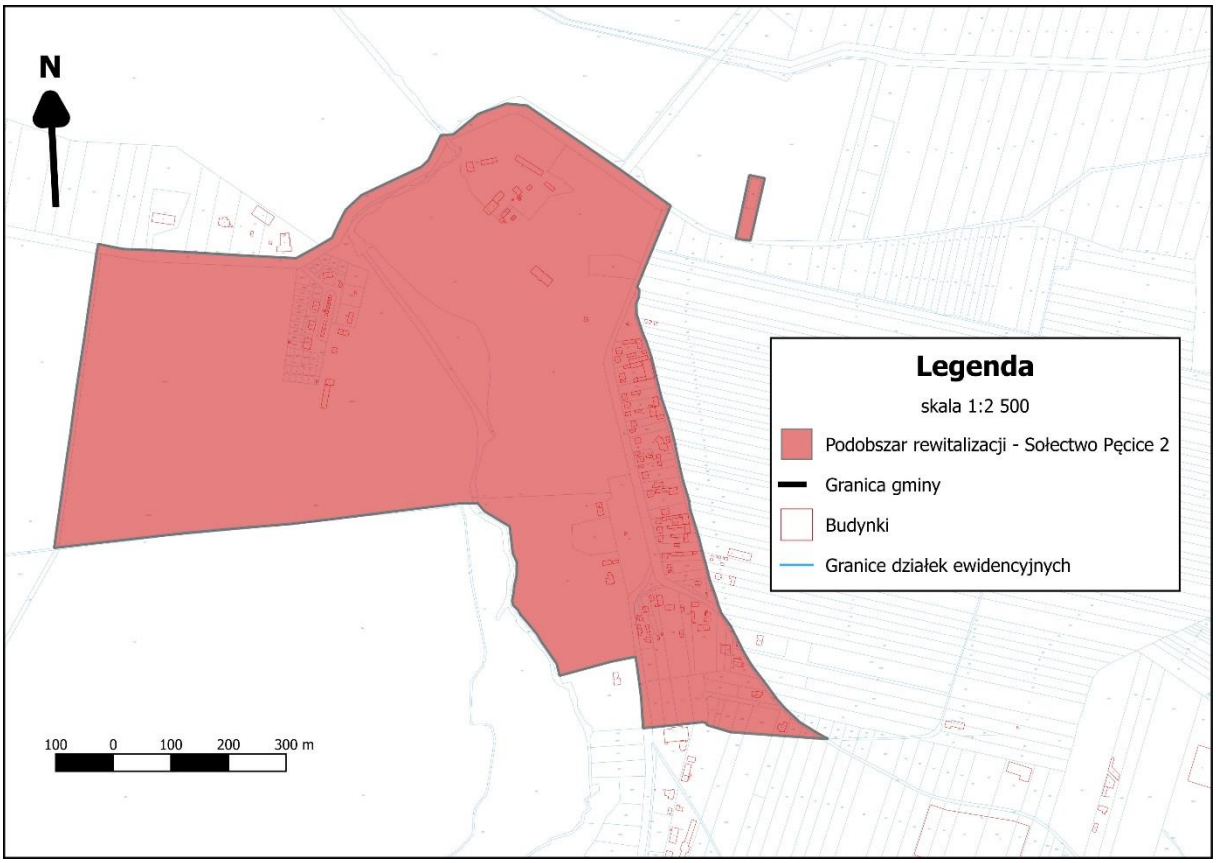

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Michałowice

Sołectwo Pęcice 2 położone na obszarze gminy Michałowice, w jej środkowej części.

Ustrukturyzowane przyczyny wybrania obszaru rewitalizacji na podobszarze Sołectwo Pęcice 2:

1. Realizacja pomysłu otwarcia kompleksu Pałacu i Parku dla mieszkańców i odwiedzających.
2. Na terenie majątku działa aktywnie organizacja pozarządowa „Dwór Polski", której celem jest aktywizacja przestrzeni oraz przywrócenie jej dawnej świetności zabytku.
3. Teren parku jest przestrzenią do rozwoju kultury i sztuki w plenerze.
4. Potencjał miejsca - obecnie z Pałacu mogą korzystać inne organizacje pozarządowe w celu realizacji wydarzeń kulturalnych i społecznych.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

5. W ramach wspólnych działań prowadzone są projekty historyczne i kulturalne np. rekonstrukcje bitew oraz promocja wartości patriotycznych.

Informacje ogólne

Obszar rewitalizowany Sołectwo Pęcice 2 obejmuje: powierzchnię ogółem 0,6921 km^2, zamieszkiwaną przez 210 mieszkańców.

W obszarze rewitalizacji – Sołectwo Pęcice 2 znajdują się następujące ulice: Aleja Kasztanowa, rondo Kapitana Harcmistrza Stefana Jaronia Kowalskiego (Pęcicka i Al. Kasztanowa), rondo Antoniego Józefa Marylskiego (Zaułek i Parkowa), rondo Orląt Pęcickich, Parkowa, Pęcicka, Wąska, Zaułek.

Obszar Sołectwa Pęcice 2 posiada bogatą historię i spuściznę kulturową. Parafia w Pęcicach założona została już w XIII w. z fundacji rodu Pierzchałów. W roku 1808 dobra Pęcickie nabył Jan Paweł Sapieha, który zbudował na terenie miejscowości pałac - miejsce podmiejskich bankietów dla osób zrzeszonych w Loży Braci Polaków Zjednoczonych na Wschodzie Warszawy. Podczas I wojny światowej, jesienią 1914 roku Pęcice znalazły się na linii frontu między wojskami rosyjskimi i niemieckimi. Z tego okresu pochodzi cmentarz żołnierzy z okresu I wojny światowej usytuowany w Pęcicach-wpisany do rejestru zabytków. Także okres II wojny światowej pozostawił ślady na terenie miejscowości - w roku 1944 rozegrała się bitwa w Pęcicach, o której pamięć kultywuje organizowany „Rajd Po Kamienistej Drodze" - impreza upamiętniająca wydarzenia bitwy, gromadząca środowiska kombatanckie, mieszkańców gminy, dzieci, młodzież.

Sfera społeczna

Zgodnie z wynikami diagnozy czynników i zjawisk kryzysowych na obszarze Gminy Michałowice, w sferze społecznej podobszar rewitalizowany – Sołectwo Pęcice 2, posiada znamiona kryzysu, które ilustrują przyjęte do analizy wskaźniki.
Sołectwo Pęcice 2 w odniesieniu do występującego na podobszarze problemu dotyczącego poziomu bezpieczeństwa, który odzwierciedla wskaźnik kradzieży z włamaniem i kradzieży mienia ruchomego na 100 mieszkańców, charakteryzuje się niekorzystnym wskaźnikiem na poziomie 0,95, przy średniej wartości wskaźnika uzyskanego dla Gminy Michałowice na poziomie 0,53. Wyraźny wzrost w roku 2016 liczby wszczętych postępowań przygotowawczych, wzrost liczby czynów stwierdzonych i wykrytych, niemal we wszystkich kategoriach naruszeń prawa: przestępstw kryminalnych, kradzieży mienia, rozbojów, przestępczości narkotykowej, kradzieży z włamaniem, uszkodzeń mienia, wskazuje na zmniejszenie parametrów bezpieczeństwa na wskazanym podobszarze. Brak bezpieczeństwa, podobnie jak w innych podobszarach Gminy wynika głównie z występujących symptomów anonimowości wśród społeczności lokalnej, braku integracji i chęci zawierania znajomości. Problemem społecznym jest także pogłębiające się zjawisko wzrostu sięgania przez dzieci i młodzież po środki psychoaktywne.

W odniesieniu do analizowanego wskaźnika ubóstwa, który w analizie kryzysu dotyczył wskaźnika wypłaconych świadczeń z tytułu pomocy społecznej na 100 mieszkańców, wartość wskaźnika uzyskanego dla Sołectwo Pęcice 2 wynosząca 36,67, ponad dwukrotnie przekracza średnią przyjętą dla Gminy Michałowice (średnia dla Gminy na poziomie 15,58). Innym analizowanym wskaźnikiem społecznym, który również w przypadku podobszaru Sołectwo Pęcice 2 uzyskał niekorzystne wartości był wskaźnik liczby osób pobierających zasiłek 500+ na pierwsze dziecko na 100 mieszkańców. W roku 2016, kształtował się on we wskazanym podobszarze na poziomie 0,95 (średnia dla gminy 0,74).

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Długotrwała i ciężka choroba, w wyniku której mieszkańcy Sołectwa Pęcice 2 pobierają zasiłki, stanowi źródło sytuacji kryzysowej, ponieważ wartość wskaźnika uzyskanego w tej materii dla podobszaru kształtuje się na poziomie 3,81 i jest wartością najwyższą na obszarze całej Gminy Michałowice (średnia wskaźnika dla Gminy wynosi 0,46). Podobszar Sołectwa Pęcice 2 wykazuje znamiona kryzysu także w odniesieniu do wskaźnika liczby osób w wieku poprodukcyjnym na 100 mieszkańców, który kształtował się powyżej średniej uzyskanej dla Gminy i wynosił 17,09.

Dotkliwy problem dotyczący braku możliwości i propozycji form spędzania wolnego czasu przez mieszkańców pogłębia niekorzystna społeczną sytuacje na podobszarze. Ten brak możliwości spędzania wolnego czasu na terenie podobszaru zasadniczo wynika z braku oferty rekreacyjno-kulturalnej dedykowanej poszczególnym grupom wiekowym. Sytuacja ta implikuje kolejne, nawarstwiające się problemy dotyczące braku wzajemnej integracji mieszkańców, braku przywiązania do miejsca zamieszkania czy braku inicjatyw społecznych.

Sfera gospodarcza

Na obszarze podobszaru Sołectwo Pęcice 2 w roku 2015 funkcjonowało ogółem 20 podmiotów gospodarczych. Do najważniejszych problemów, które występują na podobszarze w sferze gospodarczej należą:

- przenoszenie się lokalnego rynku pracy do Warszawy,
- niewystarczająca liczba zorganizowanych inicjatyw służących lokalnemu rozwojowi gospodarczemu.

Analizą w sferze gospodarczej objęto wskaźnik zarejestrowanych przedsiębiorstw na obszarze Gminy Michałowice na 100 osób w wieku produkcyjnym. W odniesieniu do Sołectwa Pęcice 2, wskaźnik ten kształtował się na poziomie odpowiednio 14,81 (średnia wartość powyższego wskaźnika dla Gminy Michałowice wynosiła w tym samym okresie 17,24).

Sfera przestrzenno- techniczno-środowiskowa

Na terenie Sołectwa Pęcice 2 znajduje się Zespół Pałacowo-Parkowy w Pęcicach, park krajobrazowy ze stawem i obiektami architektonicznymi, które wpisano do rejestru zabytków. Pałac, wchodzący w skład Zespołu Pałacowo-Parkowego Pęcice, został wybudowany w latach 1808-1809 i stanowi doskonały przykład architektury pałacowej. W skład kompleksu wchodzi również park dworski o powierzchni 24 ha, w którym znajduje się wiele cennych okazów drzew o ponad 250 letnim rodowodzie. Teren parku bezpośrednio połączony jest z kompleksem 50 ha stawów założonych w XIX w., których okolice zasiedla liczne ptactwo. Obecnie stawy, siedlisko licznych zwierząt i ptactwa, które objęte są ochroną konserwatorską, wykorzystywane są przez wędkarzy. Zespół pałacowo-parkowy znajduje się na terenie prywatnym. Opieką konserwatorską objęty jest także dom rządcy, wozownia i stajnia z I poł. XIX w., czworaki z XIX w. w Pęcicach. Obecnie czworaki zamieszkiwane są przez osoby prywatne, a grunt stanowi własność Agencji Nieruchomości Rolnych.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Rysunek 36 Fragment stawów usytuowanych w Sołectwie Pęcice 2

Źródło: http://turystyka.michalowice.pl

Rysunek 37 Zespół pałacowo - parkowy Pęcice

Źródło: Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Michałowice do 2023 roku

Pośród innych obiektów o charakterze zabytkowym na terenie Sołectwa Pęcice 2 znajduje się Kościół pw. Św. Piotra i Pawła przy ul. Parkowej 4 - klasycystyczny obiekt sakralny wybudowany w latach 1825-1832, wyposażony w ciekawe ruchome zabytki kultury materialnej wraz ze znajdującym się przy kościele cmentarzem parafialnym, na którym spoczywają liczne osobistości rodów szlacheckich.
W miejscowości znajdują się stanowiska archeologiczne (groby z okresu kultury łużyckiej).

Źródła problemów

Wskazane powyżej problemy społeczne, określone na podstawie przeprowadzonej diagnozy kryzysu wyraźnie wskazują, iż na podobszarze Sołectwa Pęcice 2, pojawiające się problemy społeczne znajdują źródła kryzysu w kilku istotnych uwarunkowaniach. Należą do nich znaczny, niekorzystny poziom wskaźnika ubóstwa a także najwyższego w Gminie poziomu wskaźnika dotyczącego poboru zasiłków z powodu długotrwałej i/lub ciężkiej choroby. Sytuacja ta wskazuje na konieczność powzięcia odpowiednich działań umożliwiających pomoc osobom i rodzinom wymagającym wsparcia. Zapewnienia nie tylko pomocy materialnej, ale przede wszystkim wsparcia terapeutycznego, aktywizacji społecznej i włączenia w życie lokalnej społeczności. Zapewnienie odpowiedniego wsparcia

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

infrastrukturalnego oraz ofertowego w zakresie możliwości organizacji wolnego czasu jest elementem uzupełniającym działania wyprowadzające obszar z kryzysu.

Zespół Parkowo-Pałacowy w Pęcicach funkcjonujący na terenie podobszaru Sołectwo Pęcice 2, wymaga szeregu prac remontowych oraz dostosowania obiektu to celów działalności kulturalnej, oświatowej i społecznej. Obiekt obecnie jest tylko w części wykorzystywany (własność osoby fizycznej, obiekt wykorzystywany na działalność fundacji „Dwór Polski"), a jego potencjał umożliwia prowadzenie w przyszłości wielu działań mających charakter prospołeczny.
Na obszarze Sołectwa Pęcice 2 znajduje się wymagająca remontu wiejska świetlica, wykorzystywana na cele społeczne, stanowiąca centrum życia kulturalnego. Sołectwo Pęcice 2 nie posiada innych miejsc, które wzbogacałyby możliwość wypełnienia czasu wolnego mieszkańców o działania umożliwiające rozwój zainteresowań, działania w obszarze integracji społecznej, poszerzającej wiedzę lokalnej społeczności. Aktywność sportową i rekreacyjną uniemożliwia brak funkcjonujących na terenie miejscowości obiektów sportowych (jedynie przy ul. Zaułek znajduje się urządzony plac zabaw).

Potencjały

Zasadniczym potencjałem podobszaru jest Zespół Pałacowo-Parkowy w Pęcicach, park krajobrazowy ze stawem i obiektami architektonicznymi, które wpisano do rejestru zabytków. Teren parku bezpośrednio połączony z kompleksem 50 ha stawów, to obszar, który przy odpowiednich działaniach infrastrukturalnych i organizacyjnych może pełnić nie tylko funkcje rekreacyjno-wypoczynkowe, ale przede wszystkim kulturalne i edukacyjne, integrując lokalną społeczność i pobudzając ją do działań na rzecz rozwoju podobszaru i jego promocji. Dynamicznie działająca na podobszarze fundacja „Dwór Polski", umożliwia przeprowadzenie wielu ciekawych i prospołecznych inicjatyw z korzyścią dla mieszkańców i przyjezdnych turystów.

Tabela 41 Synteza diagnozy szczegółowej dla podobszaru rewitalizacji - Sołectwo Pęcice 2 w powiązaniu z celami strategicznymi

Główne problemy	Lokalne potencjały	Cele strategiczne
• Problemy dotyczące ubóstwa i braku bezpieczeństwa • brak aktywności mieszkańców i ich niska integracja zwłaszcza międzypokoleniowa • brak uniwersalnej oferty spędzania wolnego czasu dla mieszkańców • niski poziom bezpieczeństwa • niewykorzystany potencjał obszaru	**POTENCJAŁ SPOŁECZNY:** - aktywnie działająca organizacja pozarządowa „Dwór Polski" **POTENCJAŁ PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNY:** - Kompleks Parkowo- Pałacowy - Świetlica wiejska **POTENCJAŁ REKREACYJNY:** - Kompleks Parkowo- Pałacowy - Realizowane projekty historyczne np. rekonstrukcje bitew	**1. CEL STRATEGICZNY: STWORZENIE ATRAKCYJNEJ PRZESTRZENI KULTURALNO-REKREACYJNO-WYPOCZYNKOWEJ** **2. INTEGRACJA SPOŁECZNA MIESZKAŃCÓW I BUDOWANIE TOŻSAMOŚCI LOKALNEJ** **3. BUDOWA MARKI OBSZARU REWITALIZOWANEGO I GMINY POPRZEZ WZMOCNIENIE JEJ POTENCJAŁÓW SPOŁECZNYCH, PRZESTRZENNYCH,**

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Główne problemy	Lokalne potencjały	Cele strategiczne
		INFRASTRUKTURALNYCH, GOSPODARCZYCH I ŚRODOWISKOWYCH

Źródło: opracowanie własne

Podsumowanie

Przeprowadzona analiza dotycząca obszaru rewitalizacji znajdującego się w granicach wydzielonego podobszaru Sołectwa Pęcice 2 wykazała konieczność przeprowadzenia między innymi następujących działań inwestycyjnych i społecznych:

- ✓ modernizacji miejsca spotkań umożliwiającego aktywizację społeczną mieszkańców,
- ✓ działań angażujących młodzież i osoby starsze we wspólne inicjatywy, w postaci organizacji wystaw, prelekcji, spotkań, imprez kulturalnych,
- ✓ organizacji imprez plenerowych promujących aktywny wypoczynek i rekreacje oraz integrujących społeczność lokalną,
- ✓ organizacji prelekcji i spotkań o charakterze prewencyjnym w zakresie zasad bezpieczeństwa, kwestii dotyczących uzależnień i niebezpieczeństw związanych z rozwojem technologii IT,
- ✓ podnoszenia poziomu kapitału społecznego wśród najmłodszej części społeczności lokalnej w zakresie propozycji rozwoju jego potencjału,
- ✓ remontu i przystosowania Zespołu Pałacowo-Parkowego w Pęcicach do potrzeb działalności kulturalnej,
- ✓ organizacji cyklicznych wydarzeń kulturalnych i integracyjnych dla lokalnej społeczności, na terenie Zespołu Pałacowo-Parkowego w Pęcicach.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

OBSZAR REWITALIZACJI-SOŁECTWO REGUŁY 2

Tabela 42 Sołectwo Reguły 2– Odsetek powierzchni i ludności podobszaru rewitalizacji w odniesieniu do liczby ludności i powierzchni Gminy Michałowice

Obszar rewitalizacji	Odsetek liczby ludności Gminy Michałowice	Odsetek powierzchni Gminy Michałowice
SOŁECTWO REGUŁY 2	3,12%	0,71%

Źródło: Dane Urzędu Gminy Michałowice

Rysunek 38 Obszar rewitalizacji obejmujący obszar Sołectwa Reguły 2

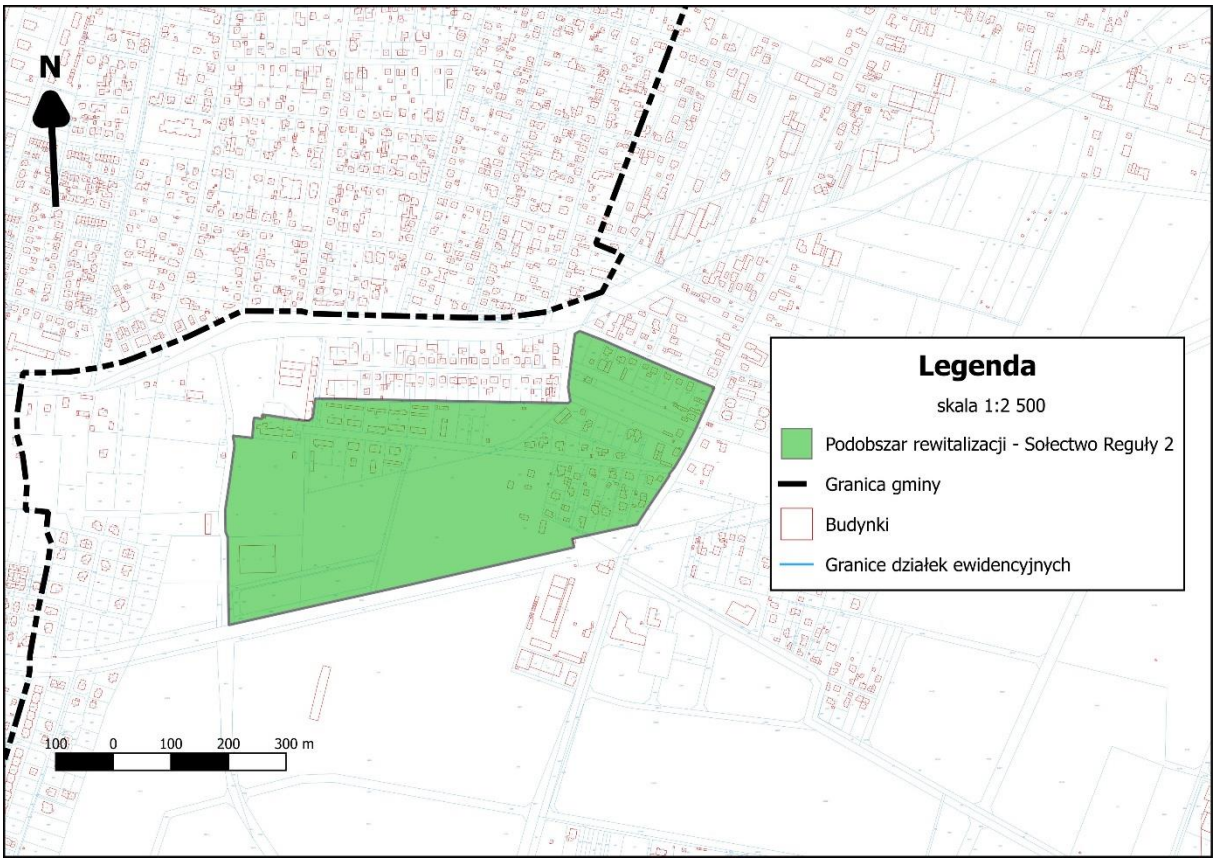

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Michałowice

Obszar Sołectwa Reguły 2 położony na obszarze Gminy Michałowice usytuowany jest w północno - zachodniej części Gminy.

Ustrukturyzowane przyczyny wybrania obszaru rewitalizacji na podobszarze Sołectwa Reguły 2

1. Potencjał terenów do ożywienia społecznego w sołectwie, które są położone przy dużym nasileniu komunikacyjnym (np. al. Jerozolimskie, kolejka WKD).
2. Duzy deficyt przestrzeni społeczno – kulturalno - rekreacyjnej w północnej części Gminy.
3. Potencjał miejsca - obecnie budowana jest na terenie obszaru świetlica wiejska, która stanowiłaby komplementarne rozwiązanie do pracy w plenerze, organizacji zajęć w świetlicy i na terenie parku.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

4. Potrzeba integracji międzypokoleniowej.
5. Potrzeba stworzenia „spójnego kalendarza wydarzeń społeczno - kulturalnych na omawianej przestrzeni.
6. W opinii mieszkańców – niewykorzystana przestrzeń i niewykorzystany potencjał.
7. Preferencje mieszkańców – oczekiwania w zakresie poprawy jakości przestrzeni publicznych.
8. Poprawa jakości poziomu ochrony środowiska.

Informacje ogólne

Obszar rewitalizowany Sołectwo Reguły 2 obejmuje: powierzchnię ogółem 0,2456 km^2, zamieszkiwaną przez 546 mieszkańców.

W obszarze rewitalizacji - Sołectwa Reguły 2 znajdują się następujące ulice: Królewska, Krótka, Michała, Platanowa, Regulska, Wiejska, Zaciszna.

Sołectwo Reguły 2 to powierzchniowo jeden z największych obszarów w Gminie Michałowice. Usytuowany przy trasie kolejki WKD posiada dogodne połączenie do i z Warszawy.

Sfera społeczna

Zdiagnozowane zjawiska kryzysowe w sferze społecznej na obszarze Sołectwa Reguły 2, ilustrują przyjęte do analizy wskaźniki. Wśród nich znamiona kryzysu wykazują te z nich, które dotyczą problemów braku bezpieczeństwa i problemów występującego ubóstwa.
Sołectwo Reguły 2 w odniesieniu do występującego na podobszarze problemu dotyczącego poziomu bezpieczeństwa, który odzwierciedla wskaźnik kradzieży z włamaniem i kradzieży mienia ruchomego na 100 mieszkańców, charakteryzuje się niekorzystnym, ponad dwukrotnie wyższym wskaźnikiem na poziomie 1,09, przy średniej wartości wskaźnika uzyskanego dla Gminy Michałowice na poziomie 0,53.

W odniesieniu do analizowanego wskaźnika ubóstwa, który w analizie kryzysu dotyczył wskaźnika wypłaconych świadczeń z tytułu pomocy społecznej na 100 mieszkańców, wartość wskaźnika uzyskanego dla Sołectwa Reguły 2 wynosząca 21,25 przekracza średnią przyjętą dla Gminy Michałowice (średnia dla Gminy na poziomie 15,58). Innym analizowanym wskaźnikiem społecznym, który również w przypadku podobszaru uzyskał niekorzystne wartości był wskaźnik liczby osób pobierających zasiłek 500+ na pierwsze dziecko na 100 mieszkańców. W roku 2016, kształtował się on we wskazanym podobszarze na poziomie 1,45 (średnia dla gminy 0,74). Długotrwała i ciężka choroba, w wyniku której mieszkańcy Sołectwa Pęcice 2 pobierają zasiłki, stanowi źródło sytuacji kryzysowej, ponieważ wartość wskaźnika uzyskanego w tej materii dla podobszaru kształtuje się na poziomie 1,10 (średnia wskaźnika dla Gminy wynosi 0,46).

Stagnacja społeczna i kryzys obserwowany na terenie podobszaru dodatkowo wzmacniają takie elementy jak brak aktywności społecznej mieszkańców, słaby poziom integracji, ale także brak szerokiej oferty wypełnienia wolnego czasu dla mieszkańców, brak inicjatyw społecznych służących tzw. „wspólnej sprawie". Czynniki te dezorganizują i uniemożliwiają rozwój społeczno - gospodarczy podobszaru.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Sfera gospodarcza

Na obszarze podobszaru Sołectwo Reguły 2 w roku 2015 funkcjonowało ogółem 52 podmioty gospodarcze. Do najważniejszych problemów, które występują na podobszarze w sferze gospodarczej należą:

- przenoszenie się lokalnego rynku pracy do Warszawy,
- niewystarczająca liczba zorganizowanych inicjatyw służących lokalnemu rozwojowi gospodarczemu.

Analizą w sferze gospodarczej objęto wskaźnik zarejestrowanych przedsiębiorstw na obszarze Gminy Michałowice na 100 osób w wieku produkcyjnym. W odniesieniu do Sołectwa Pęcice 2, wskaźnik ten kształtował się na poziomie odpowiednio 14,51 (średnia wartość powyższego wskaźnika dla Gminy Michałowice wynosiła w tym samym okresie 17,24).

Sfera przestrzenno- techniczno-środowiskowa

Na obszarze Sołectwa Reguły 2 od 2013 r. funkcjonuje Urząd Gminy Michałowice. W centrum obszaru znajduje się zabytkowy park dworski ze stawem, kanałem wodnym i drzewostanem liczącym około 300 okazów drzew, objęty opieką konserwatorską, założony w latach 20. XX w. ze stawem, kanałem wodnym i drzewostanem liczącym około 300 okazów drzew. Kwestie związane z rozwojem usług rekreacyjno-wypoczynkowych na tym obszarze uzupełnia działająca w Regułach przy ul. Wiejskiej strefa rekreacji utworzona dzięki wsparciu funduszy norweskich. Obiekt posiada plac zabaw dla najmłodszych, plac z zestawem do zabaw z piaskiem i plac zabaw dla dzieci starszych, boisko wielofunkcyjne o nawierzchni z trawy syntetycznej (boisko do piłki ręcznej, 2 boiska do koszykówki i jedno boisko do piłki siatkowej)[15]. Przy Urzędzie Gminy, funkcjonuje stacja samoobsługowej wypożyczalni rowerów, w ramach pilotażowego systemu „Rower Gminny", który działa od lipca 2016 r. na terenie Gminy Michałowice.

Rysunek 39 Zespół Parkowy w Sołectwie Reguły 2

Źródło: http://turystyka.michalowice.pl

[15] http://www.eeagrants.michalowice.pl/pl/budowa_otwartych_stref_rekreacji

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Rysunek 40 Fragment ścieżki rowerowej w Sołectwie Reguły 2

Źródło: http://turystyka.michalowice.pl

Istotnym faktem, o którym należy wspomnieć jest zakup w październiku 2016 r. przez Polską Agencję Żeglugi Powietrznej (PAŻP) od Agencji Nieruchomości Rolnej Skarbu Państwa, działki w Regułach, która przeznaczona będzie na siedzibę instytucji państwowej, co niewątpliwie podniesie prestiż miejscowości i Gminy Michałowice i umożliwi jej rozwój.

Źródła problemów

Na problemy społeczne podobszaru Sołectwo Reguły 2, wpływają między innymi, niekorzystny poziom wskaźnika ubóstwa, brak inicjatyw wśród lokalnej społeczności, niski poziom zaangażowania społecznego. Brak działających na podobszarze organizacji pozarządowych uniemożliwia rozwój społeczno-gospodarczy i pogłębia skalę kryzysu.

Funkcjonujący na obszarze Sołectwa Reguły 2 zespół parkowy wymaga odnowy i wyposażenia w obiekty małej architektury, umożliwiając mieszkańcom wykorzystanie przestrzeni zielonej w sposób najbardziej efektywny.
Aby nastąpił znaczący wzrost inicjatyw społecznych, integracji lokalnej społeczności, istnieje potrzeba wzmocnienia działań ze strony włodarzy Gminy w zakresie zapewnienia mieszkańcom podobszaru takiej oferty wypełnienia wolnego czasu, która spotka się z ich akceptacją, wpłynie na rozwój kapitału społecznego i w konsekwencji wyprowadzi podobszar ze znamion kryzysu.

Potencjały

Fakt, iż na podobszarze Sołectwa Reguły 2 mieści się Urząd Gminy Michałowice wzmacnia nie tylko wizerunkowo jego pozycję, ale umożliwia rozwój wielu inicjatyw mających charakter społeczny i gospodarczy. Znaczącym potencjałem podobszaru jest jego możliwość rozwoju w aspekcie usług rekreacyjnych z uwagi na funkcjonowanie na jego podobszarze przy ul. Wiejskiej strefa rekreacji oraz założenia parkowe. Funkcjonująca przy Urzędzie Gminy stacja samoobsługowej wypożyczalni rowerów, w ramach pilotażowego systemu „Rower Gminny", dodatkowo uzupełnia rekreacyjny charakter podobszaru.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Tabela 43 Synteza diagnozy szczegółowej dla podobszaru rewitalizacji - Sołectwo Reguły 2 w powiązaniu z celami strategicznymi

Główne problemy	Lokalne potencjały	Cele strategiczne
• Problemy dotyczące ubóstwa i braku bezpieczeństwa • brak aktywności mieszkańców i ich niska integracja zwłaszcza międzypokoleniowa • brak uniwersalnej oferty spędzania wolnego czasu dla mieszkańców • niski poziom bezpieczeństwa • niewykorzystany potencjał obszaru	**POTENCJAŁ PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNY:** - siedziba Urzędu Gminy Michałowice - Zespół Parkowy wraz ze stawem - Budowana Świetlica wiejska - funkcjonowanie na terenie podobszaru pilotażowego systemu „Rower Gminny" - Usytuowanie przy trasie kolejki WKD (podobszar posiada dogodne połączenie do i z Warszawy) **POTENCJAŁ REKREACYJNY:** - Strefa rekreacji przy ul. Wiejskiej - Zespół Parkowy wraz ze stawem	**1. CEL STRATEGICZNY: STWORZENIE ATRAKCYJNEJ PRZESTRZENI KULTURALNO-REKREACYJNO-WYPOCZYNKOWEJ** **2. INTEGRACJA SPOŁECZNA MIESZKAŃCÓW I BUDOWANIE TOŻSAMOŚCI LOKALNEJ** **3. BUDOWA MARKI OBSZARU REWITALIZOWANEGO I GMINY POPRZEZ WZMOCNIENIE JEJ POTENCJAŁÓW SPOŁECZNYCH, PRZESTRZENNYCH, INFRASTRUKTURALNYCH, GOSPODARCZYCH I ŚRODOWISKOWYCH**

Źródło: opracowanie własne

Podsumowanie

Przeprowadzona analiza dotycząca obszaru rewitalizacji znajdującego się w granicach wydzielonego podobszaru Sołectwo Reguły 2 wykazała konieczność przeprowadzenia między innymi następujących działań inwestycyjnych i społecznych:

- ✓ utworzenie miejsca spotkań umożliwiającego aktywizację społeczną mieszkańców,
- ✓ działań angażujących młodzież i osoby starsze we wspólne inicjatywy, w postaci organizacji wystaw, prelekcji, spotkań, imprez kulturalnych,
- ✓ organizacji imprez plenerowych promujących aktywny wypoczynek i rekreacje oraz integrujących społeczność lokalną,
- ✓ organizacja prelekcji i spotkań o charakterze prewencyjnym w zakresie zasad bezpieczeństwa, kwestii dotyczących uzależnień i niebezpieczeństw związanych z rozwojem technologii IT,
- ✓ podnoszenia poziomu kapitału społecznego wśród najmłodszej części społeczności lokalnej w zakresie propozycji rozwoju jego potencjału,
- ✓ zagospodarowanie i uporządkowanie przestrzeni Parku w Regułach.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

CZĘŚĆ VII. Analiza SWOT

Celem analizy SWOT dla obszarów rewitalizowanych na terenie Gminy Michałowice jest identyfikacja czynników, które definiują aktualną sytuację, a także wskazują najlepsze rozwiązania oraz kierunek działań pozwalający na wyprowadzenie obszarów zdegradowanych ze stanu kryzysowego przy minimalizacji zagrożeń, ograniczeniu słabych stron oraz wykorzystaniu szans i mocnych stron.

Analiza SWOT dla obszarów rewitalizowanych na terenie Gminy Michałowice została zaprezentowana w poniższej tabeli.

Tabela 44. Analiza SWOT dla obszarów rewitalizowanych na obszarze Gminy Michałowice – SFERA SPOŁECZNA/SFERA GOSPODARCZA/SFERA PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNO-ŚRODOWISKOWA

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
• Wysokie efekty działalności placówek edukacyjnych i kulturalnych • wysoki poziom aktywności niektórych organizacji pozarządowych, przede wszystkim tych działających na terenie miejscowości Komorów • korzystna sytuacja w zakresie poziomu bezrobocia • korzystna sytuacja w zakresie poziomu przedsiębiorczości • niskie wskaźniki ubóstwa wśród ludności • potencjał zasobu miejsc przyrodniczo-krajobrazowych atrakcyjnych dla mieszkańców i odwiedzających • korzystne wskaźniki dotyczące poziomu bezrobocia korzystne wskaźniki w zakresie liczby prowadzonych działalności gospodarczych • stosunkowo dobry stan środowiska naturalnego • brak dużych zakładów przemysłowych na terenie gminy, mogących znacząco się przyczynić do pogorszenia stanu środowiska naturalnego • zachowanie oryginalnych struktur mieszkalnych i ogrodowych odnoszących się do idei „Miasta - Ogrodu" na obszarze miejscowości Komorów potencjał przestrzenno-środowiskowy w zakresie dostępu do przestrzeni leśnych, zbiorników wodnych	• niekorzystne tendencje polegające na spadku liczby osób w wieku produkcyjnym przy jednoczesnym wzroście liczby osób w wieku nieprodukcyjnym • brak kompleksowej oferty spędzania wolnego czasu kierowanej do różnych grup mieszkańców Gminy • brak odpowiedniej ilości obiektów infrastruktury społeczno-kulturalnej oraz sportowo-rekreacyjnej • brak inicjatyw mających na celu wsparcie lokalnej aktywności i integracji mieszkańców • brak działań i projektów wzmacniających poczucie więzi z miejscem zamieszkania • brak działań i projektów integrujących lokalną społeczność • przestrzeń publiczna oraz obiekty użyteczności publicznej nie w pełni dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych • brak instytucjonalnych form wsparcia dla małych firm rodzinnych oraz jednoosobowych działalności gospodarczych • brak inicjatyw i projektów wzmacniających poziom wiedzy i rozwój obecnie funkcjonujących podmiotów gospodarczych • niedostateczny poziom rozwoju infrastruktury rekreacyjno-wypoczynkowej • niewystarczający stopień estetyki i zagospodarowania obiektów i przestrzeni publicznej

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

	• niewystarczający stopień dostosowania zagospodarowania przestrzeni publicznej do faktycznych potrzeb mieszkańców • brak wystarczającej sieci dróg spacerowych i rowerowych
SZANSE	**ZAGROŻENIA**
• walory przyrodnicze czyniące analizowane obszary miejscem przyjaznym do zamieszkania i w konsekwencji mogące generować wzrost liczby mieszkańców • bliskość Warszawy oraz innych większych miejscowości w regionie jako potencjalnych miejsc pracy i nauki dla mieszkańców • możliwość współpracy z organizacjami pozarządowymi, mającej na celu aktywizację lokalnej społeczności • walory przyrodnicze czyniące analizowane obszary miejscem przyjaznym dla turystów i inwestorów oraz w konsekwencji mogące generować wzrost dochodów z prowadzonej działalności gospodarczej • dostępność środków zewnętrznych na finansowanie zadań inwestycyjnych • położenie na obszarze aglomeracji warszawskiej • zaplanowane inwestycje infrastrukturalne mogące wpłynąć na zwiększenie spójności analizowanych obszarów oraz na rozwój gospodarczy • współpraca z organizacjami pozarządowymi na gruncie gospodarczym • rozwój dogodnych połączeń komunikacyjnych • dostępność środków zewnętrznych na finansowanie zadań inwestycyjnych • zaplanowane inwestycje infrastrukturalne mogące wpłynąć na zwiększenie spójności analizowanych obszarów • podejmowanie działań mających na celu poprawę zagospodarowania i zwiększenie funkcjonalności przestrzeni publicznej • poprawa stanu środowiska przyrodniczego aglomeracji warszawskiej • modernizacja Warszawskiej Kolei Dojazdowej (WKD) • realizacja krajowych inwestycji drogowych przebiegających przez gminę Michałowice	• konieczność zapewnienia odpowiedniej infrastruktury technicznej i społecznej coraz większej liczbie starszych mieszkańców • brak zorganizowanych inicjatyw służących rozwojowi lokalnej aktywności społeczeństwa • niski stopień integracji między mieszkańcami i przywiązania mieszkańców do Gminy • brak dynamicznej promocji obszaru rewitalizowanego oraz obszaru Gminy • częściowe przenoszenie się lokalnego rynku pracy do Warszawy i innych miast w regionie

Źródło: opracowanie własne

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

CZĘŚĆ VIII. Wizja obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji

Realizacja założeń Lokalnego Programu Rewitalizacji na obszarze jego wdrażania, wskazanym jako obszar kryzysowy, wymagający wsparcia, umożliwi aktywizację obszaru i jego mieszkańców w zakresie pobudzenia sfery społecznej i gospodarczej. Wizja obszaru po zakończeniu procesu rewitalizacji, obejmującego szerokie spektrum komplementarnych, oddziałujących wzajemnie na siebie projektów i inwestycji jest swoistą projekcją i zależeć będzie nie tylko od zaplanowanych w ramach rewitalizacji działań, ale także od aktywności wszystkich zaangażowanych interesariuszy oraz czynników zewnętrznych związanych z sytuacją społeczno-gospodarczą kraju, które także będą miały wpływ na powodzenie założonych przez Lokalny Program Rewitalizacji celów. Wizja obszaru, który podlegać będzie procesom rewitalizacji powinna mieć swoje odzwierciedlenie w wizji i kierunkach rozwoju całej Gminy Michałowice, jest zatem wspólną wizją dla obszaru znajdującego się obecnie w stanie kryzysu i obszaru całej Gminy.

Wizja obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji stanowi właściwą odpowiedź na stan kryzysowy ujawniony podczas prac analitycznych zawartych w rozdziale diagnozy kryzysu niniejszego dokumentu oraz odzwierciedla oczekiwania mieszkańców, jasno sprecyzowane podczas spotkań warsztatowych i konsultacyjnych. Działania podjęte w ramach procesu rewitalizacji będą przede wszystkim ukierunkowane na rzecz mieszkańców obszarów zdegradowanych, w tym mieszkańców środowisk dysfunkcyjnych.

W toku prac analitycznych, badań społecznych i przeprowadzonych konsultacji w ramach diagnozy obszarów kryzysowych Gminy Michałowice zdefiniowana i wypracowana została wspólna dla wszystkich interesariuszy wizja obszarów wskazanych do rewitalizacji, która zgodna jest z wizją przyjętą dla całej gminy, a którą zdefiniowano w sposób następujący:

Rysunek 41 Wizja obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji

Miejsce dla mieszkańców, umożliwiające im wszechstronny rozwój i wypoczynek przy zachowaniu najwyższych standardów społecznych, funkcjonalnych i środowiskowych

Źródło: opracowanie własne

Wdrożenie działań będących przedmiotem Lokalnego Programu Rewitalizacji sprawi, iż obszar rewitalizowany będzie miał nie tylko szansę na wszechstronny rozwój, ale poprzez działania w komplementarnych sferach wpłynie rozwój społeczno - gospodarczy całej Gminy Michałowice. Mając powyższe na uwadze, działania ujęte w ramach prowadzonego procesu rewitalizacji prowadzić będą do poprawy warunków życia i rozwoju osobistego mieszkańców poprzez zaplanowane działania i inicjatywy społeczne.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Istotnym, obserwowanym obecnie uwarunkowaniem kryzysowym na obszarze zdegradowanym oraz obszarze rewitalizacji jest brak możliwości dostępu do funkcjonalnej i estetycznej infrastruktury wypoczynkowo - rekreacyjnej. Realizacja projektów, które nie tylko **podniosą poziom obecnej infrastruktury rekreacyjnej, umożliwią powstanie nowych, zagospodarowanych miejsc przeznaczonych do aktywnego wypoczynku, ale także uzupełnią ofertę usług społeczno - kulturalnych**, które proponowane będą w przestrzeni dostępnej infrastruktury (imprezy, rajdy, wydarzenia kulturalno-społeczne). Dzięki tym projektom **zabezpieczona zostanie dla mieszkańców**, ale także dla odwiedzających kompleksowa **oferta spędzania wolnego czasu**.
Obszar rewitalizacji będzie zatem dzięki realizacji przedmiotowych projektów zdefiniowanych w niniejszym Lokalnym Programie Rewitalizacji, pełnił istotne funkcje zaspokajając potrzeby mieszkańców, ale dzięki bogatej ofercie rekreacyjno-wypoczynkowej skłoni odwiedzających do skorzystania z tej oferty, a być może wpłynie na ich decyzję na możliwość osiedlenia się na obszarze gminy. Obecnie bowiem obserwowany jest trend poszukiwania miejsc pracy i zamieszkania w regionach o nieco spokojniejszym niż stolica charakterze, w przyjaznym, zagospodarowanym otoczeniu, o wysokich walorach przyrodniczych i rekreacyjno-wypoczynkowych.

Znaczenie **zagospodarowanej przestrzeni publicznej, z urządzonymi szlakami spacerowo-rowerowymi, placami zabaw, miejscami, gdzie można realizować tzw. aktywny wypoczynek** jest znaczące w dobie rosnącego pędu życia, aktywności zawodowej. Taka przestrzeń dzięki realizacji działań i projektów będących przedmiotem rewitalizacji ma realną szanse zaistnieć.

Mieszkańcy i przedsiębiorcy, którzy związani są z obszarem rewitalizowanym, a którzy otrzymają narzędzia do realizacji swoich pomysłów w postaci udostępnienia miejsca spotkań i wyrażania opinii w bieżących kwestiach dotyczących miejsca zamieszkania i pracy, w istocie poczują znaczenie i możliwość współdecydowania i otrzymają warunki do dynamicznego rozwoju.

Zapewnienie uniwersalnej, dostosowanej do różnego wieku oferty kulturalno-rozrywkowej oraz oferty dotyczącej rozwijania zainteresowań i predyspozycji mieszkańców, nie tylko umożliwi zagospodarowanie dla nich wolnego czasu, ale przede wszystkim **wzmocni wzajemną integrację i przywiązanie do Gminy**, **podniesie poziom przedsiębiorczości, wpłynie na wzrost poziomu integracji i aktywności społecznej mieszkańców.**

Polepszenie standardów funkcjonującej obecnie infrastruktury publicznej wpłynie na polepszenie warunków życia mieszkańców, którzy otrzymają w wyniku realizacji procesu rewitalizacji przestrzeń dostosowaną do ich potrzeb, przestrzeń estetyczną, funkcjonalną, o wysokich parametrach technicznych. Wypromowanie Zalewu Komorowskiego jako miejsca wypoczynku i rekreacji dla mieszkańców Gminy Michałowice, umożliwi **podniesienie poziomu przedsiębiorczości** na obszarze wokół zalewu i wymiernie wpłynie na sytuację gospodarczą nie tylko na obszarze rewitalizacji, ale także na obszarze całej Gminy. **Rozwój potencjału gospodarczego będzie korelował z rozwojem aktywności i kreatywności mieszkańców w aspekcie włączania się w rozwój lokalnej przedsiębiorczości.**

Budowanie przyszłego znaczenia i wysokiej pozycji Gminy odbywać się będzie dzięki projektom, które dotyczą najmłodszej części społeczności lokalnej. Realizacja takich projektów jak „Akademia Lokalnych Liderów Młodzieżowych" czy projekt „Klub Mentora", bezpośrednio umożliwi rozwój najcenniejszych predyspozycji dzieci i młodzieży oraz poprzez szerzenie dobrych wzorców i integrację społeczną uczestników prowadzić będzie do dalszego dynamicznego rozwoju obszaru rewitalizacji i całej Gminy Michałowice.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Realizowane projekty poza wyprowadzeniem z kryzysu obszarów rewitalizowanych przyczynią się do istotnego **zwiększenia poziomu spójności i integracji mieszkańców obszaru rewitalizacji oraz całej Gminy Michałowice**. Spójność społeczno-gospodarcza obszaru jest warunkiem jego rozwoju we wszystkich sferach funkcjonowania. **Obszary poddane rewitalizacji będą stymulowały w sposób znaczący rozwój Gminy, prezentując jej obszar jako zwarty, harmonijny i sprawnie funkcjonujący organizm, zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju**. Przebywanie w funkcjonalnie i estetycznie zaprojektowanej przestrzeni, która jednocześnie posiada funkcje rekreacyjno-kulturalne, dzięki realizacji projektów będących przedmiotem niniejszego Lokalnego Programu Rewitalizacji, wymiernie wpłynie na poziom satysfakcji mieszkańców i sprawi, że ich potrzeby w tej materii zostaną w pełni zaspokojone.

Reasumując, powyższe uwarunkowania sprawią, iż prowadzony proces rewitalizacji będzie miał następujący wymiar:

wymiar społeczny – nastąpi integracja społeczna mieszkańców prowadząca do odnowy więzi społecznych, nastąpi wzrost aktywności społecznej mieszkańców z równoczesną integracją pokoleniową, wzrośnie wiedza i tożsamość kulturowa, wzmocnione zostaną więzi mieszkańców z Gminą, zwiększona zostanie dostępność do usług kulturalno-edukacyjnych oraz wypoczynkowo-rekreacyjnych,

wymiar gospodarczy- nastąpi wzrost przedsiębiorczości, wzrost integracji przedsiębiorców działających na obszarze rewitalizowanym i obszarze Gminy, nastąpi dynamiczna promocja obszaru rewitalizowanego,

wymiar przestrzenno-funkcjonalny- nastąpi likwidacja barier architektonicznych, dostosowanie przestrzeni publicznej i budynków użyteczności publicznej do potrzeb osób niepełnosprawnych, poprawieniu ulegnie estetyka przestrzeni publicznej, utworzona zostanie infrastruktura rekreacyjno-wypoczynkowa, poprawie ulegnie estetyka zabudowy mieszkaniowej,

wymiar techniczny- nastąpi zwiększenie i poprawa jakości infrastruktury rekreacyjno-wypoczynkowej, poprawa stanu tkanki zabytkowej na terenie rewitalizowanym,

wymiar środowiskowy – ochrona środowiska naturalnego poprzez utworzenie terenów zieleni urządzonej,

Poniższy rysunek w sposób syntetyczny prezentuje obszar po przeprowadzonej rewitalizacji oraz jej efekty.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Rysunek 42 Parametry obszaru po przeprowadzonej rewitalizacji - efekty działań związanych z rewitalizacją

Źródło: opracowanie własne

Kluczowym warunkiem wdrożenia opisanej powyżej wizji jest realizacja kompleksowych działań rewitalizacyjnych. W ich efekcie nastąpi neutralizacja problemów koncentrujących się na wytyczonym obszarze rewitalizacji, co umożliwi zachowanie spójności społecznej, gospodarczej i przestrzenno-funkcjonalnej całej Gminy Michałowice oraz stworzy warunki do jej długofalowego i zrównoważonego rozwoju.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

CZĘŚĆ IX. Cele strategiczne, operacyjne oraz główne pola interwencji programu rewitalizacji

Realizacja wizji Gminy Michałowice wymaga konieczności zdefiniowania celów strategicznych i przyporządkowania im celów operacyjnych, a także wskazania konkretnych projektów niezbędnych do realizacji w procesie rewitalizacji. Aby prowadzony proces rewitalizacji zakończył się pomyślnie określony został główny cel realizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023.

Rysunek 43. Cel główny Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Michałowice

Źródło: opracowanie własne

Powyższemu celowi głównemu odpowiadają cele strategiczne, cele operacyjne i kierunki interwencji zaprezentowane poniżej.

Rysunek 44. Cele strategiczne Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023

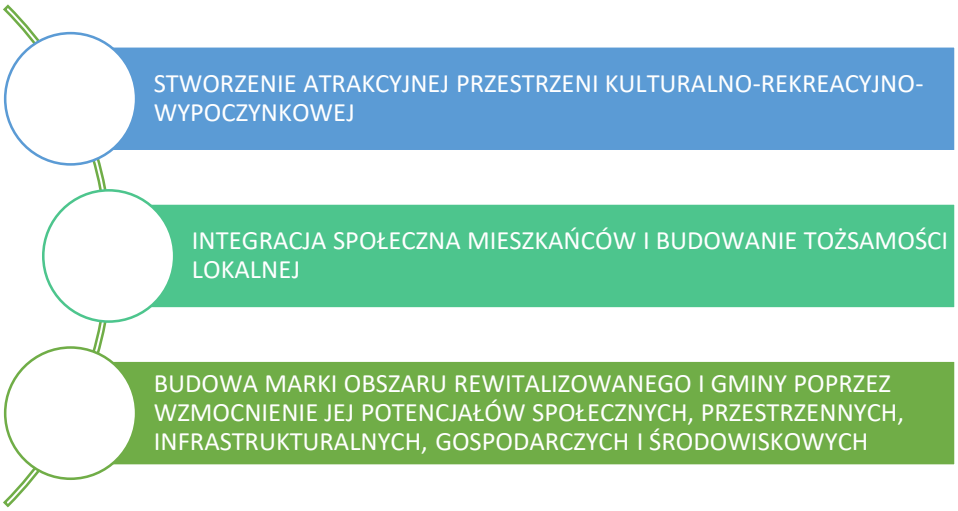

Źródło: opracowanie własne

Cele operacyjne rozumiane jako konkretne kierunki działań realizowanych w ramach Lokalnego Programu Rewitalizacji zestawiono w poniższej tabeli. Przedstawione kierunki działań służą eliminacji lub ograniczeniu występujących negatywnych zjawisk w sferze społecznej,

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej i środowiskowej, są ze sobą skorelowane, a każdy z nich jest podporządkowany celowi strategicznemu.

Tabela 45. Cele strategiczne, operacyjne/kierunki działań Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023

CELE STRATEGICZNE	CELE OPERACYJNE / KIERUNKI DZIAŁAŃ
1. STWORZENIE ATRAKCYJNEJ PRZESTRZENI KULTURALNO-REKREACYJNO-WYPOCZYNKOWEJ	1.1 Poprawa estetyki, funkcjonalności i zagospodarowania przestrzeni publicznej oraz budynków użyteczności publicznej
	1.2 Poprawa tkanki mieszkaniowej poprzez modernizację i remonty
	1.3 Likwidacja barier architektonicznych w przestrzeni publicznej i budynkach użyteczności publicznej
	1.4 Inwestycje w infrastrukturę społeczno-kulturalną i wypoczynkowo-rekreacyjną
	1.5 Przystosowanie istniejących obiektów dziedzictwa historycznego do funkcji kulturalno-edukacyjnych
2. INTEGRACJA SPOŁECZNA MIESZKAŃCÓW I BUDOWANIE TOŻSAMOŚCI LOKALNEJ	2.1 Utworzenie Centrum Aktywizacji Społecznej
	2.2 Aktywizacja społeczności lokalnej i integracja mieszkańców poprzez organizację imprez społeczno-kulturalno-rekreacyjnych
	2.3 Realizacja projektów edukacyjnych i kulturalnych adresowanych do różnych grup mieszkańców, wzmacniająca poczucie więzi i integracji
	2.4 Zapewnienie odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa
	2.5 Zapewnienie systemu szkoleń w zakresie korzystania z technik informatycznych, Internetu
3. BUDOWA MARKI OBSZARU REWITALIZOWANEGO I GMINY POPRZEZ WZMOCNIENIE JEJ POTENCJAŁÓW SPOŁECZNYCH, PRZESTRZENNYCH, INFRASTRUKTURALNYCH, GOSPODARCZYCH I ŚRODOWISKOWYCH	3.1 Poprawa konkurencyjności Gminy poprzez rozwój kapitału społecznego
	3.2 Poprawa konkurencyjności regionu poprzez rozwój infrastruktury rekreacyjno-wypoczynkowej
	3.3 Poprawa konkurencyjności Gminy poprzez rozwój infrastruktury kulturalnej
	3.4 Poprawa konkurencyjności Gminy poprzez ochronę i podniesienie walorów środowiskowych

Źródło: opracowanie własne

Rewitalizacja jest procesem długotrwałym, odbywającym się na wielu różnych płaszczyznach. Niniejszy dokument został opracowany w sposób gwarantujący elastyczność dostosowania przeprowadzanych działań do aktualnie panującej sytuacji. Może być on więc uzupełniany o dodatkowe działania

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

wynikające z planów inwestycyjnych Gminy Michałowice, dostępności zewnętrznych źródeł finansowania, a także włączenia w proces rewitalizacji nowych partnerów.

Główne pola działań interwencyjnych na rzecz wyprowadzenia obszaru rewitalizacji ze stanu kryzysowego prowadzą do zrównoważenia działań społecznych z działaniami o charakterze inwestycyjnym.

Rysunek 45 Główne pola interwencji Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016- 2023

Źródło: opracowanie własne

Cele operacyjne i obszary interwencji są wzajemnie powiązane. Dopiero w poszczególnych projektach rewitalizacji będzie można określić konkretne powiązania między celami a obszarami interwencji. W szczególności w projektach kompleksowych, zintegrowanych na poziomie zadań będzie występowało wiele relacji.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

CZĘŚĆ X. Projekty rewitalizacji – klasyfikacja i zakres merytoryczny

1. Klasyfikacja projektów rewitalizacji

Wizję Lokalnego Programu Rewitalizacji i cele strategiczne będą wypełniały konkretne projekty wpływające na sukces prowadzonego procesu rewitalizacji. Mając na uwadze jego kompleksowość, specyfikę wyzwań merytorycznych i organizacyjnych oraz zróżnicowane zasady organizacji przedsięwzięć, - zostały one zakwalifikowane jako **główne i uzupełniające projekty rewitalizacyjne.**

Projekty główne w ramach niniejszego Lokalnego Programu Rewitalizacji, to projekty, bez których realizacji obszar rewitalizacji nie będzie mógł wyjść z obecnej sytuacji kryzysowej. To także projekty, które mają powiązanie ze strategicznymi decyzjami Gminy. Projekty uzupełniające stanowią dopełnienie tematyczne projektów głównych, posiadają mniejszą skalę oddziaływania, ale jednocześnie stanowią wypełnienie założonych celów Lokalnego Programu Rewitalizacji. Ich realizacja wpłynie na kompleksowy charakter działań i interwencji.

Podział projektów Lokalnego Programu Rewitalizacji przedstawia poniższy rysunek. Zgodnie z dotychczasową praktyką i rekomendacjami specjalistów ustala się, że projekty realizowane w ramach Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023, będą prowadzone na obszarze rewitalizacji.

Tabela 46 Typologia projektów rewitalizacji w Lokalnym Programie Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023

Źródło: opracowanie własne

Ze względu na wysoką dynamikę działań rewitalizacyjnych przyjęto następujące reguły włączania nowych projektów do Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023 (zwanego dalej LPR):

1. Listę zadań, szczegółowy zakres zadań, budżety i harmonogramy są ustalane i wprowadzone jako integralna część Lokalnego Programu Rewitalizacji i modyfikowane stosownie do bieżącego stanu realizacji projektu.
2. Projekty główne i uzupełniające prowadzone przez samorząd gminy i inne podmioty są wprowadzane do LPR na podstawie fiszki projektowej, złożonej przez koordynatora lub partnera /interesariusza/, zaakceptowanej przez Zespół ds. Rewitalizacji i wprowadzane jako nowy projekt

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

do Lokalnego Programu Rewitalizacji. Zmiana listy projektów wymaga zmiany Lokalnego Programu Rewitalizacji oraz podjęcia stosownej Uchwały.

2. Lista projektów rewitalizacji

Poniżej przedstawiono listę projektów przewidzianych w ramach rewitalizacji, w której figurują: projekty zintegrowane, projekty indywidualne, projekty horyzontalne oraz projekty terytorialne - zgodnie z definicją projektów określoną w podrozdziale klasyfikacja projektów rewitalizacji. Poniżej wyszczególniono wskazane wyżej projekty:

Tabela 47 Projekt 1 – UZUPEŁNIAJĄCY: „Poprawa estetyki gminy, poprzez stworzenie spójnej koncepcji zagospodarowania terenów zielonych"

”Poprawa estetyki gminy poprzez stworzenie spójnej koncepcji zagospodarowania terenów zielonych ”	
Lokalizacja	Obszar rewitalizacji: Sołectwo Komorów 2, Osiedle Komorów 1, Sołectwo Pęcice 2, Sołectwo Reguły 2
Koordynator	Urząd Gminy Michałowice
Partnerzy	Mieszkańcy poszczególnych miejscowości
Krótki opis	Przedmiotem projektu jest stworzenie spójnej koncepcji zagospodarowania terenów zielonych na obszarze rewitalizacji, ze szczególnym uwzględnieniem miejsc przyrodniczo cennych.
Uzasadnienie	Na obszarze rewitalizacji brak estetycznie urządzonych i funkcjonalnych urządzonych terenów zielonych.
Cele Projektu	Poprawa atrakcyjności przestrzeni publicznej
Czas realizacji	2017-2023
Orientacyjny koszt	100 000 zł
Źródła finansowania	Środki własne Gminy Michałowice
Wskaźniki produktu	Liczba terenów zielonych poddanych rewitalizacji- 2 szt.
Wskaźniki rezultatu	Liczba osób korzystających ze zrewitalizowanych terenów zielonych- 500 osób
Sposób oceny efektów realizacji projektu (działania) w odniesieniu do celów programu	Projekt odnosi się do zdefiniowanego w Programie Rewitalizacji celu 1- Stworzenie atrakcyjnej przestrzeni kulturalno-rekreacyjno-wypoczynkowej oraz celu 3 Budowa marki obszaru rewitalizowanego i Gminy dzięki wzmocnieniu jej potencjałów społecznych, przestrzennych, infrastrukturalnych, gospodarczych i środowiskowych. Projekt przyczyni się do ograniczenia negatywnych zjawisk w sferze społecznej i przestrzennej w zakresie braku funkcjonalnych przestrzeni publicznych wykorzystywanych na cele rekreacyjno-wypoczynkowe, mierzonych poprzez wskaźnik: liczba inwestycji w zakresie poprawy estetyki, funkcjonalności i zagospodarowania obiektów publicznych oraz przestrzeni publicznej; liczba inwestycji w zakresie poprawy funkcjonowania układu komunikacyjnego w zakresie ciągów spacerowych i rowerowych.
Uwagi	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych otrzymanych z Urzędu Gminy Michałowice

Tabela 48 Projekt 2– UZUPEŁNIAJĄCY: „Tworzenie mikro przestrzeni sąsiedzkich na obszarze rewitalizacji"

”Tworzenie mikro przestrzeni sąsiedzkich na obszarze rewitalizacji”	
Lokalizacja	Obszar rewitalizacji: Sołectwo Komorów 2, Osiedle Komorów 1, Sołectwo Pęcice 2, Sołectwo Reguły 2

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Koordynator	Urząd Gminy Michałowice
Partnerzy	Stowarzyszenia i organizacje pozarządowe działające na terenie Gminy
Krótki opis	Przedmiotem projektu jest stworzenie niewielkiego terenu zieleni z mała architekturą, ławki, kosze na śmieci, Wi-Fi, tablica ogłoszeń, miejsce na postawienie urządzeń grillowych.
Uzasadnienie	Na obszarze rewitalizacji brak miejsca integracji społecznej, miejsca gdzie istniałaby możliwość na świeżym powietrzu omówienia bieżących kwestii istotnych dla sołectwa, gminy, wzajemnej integracji i możliwości spędzenia wolnego czasu.
Cele Projektu	Integracja mieszkańców, budowanie kapitału społecznego
Czas realizacji	2017- 2023
Orientacyjny koszt	200 000 zł
Źródła finansowania	Środki własne Gminy Michałowice /EFRROW, PROW 2014-2020, LSR operacje rozwój ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej lub kulturalnej
Wskaźniki produktu	Liczba operacji w zakresie infrastruktury społecznej lub kulturalnej - 3 szt.
Wskaźniki rezultatu	Liczba osób korzystających z mikro-przestrzeni sąsiedzkich- 1 000 os.
Sposób oceny efektów realizacji projektu (działania) w odniesieniu do celów programu	Projekt odnosi się do zdefiniowanego w Programie Rewitalizacji celu 2- Integracja społeczna mieszkańców i budowanie tożsamości lokalnej oraz celu 3 Budowa marki obszaru rewitalizowanego i Gminy dzięki wzmocnieniu jej potencjałów społecznych, przestrzennych, infrastrukturalnych, gospodarczych i środowiskowych. Projekt przyczyni się do ograniczenia negatywnych zjawisk w sferze społecznej i przestrzennej w zakresie braku funkcjonalnych przestrzeni publicznych wykorzystywanych na cele budowania tożsamości obywatelskiej, mierzonej przez wskaźnik: liczba ogólnodostępnych miejsc przeznaczonych do możliwości prezentacji aktualnych pomysłów i projektów związanych z życiem społeczno-gospodarczym obszaru, liczba inwestycji w zakresie poprawy estetyki, funkcjonalności i zagospodarowania obiektów publicznych oraz przestrzeni publicznej.
Uwagi	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych otrzymanych z Urzędu Gminy Michałowice

Tabela 49 Projekt 3– UZUPEŁNIAJĄCY: „Stworzenie Centrum Aktywizacji Społecznej w miejscowości Komorów”

”Stworzenie Centrum Aktywizacji Społecznej w miejscowości Komorów”	
Lokalizacja	Obszar rewitalizacji (*Sołectwo Komorów 2 i Osiedle Komorów 1)*
Koordynator	Towarzystwo Przyjaciół Miasta Ogrodu Komorów „Komorowianie”
Partnerzy	Urząd Gminy Michałowice
Krótki opis	Przedmiotem projektu jest stworzenie miejsca dla lokalnej społeczności, w którym odbywać się będą spotkania, warsztaty, konsultacje dotyczące bieżących kwestii z życia społeczno-gospodarczego miejscowości Komorów oraz Gminy Michałowice. W ramach projektu przewidywane są: spotkania społecznościowe rozpatrujące bieżące kwestie dotyczące społeczności lokalnej, spotkania integracyjne dla różnych grup wiekowych - cykliczne spotkania tematyczne.
Uzasadnienie	Obecnie na obszarze miejscowości Komorów brak jest miejsca, w którym mieszkańcy mogą wyrazić swoją opinię, zaproponować działania służące interesom społecznym, miejsca, w którym można podnieść swoją wiedze obywatelska, umożliwić integrację mieszkańców oraz zaktywizować ich do prac na rzecz ogółu, miejsca gdzie dzieci, młodzież, dorośli i seniorzy mieliby możliwość zagospodarowania wolnego czasu, rozwój zainteresowań i integracji społecznej.
Cele Projektu	Budowa potencjału społecznego, integracja społeczności lokalnej, pobudzenie aktywności mieszkańców.
Czas realizacji	2017-2023

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Orientacyjny koszt	500 000 zł
Źródła finansowania	Środki organizacji pozarządowych, środki własne Gminy Michałowice, RPO WM 2014-2020 działanie 9.1 Aktywizacja społeczno-zawodowa osób wykluczonych i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu
Wskaźniki produktu	Liczba miejsc centrów aktywności społecznej- 1 szt. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie - 20 os..
Wskaźniki rezultatu	Liczba osób korzystających z centrów aktywności społecznej-1 500 os. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu - 15 os.
Sposób oceny efektów realizacji projektu (działania) w odniesieniu do celów programu	Projekt odnosi się do zdefiniowanego w Programie Rewitalizacji celu 2- Integracja społeczna mieszkańców i budowanie tożsamości lokalnej oraz celu 3 Budowa marki obszaru rewitalizowanego i Gminy dzięki wzmocnieniu jej potencjałów społecznych, przestrzennych, infrastrukturalnych, gospodarczych i środowiskowych. Projekt zapewni wzrost zatrudnienia osób, które zostały zidentyfikowane jako zagrożone na rynku pracy. Projekt przyczyni się do ograniczenia negatywnych zjawisk w sferze społecznej i przestrzennej w zakresie braku funkcjonalnych przestrzeni publicznych wykorzystywanych na cele budowania tożsamości obywatelskiej, mierzonej przez wskaźnik: liczba ogólnodostępnych miejsc przeznaczonych do możliwości prezentacji aktualnych pomysłów i projektów związanych z życiem społeczno-gospodarczym obszaru, liczba spotkań o charakterze identyfikującym i wzmacniającym potencjał osobistych wartości i uzdolnień społeczności lokalnej. W ramach integracji społecznej i aktywizacji zawodowej osób oddalonych od rynku pracy w ramach współpracy międzysektorowej realizowane będą projekty w partnerstwie podmiotów z różnych sektorów (prywatny, społeczny, publiczny) dla osób najbardziej oddalanych o rynku pracy
Uwagi	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych otrzymanych z Urzędu Gminy Michałowice

Tabela 50 Projekt 4– UZUPEŁNIAJĄCY: „Dziedzictwo Komorowa”-podniesienie poziomu wiedzy dotyczącej historii, kultury i tradycji”

”Dziedzictwo Komorowa”-podniesienie poziomu wiedzy dotyczącej historii, kultury i tradycji”	
Lokalizacja	Obszar rewitalizacji (Sołectwo Komorów 2 i Osiedle Komorów 1)
Koordynator	Towarzystwo Przyjaciół Miasta Ogrodu Komorów „Komorowianie”
Partnerzy	Stowarzyszenia i fundacje działające na obszarze miejscowości Komorów
Krótki opis	Projekt przewiduje cykl spotkań i prelekcji dla mieszkańców podnoszący poziom ich wiedzy historycznej, kulturowej i w zakresie lokalnej tradycji. Projekt dotyczy tzw. działań wspólnie angażujących młodzież i osoby starsze w postaci organizacji wystaw, prelekcji opracowanych przez dzieci i młodzież przy udziale i wiedzy seniorów lokalnej społeczności i posiadanych dokumentacji historycznych. Spacer po Komorowie raz w miesiącu dla mieszkańców i turystów to jedna z inicjatyw w ramach projektu.
Uzasadnienie	Poziom integracji społecznej i znajomości historii i kultury lokalnej obecnych mieszkańców wymaga interwencji i działań, które zaowocują przywiązaniem do miejsca zamieszkania, poczuciem dumy i przynależności regionalnej.
Cele Projektu	Budowa potencjału społecznego, integracja społeczności lokalnej, pobudzenie aktywności mieszkańców.
Czas realizacji	2017-2023
Orientacyjny koszt	500 000 zł
Źródła finansowania	Środki organizacji pozarządowych, środki własne Gminy Michałowice, PROW 2014-2020, LSR, Operacje w zakresie zachowania dziedzictwa lokalnego

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Wskaźniki produktu	Liczba przeprowadzonych spotkań i inicjatyw w zakresie poznania dziedzictwa miejscowości Komorów – 70 szt.
Wskaźniki rezultatu	Liczba osób korzystających ze spotkań i inicjatyw w zakresie poznania dziedzictwa miejscowości Komorów – 1 500 os.
Sposób oceny efektów realizacji projektu (działania) w odniesieniu do celów programu	Projekt odnosi się do zdefiniowanego w Programie Rewitalizacji celu 2 Integracja społeczna mieszkańców i budowanie tożsamości lokalnej oraz celu 3 Budowa marki obszaru rewitalizowanego i Gminy dzięki wzmocnieniu jej potencjałów społecznych, przestrzennych, infrastrukturalnych, gospodarczych i środowiskowych. Projekt przyczyni się do ograniczenia negatywnych zjawisk w sferze społecznej - umożliwi integrację społeczności lokalnej oraz podniesienie poziomu ich wiedzy o miejscu zamieszkania i tradycjach historycznych oraz kulturowych, mierzonych przez wskaźnik: liczba projektów edukacyjnych i kulturalnych adresowanych do różnych grup mieszkańców, liczba spotkań, warsztatów, akcji, programów integrujących różnorodne pod względem wieku i doświadczenia środowiska społeczności lokalnej.
Uwagi	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych otrzymanych z Urzędu Gminy Michałowice

Tabela 51 Projekt 5– UZUPEŁNIAJĄCY: „Odnowa tkanki mieszkaniowej budynków w miejscowości Komorów”

”Odnowa tkanki mieszkaniowej budynków w miejscowości Komorów”	
Lokalizacja	Obszar rewitalizacji (Osiedle Komorów 1-budynki mieszkalne wpisane do rejestru zabytków m.in. przy ul. Lipowej 8)
Koordynator	Stowarzyszenie mieszkańców
Partnerzy	Urząd Gminy Michałowice, przedsiębiorcy
Krótki opis	Przedmiotem projektu jest odnowa tkanki mieszkaniowej budynków mieszkalnych w miejscowości Komorów, które ze względu na degradację wymagają remontu pod opieką konserwatora zabytków, a które stanowią pomnik historii i kultury, dla celów udostępnienia dla mieszkańców i turystów.
Uzasadnienie	Infrastruktura zabytków mieszkalnych, będąca miejscem integracji i aktywizacji mieszkańców, a jednocześnie dziedzictwem kulturowym miejscowości i gminy, wymaga przeprowadzenia pilnych remontów. Prace remontowe budynków, z uwagi na ich zabytkowy charakter, muszą być przeprowadzone pod kuratelą konserwatora zabytków, co z uwagi na znaczne koszty uniemożliwia przeprowadzenie tych prac przez właścicieli prywatnych obiektów.
Cele Projektu	Podniesienie poziomu technicznego i walorów estetycznych infrastruktury mieszkaniowej pełniącej funkcje kulturowe.
Czas realizacji	2017-2023
Orientacyjny koszt	3 000 000 zł
Źródła finansowania	Środki własne inwestorów prywatnych, środki własne Gminy Michałowice, środki własne organizacji pozarządowych, Dotacja Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków
Wskaźniki produktu	Liczba wyremontowanych budynków mieszkalnych- 3 szt.
Wskaźniki rezultatu	Liczba osób korzystających z wyremontowanych budynków mieszkalnych- 500 os.
Sposób oceny efektów realizacji projektu (działania) w odniesieniu do celów programu	Projekt odnosi się do zdefiniowanego w Programie Rewitalizacji celu 3 Budowa marki obszaru rewitalizowanego i Gminy dzięki wzmocnieniu jej potencjałów społecznych, przestrzennych, infrastrukturalnych, gospodarczych i środowiskowych. Projekt przyczyni się do ograniczenia negatywnych zjawisk w sferze przestrzennej i technicznej poprzez przywrócenie historycznym budynkom mieszkalnym, będących pod kuratelą konserwatora zabytków ich dawnego blasku, mierzonych przez wskaźnik: liczba inwestycji podnosząca standard budownictwa mieszkaniowego.
Uwagi	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych otrzymanych z Urzędu Gminy Michałowice

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Tabela 52 Projekt 6– UZUPEŁNIAJĄCY: „Otwarte ogrody Komorów- organizacja imprez społeczno-kulturalnych prezentujących walory historii, kultury i tradycji miejscowości"

"Otwarte ogrody Komorów- organizacja imprez społeczno-kulturalnych prezentujących walory historii, kultury i tradycji miejscowości"	
Lokalizacja	Obszar rewitalizacji (Osiedle Komorów 1 i Sołectwo Komorów 2)
Koordynator	Organizacje, stowarzyszenia pozarządowe, działające na obszarze Gminy
Partnerzy	Urząd Gminy Michałowice, Zarząd osiedla Komorów
Krótki opis	Przedmiotem projektu jest organizacja cyklicznej imprezy społeczno-kulturalnej mającej na celu prezentację spuścizny kulturowej i historycznej miejscowości związanej z ideą tworzenia miasta-ogrodu z I połowy XX w. W ramach cyklu zorganizowana będzie możliwość prezentacji spuścizny przyrodniczej ogrodów będących własnością osób prywatnych wraz z organizacją imprez kulturalnych i spotkań edukacyjnych umożliwiających zapoznanie się z historią, kulturą i tradycją miejscowości przez lokalną społeczność i turystów.
Uzasadnienie	Istnieje uzasadniona potrzeba kultywowania spuścizny kulturowej miejscowości Komorów poprzez organizację imprez społeczno-kulturalnych pogłębiających wiedzę i integrację mieszkańców z obszarem oraz umożliwiających jego promocję wśród turystów odwiedzających Komorów w ramach turystyki weekendowej.
Cele Projektu	Budowa potencjału społecznego, integracja społeczności lokalnej, pobudzenie aktywności mieszkańców, promocja obszaru.
Czas realizacji	2017-2023
Orientacyjny koszt	150 000 zł
Źródła finansowania	Środki organizacji pozarządowych, środki własne Gminy Michałowice, PROW 2014-2020, LSR, Operacje w zakresie promowania obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych
Wskaźniki produktu	Liczba zorganizowanych imprez społeczno-kulturalnych – 7 szt.
Wskaźniki rezultatu	Liczba osób uczestniczących w zorganizowanych imprezach społeczno-kulturalnych- 1 500 os.
Sposób oceny efektów realizacji projektu (działania) w odniesieniu do celów programu	Projekt odnosi się do zdefiniowanego w Programie Rewitalizacji celu 3 Budowa marki obszaru rewitalizowanego i Gminy dzięki wzmocnieniu jej potencjałów społecznych, przestrzennych, infrastrukturalnych, gospodarczych i środowiskowych. Projekt przyczyni się do ograniczenia negatywnych zjawisk w sferze społecznej w zakresie braku różnorodnej oferty wypełnienia czasu wolnego, wzmacniając poziom integracji mieszkańców z obszarem, jednocześnie wpływając na jego promocję. Efekty realizacji projektu zmierzone zostaną przez wskaźnik: liczba zorganizowanych akcji społecznych i imprez kulturalnych, liczba spotkań, warsztatów, akcji, programów integrujących różnorodne pod względem wieku i doświadczenia środowiska społeczności lokalnej, liczba nowych ogólnodostępnych miejsc przeznaczonych do rekreacji i wypoczynku.
Uwagi	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych otrzymanych z Urzędu Gminy Michałowice

Tabela 53 Projekt 7 – UZUPEŁNIAJĄCY: „Działania integracyjne dla lokalnej społeczności obszaru rewitalizowanego (integracja NGOS, mieszkańców, itp.)"

"Działania integracyjne dla lokalnej społeczności obszaru rewitalizowanego (integracja NGOS, mieszkańców, itp.)"	
Lokalizacja	Obszar rewitalizacji: Sołectwo Komorów 2, Osiedle Komorów 1, Sołectwo Pęcice 2, Sołectwo Reguły 2
Koordynator	Organizacje pozarządowe stowarzyszenia działające na obszarze Gminy

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Partnerzy	Urząd Gminy Michałowice, sołectwa, zarząd osiedla, mieszkańcy, przedsiębiorcy
Krótki opis	Projekt przewiduje regularny cykl imprez w ramach kalendarza spotkań dla różnych grup wiekowych, aktywizujących mieszkańców w przestrzeni miejsca zamieszkania. Stworzenie alternatywy dla imprez w zamkniętych przestrzeniach w celu pogłębienia relacji i więzi społecznych. Imprezy o charakterze kulturalnym w plenerze (teatr, plastyka, prelekcje z osobami ze świata sztuki i kultury).
Uzasadnienie	Problemem na obszarze rewitalizowanym jest słaba więź społeczna i niski poziom integracji mieszkańców.
Cele Projektu	Podniesienie poziomu integracji społecznej i poziomu dumy z miejsca zamieszkania.
Czas realizacji	2017-2023
Orientacyjny koszt	300 000 zł
Źródła finansowania	Środki organizacji pozarządowych, środki własne Gminy Michałowice, RPO WM 2014-2020, PROW 2014-2020, LSR, Operacje w zakresie rozwoju kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych
Wskaźniki produktu	Liczba zorganizowanych imprez plenerowych – 30 spotkań
Wskaźniki rezultatu	Liczba korzystających ze zorganizowanych imprez plenerowych - 5 000 osób
Sposób oceny efektów realizacji projektu (działania) w odniesieniu do celów programu	Projekt odnosi się do zdefiniowanego w Programie Rewitalizacji celu 1 Stworzenie atrakcyjnej przestrzeni kulturalno-rekreacyjno-wypoczynkowej, celu 2 Integracja społeczna mieszkańców i budowanie tożsamości lokalnej oraz celu 3 Budowa marki obszaru rewitalizowanego i Gminy dzięki wzmocnieniu jej potencjałów społecznych, przestrzennych, infrastrukturalnych, gospodarczych i środowiskowych. Projekt przyczyni się do redukcji negatywnych zjawisk społecznych związanych z brakiem integracji społecznej, brakiem różnorodnej oferty spędzania wolnego czasu oraz wpłynie na promocję obszaru. Efekty realizacji projektu zmierzone zostaną przez wskaźnik: liczba nowych ogólnodostępnych miejsc przeznaczonych do rekreacji i wypoczynku, liczba przeprowadzonych działań społecznych wzmacniających poziom usług kulturalnych i rekreacyjno-wypoczynkowych, liczba spotkań, warsztatów, akcji, programów integrujących różnorodne pod względem wieku i doświadczenia środowiska społeczności lokalnej, liczba zorganizowanych akcji społecznych i imprez kulturalnych.
Uwagi	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych otrzymanych z Urzędu Gminy Michałowice

Tabela 54 Projekt 8– UZUPEŁNIAJĄCY: „Organizacja imprez kulturalnych i warsztatów dla dzieci, młodzieży, dorosłych i seniorów, jako forma aktywizacji społeczeństwa”

”Organizacja imprez kulturalnych i warsztatów dla dzieci, młodzieży, dorosłych i seniorów, jako forma aktywizacji społeczeństwa”	
Lokalizacja	Obszar rewitalizacji: Sołectwo Komorów 2, Osiedle Komorów 1, Sołectwo Pęcice 2, Sołectwo Reguły 2
Koordynator	Organizacje pozarządowe, stowarzyszenia działające na obszarze Gminy
Partnerzy	Urząd Gminy Michałowice, sołectwa, zarząd osiedla, mieszkańcy przedsiębiorcy
Krótki opis	Przedmiotem projektu jest organizacja warsztatów umuzykalniających, chórów, dla rodzin mieszkańców obszarów rewitalizowanych oraz przegląd lokalnych talentów z różnych dziedzin sztuki, w tym między innymi realizacja przedsięwzięcia pn. „Teatr i Operetka dla mieszkańców Gminy Michałowice”. W ramach warsztatów planuje się realizację szkoleń lub innych form podnoszenia kompetencji cyfrowych i językowych zakończone procesem formalnego potwierdzania i certyfikacji nabytych kwalifikacji.
Uzasadnienie	Nawiązanie więzi i czerpanie z doświadczeń eksperckich wybitnych osobistości zamieszkałych na obszarze rewitalizowanym.
Cele Projektu	Integracja społeczna, rozwój potencjału społecznego

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Czas realizacji	2017-2023
Orientacyjny koszt	325 000 zł
Źródła finansowania	Środki organizacji pozarządowych, środki własne Gminy Michałowice, PROW 2014-2020, LSR, Operacje w zakresie rozwoju kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych / RPO WM 2014-2020, działanie 10.2 Upowszechnianie kompetencji kluczowych wśród osób dorosłych
Wskaźniki produktu	Liczba zorganizowanych warsztatów umuzykalniających i przeglądów talentów - 70 szt. Liczba osób o niskich kwalifikacjach objętych wsparciem w programie - 120 osób
Wskaźniki rezultatu	Liczba korzystających ze zorganizowanych warsztatów umuzykalniających i przeglądów talentów- 1 400 osób Liczba osób o niskich kwalifikacjach, które uzyskały kwalifikacje lub nabyły kompetencje po opuszczeniu programu - 100 osób
Sposób oceny efektów realizacji projektu (działania) w odniesieniu do celów programu	Projekt odnosi się do zdefiniowanego w Programie Rewitalizacji celu 1 Stworzenie atrakcyjnej przestrzeni kulturalno-rekreacyjno-wypoczynkowej, celu 2 Integracja społeczna mieszkańców i budowanie tożsamości lokalnej oraz celu 3 Budowa marki obszaru rewitalizowanego i Gminy dzięki wzmocnieniu jej potencjałów społecznych, przestrzennych, infrastrukturalnych, gospodarczych i środowiskowych. Projekt przyczyni się do redukcji negatywnych zjawisk społecznych związanych z brakiem integracji społecznej, brakiem różnorodnej oferty spędzania wolnego czasu oraz wpłynie na promocję obszaru. Efekty realizacji projektu zmierzone zostaną przez wskaźnik: liczba nowych ogólnodostępnych miejsc przeznaczonych do rekreacji i wypoczynku, liczba przeprowadzonych działań społecznych wzmacniających poziom usług kulturalnych i rekreacyjno-wypoczynkowych, liczba spotkań, warsztatów, akcji, programów integrujących różnorodne pod względem wieku i doświadczenia środowiska społeczności lokalnej, liczba zorganizowanych akcji społecznych i imprez kulturalnych.
Uwagi	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych otrzymanych z Urzędu Gminy Michałowice

Tabela 55 Projekt 9– UZUPEŁNIAJĄCY: „Organizacja imprez plenerowych promujących aktywny wypoczynek i rekreacje oraz integrujących społeczność lokalną”

”Organizacja imprez plenerowych promujących aktywny wypoczynek i rekreacje oraz integrujących społeczność lokalną”	
Lokalizacja	Obszar rewitalizacji: Sołectwo Komorów 2, Osiedle Komorów 1, Sołectwo Pęcice 2, Sołectwo Reguły 2
Koordynator	Organizacje pozarządowe, stowarzyszenia działające na obszarze Gminy
Partnerzy	Urząd Gminy Michałowice, sołectwa, zarząd osiedla, mieszkańcy przedsiębiorcy
Krótki opis	Aktywizacja mieszkańców w kontekście aktywnego wypoczynku i szerzenie zasad zdrowego trybu życia. Działania ogólnorozwojowe przeznaczone dla różnych grup wiekowych nordic walking, pilates, jazda na rowerze, yoga, siatkówka, sporty wodne.
Uzasadnienie	Możliwość aktywnego i różnorodnego spędzania wolnego czasu staje się obecnie priorytetem zdrowotnym. Istnieje zatem uzasadniona potrzeba organizacji czasu wolnego dla mieszkańców poprzez realizację imprez sportowych i ogólno-rozwojowych dla wszystkich grup lokalnej społeczności.
Cele Projektu	Rozwój aktywnych form spędzania wolnego czasu na obszarze rewitalizowanym, integracja społeczna mieszkańców
Czas realizacji	2017-2023
Orientacyjny koszt	250 000 zł

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Źródła finansowania	Środki organizacji pozarządowych, środki własne Gminy Michałowice, PROW 2014-2020, LSR, Operacje w zakresie rozwoju kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych
Wskaźniki produktu	Liczba zorganizowanych imprez- 150 szt.
Wskaźniki rezultatu	Liczba korzystających zorganizowanych imprez 3 000
Sposób oceny efektów realizacji projektu (działania) w odniesieniu do celów programu	Projekt odnosi się do zdefiniowanego w Programie Rewitalizacji celu 1 Stworzenie atrakcyjnej przestrzeni kulturalno-rekreacyjno-wypoczynkowej, celu 2 Integracja społeczna mieszkańców i budowanie tożsamości lokalnej oraz celu 3 Budowa marki obszaru rewitalizowanego i Gminy dzięki wzmocnieniu jej potencjałów społecznych, przestrzennych, infrastrukturalnych, gospodarczych i środowiskowych. Projekt przyczyni się do redukcji negatywnych zjawisk społecznych związanych z brakiem integracji społecznej, brakiem różnorodnej oferty spędzania wolnego czasu oraz wpłynie na promocję obszaru. Efekty realizacji projektu zmierzone zostaną przez wskaźnik: liczba nowych ogólnodostępnych miejsc przeznaczonych do rekreacji i wypoczynku, liczba przeprowadzonych działań społecznych wzmacniających poziom usług kulturalnych i rekreacyjno-wypoczynkowych, liczba spotkań, warsztatów, akcji, programów integrujących różnorodne pod względem wieku i doświadczenia środowiska społeczności lokalnej, liczba zorganizowanych akcji społecznych i imprez kulturalnych.
Uwagi	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych otrzymanych z Urzędu Gminy Michałowice

Tabela 56 Projekt 10– UZUPEŁNIAJĄCY: „Wydawanie publikacji i organizacja imprez dot. lokalnej historii i tradycji, jako forma utożsamiania się mieszkańców z regionem”

”Wydawanie publikacji i organizacja imprez dot. lokalnej historii i tradycji, jako forma utożsamiania się mieszkańców z regionem”	
Lokalizacja	Obszar rewitalizacji: Sołectwo Komorów 2, Osiedle Komorów 1, Sołectwo Pęcice 2, Sołectwo Reguły 2
Koordynator	Organizacje pozarządowe - Towarzystwo Przyjaciół Miasta Ogrodu Komorów „Komorowianie”
Partnerzy	Urząd Gminy Michałowice, sołectwa, zarząd osiedla, mieszkańcy przedsiębiorcy
Krótki opis	Przedmiotem projektu jest wydawanie publikacji wraz z organizacją imprez o charakterze historycznym, promujących spuściznę historyczną regionu oraz jego tradycje kulturowe.
Uzasadnienie	Istnieje uzasadniona potrzeba kultywowania spuścizny kulturowej regionu poprzez organizację imprez historycznych pogłębiających wiedzę i integrację mieszkańców z obszarem oraz umożliwiających jego promocję wśród turystów odwiedzających obszar.
Cele Projektu	Budowa potencjału społecznego, integracja społeczności lokalnej, pobudzenie aktywności mieszkańców, promocja obszaru.
Czas realizacji	2017-2023
Orientacyjny koszt	100 000 zł
Źródła finansowania	Środki organizacji pozarządowych, środki własne Gminy Michałowice, PROW 2014-2020, LSR, Operacje w zakresie rozwoju kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych
Wskaźniki produktu	Liczba rodzajów publikacji – 1 szt. (nakład 1000 egz.)
Wskaźniki rezultatu	Liczba korzystających z publikacji -5 000 osób
Sposób oceny efektów realizacji	Projekt odnosi się do zdefiniowanego w Programie Rewitalizacji celu3 Budowa marki obszaru rewitalizowanego i Gminy dzięki wzmocnieniu jej potencjałów społecznych,

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

projektu (działania) w odniesieniu do celów programu	przestrzennych, infrastrukturalnych, gospodarczych i środowiskowych oraz celu 2 Integracja społeczna mieszkańców i budowanie tożsamości lokalnej. Projekt przyczyni się do redukcji negatywnych zjawisk społecznych związanych z niską wiedza mieszkańców na temat wartości historycznych i kulturowych obszaru zamieszkania, niskim przywiązaniem do regionu. Projekt umożliwi także promocję obszaru rewitalizacji i całej gminy wpływając na pozytywne wskaźniki migracji (wzrost liczby mieszkańców). Efekty realizacji projektu zmierzone zostaną przez wskaźnik: liczba publikacji promujących dziedzictwo kulturowe i historyczne obszaru rewitalizacji.
Uwagi	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych otrzymanych z Urzędu Gminy Michałowice

Tabela 57 Projekt 11– UZUPEŁNIAJĄCY: „Organizacja szkoleń i zajęć międzypokoleniowych, podnoszących kompetencje mieszkańców, w tym w zakresie technologii informatycznych"

"Organizacja szkoleń i zajęć międzypokoleniowych, podnoszących kompetencje mieszkańców, w tym w zakresie technologii informatycznych"	
Lokalizacja	Obszar rewitalizacji – placówki edukacyjne
Koordynator	Organizacje pozarządowe, stowarzyszenia działające na obszarze Gminy
Partnerzy	Urząd Gminy Michałowice
Krótki opis	Przeprowadzenie szkoleń w zakresie możliwości korzystania z komputera, Internetu dla osób dorosłych i starszych, które podnosić będą ich kompetencje społeczne.
Uzasadnienie	Wykluczenie społeczne poprzez brak umiejętności wykorzystania najnowszych technologii IT jest bariera na drodze sprostania aktualnym potrzebom nie tylko rynku pracy, ale także codziennego funkcjonowania w społeczeństwie zdominowanym przez technologie informatyczne.
Cele Projektu	Organizacja atrakcyjnych form spędzania czasu dla dorosłych i seniorów, podnoszenie umiejętności dot. nowych technologii IT wśród osób starszych
Czas realizacji	2017-2023
Orientacyjny koszt	70 000 zł
Źródła finansowania	Środki organizacji pozarządowych, Środki własne Gminy Michałowice, RPO WM 2014-2020, działanie 10.2 Upowszechnianie kompetencji kluczowych wśród osób dorosłych
Wskaźniki produktu	Liczba zorganizowanych szkoleń w zakresie możliwości korzystania z komputera, Internetu dla osób dorosłych i starszych – 50 szt. Liczba osób o niskich kwalifikacjach objętych wsparciem w programie - 40 osób
Wskaźniki rezultatu	Liczba uczestników zorganizowanych szkoleń w zakresie możliwości korzystania z komputera, Internetu dla osób dorosłych i starszych – 1 500 osób Liczba osób o niskich kwalifikacjach, które uzyskały kwalifikacje lub nabyły kompetencje po opuszczeniu programu - 20 osób
Sposób oceny efektów realizacji projektu (działania) w odniesieniu do celów programu	Projekt odnosi się do zdefiniowanego w Programie Rewitalizacji celu 2 Integracja społeczna mieszkańców i budowanie tożsamości lokalnej oraz celu 3 Budowa marki obszaru rewitalizowanego i Gminy dzięki wzmocnieniu jej potencjałów społecznych, przestrzennych, infrastrukturalnych, gospodarczych i środowiskowych. Projekt przyczyni się do redukcji negatywnych zjawisk społecznych związanych z brakiem integracji społecznej różnych grup wiekowych oraz podniesie zasób kompetencji mieszkańców poprzez umiejętność wykorzystania technik informatycznych. Efekty realizacji projektu zmierzone zostaną przez wskaźnik: liczba spotkań o charakterze identyfikującym i wzmacniającym potencjał osobistych wartości i uzdolnień społeczności lokalnej, liczba spotkań, warsztatów, akcji, programów integrujących różnorodne pod względem wieku i doświadczenia środowiska społeczności lokalnej.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Uwagi	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych otrzymanych z Urzędu Gminy Michałowice

Tabela 58 Projekt 12– UZUPEŁNIAJĄCY: „Zwiększenie świadomości mieszkańców w zakresie poprawy bezpieczeństwa poprzez edukację i działania prewencyjne"

"Zwiększenie świadomości mieszkańców w zakresie poprawy bezpieczeństwa poprzez edukację i działania prewencyjne"	
Lokalizacja	Obszar rewitalizacji: Sołectwo Komorów 2, Osiedle Komorów 1, Sołectwo Pęcice 2, Sołectwo Reguły 2
Koordynator	Urząd Gminy Michałowice
Partnerzy	Komisariat Policji w Regułach
Krótki opis	Edukacja i działania prewencyjne w zakresie podnoszenia świadomości mieszkańców dotyczących przestrzegania zasad bezpieczeństwa.
Uzasadnienie	Niewystarczająca wiedza mieszkańców w zakresie przestrzegania zasad bezpieczeństwa, prowadzi niejednokrotnie do sytuacji zagrożenia, które można wyeliminować przez system szkoleń i prelekcji.
Cele Projektu	Poprawa poczucia bezpieczeństwa mieszkańców
Czas realizacji	2017-2023
Orientacyjny koszt	50 000 zł
Źródła finansowania	Środki własne Gminy Michałowice, EFRROW, PROW 2014-2020, LSR, Operacje w zakresie rozwoju kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych
Wskaźniki produktu	Liczba zorganizowanych spotkań w zakresie przestrzegania zasad bezpieczeństwa – 10 spotkań
Wskaźniki rezultatu	Liczba uczestników zorganizowanych spotkań w zakresie przestrzegania zasad bezpieczeństwa – 1 000 osób
Sposób oceny efektów realizacji projektu (działania) w odniesieniu do celów programu	Projekt odnosi się do zdefiniowanego w Programie Rewitalizacji celu 3 Budowa marki obszaru rewitalizowanego i Gminy dzięki wzmocnieniu jej potencjałów społecznych, przestrzennych, infrastrukturalnych, gospodarczych i środowiskowych. Projekt przyczyni się do redukcji negatywnych zjawisk społecznych związanych z brakiem poczucia bezpieczeństwa i funkcjonowania w realnych warunkach społecznych. Efekty realizacji projektu zmierzone zostaną przez wskaźnik: liczba przeprowadzonych projektów w zakresie zapewnienia odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa, liczba zorganizowanych akcji społecznych i imprez kulturalnych. Projekt przyczyni się do redukcji negatywnych zjawisk społecznych związanych z brakiem poczucia bezpieczeństwa i funkcjonowania w realnych warunkach społecznych.
Uwagi	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych otrzymanych z Urzędu Gminy Michałowice

Tabela 59 Projekt 13– UZUPEŁNIAJĄCY: „Wolni od uzależnień"- cykl spotkań i prelekcji"

„Wolni od uzależnień"- cykl spotkań i prelekcji"	
Lokalizacja	Obszar rewitalizacji: Sołectwo Komorów 2, Osiedle Komorów 1, Sołectwo Pęcice 2, Sołectwo Reguły 2
Koordynator	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej
Partnerzy	Organizacje pozarządowe

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Krótki opis	Projekt skierowany jest do dzieci i młodzieży, która dzięki projektowi będzie miała możliwość uczestnictwa w warsztatach i prelekcjach dotyczących tematyki profilaktyki uzależnień.
Uzasadnienie	Projekt umożliwi podniesienie umiejętności lepszego radzenia sobie w sytuacji zagrożeń i odporności na uzależnienia
Cele Projektu	Profilaktyka uzależnień, poprawa jakości życia mieszkańców
Czas realizacji	2017-2023
Orientacyjny koszt	140 000 zł
Źródła finansowania	Środki własne Gminy Michałowice; Profilaktyka i Promocja Zdrowia Gminna Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych
Wskaźniki produktu	Liczba zorganizowanych warsztatów dla dzieci i młodzieży dotyczących profilaktyki uzależnień – 20 warsztatów
Wskaźniki rezultatu	Liczba uczestników zorganizowanych warsztatów dla dzieci i młodzieży – 200 osób
Sposób oceny efektów realizacji projektu (działania) w odniesieniu do celów programu	Projekt odnosi się do zdefiniowanego w Programie Rewitalizacji celu 3 Budowa marki obszaru rewitalizowanego i Gminy dzięki wzmocnieniu jej potencjałów społecznych, przestrzennych, infrastrukturalnych, gospodarczych i środowiskowych. Projekt przyczyni się do redukcji negatywnych zjawisk społecznych związanych z brakiem poczucia bezpieczeństwa i funkcjonowania w realnych warunkach społecznych. Efekty realizacji projektu zmierzone zostaną przez wskaźnik: liczba przeprowadzonych projektów w zakresie zapewnienia odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa, liczba zorganizowanych akcji społecznych i imprez kulturalnych.
Uwagi	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych otrzymanych z Urzędu Gminy Michałowice

Tabela 60 Projekt 14 – UZUPEŁNIAJĄCY: „Likwidacja barier architektonicznych w przestrzeni publicznej i budynkach użyteczności publicznej”

”Likwidacja barier architektonicznych w przestrzeni publicznej i budynkach użyteczności publicznej”	
Lokalizacja	Obszar rewitalizacji: Sołectwo Komorów 2, Osiedle Komorów 1, Sołectwo Pęcice 2, Sołectwo Reguły 2
Koordynator	Urząd Gminy Michałowice
Partnerzy	-
Krótki opis	Przedmiotem projektu jest likwidacja barier architektonicznych w budynkach użyteczności publicznej oraz dostosowanie budynków do potrzeb osób niepełnosprawnych.
Uzasadnienie	Obecnie funkcjonujące, niektóre budynki użyteczności wymagają dostosowania pod względem technicznym do potrzeb osób niepełnosprawnych.
Cele Projektu	Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu osób niepełnosprawnych poprzez montaż podjazdów, pochylni lub urządzeń dźwigowych.
Czas realizacji	2017-2023
Orientacyjny koszt	300 000 zł
Źródła finansowania	Środki własne Gminy Michałowice
Wskaźniki produktu	Liczba wybudowanych udogodnień w obiektach użyteczności publicznej na obszarze lokalizacji projektu- 10 szt.
Wskaźniki rezultatu	Liczba osób niepełnosprawnych i innych osób korzystających z obiektów użyteczności publicznej na obszarze lokalizacji projektu-1 000 os.
Sposób oceny efektów realizacji projektu (działania)	Projekt odnosi się do zdefiniowanego w Programie Rewitalizacji celu 3 Budowa marki obszaru rewitalizowanego i Gminy dzięki wzmocnieniu jej potencjałów społecznych, przestrzennych, infrastrukturalnych, gospodarczych i środowiskowych.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

w odniesieniu do celów programu	Projekt przyczyni się do redukcji negatywnych zjawisk społecznych związanych z brakiem infrastruktury dostosowanej do potrzeb osób niepełnosprawnych, wzmocni integrację społeczną i wpłynie na promocję obszaru jako miejsca dogodnego dla życia mieszkańców o różnych potrzebach. Efekty realizacji projektu zmierzone zostaną przez wskaźnik: liczba inwestycji w zakresie poprawy estetyki, funkcjonalności i zagospodarowania obiektów publicznych oraz przestrzeni publicznej.
Uwagi	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych otrzymanych z Urzędu Gminy Michałowice

Tabela 61 Projekt 15– GŁÓWNY: „Remont pomieszczeń Biblioteki Publicznej w Komorowie w celu dostosowania do działań kulturalno-integracyjnych"

"Remont pomieszczeń Biblioteki Publicznej w Komorowie w celu dostosowania do działań kulturalno-integracyjnych"	
Lokalizacja	Obszar rewitalizacji – 05-806 Komorów ul. Józefa Ignacego Kraszewskiego 3 (Osiedle Komorów 1)
Koordynator	Biblioteka w Komorowie
Partnerzy	Organizacje pozarządowe działające na obszarze Gminy
Krótki opis	Projekt przewiduje remont pomieszczeń biblioteki w zakresie dostosowania obiektu do obecnych standardów obowiązujących w tego typu obiektach i potrzeb różnych grup mieszkańców.
Uzasadnienie	Obecny stan obiektu wymaga przeprowadzenia działań remontowych przywracających funkcjonalność i estetykę obiektu. Dzięki remontowi, budynek będzie mógł nabrać dodatkowych funkcji – organizowane tu będą m.in. spotkania integracyjne, prelekcje tematyczne.
Cele Projektu	Zapewnienie funkcjonalnego i estetycznego obiektu budynku biblioteki dla wszystkich użytkowników zgodnie z obecnymi standardami tego typu obiektów.
Czas realizacji	2016-2023
Orientacyjny koszt	250 000 zł
Źródła finansowania	Środki Gminy Michałowice, Program Wieloletni „Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa" Priorytet 2 „Infrastruktura Bibliotek 2016–2020"
Wskaźniki produktu	Liczba wyremontowanych obiektów biblioteki na obszarze lokalizacji projektu- 1 szt.
Wskaźniki rezultatu	Liczba korzystających z usług biblioteki na obszarze lokalizacji projektu-500 os.
Sposób oceny efektów realizacji projektu (działania) w odniesieniu do celów programu	Projekt odnosi się do zdefiniowanego w Programie Rewitalizacji celu 1 Stworzenie atrakcyjnej przestrzeni kulturalno-rekreacyjno-wypoczynkowej, celu 2 Integracja społeczna mieszkańców i budowanie tożsamości lokalnej oraz celu 3 Budowa marki obszaru rewitalizowanego i Gminy dzięki wzmocnieniu jej potencjałów społecznych, przestrzennych, infrastrukturalnych, gospodarczych i środowiskowych. Projekt przyczyni się do redukcji negatywnych zjawisk społecznych związanych z brakiem infrastruktury dostosowanej do potrzeb różnorodnych wiekowo grup mieszkańców, infrastruktury, która spełnia najwyższe standardy obiektów przeznaczonych na cele społeczne. Efekty realizacji projektu zmierzone zostaną przez wskaźnik: liczba inwestycji wzmacniających potencjał techniczny i funkcjonalny obecnie funkcjonujących przestrzeni kulturalno-rekreacyjno- wypoczynkowych , liczba inwestycji w zakresie poprawy estetyki, funkcjonalności i zagospodarowania obiektów publicznych oraz przestrzeni publicznej, liczba projektów wzmacniających dostęp do wysokiej jakości usług publicznych oraz niezbędnej infrastruktury, liczba Inwestycji w infrastrukturę społeczno-kulturalną i sportowo-rekreacyjną, liczba projektów edukacyjnych i kulturalnych adresowanych do różnych grup mieszkańców, liczba spotkań, warsztatów, akcji, programów integrujących różnorodne pod względem wieku i doświadczenia środowiska społeczności lokalnej, liczba spotkań o charakterze identyfikującym i wzmacniającym potencjał osobistych wartości

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

	i uzdolnień społeczności lokalnej, liczba spotkań, warsztatów, akcji, programów integrujących różnorodne pod względem wieku i doświadczenia środowiska społeczności lokalnej.
Uwagi	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych otrzymanych z Urzędu Gminy Michałowice

Tabela 62 Projekt 16– UZUPEŁNIAJĄCY: „Promocja aktywności lokalnej – organizacja Rajdu Pęcickiego wzmacniająca integracje mieszkańców i przynależność regionalną"

"Promocja aktywności lokalnej – organizacja Rajdu Pęcickiego wzmacniająca integracje mieszkańców i przynależność regionalną"	
Lokalizacja	Obszar rewitalizacji -Sołectwo Pęcice 2
Koordynator	Urząd Gminy Michałowice
Partnerzy	organizacje pozarządowe
Krótki opis	Przedmiotem projektu jest organizacja cyklicznej, corocznej imprezy społeczno-rekreacyjnej pn. Rajd Pęcicki, która przewiduje między innymi około 200 uczestników podczas każdego rajdu.
Uzasadnienie	Niewystarczająca integracja społeczna mieszkańców, brak poczucia więzi z miejscem zamieszkania wymaga prowadzenia działań, które zmienią obecny stan rzeczy, a jednocześnie umożliwią zaproponowanie mieszkańców nowej formy spędzenia wolnego czasu.
Cele Projektu	Integracja społeczna mieszkańców, wzrost poczucia przynależności do regionu,
Czas realizacji	2017-2023
Orientacyjny koszt	150 000 zł
Źródła finansowania	Środki własne Gminy Michałowice, PROW 2014-2020, LSR, Operacje w zakresie rozwoju kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych
Wskaźniki produktu	Liczba zorganizowanych imprez społeczno-rekreacyjnych pn. Rajd Pęcicki- 7 imprez
Wskaźniki rezultatu	Liczba uczestników imprez społeczno-rekreacyjnych pn. Rajd Pęcicki- 2 000 osób
Sposób oceny efektów realizacji projektu (działania) w odniesieniu do celów programu	Projekt odnosi się do zdefiniowanego w Programie Rewitalizacji celu 2 Integracja społeczna mieszkańców i budowanie tożsamości lokalnej oraz celu 3 Budowa marki obszaru rewitalizowanego i Gminy dzięki wzmocnieniu jej potencjałów społecznych, przestrzennych, infrastrukturalnych, gospodarczych i środowiskowych. Projekt przyczyni się do redukcji negatywnych zjawisk społecznych związanych z brakiem integracji społecznej, brakiem różnorodnej oferty spędzania wolnego czasu oraz wpłynie na promocję obszaru. Efekty realizacji projektu zmierzone zostaną przez wskaźnik: liczba przeprowadzonych działań społecznych wzmacniających poziom usług kulturalnych i rekreacyjno-wypoczynkowych, liczba zorganizowanych akcji społecznych i imprez kulturalnych.
Uwagi	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych otrzymanych z Urzędu Gminy Michałowice

Tabela 63 Projekt 17– UZUPEŁNIAJĄCY: „Aktywni dla Aktywnych - otwarte forum wymiany wiedzy biznesowej"

"Aktywni dla Aktywnych - otwarte forum wymiany wiedzy biznesowej"	
Lokalizacja	Obszar rewitalizacji: Sołectwo Komorów 2, Osiedle Komorów 1, Sołectwo Pęcice 2, Sołectwo Reguły 2
Koordynator	Urząd Gminy Michałowice
Partnerzy	Przedsiębiorstwa funkcjonujące na obszarze rewitalizacji

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Krótki opis	Przedmiotem projektu jest system otwartych spotkań i prelekcji dla przedstawicieli biznesu, działających na obszarze lokalizacji projektu w zakresie doświadczeń biznesowych, dobrych wzorców i innowacyjnych rozwiązań gospodarczych. Spotkania te stanowić będą wymianę posiadanej wiedzy przez przedstawicieli podmiotów gospodarczych dla wszystkich zainteresowanych, zarówno przedsiębiorców jaki i mieszkańców.
Uzasadnienie	Podnoszenie poziomu przedsiębiorczości w zakresie dobrych wzorców umożliwi dalszy rozwój gospodarczy regionu i wzmocnienie jego marki w powiecie i województwie.
Cele Projektu	Podnoszenie poziomu przedsiębiorczości, integracja społeczna, promocja regionu, wzrost wskaźników gospodarczych na obszarze realizacji projektu
Czas realizacji	2017-2023
Orientacyjny koszt	70 000 zł
Źródła finansowania	Środki własne Gminy Michałowice, środki prywatnego biznesu, PROW 2014-2020, LSR, Operacje w zakresie rozwoju kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych
Wskaźniki produktu	Liczba zorganizowanych spotkań pn. „Aktywni dla Aktywnych" - 28 szt.
Wskaźniki rezultatu	Liczba uczestników spotkań pn. „Aktywni dla Aktywnych" - 200 osób
Sposób oceny efektów realizacji projektu (działania) w odniesieniu do celów programu	Projekt odnosi się do zdefiniowanego w Programie Rewitalizacji celu Budowa marki obszaru rewitalizowanego i gminy dzięki wzmocnieniu jej potencjałów społecznych, przestrzennych, infrastrukturalnych, gospodarczych i środowiskowych oraz celu 2 Integracja społeczna mieszkańców i budowanie tożsamości lokalnej. Projekt przyczyni się do utrzymania pozytywnych wskaźników w zakresie liczby funkcjonujących podmiotów gospodarczych na obszarze gminy, wzmocni potencjał gospodarczy, przyczyni się do redukcji negatywnych zjawisk społecznych związanych z brakiem integracji społecznej. Efekty realizacji projektu zmierzone zostaną przez wskaźnik: liczba przeprowadzonych prelekcji, wykładów, szkoleń w zakresie rozwoju lokalnej przedsiębiorczości, Wzrostu dochodów własnych gminy Michałowice, liczby podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON, liczby spotkań, warsztatów, akcji, programów integrujących różnorodne pod względem wieku i doświadczenia środowiska społeczności lokalnej.
Uwagi	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych otrzymanych z Urzędu Gminy Michałowice

Tabela 64 Projekt 18 – GŁÓWNY: „Zmiana sposobu użytkowania terenów zielonych Zalewu Komorowskiego na cele aktywizacji społecznej"

"Zmiana sposobu użytkowania terenów zielonych Zalewu Komorowskiego na cele aktywizacji społecznej"	
Lokalizacja	Obszar rewitalizacji - Zalew Komorowski (Sołectwo Komorów 2)
Koordynator	Urząd Gminy Michałowice
Partnerzy	Mieszkańcy, organizacje pozarządowe
Krótki opis	Zbiornik zostanie dostoswany do potrzeb społecznych mieszkańców obszaru rewitalizacji. Uprzątnięte zostaną miejsca niepożądanej aktywności skutkujące nasileniem na tym obszarze sytuacji kryminogennych. Na terenie Zbiornika przewiduje się utworzenie wypożyczalni rowerów wodnych, kajaków, założenie monitoringu, wyposażenie w małą architekturę, drążki do ćwiczeń fizycznych. Projekt wpłynie bezpośrednio na utworzenie nowych miejsc pracy na obszarze rewitalizacji
Uzasadnienie	Degradacja zalewu i brak jego zagospodarowania wyklucza obszar z możliwości bezpiecznego korzystania przez mieszkańców. Zalew sąsiaduje ze strefą rekreacji w Komorowie zatem powiększa kompleks przestrzeni rekreacyjnej o nowe formy

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

	wypoczynku. Na terenie Zbiornika przewiduje się utworzenie wypożyczalni rowerów wodnych, kajaków, założenie monitoringu, wyposażenie w małą architekturę, drążki do ćwiczeń fizycznych.
Cele Projektu	Przeciwdziałanie marginalizacji obszarów kryzysowych, na których nasilają się niepożądane zjawiska społeczne. Podniesienie poziomu bezpieczeństwa mieszkańców, promocja obszaru, zapewnienie miejsc wypoczynku i rekreacji.
Czas realizacji	2017-2023
Orientacyjny koszt	5 000 000 zł (3 000 000-przywrócenie funkcji retencyjnych, 2 000 000- zagospodarowanie terenu)
Źródła finansowania	Środki własne Gminy Michałowice, RPO WM 2014-2020, 6.2 Rewitalizacja obszarów zmarginalizowanych
Wskaźniki produktu	Liczba obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach - 1 szt. Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją - 3,90 ha
Wskaźniki rezultatu	Liczba przedsiębiorstw ulokowanych na zrewitalizowanych obszarach - 2 szt. Liczba korzystających z wybudowanych obiektów infrastruktury rekreacyjnej -10 000 osób
Sposób oceny efektów realizacji projektu (działania) w odniesieniu do celów programu	Projekt odnosi się do zdefiniowanego w Programie Rewitalizacji celu 1 Stworzenie atrakcyjnej przestrzeni kulturalno-rekreacyjno-wypoczynkowej, celu 2 Integracja społeczna mieszkańców i budowanie tożsamości lokalnej oraz celu 3 Budowa marki obszaru rewitalizowanego i Gminy dzięki wzmocnieniu jej potencjałów społecznych, przestrzennych, infrastrukturalnych, gospodarczych i środowiskowych. Projekt przyczyni się do redukcji negatywnych zjawisk związanych z niskim bezpieczeństwem mieszkańców, brakiem odpowiedniej infrastruktury rekreacyjno-wypoczynkowej, brakiem różnorodnych form spędzania wolnego czasu, niska integracją mieszkańców i brakiem poczucia więzi z miejscem zamieszkania. Efekty realizacji projektu zmierzone zostaną przez wskaźnik: liczba przeprowadzonych projektów w zakresie zapewnienia odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa , liczba inwestycji wzmacniających potencjał techniczny i funkcjonalny obecnie funkcjonujących przestrzeni kulturalno-rekreacyjno- wypoczynkowych, liczba nowych ogólnodostępnych miejsc przeznaczonych do rekreacji i wypoczynku, liczba Inwestycji w infrastrukturę społeczno-kulturalną i sportowo-rekreacyjną, liczba inwestycji w zakresie poprawy estetyki, funkcjonalności i zagospodarowania obiektów publicznych oraz przestrzeni publicznej.
Uwagi	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych otrzymanych z Urzędu Gminy Michałowice

Tabela 65 Projekt 19 – UZUPEŁNIAJĄCY: „Akademia Lokalnych Liderów Młodzieżowych”

”Akademia Lokalnych Liderów Młodzieżowych”	
Lokalizacja	Obszar rewitalizacji - placówki edukacyjne
Koordynator	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Michałowicach, NGO
Partnerzy	Urząd Gminy Michałowice
Krótki opis	Przedmiotem projektu jest organizacja warsztatów dla dzieci i młodzieży (15-24 lata) w warsztatów edukacyjnych, który ma na celu najpierw zdefiniowanie potencjału, możliwości i uzdolnień uczestników spotkań oraz w dalszej konsekwencji wskazanie pomysłów na realizację posiadanych potencjałów dla celów wzmocnienia kapitału społecznego na obszarze lokalizacji projektu. Warsztaty będą prowadzone w trzech głównych ścieżkach rozwoju pod hasłami: „Ja jako lider”, „Ja w środowisku” „Ja w działaniu”.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Uzasadnienie	Istnieje potrzeba wzmocnienia potencjału lokalnej społeczności (dzieci i młodzieży) wskazania ich dróg rozwoju oraz możliwości wykorzystania posiadanego potencjału dla dobra najbliższej społeczności lokalnej.
Cele Projektu	Integracja społeczna mieszkańców, wzrost poczucia przynależności do regionu, budowanie wysokiej jakości kapitału ludzkiego, rozwój życia społeczno-gospodarczego na obszarze lokalizacji projektu.
Czas realizacji	2017-2023
Orientacyjny koszt	100 000 zł
Źródła finansowania	Środki własne Gminy Michałowice, PROW 2014-2020, LSR, Operacje w zakresie rozwoju kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych
Wskaźniki produktu	Liczba zorganizowanych warsztatów pn.” Akademia Lokalnych Liderów Młodzieżowych- 5 cykli warsztatów
Wskaźniki rezultatu	Liczba uczestników zorganizowanych warsztatów pn.” Akademia Lokalnych Liderów Młodzieżowych- 100 osób
Sposób oceny efektów realizacji projektu (działania) w odniesieniu do celów programu	Projekt odnosi się do zdefiniowanego w Programie Rewitalizacji celu 2 Integracja społeczna mieszkańców i budowanie tożsamości lokalnej oraz celu 3 Budowa marki obszaru rewitalizowanego i Gminy dzięki wzmocnieniu jej potencjałów społecznych, przestrzennych, infrastrukturalnych, gospodarczych i środowiskowych. Projekt przyczyni się do redukcji negatywnych zjawisk społecznych związanych z brakiem integracji społecznej różnych grup wiekowych oraz wpłynie na podniesienie poziomu kapitału ludzkiego lokalnej społeczności. Efekty realizacji projektu zmierzone zostaną przez wskaźnik: liczba spotkań o charakterze identyfikującym i wzmacniającym potencjał osobistych wartości i uzdolnień społeczności lokalnej, liczba projektów edukacyjnych i kulturalnych adresowanych do różnych grup mieszkańców.
Uwagi	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych otrzymanych z Urzędu Gminy Michałowice

Tabela 66 Projekt 20 – GŁÓWNY: „Integracja działań społecznych skupionych na terenach Zalewu Komorowskiego”

”Integracja działań społecznych skupionych na terenach Zalewu Komorowskiego”	
Lokalizacja	Obszar rewitalizacji - Zalew Komorowski (Sołectwo Komorów 2)
Koordynator	Urząd Gminy Michałowice
Partnerzy	Mieszkańcy, organizacje pozarządowe
Krótki opis	Cykliczny program aktywizacji zdrowego wypoczynku, przeprowadzany w godzinach przedpołudniowych i/lub popołudniowych. Program o charakterze międzypokoleniowym, całoroczny. Projekt przewiduje stworzenie cyklicznego programu propagowania aktywnego wypoczynku na świeżym powietrzu dla różnych grup mieszkańców o różnych stopniu trudności. Wśród proponowanych zajęć będą ćwiczenia gimnastyczne, yoga, ćwiczenia sprawnościowe, gry i zabawy integracyjne.
Uzasadnienie	Brak różnorodnej oferty spędzania wolnego czasu dla różnorodnych grup mieszkańców z różnymi potrzebami był powodem zdefiniowania niniejszego projektu. Potrzeba działań integracyjnych dla mieszkańców jest dodatkowym element celowości przeprowadzenia projektu. W ramach działań planuje się realizację aktywizacji społecznej kobiet.
Cele Projektu	Promocja obszaru, zapewnienie miejsc wypoczynku i rekreacji.
Czas realizacji	2017-2023
Orientacyjny koszt	500 000 zł

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Źródła finansowania	Środki własne Gminy Michałowice, RPO WM 2014-2020, działanie 9.1 Aktywizacja społeczno-zawodowa osób wykluczonych i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu
Wskaźniki produktu	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie -20 osób Liczba przeprowadzonych działań społecznych skupionych na terenach Zalewu Komorowskiego- 150 działań
Wskaźniki rezultatu	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu -10 osób Liczba uczestników przeprowadzonych działań społecznych skupionych na terenach Zalewu Komorowskiego- 3 000 uczestników
Sposób oceny efektów realizacji projektu (działania) w odniesieniu do celów programu	Projekt odnosi się do zdefiniowanego w Programie Rewitalizacji celu 1 Stworzenie atrakcyjnej przestrzeni kulturalno-rekreacyjno-wypoczynkowej, celu 2 Integracja społeczna mieszkańców i budowanie tożsamości lokalnej oraz celu 3 Budowa marki obszaru rewitalizowanego i Gminy dzięki wzmocnieniu jej potencjałów społecznych, przestrzennych, infrastrukturalnych, gospodarczych i środowiskowych. Projekt przyczyni się do redukcji negatywnych zjawisk społecznych związanych z brakiem integracji społecznej, brakiem różnorodnej oferty spędzania wolnego czasu oraz wpłynie na promocję obszaru. Efekty realizacji projektu zmierzone zostaną przez wskaźnik: liczba nowych ogólnodostępnych miejsc przeznaczonych do rekreacji i wypoczynku, liczba przeprowadzonych działań społecznych wzmacniających poziom usług kulturalnych i rekreacyjno-wypoczynkowych, liczba zorganizowanych akcji społecznych i imprez kulturalnych.
Uwagi	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych otrzymanych z Urzędu Gminy Michałowice

Tabela 67 Projekt 21– UZUPEŁNIAJĄCY: „Kampania edukacyjna w zakresie ochrony środowiska i zasad ekologii"

„Kampania edukacyjna w zakresie ochrony środowiska i zasad ekologii"	
Lokalizacja	Obszar rewitalizacji: Sołectwo Komorów 2, Osiedle Komorów 1, Sołectwo Pęcice 2, Sołectwo Reguły 2
Koordynator	Urząd Gminy Michałowice
Partnerzy	Mieszkańcy, organizacje pozarządowe
Krótki opis	Przedmiotem projektu jest cykl warsztatów prelekcji, kampanii informacyjnych w zakresie ochrony środowiska, zasad ekologii dla różnorodnych wiekowo grup odbiorców.
Uzasadnienie	Konieczność dbania o istniejące zasoby przyrodnicze, środowisko naturalne, czystość powietrza, gleby, wód, to istotny element współczesnej rzeczywistości, także w kontekście zasad zrównoważonego rozwoju. Potrzeba motywowania społeczności lokalnej do działań proekologicznych jest niezaprzeczalna.
Cele Projektu	Wzrost świadomości mieszkańców w zakresie działań proekologicznych
Czas realizacji	2017-2023
Orientacyjny koszt	200 000 zł
Źródła finansowania	Środki własne Gminy Michałowice
Wskaźniki produktu	Liczba przeprowadzonych akcji, warsztatów, prelekcji w zakresie działań proekologicznych 50 szt. Liczba programów zrealizowanych w określonych grupach społecznych - 5 szt.
Wskaźniki rezultatu	Liczba uczestników akcji, warsztatów, prelekcji w zakresie działań proekologicznych 2 000 osób

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Sposób oceny efektów realizacji projektu (działania) w odniesieniu do celów programu	Projekt odnosi się do zdefiniowanego w Programie Rewitalizacji celu 3 Budowa marki obszaru rewitalizowanego i Gminy dzięki wzmocnieniu jej potencjałów społecznych, przestrzennych, infrastrukturalnych, gospodarczych i środowiskowych. Projekt przyczyni się do redukcji negatywnych zjawisk związanych z brakiem dbałości o środowisko naturalne wśród mieszkańców. Efekty realizacji projektu zmierzone zostaną przez wskaźnik: liczba przeprowadzonych prelekcji, wykładów, kampanii w zakresie ochrony środowiska naturalnego.
Uwagi	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych otrzymanych z Urzędu Gminy Michałowice

Tabela 68 Projekt 22– GŁÓWNY: „Integracja działań społecznych na terenie Parku w Regułach"

"Integracja działań społecznych na terenie Parku w Regułach"	
Lokalizacja	Obszar rewitalizacji -Sołectwo Reguły 2
Koordynator	Urząd Gminy Michałowice
Partnerzy	Organizacje pozarządowe, mieszkańcy
Krótki opis	Działania plenerowe, o charakterze kulturalnym społecznym i integracyjnym. Promocja zdrowego trybu życia i aktywnego wypoczynku poprzez zorganizowany program działań. Wśród proponowanych zajęć będą ćwiczenia gimnastyczne, yoga, ćwiczenia sprawnościowe, gry i zabawy integracyjne.
Uzasadnienie	Brak różnorodnej oferty spędzania wolnego czasu dla różnorodnych grup mieszkańców z różnymi potrzebami był powodem zdefiniowania niniejszego projektu. Potrzeba działań integracyjnych dla mieszkańców jest dodatkowym element celowości przeprowadzenia projektu. W ramach działań planuje się realizację aktywizacji społecznej kobiet.
Cele Projektu	Integracja społeczna mieszkańców, wzrost poczucia przynależności do regionu, budowanie wysokiej jakości kapitału ludzkiego, rozwój życia społeczno-gospodarczego na obszarze lokalizacji projektu.
Czas realizacji	2017-2023
Orientacyjny koszt	140 000 zł
Źródła finansowania	Środki własne Gminy Michałowice, RPO WM 2014-2020, działanie 9.1 Aktywizacja społeczno-zawodowa osób wykluczonych i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu
Wskaźniki produktu	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie -20 osób Liczba zorganizowanych działań społecznych na terenie Parku w Regułach- 50 działań społecznych
Wskaźniki rezultatu	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu -10 osób Liczba uczestników zorganizowanych działań społecznych na terenie Parku w Regułach- 1 000 uczestników
Sposób oceny efektów realizacji projektu (działania) w odniesieniu do celów programu	Projekt odnosi się do zdefiniowanego w Programie Rewitalizacji celu 1 Stworzenie atrakcyjnej przestrzeni kulturalno-rekreacyjno-wypoczynkowej, celu 2 Integracja społeczna mieszkańców i budowanie tożsamości lokalnej oraz celu 3 Budowa marki obszaru rewitalizowanego i Gminy dzięki wzmocnieniu jej potencjałów społecznych, przestrzennych, infrastrukturalnych, gospodarczych i środowiskowych. Projekt przyczyni się do redukcji negatywnych zjawisk społecznych związanych z brakiem integracji społecznej, brakiem różnorodnej oferty spędzania wolnego czasu oraz wpłynie na promocję obszaru. Efekty realizacji projektu zmierzone zostaną przez wskaźnik: liczba nowych ogólnodostępnych miejsc przeznaczonych do rekreacji i wypoczynku, liczba przeprowadzonych działań społecznych wzmacniających poziom

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

	usług kulturalnych i rekreacyjno-wypoczynkowych, liczba zorganizowanych akcji społecznych i imprez kulturalnych.
Uwagi	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych otrzymanych z Urzędu Gminy Michałowice

Tabela 69 Projekt 23– GŁÓWNY: „Zagospodarowanie przestrzeni Parku w Regułach"

”Zagospodarowanie przestrzeni Parku w Regułach”	
Lokalizacja	Obszar rewitalizacji -Sołectwo Reguły 2
Koordynator	Urząd Gminy Michałowice
Partnerzy	Mieszkańcy, organizacje pozarządowe
Krótki opis	Zagospodarowanie terenu, oświetlenie, wymiana małej architektury, budowa alei spacerowych, placu zabaw
Uzasadnienie	Obszar Parku w Regułach wymaga prac interwencyjnych w zakresie funkcjonalnego i estetycznego zagospodarowania, w celu umożliwienia mieszkańcom dostępu do zorganizowanej przestrzennie infrastruktury rekreacyjno-wypoczynkowej.
Cele Projektu	Przeciwdziałanie marginalizacji obszarów kryzysowych, na których nasilają się niepożądane zjawiska społeczne i ekonomiczne a degradacji ulega stan i zagospodarowanie przestrzeni. Poprawa funkcjonalności i estetyki przestrzeni publicznej wykorzystywanej na cele rekreacyjno-wypoczynkowe, integracja społeczna mieszkańców, wzmocnienie więzi z miejscem zamieszkania. Projekt będzie bezpośrednio powiązany z interwencją wspierającą cele EFS, szczególnie w zakresie włączenia społecznego i walki z ubóstwem.
Czas realizacji	2017-2020
Orientacyjny koszt	500 000 zł
Źródła finansowania	Środki własne Gminy Michałowice, RPO WM 2014-2020, działanie 6.2 Rewitalizacja obszarów zmarginalizowanych
Wskaźniki produktu	Udział projektu w odniesieniu do obszaru objętego programem rewitalizacji - 100% Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją - 3,11 ha
Wskaźniki rezultatu	Poprawa warunków życia osób zagrożonych wykluczeniem (Odsetek osób pozytywnie oceniających warunki życia na obszarze rewitalizacji) - 70% Liczba korzystających z infrastruktury Parku w Regułach zagospodarowanych – 3 000 osób
Sposób oceny efektów realizacji projektu (działania) w odniesieniu do celów programu	Projekt odnosi się do zdefiniowanego w Programie Rewitalizacji celu 1 Stworzenie atrakcyjnej przestrzeni kulturalno-rekreacyjno-wypoczynkowej, celu 2 Integracja społeczna mieszkańców i budowanie tożsamości lokalnej oraz celu 3 Budowa marki obszaru rewitalizowanego i Gminy dzięki wzmocnieniu jej potencjałów społecznych, przestrzennych, infrastrukturalnych, gospodarczych i środowiskowych. Projekt przyczyni się do redukcji negatywnych zjawisk związanych z brakiem odpowiedniej infrastruktury rekreacyjno-wypoczynkowej, brakiem różnorodnych form spędzania wolnego czasu, niską integracją mieszkańców i brakiem poczucia więzi z miejscem zamieszkania. Efekty realizacji projektu zmierzone zostaną przez wskaźnik: liczba inwestycji wzmacniających potencjał techniczny i funkcjonalny obecnie funkcjonujących przestrzeni kulturalno-rekreacyjno- wypoczynkowych, liczba nowych ogólnodostępnych miejsc przeznaczonych do rekreacji i wypoczynku, liczba Inwestycji w infrastrukturę społeczno-kulturalną i sportowo-rekreacyjną, liczba inwestycji w zakresie poprawy estetyki, funkcjonalności i zagospodarowania obiektów publicznych oraz przestrzeni publicznej.
Uwagi	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych otrzymanych z Urzędu Gminy Michałowice

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Tabela 70 Projekt 24– UZUPEŁNIAJĄCY: „Remont i przystosowanie Zespołu Pałacowo-Parkowego w Pęcicach do potrzeb działalności kulturalnej i poszerzania wiedzy historycznej"

"Remont i przystosowanie Zespołu Pałacowo-Parkowego w Pęcicach do potrzeb działalności kulturalnej i poszerzania wiedzy historycznej"	
Lokalizacja	Obszar rewitalizowany - 05-806 Pęcice, ul. Parkowa 2, (Sołectwo Pęcice 2)
Koordynator	Fundacja „Dwór Polski"
Partnerzy	Urząd Gminy Michałowice
Krótki opis	Przedmiotem projektu jest dostosowanie Zespołu Pałacowo-Parkowego w Pęcicach do potrzeb prowadzenia działań społeczno-kulturalnych poprzez przeprowadzenie prac remontowych. Przywrócenie obiektowi jego dawnej świetności poprzez nadanie wnętrzom ich pierwotnego wystroju.
Uzasadnienie	Obiekt Parkowo-Pałacowy w Pęcicach stanowi przykład dziedzictwa kulturowo-historycznego regionu. Remont i dostosowanie obiektu do potrzeb użytkowników wpłynie na podniesienie wiedzy historycznej dotyczącej obiektu i regionu.
Cele Projektu	Podniesienie wiedzy historycznej i kulturowej mieszkańców, wzmocnienie ich integracji i dumy z miejsca zamieszkania.
Czas realizacji	2017-2023
Orientacyjny koszt	4 500 000 zł
Źródła finansowania	Środki fundacji, środki własne Gminy Michałowice, RPO WM 2014-2020, Działanie 5.3 Dziedzictwo kulturowe
Wskaźniki produktu	Liczba obiektów zabytkowych objętych wsparciem - 1 szt. Liczba kulturowych obszarów/miejsc/instytucji kulturalnych udostępnianych dla niepełnosprawnych - 1 szt.
Wskaźniki rezultatu	Wzrost oczekiwanej liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne – 2 000 osób
Sposób oceny efektów realizacji projektu (działania) w odniesieniu do celów programu	Projekt odnosi się do zdefiniowanego w Programie Rewitalizacji celu 1 Stworzenie atrakcyjnej przestrzeni kulturalno-rekreacyjno-wypoczynkowej, celu 2 Integracja społeczna mieszkańców i budowanie tożsamości lokalnej oraz celu 3 Budowa marki obszaru rewitalizowanego i Gminy dzięki wzmocnieniu jej potencjałów społecznych, przestrzennych, infrastrukturalnych, gospodarczych i środowiskowych. Projekt przyczyni się do redukcji negatywnych zjawisk związanych z brakiem odpowiedniej infrastruktury kulturalnej, brakiem różnorodnych form spędzania wolnego czasu, niską integracją mieszkańców i brakiem poczucia więzi z miejscem zamieszkania. Efekty realizacji projektu zmierzone zostaną przez wskaźnik: liczba inwestycji wzmacniających potencjał techniczny i funkcjonalny obecnie funkcjonujących przestrzeni kulturalno-rekreacyjno- wypoczynkowych, liczba nowych ogólnodostępnych miejsc przeznaczonych do rekreacji i wypoczynku, liczba Inwestycji w infrastrukturę społeczno-kulturalną i sportowo-rekreacyjną, liczba inwestycji w zakresie poprawy estetyki, funkcjonalności i zagospodarowania obiektów publicznych oraz przestrzeni publicznej.
Uwagi	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych otrzymanych z Urzędu Gminy Michałowice

Tabela 71 Projekt 25– UZUPEŁNIAJĄCY: „Organizacja cyklicznych wydarzeń kulturalnych na terenie Zespołu Pałacowo-Parkowego w Pęcicach"

"Organizacja cyklicznych wydarzeń kulturalnych na terenie Zespołu Pałacowo-Parkowego w Pęcicach"	
Lokalizacja	Obszar rewitalizowany - 05-806 Pęcice, ul. Parkowa 2, (Sołectwo Pęcice 2)
Koordynator	Fundacja „Dwór Polski"
Partnerzy	Urząd Gminy Michałowice

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Krótki opis	Przedmiotem projektu jest organizacja wydarzeń kulturalnych na obszarze lokalizacji projektu dla ogółu mieszkańców oraz przyjezdnych turystów. Projekt przewiduje organizację koncertów, prelekcji, spotkań literackich.
Uzasadnienie	Potrzeba wzmocnienia działań związanych z ożywieniem kulturalnym mieszkańców, stała się inspiracją do działań w zakresie realizacji przedmiotowego projektu
Cele Projektu	Integracja społeczna mieszkańców, wzrost poczucia przynależności do regionu, urozmaicenie form spędzania wolnego czasu dla mieszkańców.
Czas realizacji	2017-2023
Orientacyjny koszt	50 000 zł
Źródła finansowania	Środki fundacji, PROW 2014-2020, LSR, Operacje w zakresie promowania obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych
Wskaźniki produktu	Liczba zorganizowanych wydarzeń kulturalnych na obszarze lokalizacji projektu- 5 wydarzeń kulturalnych
Wskaźniki rezultatu	Liczba korzystających (mieszkańców i turystów) ze zorganizowanych wydarzeń kulturalnych na obszarze lokalizacji projektu- 500 osób
Sposób oceny efektów realizacji projektu (działania) w odniesieniu do celów programu	Projekt odnosi się do zdefiniowanego w Programie Rewitalizacji celu 1 Stworzenie atrakcyjnej przestrzeni kulturalno-rekreacyjno-wypoczynkowej, celu 2 Integracja społeczna mieszkańców i budowanie tożsamości lokalnej oraz celu 3 Budowa marki obszaru rewitalizowanego i Gminy dzięki wzmocnieniu jej potencjałów społecznych, przestrzennych, infrastrukturalnych, gospodarczych i środowiskowych. Projekt przyczyni się do redukcji negatywnych zjawisk społecznych związanych z brakiem integracji społecznej, brakiem różnorodnej oferty spędzania wolnego czasu oraz wpłynie na promocję obszaru. Efekty realizacji projektu zmierzone zostaną przez wskaźnik: liczba przeprowadzonych działań społecznych wzmacniających poziom usług kulturalnych i rekreacyjno-wypoczynkowych, liczba zorganizowanych akcji społecznych i imprez kulturalnych, liczba spotkań, warsztatów, akcji, programów integrujących różnorodne pod względem wieku i doświadczenia środowiska społeczności lokalnej, liczba zorganizowanych akcji społecznych i imprez kulturalnych, Liczba projektów edukacyjnych i kulturalnych adresowanych do różnych grup mieszkańców.
Uwagi	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych otrzymanych z Urzędu Gminy Michałowice

Tabela 72 Projekt 26 – UZUPEŁNIAJĄCY: „Dom Idei Miasto Ogród Komorów”-

”Dom Idei Miasto Ogród Komorów”	
Lokalizacja	Obszar rewitalizacji -Sołectwo Komorów 2 i Osiedle Komorów 1
Koordynator	Towarzystwo Przyjaciół Miasta Ogrodu Komorów „Komorowianie”
Partnerzy	Gmina Michałowice
Krótki opis	Dom Idei Miasto Ogród Komorów odzwierciedla nowoczesny styl życia, jaki w nowo odrodzonym Państwie Polskim zapoczątkowały miasta ogrody. Jest kwintesencją poszukiwania stylu narodowego, zrywającego z architekturą zaborczą, rozpięty między romantyzmem dworku polskiego a polską szkołą modernizmu. W ramach działań rewitalizacyjnych będą przywrócony/ożywiony typowy dom polski z dwudziestolecia międzywojennego w obszarze Komorowa, poprzez umożliwienie w nim działań społecznych skierowanych do wszystkich grup wiekowych, lecz ze szczególną uwagą do dzieci, młodzieży i seniorów.
Uzasadnienie	W Komorowie brak jest fizycznego miejsca, które byłoby emanacją idei miasta ogrodu, spuścizny i dziedzictwa kulturowego regionu. Stworzenie w istniejącej substancji lokalowej, do której używania TPMOK „Komorowianie” na podstawie stosownych umów nabywa prawo, ośrodka „Idei Domu Miasta Ogrodu Komorów” pozwoli integrować społeczność Komorowa wokół wciąż żywej idei miasta ogrodu poprzez

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

	organizację różnorakich wydarzeń (edukacyjnych, integrujących społeczność, wystawienniczych, badawczych). Ważną częścią projektu będą działania na rzec konsolidacji rodziny, a więc działania, w których może wziąć udział cała rodzina.
Cele Projektu	Przeciwdziałanie dezintegracji mieszkańców z miejscem, w którym żyją, przeciwdziałanie rozbiciu rodzin, aktywizacja dzieci, młodzieży i seniorów. Stworzenie lepszej perspektywy życia i podniesie jakości życia społecznego.
Czas realizacji	2017-2023
Orientacyjny koszt	1 750 000 zł
Źródła finansowania	Środki własne Towarzystwa Przyjaciół Miasta Ogrodu Komorów, środki własne Gminy Michałowice, fundusze Powiatu Pruszkowskiego, PROW 2014-2020, LSR, Operacje w zakresie promowania obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych
Wskaźniki produktu	Liczba wydarzeń skierowanych do mieszkańców gminy Michałowice i Powiatu Pruszkowskiego, w ramach projektu pn.”Dom Idei Miasto Ogród Komorów”- 50 wydarzeń
Wskaźniki rezultatu	Liczba uczestników wydarzeń skierowanych do mieszkańców gminy Michałowice i Powiatu Pruszkowskiego, w ramach projektu pn.”Dom Idei Miasto Ogród Komorów” - 5 000 osób
Sposób oceny efektów realizacji projektu (działania) w odniesieniu do celów programu	Projekt odnosi się do zdefiniowanego w Programie Rewitalizacji celu 2 Integracja społeczna mieszkańców i budowanie tożsamości lokalnej oraz celu 3 Budowa marki obszaru rewitalizowanego i Gminy dzięki wzmocnieniu jej potencjałów społecznych, przestrzennych, infrastrukturalnych, gospodarczych i środowiskowych. Projekt przyczyni się do redukcji negatywnych zjawisk społecznych związanych z brakiem integracji społecznej, brakiem różnorodnej oferty spędzania wolnego czasu oraz wpłynie na promocję obszaru. Efekty realizacji projektu zmierzone zostaną przez wskaźnik: liczba przeprowadzonych działań społecznych wzmacniających poziom usług kulturalnych i rekreacyjno-wypoczynkowych, liczba zorganizowanych akcji społecznych i imprez kulturalnych, liczba spotkań, warsztatów, akcji, programów integrujących różnorodne pod względem wieku i doświadczenia środowiska społeczności lokalnej, liczba zorganizowanych akcji społecznych i imprez kulturalnych, liczba projektów edukacyjnych i kulturalnych adresowanych do różnych grup mieszkańców.
Uwagi	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych otrzymanych z Urzędu Gminy Michałowice

Tabela 73 Projekt 27– UZUPEŁNIAJĄCY: „Warsztaty umiejętności społecznych „Akademia dobrego ucznia”

”Warsztaty umiejętności społecznych „Akademia dobrego ucznia”	
Lokalizacja	Obszar rewitalizacji – placówki edukacyjne
Koordynator	Stowarzyszenie Moc w Moc
Partnerzy	Urząd Gminy Michałowice
Krótki opis	Cykl Warsztatów dla dzieci w wieku szkolnym mających na celu wzmocnienie relacji pomiędzy nauczycielem a uczniem, zbudowanie poprawnego kanału komunikacji w trakcie zdobywania wiedzy. Ponadto zastosowane techniki wspomogą i nauczą dzieci procesów grupowych, pokażą metody skutecznej organizacji czasu na lekcji i w domu. Dzieci poznają odpowiednie reakcje w sytuacjach konfliktowych oraz radzenia sobie ze stresem. Dzieci poznają techniki asertywnej komunikacji. W trakcie spotkań zostaną zaprezentowane dzieciom alternatywne sposoby uczenia się, robienia notatek oraz ćwiczenia koncentracji. Warsztaty prowadzone będą w formie interaktywnej z przewagą ćwiczeń praktycznych. Metody stosowane podczas szkolenia: ćwiczenia, gry szkoleniowe, analiza przypadków, mini wykłady i prezentacje, dyskusje. Wszystkie ćwiczenia prowadzone są wg metodyki Kolba.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Uzasadnienie	Uczniowie poprzez ciągłe zmiany wymagań i metodyki pracy, coraz słabiej identyfikują się ze szkołą i nauczycielami, dochodzi do sytuacji, kiedy uczeń boi się zwrócić o pomoc do nauczyciela i próbuje rozwiązywać problemy sam. Najwięcej przykładów tego typu postaw jest widocznych w klasach 4-6, oraz gimnazjalnych, kiedy to zmieniają się zasady prowadzenia lekcji dla dzieci. Zmiana wymagań wobec uczniów często przyczynia się do zmiany warunków funkcjonowania dziecka. U dziecka słabiej rozwiniętego emocjonalnie reakcją na zmiany jest stres oraz obniżone poczucie własnej wartości. Odczucia te mogą przyczynić się do dezorientacji w nowym środowisku oraz nadmiernej pobudliwości, a w rezultacie agresji wobec innych uczniów i nauczycieli. Świadome przygotowanie ucznia klasy do zmiany trybu nauczania, wykształcenie w nim zasad dobrej organizacji nauki, praca nad poprawą koncentracji, umiejętność bezpośredniego i efektywnego komunikowania z nauczyciel może zniwelować skutki zmian wynikających z systemu edukacji. Warsztaty wzmocnią techniki efektywnej nauki oraz komunikacji z nauczycielem, dzięki temu zwiększy się pewność siebie uczniów, poprawią relacje z rówieśnikami oraz wyniki w nauce. W szkołach propagowany jest rozwój indywidualny, z pominięciem współpracy grupowej. Dobra współpraca w grupie jest uzależniona od efektywnego komunikowania się. Niestety kanały komunikacji coraz częściej są zakłócane poprzez nadmierne wykorzystywanie smartfonów, łatwy dostęp do Internetu oraz mediów społecznościowych. Podczas cyklu spotkań zostaną przeprowadzone ćwiczenia udrożniające kanały komunikacji werbalnej oraz zostaną wykazane korzyści płynące komunikacji i budowania relacji między dziećmi.
Cele Projektu	Wzrost potencjału kapitału ludzkiego na obszarze lokalizacji projektu w tym: - zwiększenie zaufania uczniów do grona pedagogicznego,, wypracowanie wspólnych zasad współpracy, zwiększenie umiejętności reagowania na konflikt w grupie, wypracowanie pozytywnej postawy wobec sytuacji kryzysowej, wzmocnienie roli grupy wobec sytuacji kryzysowej, wzmocnienie umiejętności komunikowania się w trakcie realizacji projektów grupowych, wzrost umiejętności organizacji czasu pracy na lekcji, w domu, poznanie oraz umiejętne zastosowanie zasad komunikacji werbalnej i niewerbalnej w grupie, wzrost umiejętności wykorzystywania technik komunikacji asertywnej, poznanie technik wizualizacji myśli, wzrost umiejętności efektywnego uczenia się, zbudowanie pewności siebie u uczniów w zakresie rozwiązywania problemów, umiejętności komunikowania się z innymi.
Czas realizacji	2017-2022
Orientacyjny koszt	324 000 zł
Źródła finansowania	Środki fundacji (Fundacje BGK im. Jana Kantego, Fundacja Kronenberga, Fundacja Orlen Dar Serca), środki własne Gminy Michałowice, PROW 2014-2020, LSR, Operacje w zakresie rozwoju kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych
Wskaźniki produktu	Liczba zorganizowanych cykli warsztatów - 20 cykli rocznie (dla każdej klasy po jednym cyklu)
Wskaźniki rezultatu	Liczba dzieci biorących udział w programie 60 klas po 25 osób -1 500 dzieci
Sposób oceny efektów realizacji projektu (działania) w odniesieniu do celów programu	Projekt odnosi się do zdefiniowanego w Programie Rewitalizacji celu 2 Integracja społeczna mieszkańców i budowanie tożsamości lokalnej oraz celu 3 Budowa marki obszaru rewitalizowanego i Gminy dzięki wzmocnieniu jej potencjałów społecznych, przestrzennych, infrastrukturalnych, gospodarczych i środowiskowych. Projekt podniesie poziom kapitału społecznego na obszarze realizacji projektu, wzmocni poczucie własnej wartości, podniesie posiadane kompetencje interpersonalne. Efekty realizacji projektu zmierzone zostaną przez wskaźnik: liczba spotkań o charakterze identyfikującym i wzmacniającym potencjał osobistych wartości i uzdolnień społeczności lokalnej, liczba spotkań, warsztatów, akcji,

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

	programów integrujących różnorodne pod względem wieku i doświadczenia środowiska społeczności lokalnej, liczba projektów edukacyjnych i kulturalnych adresowanych do różnych grup mieszkańców
Uwagi	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych otrzymanych z Urzędu Gminy Michałowice

Tabela 74 Projekt 28– UZUPEŁNIAJĄCY: „Społeczny program mentoringowy „Klub Mentora”

”Społeczny program mentoringowy „Klub Mentora”	
Lokalizacja	Obszar rewitalizacji: Sołectwo Komorów 2, Osiedle Komorów 1, Sołectwo Pęcice 2, Sołectwo Reguły 2
Koordynator	Stowarzyszenie Moc w Moc
Partnerzy	Urząd Gminy Michałowice
Krótki opis	Program mentoringowy zakłada stworzenie struktur i organizację Klubu Mentora w Gminie Michałowice. Klub mentora jest rozwiązaniem opartym na pracy mentorów (w podstawowym założeniu seniorów), z podopiecznymi, na zasadzie wolontariatu. Program w naturalny sposób będzie wykorzystywał indywidualną relację mentoringową jako narzędzie oddziaływań wychowawczych wobec dzieci, młodzieży oraz osób do 25 roku życia, zagrożonych wykluczeniem społecznym. Kwestią kluczową jest pozyskanie seniorów poprzez działania Stowarzyszenia Moc w Moc, promujące program przy uniwersytetach trzeciego wieku, domach kultury, klubach seniorów, ośrodkach gminnych oraz miejscach znaczących dla seniorów
Uzasadnienie	Doświadczenia krajów, które od lat inwestują w programy oparte na współpracy osób starszych z młodymi pokazują, że współpraca pokoleń może być wykorzystywana jako skuteczne narzędzie zaspokajania potrzeb różnych grup społecznych. Dostrzeżenie i docenienie działań międzypokoleniowych, jest ściśle związane z potrzebą budowania zintegrowanych i spójnych społeczności lokalnych, odpowiadających na potrzeby wszystkich mieszkańców i korzystających z ich potencjału i wiedzy.
Cele Projektu	Aktywizacja osób starszych wpisująca się w teorię upowszechniania kultury, w nurt działalności pomocowej i obywatelskiej, integracja społeczna różnych grup wiekowych, podniesienie poziomu kapitału społecznego.
Czas realizacji	2017-2021
Orientacyjny koszt	320 000 zł
Źródła finansowania	Środki stowarzyszenia, środki Ministerstwa Rodziny Pracy i Polityki Społecznej – Program ASOS
Wskaźniki produktu	Liczba zorganizowanych warsztatów- 19 szt.
Wskaźniki rezultatu	Liczba uczestników zorganizowanych warsztatów- 50 osób (mentorzy i podopieczni) Liczba uczestników osób pośrednich – warsztaty grupowe w szkołach i przedszkolach - 400 osób
Sposób oceny efektów realizacji projektu (działania) w odniesieniu do celów programu	Projekt odnosi się do zdefiniowanego w Programie Rewitalizacji celu 2 Integracja społeczna mieszkańców i budowanie tożsamości lokalnej oraz celu 3 Budowa marki obszaru rewitalizowanego i Gminy dzięki wzmocnieniu jej potencjałów społecznych, przestrzennych, infrastrukturalnych, gospodarczych i środowiskowych. Projekt podniesie poziom kapitału społecznego na obszarze realizacji projektu, wzmocni poczucie własnej wartości, podniesie posiadane kompetencje interpersonalne. Efekty realizacji projektu zmierzone zostaną przez wskaźnik: liczba spotkań o charakterze identyfikującym i wzmacniającym potencjał osobistych wartości i uzdolnień społeczności lokalnej, liczba spotkań, warsztatów, akcji, programów integrujących różnorodne pod względem wieku i doświadczenia środowiska społeczności lokalnej, liczba projektów edukacyjnych i kulturalnych adresowanych do różnych grup mieszkańców.
Uwagi	-

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych otrzymanych z Urzędu Gminy Michałowice

Tabela 75 Projekt 29– UZUPEŁNIAJĄCY: „Ryksza oknem na świat dla osób starszych i samotnych"

"Ryksza oknem na świat dla osób starszych i samotnych"	
Lokalizacja	Obszar rewitalizacji – Sołectwo Komorów 2
Koordynator	Towarzystwo Przyjaciół Miasta Ogrodu Komorów „Komorowianie"
Partnerzy	Urząd Gminy Michałowice
Krótki opis	Projekt „Ryksza jako okno na świat dla osób starszych i samotnych" zakłada udostępnienie komfortowego, niewielkiego i wpisanego w kulturę miejsca środka transportu i spędzenia czasu dedykowanego szczególnie osobom starszym, samotnym, wykluczonym społecznie z powodu trudności w poruszaniu się. Pomysł jest zaczerpnięty z duńskiej organizacji „Cycling without ages", która odniosła sukces łącząc osoby starsze, mieszkające niekiedy w tej samej miejscowości, lecz z powodu samotności i starszego wieku pozbawione ze sobą kontaktu. Ryksza będzie obsługiwana przez wolontariuszy i członków towarzystwa i będzie bezpłatna dla osób, którym usługa jest świadczona.
Uzasadnienie	Społeczeństwo Komorowa starzeje się. Coraz więcej osób traci możliwość częstego i aktywnego przemieszczania się, co związane jest z wchodzeniem w podeszły wiek, ostrożnym korzystaniem z samochodu, wyprowadzką dzieci- młodszego pokolenia z Komorowa. Coraz więcej osób starszych czuje się osamotnionych. Pojawia się depresja, która ma negatywny wpływ nie tylko na psychikę, lecz również na fizyczny stan człowieka, potęgując inne choroby (np. osoby ze schorzeniami kardiologicznymi i depresją mają gorsze rokowania niż osoby bez depresji). Życie społeczne zapobiega złemu samopoczuciu osób starszych. Możliwość odwiedzin u znajomych, poruszania się na świeżym powietrzu po Komorowie, zrobienia zakupów w sklepach, czy w końcu rozejrzenia się po okolicy – co się zmieniło – daje szansę na lepszą jakość życia seniorów.
Cele Projektu	Aktywizacja seniorów, integracja z młodszym pokoleniem, przeciwdziałanie osamotnieniu, podniesienie jakości życia seniorów. Pobudzenie aktywności seniorów.
Czas realizacji	2017-2023
Orientacyjny koszt	80 000 zł
Źródła finansowania	Środki własne towarzystwa, środki własne Gminy Michałowice, środki RPO WM 2014-2020
Wskaźniki produktu	Liczba programów zrealizowanych w określonych grupach społecznych 2 szt. Liczba ryksz funkcjonujących na obszarze realizacji projektu-1 szt.
Wskaźniki rezultatu	Poprawa warunków życia osób zagrożonych wykluczeniem (odsetek osób pozytywnie oceniających warunki życia na obszarze rewitalizacji) - 70% Liczba korzystających z ryksz funkcjonujących na obszarze realizacji projektu-500 osób
Sposób oceny efektów realizacji projektu (działania) w odniesieniu do celów programu	Projekt odnosi się do zdefiniowanego w Programie Rewitalizacji celu 3 Budowa marki obszaru rewitalizowanego i Gminy dzięki wzmocnieniu jej potencjałów społecznych, przestrzennych, infrastrukturalnych, gospodarczych i środowiskowych oraz celu 2 Integracja społeczna mieszkańców i budowanie tożsamości lokalnej. Projekt przyczyni się do redukcji negatywnych zjawisk społecznych związanych z brakiem integracji społecznej. Efekty realizacji projektu zmierzone zostaną przez wskaźnik: liczba inwestycji poprawiających dostęp do przestrzeni i budynków użyteczności publicznej dla osób niepełnosprawnych, liczba spotkań, warsztatów, akcji, programów integrujących różnorodne pod względem wieku i doświadczenia środowiska społeczności lokalnej.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Uwagi	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych otrzymanych z Urzędu Gminy Michałowice

Tabela 76 Projekt 30–UZUPEŁNIAJĄCY: „Zaczarowany Pałac w Pęcicach-budowa więzi rodzinnych poprzez wspólne tworzenie sztuki"

"Zaczarowany Pałac w Pęcicach – budowa więzi rodzinnych poprzez wspólne tworzenie sztuki"	
Lokalizacja	Obszar rewitalizacji - Dwór Polski w Pęcicach - zespół pałacowo – parkowy , Parkowa 2, 05-806 Pęcice (Sołectwo Pęcice 2)
Koordynator	Fundacja Dwór Polski
Partnerzy	Urząd Gminy Michałowice, Stowarzyszenie K40, Fundacja „Polska Przyszłość" - Poland the Future
Krótki opis	Przedmiotem projektu jest zwiększenie wykorzystania potencjału zabytkowego kompleksu pałacowo – parkowego w Pęcicach poprzez organizacje szeregu spotkań rodzinnych, zajęć/ spotkań integracyjnych ze sztuką (pod okiem Specjalistów/Artystów).
Uzasadnienie	Na obszarze rewitalizacji brak miejsc z takim potencjałem, występuje ograniczona liczba ciekawych zajęć dla rodzin, sprzyjających integracji społecznej, zachęcających do wspólnego spędzania czasu.
Cele Projektu	Poprawa dostępu do ciekawych spotkań ze sztuką dla całych rodzin, integracja społeczna, wzmocnienie więzi rodzinnych.
Czas realizacji	2017-2023
Orientacyjny koszt	1 000 000 zł
Źródła finansowania	Środki własne fundacji, środki Gminy Michałowice, PROW 2014-2020, LSR, Operacje w zakresie rozwoju kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych
Wskaźniki produktu	Liczba zorganizowanych warsztatów/ spotkań /ekspozycji-150 warsztatów.
Wskaźniki rezultatu	Liczba korzystających z warsztatów/ spotkań /ekspozycji –1 000 osób
Sposób oceny efektów realizacji projektu (działania) w odniesieniu do celów programu	Projekt odnosi się do zdefiniowanego w Programie Rewitalizacji celu 1 Stworzenie atrakcyjnej przestrzeni kulturalno-rekreacyjno-wypoczynkowej, celu 2 Integracja społeczna mieszkańców i budowanie tożsamości lokalnej oraz celu 3 Budowa marki obszaru rewitalizowanego i Gminy dzięki wzmocnieniu jej potencjałów społecznych, przestrzennych, infrastrukturalnych, gospodarczych i środowiskowych. Projekt przyczyni się do redukcji negatywnych zjawisk społecznych związanych z brakiem integracji społecznej, brakiem różnorodnej oferty spędzania wolnego czasu oraz wpłynie na promocję obszaru. Efekty realizacji projektu zmierzone zostaną przez wskaźnik: liczba przeprowadzonych działań społecznych wzmacniających poziom usług kulturalnych i rekreacyjno-wypoczynkowych, liczba zorganizowanych akcji społecznych i imprez kulturalnych, liczba spotkań, warsztatów, akcji, programów integrujących różnorodne pod względem wieku i doświadczenia środowiska społeczności lokalnej, liczba zorganizowanych akcji społecznych i imprez kulturalnych, Liczba projektów edukacyjnych i kulturalnych adresowanych do różnych grup mieszkańców.
Uwagi	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych otrzymanych z Urzędu Gminy Michałowice

Przy realizacji zaplanowanych działań rewitalizacyjnych uwzględnione zostaną przepisy ustawy o ochronie przyrody dnia 16 kwietnia 2004 roku (Dz.U. z 2016 r. poz. 2134, ze zm.).

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

CZĘŚĆ XI. Komplementarność przedsięwzięć w różnych aspektach działania

1. Przedsięwzięcia towarzyszące

Komplementarność przedsięwzięć zdefiniowanych w Programie Rewitalizacji zostanie wzmocniona poprzez realizację zadań inwestycyjnych Gminy przewidzianych w Wieloletniej Prognozie Finansowej. Dodatkowo, należy zaplanować następujące działania programowe dla wzmocnienia procesu rewitalizacji:

- ✓ Intensyfikacja programu modernizacji dróg gminnych i budowy dróg rowerowych – stan techniczny dróg, poboczy, chodników, rozwiązania w zakresie ruchu pieszego, rowerowego oraz transportu komunikacyjnego wewnątrz Gminy są jednym z głównych problemów rozwojowych, brak aktywności w tym zakresie powodowałby osłabienie skuteczności programu rewitalizacji.

Tabela 77 Inne działania, poza podstawowymi projektami i przedsięwzięciami, przyczyniające się do eliminacji lub ograniczenia negatywnych zjawisk występujących na terenach rewitalizowanych

CELE OPERACYJNE / KIERUNKI DZIAŁAŃ W LOKALNYM PROGRAMIE REWITALIZACJI	PLANOWANE, INNE RODZAJE PRZEDSIĘWZIEĆ WRAZ Z CHARAKTERYSTYKĄ
1.1 Poprawa estetyki, funkcjonalności i zagospodarowania przestrzeni publicznej oraz budynków użyteczności publicznej	W ramach przedsięwzięć planuje się bieżące remonty oraz poprawę funkcjonalności ogólnodostępnych budynków i przestrzeni publicznych w postaci odnowy tkanki budowlanej czy bieżącej poprawy zewnętrznej przestrzeni publicznej w postaci nasadzeń roślinności, wymiany/doposażenia w obiekty małej infrastruktury. W ramach przedsięwzięć planowane są działania dotyczące budowy/ przebudowy ścieżek rowerowych i budowy/rozbudowy ciągów pieszo rowerowych wraz z infrastrukturą towarzyszącą oraz budowę parkingu „Parkuj i Jedź”. Przewiduje się także zwiększenie dostępności do infrastruktury rekreacyjnej poprzez budowę kolejnych stacji wypożyczeń w realizowanej inicjatywie pn. „Rower Gminny”
1.3 Likwidacja barier architektonicznych w przestrzeni publicznej i budynkach użyteczności publicznej	
1.4 Inwestycje w infrastrukturę społeczno-kulturalną i wypoczynkowo-rekreacyjną	
1.5 Przystosowanie istniejących obiektów dziedzictwa historycznego do funkcji kulturalno-edukacyjnych	
2.1 Utworzenie Centrum Aktywizacji Społecznej	W ramach przedsięwzięć planowane są działania społeczne integracyjne i aktywizujące mieszkańców w postaci spotkań, prelekcji dotyczących bieżących zagadnień życia społecznego na obszarze rewitalizowanym

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

CELE OPERACYJNE / KIERUNKI DZIAŁAŃ W LOKALNYM PROGRAMIE REWITALIZACJI	PLANOWANE, INNE RODZAJE PRZEDSIĘWZIEĆ WRAZ Z CHARAKTERYSTYKĄ
2.2 Aktywizacja społeczności lokalnej i integracja mieszkańców poprzez organizację imprez społeczno-kulturalno-rekreacyjnych	W ramach przedsięwzięć planowana jest organizacja imprez kulturalnych przy współpracy z funkcjonującymi na obszarze rewitalizacji organizacjami pozarządowymi
2.4 Zapewnienie odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa	W ramach przedsięwzięć planowana jest rozbudowa monitoringu wizyjnego, wymiana oświetlenia ulicznego, bieżące remonty chodników, ciągów spacerowych
2.6 Zapewnienie systemu szkoleń w zakresie korzystania z technik informatycznych, Internetu	W ramach przedsięwzięć planuje się organizację szkoleń dotyczących korzystania z technik informatycznych i Internetu dla osób w wieku poprodukcyjnym lub osób pragnących podnieść kwalifikacje zawodowe
3.1 Poprawa konkurencyjności regionu poprzez rozwój kapitału społecznego	
3.4 Poprawa konkurencyjności regionu poprzez ochronę i podniesienie walorów środowiskowych	W ramach przedsięwzięć planuje się działania zwiększające poziom wykorzystania infrastruktury OZE oraz organizację spotkań informacyjnych w zakresie ochrony środowiska i wykorzystania odnawialnych źródeł energii

Źródło: opracowanie własne

2. Komplementarność działań rewitalizacyjnych

Kompleksowy program rewitalizacji spełnia wymogi komplementarności. Wzajemne uzupełnianie projektów jest wynikiem współistnienia uwarunkowań, które jako takie oddziałują na siebie, zależność ta implikuje kolejne, niezbędne działania, które umożliwią wypełnienie celów i oczekiwanych rezultatów Programu. Podstawowe wymiary „wzajemnego uzupełniania się" elementów programu, a w szczególności projektów rewitalizacji ujęto poniżej, w formie schematu.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Rysunek 46 Schemat dotyczący komplementarności poszczególnych elementów Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023

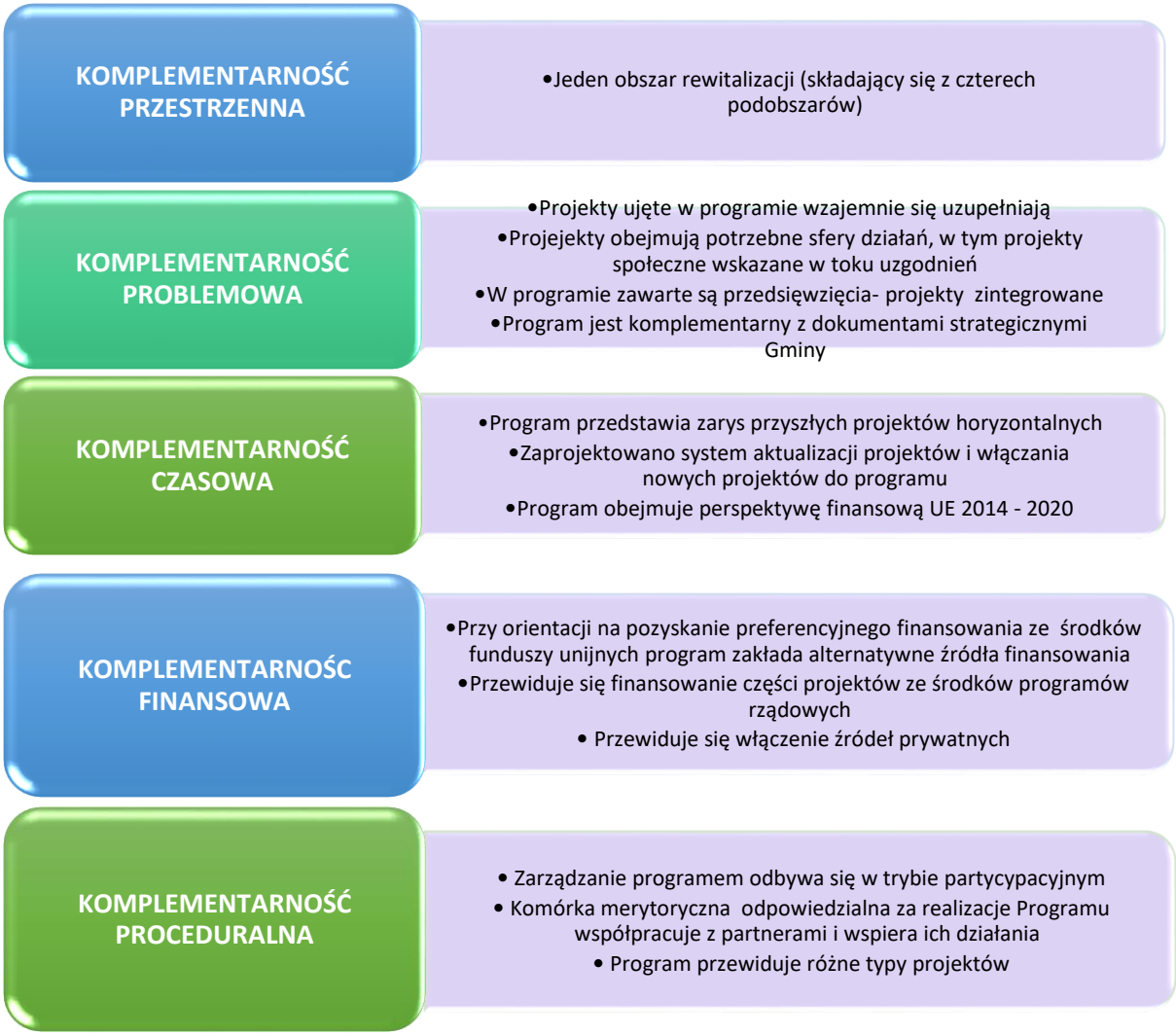

Źródło: opracowanie własne

KOMPLEMENTARNOŚĆ PRZESTRZENNA

Projekty, które zostały uwzględnione w programie rewitalizacji zostały zaplanowane jako działania wzajemnie się uzupełniające oraz wpływające na redukcję sytuacji kryzysowej i wzmocnienie potencjałów terenu na obszarze rewitalizacji, ale także oddziałujące na cały obszar gminy.
Diagnoza obszaru pozwoliła na wskazanie poszczególnych terenów Gminy, na których istnieje największa koncentracja negatywnych zjawisk społecznych oraz środowiskowych. Planowane do wykonania projekty rewitalizacyjne skupiają się na tym obszarze i są z nim ściśle powiązane. Jak pokazuje poniższe zestawienie. Jak zaprezentowano na poniższej tabeli poszczególne projekty rewitalizacyjne dopełniają się wzajemnie w ujęciu przestrzennym, a także zostały skonstruowane w oparciu o cel, którym jest zniwelowanie problemów społecznych, w związku z czym działania podejmowane są kompatybilne względem siebie. Na każdym z podobszarów rewitalizacji zaplanowano realizację przedsięwzięcia rewitalizacyjnego;

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Tabela 78 Komplementarność działań rewitalizacyjnych w ujęciu przestrzennym - miejsce realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych na obszarze rewitalizacji

Legenda: Kolor niebieski oznacza miejsce realizacji projektu na obszarze rewitalizacji. Boldem zaznaczono główne projekty rewitalizacyjne

Lp.	Nazwa projektu rewitalizacyjnego	Sołectwo Komorów 2	Osiedle Komorów 1	Sołectwo Pęcice 2	Sołectwo Reguły 2
1	Poprawa estetyki gminy, poprzez stworzenie spójnej koncepcji zagospodarowania terenów zielonych obszaru zdegradowanego				
2	Tworzenie „mikro przestrzeni sąsiedzkich" na obszarze rewitalizacji				
3	Stworzenie Centrum Aktywizacji Społecznej w miejscowości Komorów				
4	„Dziedzictwo Komorowa"- podniesienie poziomu wiedzy dotyczącej historii, kultury i tradycji miejscowości				
5	Odnowa tkanki mieszkaniowej budynków w miejscowości Komorów				
6	Otwarte ogrody Komorów"- organizacja imprez społeczno-kulturalnych prezentujących walory historii, kultury i tradycji miejscowości				
7	Działania integracyjne dla lokalnej społeczności obszaru rewitalizowanego (integracja NGOS, mieszkańców, itp.)				
8	Organizacja imprez kulturalnych i warsztatów dla dzieci, młodzieży, dorosłych i seniorów, jako forma aktywizacji społeczeństwa				
9	Organizacja imprez plenerowych promujących aktywny wypoczynek i rekreacje oraz integrujących społeczność lokalną				
10	Wydawanie publikacji i organizacja imprez dot. lokalnej historii i tradycji, jako forma utożsamiania się mieszkańców z regionem				

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Lp.	Nazwa projektu rewitalizacyjnego	Sołectwo Komorów 2	Osiedle Komorów 1	Sołectwo Pęcice 2	Sołectwo Reguły 2
11	Organizacja szkoleń i zajęć międzypokoleniowych podnoszących kompetencje mieszkańców, w tym w zakresie technologii informatycznych				
12	Zwiększenie świadomości mieszkańców w zakresie poprawy bezpieczeństwa poprzez edukację i działania prewencyjne				
13	„Wolni od uzależnień”- cykl spotkań i prelekcji				
14	Likwidacja barier architektonicznych w przestrzeni publicznej i budynkach użyteczności publicznej				
15	**Remont pomieszczeń Biblioteki Publicznej w Komorowie w celu dostosowania do działań kulturalno-integracyjnych**				
16	Promocja aktywności lokalnej – organizacja Rajdu Pęcickiego wzmacniająca integracje mieszkańców i przynależność regionalną				
17	Aktywni dla Aktywnych - otwarte forum wymiany wiedzy biznesowej				
18	**Zmiana sposobu użytkowania terenów zielonych Zalewu Komorowskiego na cele aktywizacji społecznej**				
19	Akademia Lokalnych Liderów Młodzieżowych				
20	**Integracja działań społecznych skupionych na terenach Zalewu Komorowskiego**				

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Lp.	Nazwa projektu rewitalizacyjnego	Sołectwo Komorów 2	Osiedle Komorów 1	Sołectwo Pęcice 2	Sołectwo Reguły 2
21	Kampania edukacyjna w zakresie ochrony środowiska i zasad ekologii				
22	**Integracja działań społecznych na terenie Parku w Regułach**				
23	Zagospodarowanie przestrzeni Parku w Regułach				
24	Remont i przystosowanie Zespołu Pałacowo-Parkowego w Pęcicach do potrzeb działalności kulturalnej i poszerzania wiedzy historycznej				
25	Organizacja cyklicznych wydarzeń kulturalnych na terenie Zespołu Pałacowo-Parkowego w Pęcicach				
26	Dom Idei Miasto Ogród Komorów				
27	Warsztaty umiejętności społecznych „Akademia dobrego ucznia”				
28	Społeczny program mentoringowy „Klub Mentora”				
29	„Ryksza oknem na świat dla osób starszych i samotnych”				
30	Zaczarowany Pałac w Pęcicach-budowa więzi rodzinnych poprzez wspólne tworzenie sztuki				

Źródło: Opracowanie własne

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

KOMPLEMENTARNOŚĆ PROBLEMOWA

W zestawieniach poniżej znajdują się wyszczególnione projekty w ramach Lokalnego Programu Rewitalizacji, które wykazują wzajemne powiązania projektów, celów i problemów koniecznych do rozwiązania na obszarze wskazanym do rewitalizacji.

Tabela 79 Powiązania problemów, celów strategicznych, wskaźników i projektów rewitalizacji

Główne problemy /na podstawie diagnozy, ankietyzacji, ekspertyz, spotkań konsultacyjnych/	Cele Programu Rewitalizacji	Dedykowane projekty	Wskaźnik
brak aktywności społecznej mieszkańców, niski poziom integracji	C2 **INTEGRACJA SPOŁECZNA MIESZKAŃCÓW I BUDOWANIE TOŻSAMOŚCI LOKALNEJ**	P2, P3, P4, P6, P7, P8, P9, P11, P16, P17, P19, P20, P22, P25, P26, P27, P28, P30	-Liczba ogólnodostępnych miejsc przeznaczonych do możliwości prezentacji aktualnych pomysłów i projektów związanych z życiem społeczno-gospodarczym obszaru -Liczba zorganizowanych akcji społecznych i imprez kulturalnych
brak uniwersalnej oferty wykorzystania czasu wolnego i rozwoju zainteresowań	C1 **STWORZENIE ATRAKCYJNEJ PRZESTRZENI KULTURALNO-REKREACYJNO-WYPOCZYNKOWEJ**	P3, P6, P8, P9, P11, P16, P19, P20, P22, P25, P26, P27, P28, P30	- Liczba projektów edukacyjnych i kulturalnych adresowanych do różnych grup mieszkańców
brak ładu przestrzennego, zły stan terenów zieleni, brak atrakcyjnych przestrzeni publicznych i miejsc użyteczności publicznej	C1 **STWORZENIE ATRAKCYJNEJ PRZESTRZENI KULTURALNO-REKREACYJNO-WYPOCZYNKOWEJ,** C3 **BUDOWA MARKI OBSZARU REWITALIZOWANEGO I GMINY POPRZEZ WZMOCNIENIE JEJ POTENCJAŁÓW SPOŁECZNYCH, PRZESTRZENNYCH, INFRASTRUKTURALNYCH, GOSPODARCZYCH I ŚRODOWISKOWYCH**	P1, P15, P18, P23, P24, P26	-Liczba inwestycji w zakresie poprawy estetyki, funkcjonalności i zagospodarowania obiektów publicznych oraz przestrzeni publicznej
brak wystarczających udogodnień dla osób niepełnosprawnych	C2 **INTEGRACJA SPOŁECZNA MIESZKAŃCÓW I BUDOWANIE TOŻSAMOŚCI LOKALNEJ** C3 **BUDOWA MARKI OBSZARU REWITALIZOWANEGO I GMINY POPRZEZ WZMOCNIENIE JEJ POTENCJAŁÓW SPOŁECZNYCH, PRZESTRZENNYCH, INFRASTRUKTURALNYCH, GOSPODARCZYCH I ŚRODOWISKOWYCH**	P14	-Liczba przeprowadzonych projektów w zakresie dostępu do infrastruktury przestrzeni i budynków publicznych dla osób starszych i niepełnosprawnych
brak bezpieczeństwa	C3 **BUDOWA MARKI OBSZARU REWITALIZOWANEGO I GMINY POPRZEZ WZMOCNIENIE JEJ POTENCJAŁÓW SPOŁECZNYCH, PRZESTRZENNYCH, INFRASTRUKTURALNYCH, GOSPODARCZYCH I ŚRODOWISKOWYCH**	P12, P13	- Liczba przeprowadzonych projektów w zakresie zapewnienia odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa
niski standard mieszkalnictwa	C3 **BUDOWA MARKI OBSZARU REWITALIZOWANEGO I GMINY POPRZEZ WZMOCNIENIE JEJ**	P5	- Liczba inwestycji podnosząca standard

	POTENCJAŁÓW SPOŁECZNYCH, PRZESTRZENNYCH, INFRASTRUKTURALNYCH, GOSPODARCZYCH I ŚRODOWISKOWYCH		budownictwa mieszkaniowego
niezadowalający stan techniczny placówek, które pełnią funkcje oświatowe i kulturalne	C1 **STWORZENIE ATRAKCYJNEJ PRZESTRZENI KULTURALNO-REKREACYJNO-WYPOCZYNKOWEJ,** C2 **INTEGRACJA SPOŁECZNA MIESZKAŃCÓW I BUDOWANIE TOŻSAMOŚCI LOKALNEJ**	P15	- Liczba placówek które pełnią funkcje oświatowe i kulturalne, których stan techniczny uległ poprawie
słaba współpraca przedsiębiorców	C3 **BUDOWA MARKI OBSZARU REWITALIZOWANEGO I GMINY POPRZEZ WZMOCNIENIE JEJ POTENCJAŁÓW SPOŁECZNYCH, PRZESTRZENNYCH, INFRASTRUKTURALNYCH, GOSPODARCZYCH I ŚRODOWISKOWYCH**	P17, P19, P27	- Liczba przeprowadzonych spotkań, prelekcji w zakresie rozwoju lokalnej przedsiębiorczości - Liczba szkoleń i doradztwa w zakresie podnoszenia poziomu kapitału ludzkiego - Liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON - Wzrost dochodów własnych Gminy Michałowice
Niezadowalający stan środowiska i potrzeba edukacji ekologicznej	C3 **BUDOWA MARKI OBSZARU REWITALIZOWANEGO I GMINY POPRZEZ WZMOCNIENIE JEJ POTENCJAŁÓW SPOŁECZNYCH, PRZESTRZENNYCH, INFRASTRUKTURALNYCH, GOSPODARCZYCH I ŚRODOWISKOWYCH**	P21	- Liczba przeprowadzonych działań i inwestycji mających na celu poprawę stanu środowiska naturalnego i jego walorów-
Niewystarczająca promocja obszaru rewitalizowanego, uniemożliwiająca wzmocnienie jego potencjałów społecznych, przestrzennych, infrastrukturalnych, gospodarczych i środowiskowych	C3 **BUDOWA MARKI OBSZARU REWITALIZOWANEGO I GMINY POPRZEZ WZMOCNIENIE JEJ POTENCJAŁÓW SPOŁECZNYCH, PRZESTRZENNYCH, INFRASTRUKTURALNYCH, GOSPODARCZYCH I ŚRODOWISKOWYCH**	P1, P2, P3, P4, P5, P6, P7, P8, P9, P10, P11, P12, P13, P14, P15, P16, P17, P18, P19, P20, P21, P22, P23, P24, P25, P26, P27, P28, P29, P30	-Liczba przeprowadzonych działań i inwestycji na obszarze rewitalizowanym, wpływających na wzmocnienie potencjałów społecznych, przestrzennych, infrastrukturalnych, gospodarczych i środowiskowych służących promocji i budowie marki Gminy

Źródło: opracowanie własne

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Tabela 80 Powiazania problemów, celów i projektów rewitalizacji

Legenda: Tabela wskazuje problem ujęty w diagnozie kryzysu oraz cel strategiczny, który stanowi odpowiedź na zdiagnozowany problem. Kolorem niebieskim zaznaczono projekty, które rozwiązują problem uwidoczniony w diagnozie kryzysu.

Lp.	Nazwa projektu	Problem					
		PROBLEMY RODZINNE- BRAK WIĘZI SPOŁECZNYCH	NISKA AKTYWNOŚĆ SPOŁECZNA I NIEZADOWALAJĄCY POZIOM KAPITAŁU SPOŁECZNEGO	BRAK UNIWERSALNEJ OFERTY SPĘDZANIA WOLNEGO CZASU	NISKI POZIOM BEZPIECZEŃSTWA	NISKA JAKOŚC INFRASTRUKTURY WYKORZYSTYWANEJ NA CELE PUBLICZNE (BUDYNKI, OGÓLNODOSTĘPNA PRZESTRZEŃ PUBL.)	NISKA JAKOŚĆ INFRASTRU-KTURY MIESZKALNEJ
		CEL 2	CEL 2	CEL 1 CEL 3	CEL 3	CEL 1 CEL 3	CEL 3
		4. CEL STRATEGICZNY: STWORZENIE ATRAKCYJNEJ PRZESTRZENI KULTURALNO-REKREACYJNO-WYPOCZYNKOWEJ 5. INTEGRACJA SPOŁECZNA MIESZKAŃCÓW I BUDOWANIE TOŻSAMOŚCI LOKALNEJ 6. BUDOWA MARKI OBSZARU REWITALIZOWANEGO I GMINY POPRZEZ WZMOCNIENIE JEJ POTENCJAŁÓW SPOŁECZNYCH, PRZESTRZENNYCH, INFRASTRUKTURALNYCH, GOSPODARCZYCH I ŚRODOWISKOWYCH					
1	**Poprawa estetyki gminy, poprzez stworzenie spójnej koncepcji zagospodarowania terenów zielonych**						
2	**Tworzenie „mikro przestrzeni sąsiedzkich" na obszarze rewitalizacji**						
3	**Stworzenie Centrum Aktywizacji Społecznej w miejscowości Komorów**						
4	**„Dziedzictwo Komorowa"- podniesienie poziomu wiedzy dotyczącej historii, kultury i tradycji miejscowości**						
5	**Odnowa tkanki mieszkaniowej budynków w miejscowości Komorów**						
6	**Otwarte ogrody Komorów"- organizacja imprez społeczno-kulturalnych prezentujących walory historii, kultury i tradycji miejscowości**						

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Lp.	Nazwa projektu	Problem					
		PROBLEMY RODZINNE- BRAK WIĘZI SPOŁECZNYCH	NISKA AKTYWNOŚĆ SPOŁECZNA I NIEZADOWALAJĄCY POZIOM KAPITAŁU SPOŁECZNEGO	BRAK UNIWERSALNEJ OFERTY SPĘDZANIA WOLNEGO CZASU	NISKI POZIOM BEZPIECZEŃSTWA	NISKA JAKOŚC INFRASTRUKTURY WYKORZYSTYWANEJ NA CELE PUBLICZNE (BUDYNKI, OGÓLNODOSTĘPNA PRZESTRZEŃ PUBL.)	NISKA JAKOŚĆ INFRASTRU-KTURY MIESZKALNEJ
		CEL 2	CEL 2	CEL 1 CEL 3	CEL 3	CEL 1 CEL 3	CEL 3
		4. CEL STRATEGICZNY: STWORZENIE ATRAKCYJNEJ PRZESTRZENI KULTURALNO-REKREACYJNO-WYPOCZYNKOWEJ 5. INTEGRACJA SPOŁECZNA MIESZKAŃCÓW I BUDOWANIE TOŻSAMOŚCI LOKALNEJ 6. BUDOWA MARKI OBSZARU REWITALIZOWANEGO I GMINY POPRZEZ WZMOCNIENIE JEJ POTENCJAŁÓW SPOŁECZNYCH, PRZESTRZENNYCH, INFRASTRUKTURALNYCH, GOSPODARCZYCH I ŚRODOWISKOWYCH					
7	**Działania integracyjne dla lokalnej społeczności obszaru rewitalizowanego (integracja NGOS, mieszkańców, itp.)**						
8	**Organizacja imprez kulturalnych i warsztatów dla dzieci, młodzieży, dorosłych i seniorów, jako forma aktywizacji społeczeństwa**						
9	**Organizacja imprez plenerowych promujących aktywny wypoczynek i rekreacje oraz integrujących społeczność lokalną**						
10	**Wydawanie publikacji i organizacja imprez dot. lokalnej historii i tradycji, jako forma utożsamiania się mieszkańców z regionem**						
11	**Organizacja szkoleń i zajęć międzypokoleniowych podnoszących kompetencje mieszkańców, w tym w zakresie technologii informatycznych**						
12	**Zwiększenie świadomości mieszkańców w zakresie poprawy bezpieczeństwa poprzez edukację i działania prewencyjne**						
13	**„Wolni od uzależnień”- cykl spotkań i prelekcji**						

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Lp.	Nazwa projektu	Problem					
		PROBLEMY RODZINNE- BRAK WIĘZI SPOŁECZNYCH	NISKA AKTYWNOŚĆ SPOŁECZNA I NIEZADOWALAJĄCY POZIOM KAPITAŁU SPOŁECZNEGO	BRAK UNIWERSALNEJ OFERTY SPĘDZANIA WOLNEGO CZASU	NISKI POZIOM BEZPIECZEŃSTWA	NISKA JAKOŚC INFRASTRUKTURY WYKORZYSTYWANEJ NA CELE PUBLICZNE (BUDYNKI, OGÓLNODOSTĘPNA PRZESTRZEŃ PUBL.)	NISKA JAKOŚĆ INFRASTRU-KTURY MIESZKALNEJ
		CEL 2	CEL 2	CEL 1 CEL 3	CEL 3	CEL 1 CEL 3	CEL 3
		4. CEL STRATEGICZNY: STWORZENIE ATRAKCYJNEJ PRZESTRZENI KULTURALNO-REKREACYJNO-WYPOCZYNKOWEJ 5. INTEGRACJA SPOŁECZNA MIESZKAŃCÓW I BUDOWANIE TOŻSAMOŚCI LOKALNEJ 6. BUDOWA MARKI OBSZARU REWITALIZOWANEGO I GMINY POPRZEZ WZMOCNIENIE JEJ POTENCJAŁÓW SPOŁECZNYCH, PRZESTRZENNYCH, INFRASTRUKTURALNYCH, GOSPODARCZYCH I ŚRODOWISKOWYCH					
14	**Likwidacja barier architektonicznych w przestrzeni publicznej i budynkach użyteczności publicznej**						
15	**Remont pomieszczeń Biblioteki Publicznej w Komorowie w celu dostosowania do działań kulturalno-integracyjnych**						
16	**Promocja aktywności lokalnej – organizacja Rajdu Pęcickiego wzmacniająca integracje mieszkańców i przynależność regionalną**						
17	**Aktywni dla Aktywnych - otwarte forum wymiany wiedzy biznesowej**						
18	**Zmiana sposobu użytkowania terenów zielonych Zalewu Komorowskiego na cele aktywizacji społecznej**						
19	**Akademia Lokalnych Liderów Młodzieżowych**						

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Lp.	Nazwa projektu	Problem					
		PROBLEMY RODZINNE- BRAK WIĘZI SPOŁECZNYCH	NISKA AKTYWNOŚĆ SPOŁECZNA I NIEZADOWALAJĄCY POZIOM KAPITAŁU SPOŁECZNEGO	BRAK UNIWERSALNEJ OFERTY SPĘDZANIA WOLNEGO CZASU	NISKI POZIOM BEZPIECZEŃSTWA	NISKA JAKOŚC INFRASTRUKTURY WYKORZYSTYWANEJ NA CELE PUBLICZNE (BUDYNKI, OGÓLNODOSTĘPNA PRZESTRZEŃ PUBL.)	NISKA JAKOŚĆ INFRASTRU-KTURY MIESZKALNEJ
		CEL 2	CEL 2	CEL 1 CEL 3	CEL 3	CEL 1 CEL 3	CEL 3
		4. CEL STRATEGICZNY: STWORZENIE ATRAKCYJNEJ PRZESTRZENI KULTURALNO-REKREACYJNO-WYPOCZYNKOWEJ 5. INTEGRACJA SPOŁECZNA MIESZKAŃCÓW I BUDOWANIE TOŻSAMOŚCI LOKALNEJ 6. BUDOWA MARKI OBSZARU REWITALIZOWANEGO I GMINY POPRZEZ WZMOCNIENIE JEJ POTENCJAŁÓW SPOŁECZNYCH, PRZESTRZENNYCH, INFRASTRUKTURALNYCH, GOSPODARCZYCH I ŚRODOWISKOWYCH					
20	**Integracja działań społecznych skupionych na terenach Zalewu Komorowskiego**						
21	**Kampania edukacyjna w zakresie ochrony środowiska i zasad ekologii**						
22	**Integracja działań społecznych na terenie Parku w Regułach**						
23	**Zagospodarowanie przestrzeni Parku w Regułach**						
24	**Remont i przystosowanie Zespołu Pałacowo-Parkowego w Pęcicach do potrzeb działalności kulturalnej i poszerzania wiedzy historycznej**						
25	**Organizacja cyklicznych wydarzeń kulturalnych na terenie Zespołu Pałacowo-Parkowego w Pęcicach**						

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Lp.	Nazwa projektu	Problem					
		PROBLEMY RODZINNE- BRAK WIĘZI SPOŁECZNYCH	NISKA AKTYWNOŚĆ SPOŁECZNA I NIEZADOWALAJĄCY POZIOM KAPITAŁU SPOŁECZNEGO	BRAK UNIWERSALNEJ OFERTY SPĘDZANIA WOLNEGO CZASU	NISKI POZIOM BEZPIECZEŃSTWA	NISKA JAKOŚC INFRASTRUKTURY WYKORZYSTYWANEJ NA CELE PUBLICZNE (BUDYNKI, OGÓLNODOSTĘPNA PRZESTRZEŃ PUBL.)	NISKA JAKOŚĆ INFRASTRU-KTURY MIESZKALNEJ
		CEL 2	CEL 2	CEL 1 CEL 3	CEL 3	CEL 1 CEL 3	CEL 3
		4. CEL STRATEGICZNY: STWORZENIE ATRAKCYJNEJ PRZESTRZENI KULTURALNO-REKREACYJNO-WYPOCZYNKOWEJ 5. INTEGRACJA SPOŁECZNA MIESZKAŃCÓW I BUDOWANIE TOŻSAMOŚCI LOKALNEJ 6. BUDOWA MARKI OBSZARU REWITALIZOWANEGO I GMINY POPRZEZ WZMOCNIENIE JEJ POTENCJAŁÓW SPOŁECZNYCH, PRZESTRZENNYCH, INFRASTRUKTURALNYCH, GOSPODARCZYCH I ŚRODOWISKOWYCH					
26	**Dom Idei Miasto Ogród Komorów**						
26	**Warsztaty umiejętności społecznych „Akademia dobrego ucznia”**						
28	**Społeczny program mentoringowy „Klub Mentora”**						
29	**„Ryksza oknem na świat dla osób starszych i samotnych”**						
30	**Zaczarowany Pałac w Pęcicach-budowa więzi rodzinnych poprzez wspólne tworzenie sztuki**						

Źródło: opracowanie własne

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Poniższa tabela stanowi podział projektów ze względu na przyjętą typologię oraz wskazuje na ich charakter i wzajemne powiązania.

Tabela 81 Typologia projektów w kontekście komplementarności problemowej

lp.	typ projektu	liczba projektów	Nr projektu
1	Główny	5	P15, P18, P20, P22, P23
2	Uzupełniający	25	P1, P2, P3, P4, P5, P6, P7, P8, P9, P10, P11, P12, P13, P14, P16, P17, P19, P21, P24, P25, P26, P27, P28, P29, P30

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych otrzymanych z Urzędu Gminy Michałowice

KOMPLEMENTARNOŚĆ CZASOWA

Rewitalizacja to proces złożony i długotrwały, który powinien zostać odpowiednio zaplanowany i rozłożony w czasie. Jedynie spójna wizja prowadzonych działań i ich komplementarność czasowa mogą przynieść oczekiwane rezultaty.
Komplementarność czasowa dotycząca prowadzonego procesu rewitalizacji warunkowana jest nie tylko racjonalnym rozłożeniem w czasie planowanych przedsięwzięć i inwestycji, ale przede wszystkim dotyczy kontynuacji działań rewitalizacyjnych na obszarze Gminy, które prowadzone są od wielu lat, a które między innymi współfinansowane były ze środków Unii Europejskiej w ramach poprzedniej perspektywy finansowania na lata 2007-2013. Należy wspomnieć, iż Gmina Michałowice została uznana za najlepszą gminę wiejską województwa mazowieckiego w rankingu wydatków inwestycyjnych poniesionych w latach 2010-2015, który został opublikowany w magazynie samorządowym „Wspólnota". Ranking obejmował wydatki inwestycyjne w ramach infrastruktury technicznej (kanalizacja, wodociągi, oświetlenie) oraz wydatki na infrastrukturę społeczną (m.in. rozbudowa i modernizacja trzech gminnych szkół i przedszkola; budowa i modernizacja świetlic wiejskich). Działania te mogą być kontynuowane z powodzeniem obecnie, w ramach aktualnie obowiązującej perspektywy na lata 2014-2020.

Należy wyraźnie zaznaczyć, iż planowane w ramach niniejszego Lokalnego Programu Rewitalizacji projekty, posiadają w znaczniej mierze w odróżnieniu do dotychczas prowadzonych działań odnowy, charakter społeczny i akcent działań został postawiony właśnie w obszarze rozwiązania problemów społecznych mieszkańców obszaru rewitalizacji. Dlatego można śmiało wysunąć wniosek, iż rozległy, wielowymiarowy charakter proponowanych działań w ramach Programu posiada kompleksową skalę oddziaływania, nie realizowaną dotychczas w tak wielu aspektach jednoczenie, co wyraźnie umożliwia nie tylko zmniejszenie skali kryzysu, ale przede wszystkim realne podniesienie standardów życia mieszkańców obszaru rewitalizacji.

W poniższej tabeli zestawiono listę działań i inwestycji, które miały charakter rewitalizacyjny a które dotychczas przeprowadzono na obszarze gminy Michałowice.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Tabela 82 Dotychczasowe działania i zadania inwestycyjne o charakterze rewitalizacyjnym zrealizowane przez Gminę Michałowice

Nazwa zadania	Źródło finansowania	Kwota dofinansowania
Promowanie zdrowego trybu życia wśród dzieci i młodzieży w Gminie Michałowice poprzez budowę otwartych stref rekreacji	EOG 2004-2009	7 622 273,58
Opracowanie Planu Gospodarki Niskoemisyjnej	RPO WM 2014-2020	32 410,50
Przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu w Gminie Michałowice	PO IG 2007-2013/Działanie 8.3	1 389 898,23
Kompleksowa oferta turystyczna w Gminie Michałowice	RPO WM 2007-2013 Działanie 6.2. Turystyka	747 118,32
Pozostałe, między innymi:		
Infrastruktura sportowo-rekreacyjna	Budowa ścieżki rowerowej Reguły – Pęcice wzdłuż ul. Aleja Powstańców Warszawy	
	Zagospodarowanie placu zabaw w Suchym Lesie	
	Modernizacja wielofunkcyjnego boiska w Komorowie	
	Budowa budynku świetlicy wiejskiej w sołectwie Komorów	
	Zagospodarowanie placu zabaw w Granicy	
Gospodarka komunalna- infrastruktura sieciowa	Modernizacja Stacji Uzdatniania Wody w Komorowie	
	Wykonanie kanalizacji sanitarnej wraz z przyłączami w ul. Leśnej, ul. Księdza Michała Woźniaka oraz ul. Zielonej Polany w Pęcicach Małych	
	Budowa kanalizacji sanitarnej w ul. Tadeusza Wendy i ul. Filmowej w Granicy, ul. Regulskiej i ul. Elizy Orzeszkowej w Regułach oraz ul. Świętego Antoniego w Opaczy-Kolonii	
	Budowa kanalizacji sanitarnej w ul. Dębowej w Granicy	
	Budowa kanalizacji sanitarnej w ul. Środkowej, ul. Badylarskiej i ul. Górnej w Opaczy-Kolonii	
	Budowa kanalizacji sanitarnej w ul. Tadeusza Borowskiego w Michałowicach-Wsi - etap I	
	Budowa sieci wodociągowej w ul. Stanisława Bodycha, ul. Regulskiej i ul. Elizy Orzeszkowej w Regułach oraz w ul. Środkowej w Opaczy-Kolonii	
Modernizacja budynków użyteczności publicznej	Przebudowa budynku Gminy Michałowice przy ul. Raszyńskiej 34 w Michałowicach	
	Modernizacja budynku przedszkola i rozbudowa szkoły w Nowej Wsi	

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Nazwa zadania	Źródło finansowania	Kwota dofinansowania
	Zaprojektowanie, dostawa i montaż nowej hali namiotowej nad istniejącym boiskiem do koszykówki znajdującym się przy Zespole Szkół Ogólnokształcących w Komorowie	
	Rozbudowa szkoły w Komorowie – termomodernizacja budynku szkoły	
	Rozbudowa szkoły w Michałowicach	
Projekty infrastrukturalno-społeczne	Dostawa komputerów, oprogramowania, przeprowadzenie szkolenia oraz obsługa serwisowa komputerów w ramach realizacji projektu pod nazwą "Przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu w Gminie Michałowice	

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych otrzymanych z Urzędu Gminy Michałowice

Przeprowadzone na przestrzeni ostatnich lat działania mające charakter rewitalizacyjny, kontynuowane będą w ramach procesu obecnie prowadzonej rewitalizacji na przestrzeni najbliższego horyzontu czasowego w latach 2016-2023. Poniższa tabela w formie diagramu Gantta, stanowi harmonogram działań w ramach niniejszego Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023.

Tabela 83 Harmonogram realizacji działań w ramach Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023

Lp.	Nazwa projektu	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
1	Poprawa estetyki gminy, poprzez stworzenie spójnej koncepcji zagospodarowania terenów zielonych								
2	Tworzenie „mikro przestrzeni sąsiedzkich” na obszarze rewitalizacji								
3	Stworzenie Centrum Aktywizacji Społecznej w miejscowości Komorów								
4	„Dziedzictwo Komorowa”- podniesienie poziomu wiedzy dotyczącej historii, kultury i tradycji miejscowości								
5	Odnowa tkanki mieszkaniowej budynków w miejscowości Komorów								

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Lp.	Nazwa projektu	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
6	Otwarte ogrody Komorów"- organizacja imprez społeczno-kulturalnych prezentujących walory historii, kultury i tradycji miejscowości								
7	Działania integracyjne dla lokalnej społeczności obszaru rewitalizowanego (integracja NGOS, mieszkańców, itp.)								
8	Organizacja imprez kulturalnych i warsztatów dla dzieci, młodzieży, dorosłych i seniorów, jako forma aktywizacji społeczeństwa								
9	Organizacja imprez plenerowych promujących aktywny wypoczynek i rekreacje oraz integrujących społeczność lokalną								
10	Wydawanie publikacji i organizacja imprez dot. lokalnej historii i tradycji, jako forma utożsamiania się mieszkańców z regionem								
11	Organizacja szkoleń i zajęć międzypokoleniowych podnoszących kompetencje mieszkańców, w tym w zakresie technologii informatycznych								
12	Zwiększenie świadomości mieszkańców w zakresie poprawy bezpieczeństwa poprzez edukację i działania prewencyjne								
13	„Wolni od uzależnień"- cykl spotkań i prelekcji								
14	Likwidacja barier architektonicznych w przestrzeni publicznej i budynkach użyteczności publicznej								
15	Remont pomieszczeń Biblioteki Publicznej w Komorowie w celu dostosowania do działań kulturalno-integracyjnych								

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Lp.	Nazwa projektu	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
16	Promocja aktywności lokalnej – organizacja Rajdu Pęcickiego wzmacniająca integracje mieszkańców i przynależność regionalną								
17	Aktywni dla Aktywnych - otwarte forum wymiany wiedzy biznesowej								
18	Zmiana sposobu użytkowania terenów zielonych Zalewu Komorowskiego na cele aktywizacji społecznej								
19	Akademia Lokalnych Liderów Młodzieżowych								
20	Integracja działań społecznych skupionych na terenach Zalewu Komorowskiego								
21	Kampania edukacyjna w zakresie ochrony środowiska i zasad ekologii								
22	Integracja działań społecznych na terenie Parku w Regułach								
23	Zagospodarowanie przestrzeni Parku w Regułach								
24	Remont i przystosowanie Zespołu Pałacowo-Parkowego w Pęcicach do potrzeb działalności kulturalnej i poszerzania wiedzy historycznej								
25	Organizacja cyklicznych wydarzeń kulturalnych na terenie Zespołu Pałacowo-Parkowego w Pęcicach								
26	Dom Idei Miasto Ogród Komorów								

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Lp.	Nazwa projektu	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
27	Warsztaty umiejętności społecznych „Akademia dobrego ucznia”								
28	Społeczny program mentoringowy „Klub Mentora”								
29	„Ryksza oknem na świat dla osób starszych i samotnych”								
30	Zaczarowany Pałac w Pęcicach-budowa więzi rodzinnych poprzez wspólne tworzenie sztuki								

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych otrzymanych z Urzędu Gminy Michałowice

KOMPLEMENTARNOŚĆ FINANSOWA

Ze względu na silne powiązanie proponowanych działań rewitalizacyjnych z możliwością ubiegania się o finansowanie ze środków unijnych, szczególny nacisk położony został na inwestycje planowane do realizacji w perspektywie finansowej 2014-2020. Program ujmuje działania w sposób kompleksowy (z uwzględnieniem projektów rewitalizacyjnych współfinansowanych ze środków EFRR, EFS oraz EFRROW oraz innych publicznych) łącząc aspekty społeczne oraz ekonomiczne, przestrzenne, techniczne, środowiskowe lub kulturowe związane zarówno z danym obszarem, jak i jego otoczeniem, stosownie do lokalnych uwarunkowań. **Projekty realizowane z EFRR są komplementarne i bezpośrednio powiązanie z interwencją wspierającą cele EFS, szczególnie w zakresie włączenia społecznego i walki z ubóstwem. Głównym źródłem finansowania działań rewitalizacyjnych będą środki publiczne RPO WM 2014-2020 działania 6.2 Rewitalizacja obszarów zmarginalizowanych RPO WM 2014-2020 oraz budżet gminy**. Zaplanowane główne projekty rewitalizacyjne będą rozszerzeniem – uzupełnieniem działań o charakterze społecznym, realizowanych w ramach wsparcia EFS dostępnego w ramach RPO WM 2014-2020. W ramach Programu zaplanowano również komplementarność źródeł finansowania projektów rewitalizacyjnych które planuje się finansować ze środków pomocowych również poza tymi dostępnymi w ramach działania 6.2 RPO WM 2014-2020, czyli: środkami RPO WM 2014-2020 działanie 9.1 Aktywizacja społeczno-zawodowa osób wykluczonych i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, RPO WM 2014-2020, działanie 10.2 Upowszechnianie kompetencji kluczowych wśród osób dorosłych, Program Wieloletni „Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa” Priorytet 2 „Infrastruktura Bibliotek 2016–2020”, NFOŚiGW, Program „Wzmocnienie działań społeczności lokalnych dla zrównoważonego rozwoju", PROW 2014-2020, LSR, Operacje w zakresie zachowania dziedzictwa lokalnego, PROW 2014-2020, LSR, Operacje w zakresie promowania obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych, PROW 2014-2020, LSR, Operacje w zakresie rozwoju kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych, PROW 2014-2020, LSR operacje rozwój ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej lub kulturalnej.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

KOMPLEMENTARNOŚĆ PROCEDURALNA

Komplementarność proceduralna opiera się w zdecydowanej mierze na zarządzaniu programem w trybie partycypacyjnym wszystkich uczestników i interesariuszy. W ramach Programu Rewitalizacji przewidziano współdziałanie różnych instytucji oraz spójność przyjętych procedur służących precyzyjnemu i efektywnemu wykonaniu działań związanych z programem. Komplementarność ta zapewniona zostanie przez system zarządzania działający w oparciu o utworzony Zespół ds. Rewitalizacji. System ten zapewniał będzie także współuczestnictwo wszystkich interesariuszy prowadzonego procesu rewitalizacji. Zaplanowano mechanizmy zapewniające komplementarności działań w ujęciu instytucjonalno-proceduralnym zarówno na etapie programowania jak również wdrażania programu rewitalizacji.

ETAP PROGRAMOWANIA PROGRAMU
• Identyfikacja wspólnych obszarów interwencji pomiędzy RPO a innymi programami pomocowymi
• Zaangażowanie w prace Zespołu ds. rewitalizacji podmiotów reprezentujących różne sektory społeczny, gospodarczy i publiczny
• Identyfikacja kategorii beneficjentów mogących wspólnie aplikować o wsparcie lub współpracować przy wdrożeniu

ETAP WDRAŻANIA PROGRAMU
• Skoordynowanie terminów składania wniosków i wyboru projektów rewitalizacyjnych
• Współpraca Urzędu Gminy z GOPS i gotowość do uzupełnienia działań rewitalizacyjnych
• Ciągła analiza przez Urząd Gminy podejmowanych decyzji dla polityki przestrzennej Gminy w szczególności w zakresie efektów realizacji działań rewitalizacyjnych
• Monitorowanie przez Urząd Gminy warunków pozyskania dodatkowych środków wsparcia zewnętrznego (EFRR, EFS, FS, EFRROW lub inne publiczne środki krajowe) w celu tworzenia warunków łącznia środków prywatnych w finansowanie procesów rewitalizacji

Źródło: Opracowanie własne

Wszystkie powyżej wskazane mechanizmy zostały szczegółowo zdefiniowane i opisane w rozdziale *Partycypacja interesariuszy Programu Rewitalizacji* oraz w rozdziale *System Zarządzania, wdrażania, monitoringu i ewaluacji Programu Rewitalizacji.*

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

CZĘŚĆ XII. Indykatywne ramy finansowania projektów – źródła finansowania

Przedsięwzięcia i zadania, które zostały zdefiniowane w Programie Rewitalizacji charakteryzuje komplementarność finansowania, rozumiana jako możliwość wzajemnego łączenia środków publicznych i prywatnych. Zgodnie z zapisami „Wytycznych w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020 ogłoszonymi przez Ministra Rozwoju z dnia 02.08.2016 r. „Głównym źródłem współfinansowania projektów rewitalizacyjnych z funduszy UE są środki RPO (EFS i EFRR). Dodatkowym, komplementarnym źródłem ich współfinansowania są środki KPO (EFS, EFRR, FS). Ponadto źródłem współfinansowania projektów rewitalizacyjnych będą środki budżetu państwa oraz budżetów jednostek samorządu terytorialnego, a także pozostałe np. prywatne".

W ramach tych środków można wyróżnić środki o charakterze komercyjnym w postaci: kredytów i pożyczek, obligacji komunalnych, akcji i dopłat do kapitału. Środki niekomercyjne asygnowane są ze środków wnioskodawcy, budżetu Państwa oraz Środków Unii Europejskiej. W odniesieniu do projektów dotyczących ochrony środowiska istotnym instrumentem wsparcia są środki z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska czy Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska.

Na projekty rewitalizacyjne przewiduje się środki z budżetu państwa z przeznaczeniem na część wkładu krajowego w ramach projektów rewitalizacyjnych realizowanych w ramach RPO, stanowiących część kompleksowych, skoordynowanych i terytorialnie skoncentrowanych przedsięwzięć, zgodnie z zakresem wsparcia wynikającym z RPO[16]. Poniższa tabela ilustruje dostępne działania wraz z podziałem środków finansowych.

Tabela 84 Finansowanie projektów w ramach RPO Województwa Mazowieckiego

Działanie/poddziałanie
3.1 Poprawa rozwoju MŚP na Mazowszu
4.2 Efektywność energetyczna
4.3 Redukcja emisji zanieczyszczeń powietrza
5.3 Dziedzictwo kultury
6.1 Infrastruktura ochrony zdrowia
6.2 Rewitalizacja obszarów zmarginalizowanych
8.2 Aktywizacja zawodowa osób nieaktywnych zawodowo

[16] Instrukcja dotycząca przygotowania projektów rewitalizacyjnych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Działanie/poddziałanie
8.3 Ułatwienie powrotu do aktywności zawodowej osób sprawujących opiekę nad dziećmi do lat 3
9.1 Aktywizacja społeczno-zawodowa osób wykluczonych i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu
9.2.1 Zwiększenie dostępności usług społecznych
9.3 Rozwój ekonomii społecznej
10.1 Kształcenie i rozwój dzieci i młodzieży
10.2 Upowszechnienie kompetencji kluczowych wśród osób dorosłych
10.3 Doskonalenie zawodowe

Źródło: Instrukcja dotycząca przygotowania projektów rewitalizacyjnych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020

Projekty inwestycyjne mogą być także finansowane w ramach krajowych Programów Operacyjnych.

W ramach Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023 przewidziano następujące projekty i zdywersyfikowane źródła ich finansowania.

Większość projektów, zaplanowanych do realizacji do 2023 r. opiera się na montażu finansowym środków własnych Gminy Michałowice, środków funduszy unijnych, przede wszystkim pozyskanych z RPO WM 2014-2020 oraz środków pozostałych interesariuszy programu (przedsiębiorców, organizacji pozarządowych). Gmina mając na uwadze efektywne wykorzystanie środków swojego budżetu, będzie dążyła do wykorzystania modelu dźwigni finansowej - czyli pozyskania środków zewnętrznych na realizację przedsięwzięć i zapewnienia wkładu własnego do tych inwestycji. Taki model zapewni relatywnie najwyższy poziom realizacji przedsięwzięć, ponieważ Gmina dysponując ograniczonymi możliwościami finansowymi, będzie stawiała jako priorytet realizację przedsięwzięć dofinansowywanych ze źródeł zewnętrznych.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Tabela 85 Lista projektów w ramach Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016 -2023

PROJEKTY REWITALIZACYJNE			Szacunkowe nakłady finansowe w zł					Źródło finansowania
			Szacunkowe nakłady finansowe	Wartość krajowych środków publicznych	Wartość środków prywatnych	Wartość środków UE (EFRR /EFS /FS)	Wartość środków z innych źródeł (EFRROW)	
1	UZUPEŁNIAJĄCY	Poprawa estetyki gminy, poprzez stworzenie spójnej koncepcji zagospodarowania terenów zielonych	**100 000,00**	100 000,00	0,00	0,00	0,00	Środki własne Gminy Michałowice
2	UZUPEŁNIAJĄCY	Tworzenie „mikro przestrzeni sąsiedzkich" na obszarze rewitalizacji	**200 000,00**	72 740,00	0,00	127 260,00	0,00	Środki własne Gminy Michałowice, PROW 2014-2020, LSR operacje rozwój ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej lub kulturalnej
3	UZUPEŁNIAJĄCY	Stworzenie Centrum Aktywizacji Społecznej w miejscowości Komorów	**500 000,00**	300 000,00	0,00	100 000,00	100 000,00	Środki własne Gminy Michałowice, Środki własne organizacji pozarządowej, RPO WM 2014-2020, działanie 9.1 Aktywizacja społeczno-zawodowa osób wykluczonych i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

PROJEKTY REWITALIZACYJNE			Szacunkowe nakłady finansowe w zł					Źródło finansowania
			Szacunkowe nakłady finansowe	Wartość krajowych środków publicznych	Wartość środków prywatnych	Wartość środków UE (EFRR /EFS /FS)	Wartość środków z innych źródeł (EFRROW)	
4	UZUPEŁNIAJĄCY	Dziedzictwo Komorowa- podniesienie poziomu wiedzy dotyczącej historii, kultury i tradycji	**500 000,00**	400 000,00	0,00	50 000,00	50 000,00	Środki organizacji pozarządowych, środki własne Gminy Michałowice, PROW 2014-2020, LSR, Operacje w zakresie zachowania dziedzictwa lokalnego
5	UZUPEŁNIAJĄCY	Odnowa tkanki mieszkaniowej budynków w miejscowości Komorów	**3 000 000,00**	500 000,00	2 300 000,00	0,00	200 000,00	Środki własne inwestorów prywatnych, środki własne Gminy Michałowice, Dotacja Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków
6	UZUPEŁNIAJĄCY	Otwarte ogrody Komorów- organizacja imprez społeczno-kulturalnych prezentujących walory historii, kultury i tradycji miejscowości	**150 000,00**	50 000,00	50 000,00	50 000,00	0,00	Środki organizacji pozarządowych, środki własne Gminy Michałowice, RPO WM 2014-2020, PROW 2014-2020, LSR, Operacje w zakresie promowania obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych,

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

PROJEKTY REWITALIZACYJNE			Szacunkowe nakłady finansowe w zł					Źródło finansowania
			Szacunkowe nakłady finansowe	Wartość krajowych środków publicznych	Wartość środków prywatnych	Wartość środków UE (EFRR /EFS /FS)	Wartość środków z innych źródeł (EFRROW)	
7	UZUPEŁNIAJĄCY	Działania integracyjne dla lokalnej społeczności obszaru rewitalizowanego (integracja NGOS, mieszkańców, itp.)	**300 000,00**	200 000,00	50 000,00	50 000,00	0,00	Środki organizacji pozarządowych, środki własne Gminy Michałowice, RPO WM 2014-2020 / PROW 2014-2020, LSR, Operacje w zakresie rozwoju kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

PROJEKTY REWITALIZACYJNE			Szacunkowe nakłady finansowe w zł					Źródło finansowania
			Szacunkowe nakłady finansowe	Wartość krajowych środków publicznych	Wartość środków prywatnych	Wartość środków UE (EFRR /EFS /FS)	Wartość środków z innych źródeł (EFRROW)	
8	UZUPEŁNIAJĄCY	Organizacja imprez kulturalnych i warsztatów dla dzieci, młodzieży, dorosłych i seniorów, jako forma aktywizacji społeczeństwa	**325 000,00**	100 000,00	25 000,00	200 000,00	0,00	Środki organizacji pozarządowych, środki własne Gminy Michałowice, PROW 2014-2020, LSR, Operacje w zakresie rozwoju kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych, RPO WM 2014-2020, działanie 10.2. Upowszechnianie kompetencji kluczowych wśród osób dorosłych

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

PROJEKTY REWITALIZACYJNE			Szacunkowe nakłady finansowe w zł					Źródło finansowania
			Szacunkowe nakłady finansowe	Wartość krajowych środków publicznych	Wartość środków prywatnych	Wartość środków UE (EFRR /EFS /FS)	Wartość środków z innych źródeł (EFRROW)	
9	UZUPEŁNIAJĄCY	Organizacja imprez plenerowych promujących aktywny wypoczynek i rekreację oraz integrujących społeczność lokalną	**250 000,00**	180 000,00	20 000,00	50 000,00	0,00	Środki organizacji pozarządowych, środki własne Gminy Michałowice, PROW 2014-2020, LSR, Operacje w zakresie rozwoju kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

PROJEKTY REWITALIZACYJNE			Szacunkowe nakłady finansowe w zł					Źródło finansowania
			Szacunkowe nakłady finansowe	Wartość krajowych środków publicznych	Wartość środków prywatnych	Wartość środków UE (EFRR /EFS /FS)	Wartość środków z innych źródeł (EFRROW)	
10	UZUPEŁNIAJĄCY	Wydawanie publikacji i organizacja imprez dot. lokalnej historii i tradycji, jako forma utożsamiania się mieszkańców z regionem	**100 000,00**	50 000,00	0,00	50 000,00	0,00	Środki organizacji pozarządowych, środki własne Gminy Michałowice, PROW 2014-2020, LSR, Operacje w zakresie rozwoju kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych
11	UZUPEŁNIAJĄCY	Organizacja szkoleń i zajęć międzypokoleniowych podnoszących kompetencje mieszkańców, w tym w zakresie technologii informatycznych	**70 000,00**	14 000,00	0,00	56 000,00	0,00	Środki organizacji pozarządowych, Środki własne Gminy Michałowice, RPO WM 2014-2020, działanie 10.2 Upowszechnianie kompetencji kluczowych wśród osób dorosłych

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

PROJEKTY REWITALIZACYJNE			Szacunkowe nakłady finansowe w zł					Źródło finansowania
			Szacunkowe nakłady finansowe	Wartość krajowych środków publicznych	Wartość środków prywatnych	Wartość środków UE (EFRR /EFS /FS)	Wartość środków z innych źródeł (EFRROW)	
12	UZUPEŁNIAJĄCY	Zwiększenie świadomości mieszkańców w zakresie poprawy bezpieczeństwa poprzez edukację i działania prewencyjne	**50 000,00**	18 185,00	0,00	31 815,00	0,00	Środki własne Gminy Michałowice, EFRROW, PROW 2014-2020, LSR, Operacje w zakresie rozwoju kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych
13	UZUPEŁNIAJĄCY	„Wolni od uzależnień”- cykl spotkań i prelekcji	**140 000,00**	140 000,00	0,00	0,00	0,00	Środki własne Gminy Michałowice, Profilaktyka i Promocja Zdrowia Gminna Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych
14	UZUPEŁNIAJĄCY	Likwidacja barier architektonicznych w przestrzeni publicznej i budynkach użyteczności publicznej	**300 000,00**	300 000,00	0,00	0,00	0,00	Środki własne Gminy Michałowice

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

PROJEKTY REWITALIZACYJNE			Szacunkowe nakłady finansowe w zł					Źródło finansowania
			Szacunkowe nakłady finansowe	Wartość krajowych środków publicznych	Wartość środków prywatnych	Wartość środków UE (EFRR /EFS /FS)	Wartość środków z innych źródeł (EFRROW)	
15	GŁÓWNY	Remont pomieszczeń Biblioteki Publicznej w Komorowie w celu dostosowania do działań kulturalno-integracyjnych	**250 000,00**	25 000,00	0,00	225 000,00	0,00	Środki własne Gminy Michałowice, Program Wieloletni „Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa" Priorytet 2 „Infrastruktura Bibliotek 2016–2020"
16	UZUPEŁNIAJĄCY	Promocja aktywności lokalnej – organizacja Rajdu Pęcickiego wzmacniająca integracje mieszkańców i przynależność regionalną	**150 000,00**	100 000,00	0,00	50 000,00	0,00	Środki własne Gminy Michałowice, PROW 2014-2020, LSR, Operacje w zakresie rozwoju kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

PROJEKTY REWITALIZACYJNE			Szacunkowe nakłady finansowe w zł					Źródło finansowania
			Szacunkowe nakłady finansowe	Wartość krajowych środków publicznych	Wartość środków prywatnych	Wartość środków UE (EFRR /EFS /FS)	Wartość środków z innych źródeł (EFRROW)	
17	UZUPEŁNIAJĄCY	Aktywni dla Aktywnych - otwarte forum wymiany wiedzy biznesowej	**70 000,00**	10 000,00	10 000,00	25 000,00	25 000,00	Środki własne Gminy Michałowice, środki prywatnego biznesu, PROW 2014-2020, LSR, Operacje w zakresie rozwoju kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych
18	GŁÓWNY	Zmiana sposobu użytkowania terenów zielonych Zalewu Komorowskiego na cele aktywizacji społecznej	**5 000 000,00**	1 000 000,00	0,00	4 000 000,00	0,00	Środki własne Gminy Michałowice, RPO WM 2014-2020, działanie 6.2 Rewitalizacja obszarów zmarginalizowanych

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

PROJEKTY REWITALIZACYJNE			Szacunkowe nakłady finansowe w zł					Źródło finansowania
			Szacunkowe nakłady finansowe	Wartość krajowych środków publicznych	Wartość środków prywatnych	Wartość środków UE (EFRR /EFS /FS)	Wartość środków z innych źródeł (EFRROW)	
19	UZUPEŁNIAJĄCY	Akademia Lokalnych Liderów Młodzieżowych	**100 000,00**	50 000,00	0,00	50 000,00	0,00	Środki własne Gminy Michałowice, PROW 2014-2020, LSR, Operacje w zakresie rozwoju kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych
20	GŁÓWNY	Integracja działań społecznych skupionych na terenach Zalewu Komorowskiego	**500 000,00**	200 000,00	0,00	300 000,00	0,00	Środki własne Gminy Michałowice, RPO WM 2014-2020, działanie 9.1 Aktywizacja społeczno-zawodowa osób wykluczonych i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu
21	UZUPEŁNIAJĄCY	Kampania edukacyjna w zakresie ochrony środowiska i zasad ekologii	**200 000,00**	20 000,00	0,00	180 000,00	0,00	Środki własne Gminy Michałowice, RPO WM 2014-2020

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

PROJEKTY REWITALIZACYJNE			Szacunkowe nakłady finansowe w zł					Źródło finansowania
			Szacunkowe nakłady finansowe	Wartość krajowych środków publicznych	Wartość środków prywatnych	Wartość środków UE (EFRR /EFS /FS)	Wartość środków z innych źródeł (EFRROW)	
22	GŁÓWNY	Integracja działań społecznych na terenie Parku w Regułach	**140 000,00**	40 000,00	0,00	100 000,00	0,00	Środki własne Gminy Michałowice, RPO WM 2014-2020, działanie 9.1 Aktywizacja społeczno-zawodowa osób wykluczonych i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu
23	GŁÓWNY	Zagospodarowanie przestrzeni Parku w Regułach	**500 000,00**	100 000,00	0,00	400 000,00	0,00	Środki własne Gminy Michałowice, RPO WM 2014-2020, działanie 6.2 Rewitalizacja obszarów zmarginalizowanych
24	UZUPEŁNIAJĄCY	Remont i przystosowanie Zespołu Pałacowo-Parkowego w Pęcicach do potrzeb działalności kulturalnej i poszerzania wiedzy historycznej	**4 500 000,00**	450 000,00	450 000,00	3 600 000,00	0,00	Środki fundacji, środki własne Gminy Michałowice, RPO WM 2014-2020, Działanie 5.3 Dziedzictwo kulturowe
25	UZUPEŁNIAJĄCY	Organizacja cyklicznych wydarzeń kulturalnych na terenie Zespołu Pałacowo-Parkowego w Pęcicach	**50 000,00**	0,00	0,00	50 000,00	0,00	Środki fundacji, PROW 2014-2020, LSR, Operacje w zakresie promowania obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

PROJEKTY REWITALIZACYJNE			Szacunkowe nakłady finansowe w zł					Źródło finansowania
			Szacunkowe nakłady finansowe	Wartość krajowych środków publicznych	Wartość środków prywatnych	Wartość środków UE (EFRR /EFS /FS)	Wartość środków z innych źródeł (EFRROW)	
26	UZUPEŁNIAJĄCY	Dom Idei Miasto Ogród Komorów	**1 750 000,00**	50 000,00	1 600 000,00	0,00	100 000,00	Środki własne Towarzystwa Przyjaciół Miasta Ogrodu Komorów, środki własne Gminy Michałowice, fundusze powiatu pruszkowskiego, PROW 2014-2020, LSR, Operacje w zakresie promowania obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych
27	UZUPEŁNIAJĄCY	Warsztaty umiejętności społecznych „Akademia dobrego ucznia”	**324 000,00**	50 000,00	30 000,00	25 000,00	219 000,00	Środki fundacji (Fundacje BGK im. Jana Kantego, Fundacja Kronenberga, Fundacja Orlen Dar Serca), środki własne Gminy Michałowice, PROW 2014-2020, LSR, Operacje w zakresie rozwoju kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

PROJEKTY REWITALIZACYJNE			Szacunkowe nakłady finansowe w zł					Źródło finansowania
			Szacunkowe nakłady finansowe	Wartość krajowych środków publicznych	Wartość środków prywatnych	Wartość środków UE (EFRR /EFS /FS)	Wartość środków z innych źródeł (EFRROW)	
28	UZUPEŁNIAJĄCY	Społeczny program mentoringowy „Klub Mentora”	**320 000,00**	0,00	32 000,00	288 000,00	0,00	Środki stowarzyszenia, środki Ministerstwa Rodziny Pracy i Polityki Społecznej – Program ASOS
29	UZUPEŁNIAJĄCY	„Ryksza oknem na świat dla osób starszych i samotnych”	**80 000,00**	0,00	30 000,00	50 000,00	0,00	Środki własne towarzystwa, środki własne Gminy Michałowice, PROW 2014-2020, LSR, Operacje w zakresie rozwoju kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

PROJEKTY REWITALIZACYJNE			Szacunkowe nakłady finansowe w zł					Źródło finansowania
			Szacunkowe nakłady finansowe	Wartość krajowych środków publicznych	Wartość środków prywatnych	Wartość środków UE (EFRR /EFS /FS)	Wartość środków z innych źródeł (EFRROW)	
30	UZUPEŁNIAJĄCY	Zaczarowany Pałac w Pęcicach – budowa więzi rodzinnych poprzez wspólne tworzenie sztuki	**1 000 000,00**	150 000,00	0,00	50 000,00	800 000,00	Środki własne fundacji, środki Gminy Michałowice, PROW 2014-2020, LSR, Operacje w zakresie rozwoju kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych
RAZEM			**20 919 000,00**	**4 669 925,00**	**4 597 000,00**	**10 158 075,00**	**1 494 000,00**	

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych otrzymanych z Urzędu Gminy Michałowice

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

CZĘŚĆ XIII. System zarządzania, wdrażania, monitoringu i ewaluacji Lokalnego Programu Rewitalizacji

1. System zarządzania i wdrażania Lokalnego Programu Rewitalizacji

Mechanizm zarządzania w procesie rewitalizacji na obszarze Gminy Michałowice oparty został na czterech filarach działania, gwarantujących powodzenie założonych celów. Schemat tego mechanizmu prezentuje poniższy rysunek.

Rysunek 47 Schemat mechanizmu zarządzania w procesie rewitalizacji na obszarze Gminy Michałowice

Źródło: opracowanie własne

Partnerstwo polega na współuczestnictwie wszystkich interesariuszy całego procesu rewitalizacji na równych prawach, poczynając od wstępnych faz planistycznych, przez najważniejszy etap wdrażania programu po jego ewaluację *post ante*. Zasada partnerstwa jest szczególnie istotna w sytuacji słabej współpracy i aktywności interesariuszy rewitalizacji, jaka ma miejsce na obszarze Gminy Michałowice.

Dzięki zasadzie partnerstwa nastąpiła:

- identyfikacja lokalnych liderów zmian,
- wzmocnienie współpracy pomiędzy interesariuszami, w tym reprezentującymi organizacje pozarządowe, niezorganizowane grupy mieszkańców i przedstawicieli instytucji publicznych

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

- wzmocnienie współpracy mieszkańców z urzędem,
- identyfikacja miejscowych potencjałów, które mogą wzmocnić proces rewitalizacji,
- wzrost wiedzy o procesie rewitalizacji i jego promocja,
- wypracowanie nowych projektów rewitalizacji.

Zgodnie z zasadą partycypacji poszczególne grupy partnerów powinny aktywnie zaangażować się w proces rewitalizacji. Proces partycypacji wymaga stałego doskonalenia, ponieważ wpisane są w niego pewne bariery, na przykład ograniczona obecność i z reguły pasywna postawa przedstawicieli środowisk wykluczonych, którzy – jako bezpośredni adresaci wielu projektów rewitalizacji – powinni wyrażać swoje opinie w sprawach bezpośrednio ich dotyczących. Oczekuje się również, że rozszerzanie kręgów partycypacji o nowych interesariuszy spowoduje pojawienie się nowych projektów, szczególnie projektów społecznych.
Mając na uwadze ograniczenia budżetowe nie przewiduje się powołania odrębnego podmiotu do zarządzania procesem rewitalizacji. Zarządzeniem nr 10/2017, Wójta Gminy Michałowice z dnia 23 stycznia 2017 r. został powołany Zespół ds. Rewitalizacji. Podstawowe zadania Zespołu ds. Rewitalizacji przedstawiono na poniższym rysunku.

Rysunek 48 Zadania Zespołu ds. Rewitalizacji (komórki merytorycznej w Urzędzie Gminy Michałowice)

Źródło: opracowanie własne

Zdefiniowane w Lokalnym Programie Rewitalizacji cele realizowane będą poprzez wprowadzony system wdrażania realizowany przez wyznaczony Zespół ds. Rewitalizacji. W ramach jego kompetencji przewidziano realizację następujących zadań:

- ✓ wsparcie konsultacji społecznych służących opracowaniu Lokalnego Programu Rewitalizacji,
- ✓ propagowanie wiedzy wśród lokalnej społeczności na temat procesu rewitalizacji,
- ✓ wdrożenie i monitoring Lokalnego Programu Rewitalizacji.

Projekty ujęte w Lokalnym Programie Rewitalizacji dotyczące poszczególnych obszarów zagadnień społecznych, gospodarczych, przestrzennych, środowiskowych, infrastrukturalnych realizowane będą

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

przez wyznaczony Zespół ds. Rewitalizacji. W zakresie jego kompetencji będzie wdrożenie projektu do realizacji i skuteczne jego zakończenie.

MONITORING W PROCESIE REWITALIZACJI

System monitorowania i oceny programu rewitalizacji dotyczyć będzie kilku kluczowych płaszczyzn, w tym w szczególności:

- monitorowania podstawowych parametrów Programu na etapie przyjęcia programu oraz późniejszych jego aktualizacji (m.in. ludność, powierzchnia oraz przestrzenny obraz obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji, lista projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych zapisanych w programie wraz z podaniem szacowanych kosztów oraz przewidywanych rezultatów, ramy finansowe Programu wraz z prognozowanym montażem finansowym)

- monitorowania stopnia realizacji celów określonych w Programie

- monitorowania skutków realizacji Programu, poprzez analizę poziomu wskaźników wykorzystywanych na etapie delimitacji obszaru rewitalizacji – wskaźniki stanu kryzysowego (na poziomie całej gminy oraz na poziomie niższym, tj. obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji), dokonywanego cyklicznie, co najmniej raz na rok od momentu przyjęcia dokumentu do końca okresu obowiązywania, w odniesieniu do wartości analogicznych wskaźników (wyjściowych) obliczonych na etapie wyznaczania w/w obszarów (analiza efektywności podejmowanych działań rewitalizacyjnych)

- bieżącego monitorowania poziomu wdrażania Programu – aktualizowana na bieżąco lista przyjętych w programie przedsięwzięć podstawowych i uzupełniających ze statusem: „zakładane do realizacji", „w trakcie realizacji" lub „zrealizowane", w zależności od aktualnego postępu rzeczowego, wraz z podaniem poniesionych kosztów, stworzonego montażu finansowego, a także ewentualnych rezultatów ich wdrożenia – efekty rzeczowe

Dane monitoringowe po przygotowaniu **corocznych sprawozdań** będą prezentowane **Zespołowi ds. rewitalizacji, Wójtowi i Radzie Gminy**. Jednostki, które zgłosiły działania do Programu zobowiązane są do kwartalnego informowania Urzędu Gminy o postępie prac objętych programem zgodnie z zaleceniami dotyczącymi monitorowania. Monitorowanie efektów rzeczowych obejmować będzie wskaźniki produktu, rezultatu i oddziaływania. **Raport monitorujący będzie przedstawiany również Zespołowi ds. rewitalizacji w celu zaopiniowania.**

Zakres przedmiotowy raportów okresowych przedkładanych przez Wójta Gminy winien obejmować, co najmniej Informację o postępach finansowych, źródłach finansowania zadań, Informację o postępach rzeczowych, zgodność z przyjętym harmonogramem, odchyleń od harmonogramu. Przebieg wdrażania poszczególnych projektów oraz sposoby komunikacji ze wspólnotą lokalną w zakresie wdrażania programu. Planuje się zbieranie danych dotyczących postępu w realizacji projektów rewitalizacyjnych na podstawie specjalnych fiszek monitoringowych.

W systemie monitorowania dokonano wyboru poniższych wskaźników pozwalających monitorować efekt długofalowy całego Programu. Wskaźniki dotyczącego całego Programu należy odróżnić od wskaźników monitorujących poszczególne przedsięwzięcia rewitalizacyjne. Wskaźniki oddziaływania mierzą zmiany zachodzące w wyniku wdrażania Programu i poszczególnych przedsięwzięć i projektów rewitalizacyjnych. Poniżej zaprezentowano wskaźniki dotycząc całego

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

obszaru zidentyfikowanego jako obszar rewitalizacji, na którym realizowane będą działania rewitalizacyjne (tabela).

Tabela 86 Wskaźniki monitorowania Programu– stan istniejący i planowany

Cel strategiczny 1 - Stworzenie atrakcyjnej przestrzeni kulturalno-rekreacyjno-wypoczynkowej				
Wskaźniki oddziaływania	Jednostka miary	Stan początkowy 2016 rok	Plan 2023 rok	Źródło danych/sposób pomiaru
Poprawa jakości życia mieszkańców poprzez zwiększenie atrakcyjności przestrzeni wiejskiej - 70% (Odsetek osób deklarujących poprawę jakości życia)	%	50	70	Badanie ewaluacyjne
Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów użyteczności publicznej w wyniku realizacji projektów rewitalizacyjnych	szt.	0	1	Dane sprawozdawcze Urzędu Gminy
Liczba udogodnień w obiektach dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami w wyniku realizacji działania rewitalizacyjnego	szt.	0	10	Dane sprawozdawcze Urzędu Gminy
Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją	km^2	0	2,73	Dane sprawozdawcze Urzędu Gminy
Liczba inwestycji wzmacniających potencjał techniczny i funkcjonalny obecnie funkcjonujących przestrzeni kulturalno-rekreacyjno-wypoczynkowych	szt.	0	4	Dane sprawozdawcze Urzędu Gminy

Cel strategiczny 2 - Integracja społeczna mieszkańców i budowanie tożsamości lokalnej				
Wskaźniki oddziaływania	Jednostka miary	Stan początkowy 2016 rok	Plan 2023 rok	Źródło danych/sposób pomiaru
Udział osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem	%	2,2	2,1	GUS BDL/ Badanie ewaluacyjne
Saldo migracji ogółem	Mieszkańcy (na 1 000 mieszkańców)	7,4	7,8	GUS BDL/ Badanie ewaluacyjne
Liczba uczestników działań społecznych wzmacniających poziom usług kulturalnych i rekreacyjno-wypoczynkowych	Osoby	1 000	4 000	Dane sprawozdawcze Urzędu Gminy

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Cel strategiczny 3 - Budowa marki obszaru rewitalizowanego i gminy poprzez wzmocnienie jej potencjałów społecznych, przestrzennych, infrastrukturalnych, gospodarczych i środowiskowych				
Wskaźniki oddziaływania	Jednostka miary	Stan początkowy 2016 rok	Plan 2023 rok	Źródło danych/sposób pomiaru
Liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON	szt.	3479	3600	GUS BDL/ Badanie ewaluacyjne
Liczba nowych miejsc pracy	szt.	0	7	Dane sprawozdawcze Urzędu Gminy / Dane sprawozdawcze beneficjentów
Liczba uczestników przeprowadzonych prelekcji, wykładów, szkoleń w zakresie rozwoju lokalnej przedsiębiorczości	osoby	60	200	Dane sprawozdawcze Urzędu Gminy / Dane sprawozdawcze beneficjentów
Powierzchnia obszaru poddanego interwencji po zakończeniu realizacji projektu biologicznie czynna - odsetek obszaru poddanego rewitalizacji	%	50	70	Badanie ewaluacyjne

Źródło: opracowanie własne

EWALUACJA W PROCESIE REWITALIZACJI

Ewaluacja w kontekście działań rewitalizacyjnych polegać będzie na ocenie i interpretacji zebranych wcześniej danych zawartych w Raporcie Monitoringowym. Prowadzona ewaluacja Programu Rewitalizacji stanowić będzie niezbędne narzędzie działań zmierzających do wypełnienia wszystkich ujętych programem celów.
Rozległy horyzont czasowy prowadzonych działań rewitalizacyjnych na obszarze Gminy jest czynnikiem, który powoduje, iż dokument Lokalnego Programu Rewitalizacji ma charakter otwarty i jeżeli z powodu wskazanych wyżej uwarunkowań zajdzie konieczność korekty jego zapisów nastąpi aktualizacja dokumentu. Propozycje zmian lub nowych przedsięwzięć do Lokalnego Programu Rewitalizacji będą podlegały stosownej procedurze, którą charakteryzować będą następujące etapy działania:

- ✓ Zgłoszenie przez interesariuszy podczas obrad Zespołu ds. Rewitalizacji propozycji zmian dokumentu Lokalnego Programu Rewitalizacji i/lub wprowadzenia nowych projektów
- ✓ Weryfikacja zgłoszonych zmian i propozycji do Lokalnego Programu Rewitalizacji pod kątem ich zasadności wprowadzenia podczas obrad Zespołu ds. Rewitalizacji
- ✓ Zgłoszenie propozycji zmian lub wprowadzenia nowych projektów pod obrady Rady Gminy
- ✓ Podjęcie przez Wójta Gminy Michałowice decyzji o wprowadzeniu zmian do Lokalnego Programu Rewitalizacji

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

- ✓ Sporządzony zaktualizowany Lokalny Program Rewitalizacji przedłożony zostaje Radzie Gminy w celu podjęcia stosownej uchwały
- ✓ Wniosek do Urzędu Marszałkowskiego o usunięcie poprzedniej wersji Lokalnego Programu Rewitalizacji wraz z wnioskiem dotyczącym akceptacji nowej wersji Lokalnego Programu Rewitalizacji
- ✓ Akceptacja nowej wersji Programu przez Urząd Marszałkowski oraz zamieszczenie nowej wersji Lokalnego Programu Rewitalizacji na stronie internetowej i BIP Urzędu Gminy Michałowice

Wszystkie dokumenty i informacje związane z prowadzonym procesem rewitalizacji podane zostaną do publicznej wiadomości poprzez dostępne kanały informacyjne.

Poniższy schemat ilustruje etapy monitoringu i ewaluacji Programu Rewitalizacji.

Rysunek 49 Etapy monitoringu i ewaluacji Programu Rewitalizacji

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Źródło: opracowanie własne

2. Współpraca z parterami zewnętrznymi, promocja programu

Podmiot prowadzący proces rewitalizacji dla Gminy Michałowice, a w szczególności Zespół ds. Rewitalizacji Urzędu Gminy, wyznaczony do prac koordynowania, zarządzania, monitoringu i ewaluacji Programu Rewitalizacji oraz organizacje pozarządowe prowadzące projekty rewitalizacji będą ściśle współpracować z wszystkimi podmiotami, które są związane z działalnością samorządu gminnego i rewitalizacją na Mazowszu, parterami biznesowymi, organizacjami wsparcia, w szczególności z jednostkami Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego, jednostkami samorządu terytorialnego, organizacjami społecznymi promującymi i działającymi na rzecz włączenia społecznego, wzbogacania działań rewitalizacyjnych, promocji zdrowego trybu życia, wspierania srebrnej ekonomii, wspierania działań poprawiających ład przestrzenny i jakość środowiska.

Władze Gminy Michałowice oraz lokalne instytucje rewitalizacji zaangażują się we współpracę gmin Mazowsza, mającą na celu zwiększenie skali działań rewitalizacyjnych i ich efektywności.

W zakresie promocji programu przewidziane są następujące działania zdefiniowane na poniższym rysunku.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Rysunek 50 Działania promocyjne na rzecz rewitalizacji

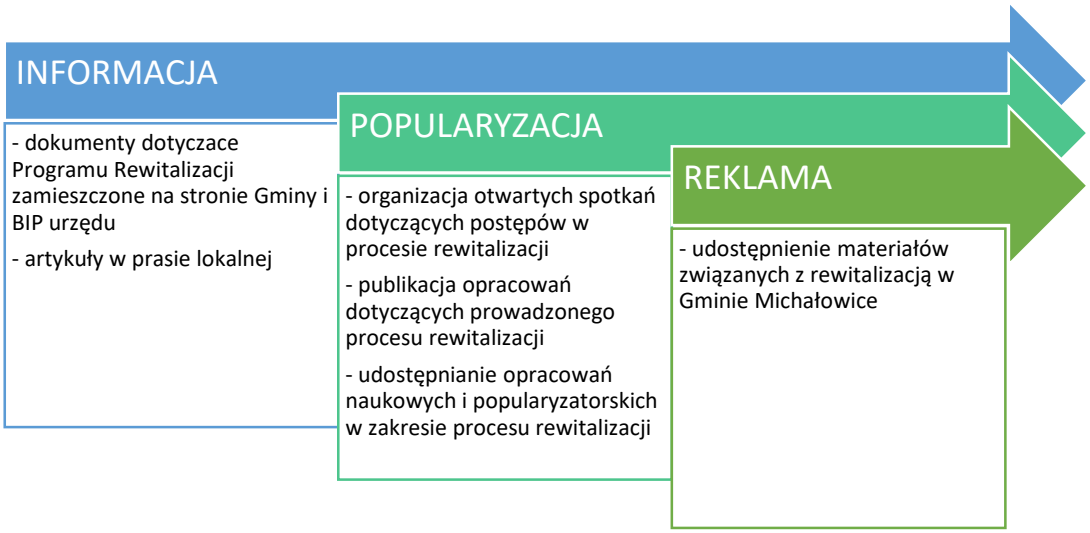

Źródło: opracowanie własne

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

CZĘŚĆ XIV. Strategiczna Ocena Oddziaływania na Środowisko

Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. Nr 199, poz. 1227 z późn. zm.) nakłada obowiązek konieczności przedłożenia do uzgodnienia istotnych, strategicznych dokumentów gminy do Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Warszawie oraz Wojewódzkiej Stacji Sanitarno - Epidemiologicznej w Warszawie. Podczas procedury uzgodnień we wskazanych wyżej instytucjach ocenie podlega charakter działań przewidzianych podczas realizacji celów, kierunków działań i konkretnych projektów, przewidzianych w ramach realizacji założeń dokumentu, które mogą znacząco oddziaływać na środowisko.

Specyfika działań przewidzianych w dokumencie Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023, który zakłada w znacznej mierze projekty o charakterze społecznym oraz projekty infrastrukturalne dotyczące między innymi zagospodarowania terenów zielonych, odnowy tkanki mieszkaniowej budynków, remontu Biblioteki Publicznej czy likwidacji barier architektonicznych dla niepełnosprawnych, nie spowodują znaczącego oddziaływania na środowisko i przeprowadzone zostaną w czasie umożliwiającym wykonanie prac organizacyjnych i budowlanych. Lokalny Program Rewitalizacji dotyczy wydzielonych obszarów jednej gminy. Charakter planowanych działań, ich rodzaj i skala oddziaływania na środowisko nie będą miały znamion oddziaływania znaczącego na środowisko. Działania w sektorach publicznym oraz prywatnym nie wyznaczają bowiem ram dla późniejszej realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko, ponieważ skupiają się na wykorzystaniu już istniejącej infrastruktury, dopasowaniu projektów do przyjętych założeń budżetowych gminy, możliwości poprawy jej rozwoju społeczno – gospodarczego. Działania te nie wpływają także w żaden sposób na obszary chronione, nie są bezpośrednio związane z ochroną obszarów Natura 2000 (na terenie przeprowadzanej rewitalizacji brak obszarów Natura 2000) i nie wynikają z tej ochrony.

Wszelkie podejmowane działania, realizujące zamierzone cele, będą analizowane pod kątem potencjalnego zagrożenia dla środowiska. Każda inwestycja będzie posiadała dokumentację techniczną, w której szczegółowo zostanie opisany zakres i rodzaj planowanych działań. Działania te zostaną wykonane z użyciem technik minimalizujących ich wpływ na środowisko naturalne oraz będą wykonywane w porach dnia, które gwarantują najmniejszą możliwą uciążliwość dla otoczenia. Lokalizacja Identyfikacja obszarów problematycznych umożliwi takie poprowadzenie inwestycji, aby jej potencjalny wpływ na środowisko był marginalny.

„Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" nie niesie ze sobą możliwości wystąpienia oddziaływań skumulowanych lub transgranicznych. Nie przewidywane są przedsięwzięcia, które mogą znacząco oddziaływać na środowisko, ale w przypadku podjęcia takich prac zostanie opracowana stosowana dokumentacja (raport oddziaływania na środowisko lub karta informacyjna), w którym zostaną zaproponowane rozwiązania zmniejszające negatywny wpływ projektu. Prace będą wykonywane z poszanowaniem wszystkich wytycznych narzuconych przez odpowiedzialne jednostki ochrony środowiska oraz będą prowadzone w sposób, który uniemożliwia wystąpienia ryzyka dla zdrowia ludzi.

Realizacja projektów ujętych w Lokalnym Programie Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023 będzie zatem zgodna z obowiązującymi w świetle prawa, wymogami w zakresie ochrony środowiska.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Wobec wyżej wskazanych uwarunkowań Gmina Michałowic wystąpiła do RDOŚ i WSSE o uzgodnienie odstąpienia od konieczności realizacji strategicznej oceny oddziaływania na środowisko. Dnia 21 lutego 2017 r. znak WOOŚ-III.410.037.2017.ARM uzgodniono odstąpienie od OOŚ z Regionalnym Dyrektorem Ochrony Środowiska w Warszawie, natomiast pismem z dnia 07 lutego 2017 r. znak ZS.9011.21.2017PK uzgodniono odstąpienie od OOŚ z Państwowym Wojewódzkim Inspektorem Sanitarnym w Warszawie.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

CZĘŚĆ XV. Wnioski

Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice wyznacza, w oparciu o diagnozę społeczno - gospodarczą gminy, prace programowe prowadzone w trybie partycypacyjnym:

- obszar zdegradowany na terenie Gminy Michałowice, obejmujący cztery obszary: Sołectwo Komorów 2, Osiedle Komorów 1, Sołectwo Pęcice 2, Sołectwo Reguły 2.
- obszar rewitalizacji, obejmujący cztery obszary, stanowiące następujące wydzielone podobszary (ograniczone do konkretnych ulic): Sołectwo Komorów 2, Osiedle Komorów 1, Sołectwo Pęcice 2, Sołectwo Reguły 2.
- dwie kategorie projektów rewitalizacyjnych:
    - Projekty główne
    - Projekty uzupełniające
- wykaz 30 projektów rewitalizacji przewidzianych do realizacji
- lokalne podmioty rewitalizacji:
    - Zespół ds. Rewitalizacji – podmiot realizujący program we współpracy z partnerami zewnętrznymi
- zasady organizacji i zarządzania programem
- ramowe zasady i źródła finansowania
- system aktualizacji i monitoringu programu.

Na podstawie diagnozy społeczno-gospodarczej Gminy Michałowice Lokalny Program Rewitalizacji rekomenduje otwarte podejście do lokalizacji i zasięgu terytorialnego projektów rewitalizacji. Mając na uwadze zwartość zabudowy w strukturze przestrzennej gminy, zidentyfikowane bariery rozwojowe (niedostateczny ład przestrzenny, niezadowalający stan terenów zielonych, niedobór istniejących przestrzeni publicznych), potrzeby rewitalizacyjne identyfikowane przez mieszkańców - projekty Programu powinny elastycznie dostosowywać się do standardów procesu, do jakich należy ścisła koncentracja zamierzeń rewitalizacyjnych w obszarze rewitalizacji.

Programowaniu rewitalizacji obszarów kryzysowych w Gminie Michałowice towarzyszyła idea współtworzenia oblicza gminy przez lokalną społeczność, miejscowe instytucje i podmioty, w tym podmioty gospodarcze i lokalne władze samorządowe.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Spis rysunków

Rysunek 1 Elementy procesu rewitalizacji 7
Rysunek 2 Etapy opracowania Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023 10
Rysunek 3 Etapy partycypacji interesariuszy w procesie opracowania Programu Rewitalizacji 17
Rysunek 4 Spacer badawczy podczas prowadzonego procesu opracowania Programu Rewitalizacji- dokumentacja fotograficzna 19
Rysunek 5 Warsztaty konsultacyjne z interesariuszami w ramach Programu Rewitalizacji 20
Rysunek 6 System włączania interesariuszy na etapie wdrożenia Lokalnego Programu Rewitalizacji. 22
Rysunek 7. Cel główny Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku 28
Rysunek 8. Cele strategiczne Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku 28
Rysunek 9 Programy Realizacyjne w Strategii Zrównoważonego Gminy Michałowice do 2023 roku .. 34
Rysunek 10 Schemat analizy diagnostycznej 39
Rysunek 11 Przyrost naturalny na 1000 ludności w Gminie Michałowice na tle powiatu pruszkowskiego, województwa mazowieckiego i Polski w latach 2007-2015 42
Rysunek 12 Odsetek ludności w wieku produkcyjnym na obszarze Gminy Michałowice, powiatu pruszkowskiego, województwa mazowieckiego oraz Polski w latach 2009-2015 43
Rysunek 13 Ilustracja zabudowań mieszkalnych w ramach koncepcji „Miasta - Ogrodu Komorów" .. 49
Rysunek 14 Podział Gminy Michałowice na podobszary - jednostki pomocnicze 52
Rysunek 16 Wskaźnik zintegrowany sfery społecznej 55
Rysunek 16 Wskaźnik koncentracji ludności w odniesieniu do liczby mieszkańców Gminy Michałowice – stan na 31.12.2015 r. 58
Rysunek 17 Wskaźnik liczby kradzieży z włamaniem oraz kradzieży mienia ruchomego przypadających na 100 mieszkańców w Gminie Michałowice - stan na 30.09.2016 r. 59
Rysunek 18 Wskaźnik wypłaconych świadczeń z tytułu pomocy społecznej przypadających na 100 mieszkańców Gminy Michałowice – stan na 31.12.2015 r. 68
Rysunek 19 Wskaźnik liczby osób pobierających zasiłki z tytułu długotrwałej i ciężkiej choroby przypadających na 100 mieszkańców Gminy Michałowice – stan na 31.12.2015 r. 71
Rysunek 20 Wskaźnik liczby osób w wieku poprodukcyjnym na 100 mieszkańców 74
Rysunek 21 Wskaźnik aktywnie współpracujących z Gmina organizacji pozarządowych na 100 mieszkańców – stan na 31.12.201 r. 78
Rysunek 22 Wskaźnik zarejestrowanych przedsiębiorstw w Gminie Michałowice przypadających na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym - stan na 31.12.2015 r. 80
Rysunek 23 Mapa obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w Gminie Michałowice 83
Rysunek 24 Wskaźnik liczby zdegradowanych budynków mieszkalnych wybudowanych przed rokiem 1989 na 100 budynków mieszkalnych – stan na 31.12.2015 r. 85
Rysunek 25 Wskaźnik stanu infrastruktury drogowej 89
Rysunek 26 Wskaźnik poziomu zdegradowania terenów zieleni publicznej 90
Rysunek 27 Wskaźnik poziomu dostępności komunikacji publicznej 91
Rysunek 28 Zabytkowe budynki mieszkalne położone na Osiedlu Komorów przy ul. Lipowej 92
Rysunek 29 Mapa Gminy Michałowice z oznaczonymi w kolorze „różowym" drogami planowanymi do przebudowy 93
Rysunek 30 Mapa podobszarów zdegradowanych i podobszarów do rewitalizacji w Gminie Michałowice 117
Rysunek 31 Podział obszaru rewitalizacji pod względem przyjętych priorytetów realizacyjnych 119

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Rysunek 32 Obszar wyznaczony do rewitalizacji na terenie Gminy Michałowice 120
Rysunek 33 Obszar rewitalizacji obejmujący obszar: Sołectwo Komorów 2 i Osiedle Komorów 1 123
Rysunek 34 Widok na fragment Zalewu Komorowskiego 128
Rysunek 35 Obszar rewitalizacji obejmujący obszar Sołectwa Pęcice 2 131
Rysunek 36 Fragment stawów usytuowanych w Sołectwie Pęcice 2 134
Rysunek 37 Zespół pałacowo - parkowy Pęcice 134
Rysunek 38 Obszar rewitalizacji obejmujący obszar Sołectwa Reguły 2 137
Rysunek 39 Zespół Parkowy w Sołectwie Reguły 2 139
Rysunek 40 Fragment ścieżki rowerowej w Sołectwie Reguły 2 140
Rysunek 41 Wizja obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji 144
Rysunek 42 Parametry obszaru po przeprowadzonej rewitalizacji - efekty działań związanych z rewitalizacją 147
Rysunek 43. Cel główny Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Michałowice 148
Rysunek 44. Cele strategiczne Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023 148
Rysunek 45 Główne pola interwencji Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023 150
Rysunek 46 Schemat dotyczący komplementarności poszczególnych elementów Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023 180
Rysunek 47 Schemat mechanizmu zarządzania w procesie rewitalizacji na obszarze Gminy Michałowice 214
Rysunek 48 Zadania Zespołu ds. Rewitalizacji (komórki merytorycznej w Urzędzie Gminy Michałowice) 215
Rysunek 49 Etapy monitoringu i ewaluacji Programu Rewitalizacji 219
Rysunek 50 Działania promocyjne na rzecz rewitalizacji 221

Spis tabel

Tabela 1 Etapy prac nad Lokalnym Programem Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023 wraz z określeniem zakresu partycypacji interesariuszy 11
Tabela 2 Kalendarium spotkań konsultacyjnych – Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023 20
Tabela 3 Zgodność celów Programu z lokalnymi dokumentami strategicznymi Gminy Michałowice .. 36
Tabela 4 Zgodność celów Programu z dokumentami strategicznymi o znaczeniu ponadlokalnym 37
Tabela 5 Liczba ludności w Gminie Michałowice w latach 2009-2016 41
Tabela 6 Saldo migracji na 1 000 osób w Gminie Michałowice, powiecie pruszkowskim, województwie mazowieckim i Polsce w latach 2009-2015 42
Tabela 7 Liczba ludności w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym (wskaźnik obciążenia demograficznego) w Gminie Michałowice, powiecie pruszkowskim, województwie mazowieckim i Polsce w latach 2009-2015 43
Tabela 8 Odsetek ludności w wieku produkcyjnym na obszarze Gminy Michałowice, powiatu pruszkowskiego, województwa mazowieckiego oraz Polski w latach 2009-2015 44

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Tabela 9 Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w Gminie Michałowice, powiecie pruszkowskim, województwie mazowieckim i Polsce w latach 2009-2015 [w %] 44
Tabela 10 Liczba funkcjonujących podmiotów gospodarczych na 10 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym w odniesieniu do Gminy Michałowice, powiatu pruszkowskiego, województwa mazowieckiego i Polski w latach 2009-2015 45
Tabela 11 Wyniki sprawdzianów oraz egzaminów zewnętrznych w Gminie Michałowice w odniesieniu do wyników powiatowych oraz wojewódzkich w 2015 r. [%] 47
Tabela 12 Liczba uczniów w Gminie Michałowice w poszczególnych typach szkół w latach 2009-2015 47
Tabela 13 Delimitacja Gminy Michałowice na podobszary 50
Tabela 14 Mierniki społeczne służące do delimitacji obszarów zdegradowanych Gminy Michałowice54
Tabela 15 Liczba mieszkańców Gminy Michałowice stan na 31.12.2015 r. 56
Tabela 16 Wskaźnik kradzieży z włamaniem oraz kradzieży mienia ruchomego wg stanu na 30 września 2016 r. 60
Tabela 17 Zestawienie prezentujące dynamikę stwierdzonych czynów naruszeń prawa w poszczególnych kategoriach w latach 2014-2016 61
Tabela 18 Środki prawne nałożone przez Komisariat Policji w poszczególnych kategoriach w roku 2016 61
Tabela 19 Liczba kradzieży mienia ruchomego w roku 2016 na obszarze Gminy Michałowice 62
Tabela 20 Liczba czynów niezgodnych z prawem w zakresie posiadania środków odurzających lub substancji prawnie zabronionych w roku 2016 na obszarze Gminy Michałowice 62
Tabela 21 Liczba kradzieży z włamaniem w roku 2016 na obszarze Gminy Michałowice 63
Tabela 22 Liczba osób i rodzin którym udzielono pomocy i wsparcia w ramach kompetencji GOPS, w gminach powiatu pruszkowskiego – dane za rok 2013,2014,2015 65
Tabela 23 Liczba osób korzystających z Domu Pomocy Społecznej, w gminach powiatu pruszkowskiego – dane za rok 2013,2014,2015 65
Tabela 24 Liczba osób korzystających z zasiłku stałego, w gminach powiatu pruszkowskiego – dane za rok 2013,2014,2015 66
Tabela 25 Wskaźnik wypłaconych świadczeń z tytułu pomocy społecznej w Gminie Michałowice - stan na 31.12.2015 r. 68
Tabela 26 Wskaźnik liczby osób pobierających zasiłek z tytułu: długotrwałej i ciężkiej choroby na 100 mieszkańców w Gminie Michałowice - stan na 31.12.2015 r. 71
Tabela 27 Wskaźnik liczby osób w wieku poprodukcyjnym na 100 mieszkańców w Gminie Michałowice - stan na 31.12.2015 r. 73
Tabela 28 Wyszczególnienie organizacji pozarządowych aktywnie współpracujących z Gminą Michałowice - stan na 31.12.2016 r. 76
Tabela 29 Wskaźnik aktywnie współpracujących z Gminą organizacji pozarządowych na 100 mieszkańców – stan na 31.12.201 r. 77
Tabela 30 Wskaźnik zarejestrowanych przedsiębiorstw w Gminie Michałowice przypadających na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym – stan na 31.12.2015 r. 81
Tabela 31 Obiekty na obszarze Gminy Michałowice wpisane do rejestru zabytków, obiekty objęte ochroną konserwatorską i obiekty o wysokich wartościach kulturowych 86
Tabela 32 Wskaźniki kryzysu: wskaźnik stanu infrastruktury drogowej, wskaźnik poziomu zdegradowania terenów zieleni publicznej, wskaźnik poziomu dostępności komunikacji publicznej . 88

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Tabela 33 Analiza stanu infrastruktury drogowej Gminy Michałowice na podstawie przeprowadzonych spotkań konsultacyjnych z interesariuszami Programu Rewitalizacji i analiz materiału dokumentacyjnego 93
Tabela 34 Wskaźnik występowania przekroczeń poziomu stężenia azotu oraz pyłów PM 10 i PM 5- niska emisja w Gminie Michałowice 97
Tabela 35 Zestawienie mierników kryzysu dla Gminy Michałowice- opis szczegółowy 112
Tabela 36 Zestawienie mierników kryzysu dla Gminy Michałowice w ramach Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023 114
Tabela 37 Liczba ludności, powierzchnia obszaru przeznaczonego do rewitalizacji oraz odsetek liczby ludności gminy w obszarze rewitalizowanym, odsetek powierzchni Gminy w obszarze rewitalizowanym 121
Tabela 38 Sołectwo Komorów 2 i Osiedle Komorów 1 – Odsetek powierzchni i ludności podobszaru rewitalizacji w odniesieniu do liczby ludności i powierzchni Gminy Michałowice..... 123
Tabela 39 Synteza diagnozy szczegółowej dla podobszaru rewitalizacji - Sołectwo Komorów 2 i Osiedle Komorów 1 w powiązaniu z celami strategicznymi..... 129
Tabela 40 Sołectwo Pęcice 2 – Odsetek powierzchni i ludności podobszaru rewitalizacji w odniesieniu do liczby ludności i powierzchni Gminy Michałowice 131
Tabela 41 Synteza diagnozy szczegółowej dla podobszaru rewitalizacji - Sołectwo Pęcice 2 w powiązaniu z celami strategicznymi 135
Tabela 42 Sołectwo Reguły 2– Odsetek powierzchni i ludności podobszaru rewitalizacji w odniesieniu do liczby ludności i powierzchni Gminy Michałowice 137
Tabela 43 Synteza diagnozy szczegółowej dla podobszaru rewitalizacji - Sołectwo Reguły 2 w powiązaniu z celami strategicznymi 141
Tabela 44. Analiza SWOT dla obszarów rewitalizowanych na obszarze Gminy Michałowice – SFERA SPOŁECZNA/SFERA GOSPODARCZA/SFERA PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNO-ŚRODOWISKOWA 142
Tabela 45. Cele strategiczne, operacyjne/kierunki działań Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023..... 149
Tabela 46 Typologia projektów rewitalizacji w Lokalnym Programie Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023 151
Tabela 47 Projekt 1 – UZUPEŁNIAJĄCY: „Poprawa estetyki gminy, poprzez stworzenie spójnej koncepcji zagospodarowania terenów zielonych” 152
Tabela 48 Projekt 2– UZUPEŁNIAJĄCY: „Tworzenie mikro przestrzeni sąsiedzkich na obszarze rewitalizacji” 152
Tabela 49 Projekt 3– UZUPEŁNIAJĄCY: „Stworzenie Centrum Aktywizacji Społecznej w miejscowości Komorów” 153
Tabela 50 Projekt 4– UZUPEŁNIAJĄCY: „Dziedzictwo Komorowa”-podniesienie poziomu wiedzy dotyczącej historii, kultury i tradycji” 154
Tabela 51 Projekt 5– UZUPEŁNIAJĄCY: „Odnowa tkanki mieszkaniowej budynków w miejscowości Komorów” 155
Tabela 52 Projekt 6– UZUPEŁNIAJĄCY: „Otwarte ogrody Komorów- organizacja imprez społeczno-kulturalnych prezentujących walory historii, kultury i tradycji miejscowości” 156
Tabela 53 Projekt 7 – UZUPEŁNIAJĄCY: „Działania integracyjne dla lokalnej społeczności obszaru rewitalizowanego (integracja NGOS, mieszkańców, itp.)” 156
Tabela 54 Projekt 8– UZUPEŁNIAJĄCY: „Organizacja imprez kulturalnych i warsztatów dla dzieci, młodzieży, dorosłych i seniorów, jako forma aktywizacji społeczeństwa” 157

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Tabela 55 Projekt 9– UZUPEŁNIAJĄCY: „Organizacja imprez plenerowych promujących aktywny wypoczynek i rekreacje oraz integrujących społeczność lokalną” 158
Tabela 56 Projekt 10– UZUPEŁNIAJĄCY: „Wydawanie publikacji i organizacja imprez dot. lokalnej historii i tradycji, jako forma utożsamiania się mieszkańców z regionem”..... 159
Tabela 57 Projekt 11– UZUPEŁNIAJĄCY: „Organizacja szkoleń i zajęć międzypokoleniowych, podnoszących kompetencje mieszkańców, w tym w zakresie technologii informatycznych” 160
Tabela 58 Projekt 12– UZUPEŁNIAJĄCY: „Zwiększenie świadomości mieszkańców w zakresie poprawy bezpieczeństwa poprzez edukację i działania prewencyjne”..... 161
Tabela 59 Projekt 13– UZUPEŁNIAJĄCY: „Wolni od uzależnień”- cykl spotkań i prelekcji” 161
Tabela 60 Projekt 14 – UZUPEŁNIAJĄCY: „Likwidacja barier architektonicznych w przestrzeni publicznej i budynkach użyteczności publicznej”..... 162
Tabela 61 Projekt 15– GŁÓWNY: „Remont pomieszczeń Biblioteki Publicznej w Komorowie w celu dostosowania do działań kulturalno-integracyjnych”..... 163
Tabela 62 Projekt 16– UZUPEŁNIAJĄCY: „Promocja aktywności lokalnej – organizacja Rajdu Pęcickiego wzmacniająca integracje mieszkańców i przynależność regionalną” 164
Tabela 63 Projekt 17– UZUPEŁNIAJĄCY: „Aktywni dla Aktywnych - otwarte forum wymiany wiedzy biznesowej” 164
Tabela 64 Projekt 18 – GŁÓWNY: „Zmiana sposobu użytkowania terenów zielonych Zalewu Komorowskiego na cele aktywizacji społecznej” 165
Tabela 65 Projekt 19 – UZUPEŁNIAJĄCY: „Akademia Lokalnych Liderów Młodzieżowych” 166
Tabela 66 Projekt 20 – GŁÓWNY: „Integracja działań społecznych skupionych na terenach Zalewu Komorowskiego” 167
Tabela 67 Projekt 21– UZUPEŁNIAJĄCY: „Kampania edukacyjna w zakresie ochrony środowiska i zasad ekologii”..... 168
Tabela 68 Projekt 22– GŁÓWNY: „Integracja działań społecznych na terenie Parku w Regułach”.... 169
Tabela 69 Projekt 23– GŁÓWNY: „Zagospodarowanie przestrzeni Parku w Regułach” 170
Tabela 70 Projekt 24– UZUPEŁNIAJĄCY: „Remont i przystosowanie Zespołu Pałacowo-Parkowego w Pęcicach do potrzeb działalności kulturalnej i poszerzania wiedzy historycznej” 171
Tabela 71 Projekt 25– UZUPEŁNIAJĄCY: „Organizacja cyklicznych wydarzeń kulturalnych na terenie Zespołu Pałacowo-Parkowego w Pęcicach” 171
Tabela 72 Projekt 26 – UZUPEŁNIAJĄCY: „Dom Idei Miasto Ogród Komorów”-..... 172
Tabela 73 Projekt 27– UZUPEŁNIAJĄCY: „Warsztaty umiejętności społecznych „Akademia dobrego ucznia” 173
Tabela 74 Projekt 28– UZUPEŁNIAJĄCY: „Społeczny program mentoringowy „Klub Mentora”..... 175
Tabela 75 Projekt 29– UZUPEŁNIAJĄCY: „Ryksza oknem na świat dla osób starszych i samotnych” . 176
Tabela 76 Projekt 30–UZUPEŁNIAJĄCY: „Zaczarowany Pałac w Pęcicach-budowa więzi rodzinnych poprzez wspólne tworzenie sztuki”..... 177
Tabela 77 Inne działania, poza podstawowymi projektami i przedsięwzięciami, przyczyniające się do eliminacji lub ograniczenia negatywnych zjawisk występujących na terenach rewitalizowanych..... 178
Tabela 78 Komplementarność działań rewitalizacyjnych w ujęciu przestrzennym - miejsce realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych na obszarze rewitalizacji 181
Tabela 79 Powiązania problemów, celów strategicznych, wskaźników i projektów rewitalizacji..... 184
Tabela 80 Powiazania problemów, celów i projektów rewitalizacji 186
Tabela 81 Typologia projektów w kontekście komplementarności problemowej 191
Tabela 82 Dotychczasowe działania i zadania inwestycyjne o charakterze rewitalizacyjnym zrealizowane przez Gminę Michałowice 192

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Tabela 83 Harmonogram realizacji działań w ramach Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023 193
Tabela 84 Finansowanie projektów w ramach RPO Województwa Mazowieckiego 198
Tabela 85 Lista projektów w ramach Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016 -2023 200
Tabela 86 Wskaźniki monitorowania Programu– stan istniejący i planowany 217

Spis wykresów

Wykres 1 Średnie stężenie dwutlenku azotu oraz pyłów PM10 i PM2,5 w gminach WOF w 2014 r. [µg/m^3] 96
Wykres 2 Średnie stężenie dwutlenku azotu oraz pyłów PM10 i PM2,5 w gminach WOF w 2014 r. [µg/m^3] 96
Wykres 3 Struktura respondentów ze względu na płeć 99
Wykres 4 Struktura respondentów ze względu na wiek 100
Wykres 5 Struktura respondentów ze względu na status społeczno - zawodowy 101
Wykres 6 Struktura respondentów ze względu na poziom wykształcenia 102
Wykres 7 Struktura respondentów ze względu na sytuację materialną 102
Wykres 8 Struktura respondentów ze względu na okres zamieszkiwania w Gminie 103
Wykres 9 Struktura respondentów ze względu na zameldowanie 104
Wykres 10 Który obszar Gminy Michałowice powinien zostać poddany procesowi rewitalizacji, ponieważ jest najbardziej problemowy i najtrudniej się tam żyje? (N243) 105
Wykres 12 Co cechuje wskazany przez Pana/Panią obszar? (N243) 106
Wykres 12 Proszę wskazać najpoważniejsze problemy społeczne występujące na obszarze wskazanym wcześniej przez Pana/Panią do rewitalizacji: (max 3 odpowiedzi) (N729) 107
Wykres 13 Proszę wskazać najważniejsze Pana/Pani zdaniem problemy gospodarcze, środowiskowe i przestrzenne, na obszarze wskazanym wcześniej przez Pana/Panią do rewitalizacji: (max 4 odpowiedzi) (N851) 108
Wykres 14 Proszę wskazać, dla których z niżej wymienionych grup społecznych, zagospodarowanie czasu wolnego w zakresie sportu, rekreacji i kultury wymaga podjęcia natychmiastowych działań? (N243) 109

Spis załączników

Załącznik 1 Obowiązujące Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego w Gminie Michałowice 231
Załącznik 2 Ankieta badawcza na potrzeby opracowania Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Michałowice na lata 2016-2023 234
Załącznik 3 Mapa obszaru Rewitalizacji – Gmina Michałowice 237

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Załącznik 1 Obowiązujące Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego w Gminie Michałowice

Lp.	Nazwa Planu Miejscowego Zagospodarowania Przestrzennego	Nr Uchwały	data
1	Obszar działki nr ew. 6 we wsi Komorów przy zbiorniku retencyjnym na Utracie	UCHWAŁA Nr XXVII/161/2000 RADY GMINY MICHAŁOWICE	2 czerwca 2000 r.
2	Obszaru położonego w obrębie wsi Opacz Mała pomiędzy ulicami Raszyńską, Ks. J. Popiełuszki, Klonową, Polną i Szarą złożonego z działek ewidencyjnych o numerach od 197/1 do 296	UCHWAŁA Nr XXVIII/170/2000 RADY GMINY MICHAŁOWICE	9 czerwca 2000 r.
3	Obszaru stanowiącego część wsi Pęcice i wsi Sokołów zawartego pomiędzy ulicami Parkową, Zaułek, Wąską, i Sokołowską wraz z działkami nr ew. 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 285/1, 286	UCHWAŁA Nr XXIX/178/2000 RADY GMINY MICHAŁOWICE	4 lipca 2000 r.
4	Obszaru stanowiącego wschodnią część wsi Sokołów po obu stronach drogi powiatowej do Janek obejmujący działki o nr ew. od 207/1 do 262, 393/3, 395/1, 397/2 i 397/3	UCHWAŁA Nr XLII/404/2006 Rady Gminy Michałowice	11 września 2006r.
5	Obszar obejmujący część wsi Opacz Kolonia.	Uchwała Nr XXXI/212/2009 Rady Gminy Michałowice	17 czerwca 2009r.
6	Obszar Michałowic - "osiedle Michałowice" obejmujący tereny położone w osiedlu Michałowice i wsi Michałowice.	UCHWAŁA Nr XLVIII/354/2001 RADY GMINY MICHAŁOWICE	20 grudnia 2001 r.
7	Obszar Reguł obejmujący tereny położone we wsiach Reguły, Pęcice i w osiedlu Michałowice	UCHWAŁA Nr LI/377/2002 RADY GMINY MICHAŁOWICE	21 marca 2002 r.
8	Obszar położony w obrębie wsi Opacz Mała pomiędzy ulicami Raszyńską, Ks.J.Popiełuszki, Parkową i Szarą obejmującą działki o numerach ewidencyjnych od 297 do 315	UCHWAŁA Nr LI/378/2002 RADY GMINY MICHAŁOWICE	21 marca 2002 r.
9	Obszar Komorów - część I obejmująca fragmenty osiedla Komorów, wsi Komorów, wsi Granica i wsi Nowa Wie	UCHWAŁA Nr LIV/405/2002 RADY GMINY MICHAŁOWICE	28 czerwca 2002 r.
10	Obszar Michałowice - "wieś Michałowice" obejmujący tereny położone we wsi Michałowice	UCHWAŁA Nr LIV/406/2002 RADY GMINY MICHAŁOWICE	28 czerwca 2002 r.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Lp.	Nazwa Planu Miejscowego Zagospodarowania Przestrzennego	Nr Uchwały	data
11	Obszar Pęcice - "wieś Pęcice Małe" obejmujący całą wieś Pęcice Małe, fragmenty wsi Pęcice po obu stronach ul. Parkowej, fragment wsi Suchy Las przy kapliczce oraz część wsi Sokołów	UCHWAŁA Nr LVIII/424/2002 RADY GMINY MICHAŁOWICE	9 października 2002 r.
12	Części obszaru Pęcice - "wieś Sokołów" obejmujący fragment obrębu geodezyjnego wieś Pęcice po wschodniej stronie ul. Parkowej na południe od ul. Sokołowskiej	UCHWAŁA Nr LVIII/425/2002 RADY GMINY MICHAŁOWICE	9 października 2002 r.
13	Obszar Komorów - część II obejmująca fragment wsi Komorów	UCHWAŁA Nr XVI/108/2004 Rady Gminy Michałowice	26 lutego 2004 r.
14	Obszar Komorów - część III obejmująca fragment osiedla Komorów	UCHWAŁA Nr XVI/109/2004 Rady Gminy Michałowice	26 lutego 2004 r.
15	Obszar Komorów - część IV obejmująca fragment wsi Granica	UCHWAŁA Nr XXV/208/2004 Rady Gminy Michałowice	29 listopada 2004 r.
16	Obszar Komorów - część V obejmująca działkę 491 w osiedlu Komorów	Uchwała Nr XXXI/260/2005 Rady Gminy Michałowice	30 maja 2005 r.
17	Obszar "Komorów" - część VI obejmująca fragment wsi Komorów	UCHWAŁA Nr XLIV/412/2006 Rady Gminy Michałowice	13 października 2006 r.
18	Obszar obejmujący teren położony we wsi Pęcice	UCHWAŁA Nr XLIV/411/2006 Rady Gminy Michałowice	13 października 2006 r.
19	Obszar obejmujący działki nr ew. 565/22, 565/23, 593, 594 i 595 (część) położone w obrębie geodezyjnym wieś Reguły	Uchwała Nr XXXI/213/2009 Rady Gminy Michałowice	17 czerwca 2009 r.
20	Obszar obejmujący działki nr ew. 565/22, 565/23, 593, 594 i 595 (część) położone w obrębie geodezyjnym wieś Reguły	Uchwała Nr XXXI/213/2009 Rady Gminy Michałowice	17 czerwca 2009 r.
21	Zmiana planu obszaru "Komorów - część I"	Uchwała nr XXVIII/258/2013 Rady Gminy Michałowice	24 kwietnia 2013 r.
22	Obszar „Wiejska” w Regułach	UCHWAŁA NR XLI/381/2014 RADY GMINY MICHAŁOWICE	30 września 2014 r.
23	Obszar „Polna” w Komorowie-Wsi	UCHWAŁA NR XLI/382/2014 RADY GMINY MICHAŁOWICE	30 września 2014 r.
24	Obszar „Bugaj” w Komorowie-Wsi	UCHWAŁA NR XLI/383/2014 RADY GMINY MICHAŁOWICE	30 września 2014 r
25	Obszar „Opacz-Kolonia”	Uchwała Nr XLI/384/2014	30 września 2014 r.

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Lp.	Nazwa Planu Miejscowego Zagospodarowania Przestrzennego	Nr Uchwały	data
		Rady Gminy Michałowice	
26	Obszar „Pruszkowska" na terenie obrębu geodezyjnego Granica	UCHWAŁA NR VII/43/2015 RADY GMINY MICHAŁOWICE	12 maja 2015 r.
27	Obszar „Kamelskiego" na terenie obrębu geodezyjnego Nowa Wieś	UCHWAŁA NR VII/44/2015 RADY GMINY MICHAŁOWICE	12 maja 2015 r.
28	Obszar „Żwirowa" w Komorowie-Osiedlu	UCHWAŁA NR VII/45/2015 RADY GMINY MICHAŁOWICE	12 maja 2015 r.
29	Obszar „Spacerowa" w Michałowicach-Osiedlu	UCHWAŁA NR VII/46/2015 RADY GMINY MICHAŁOWICE	12 maja 2015 r.
30	Obszar „Wesoła" w Michałowicach-Wsi	UCHWAŁA NR VII/47/2015 RADY GMINY MICHAŁOWICE	12 maja 2015 r.
31	Obszar „Bodycha" w Regułach	UCHWAŁA NR VII/50/2015 RADY GMINY MICHAŁOWICE	12 maja 2015 r.
32	Obszar „Orzeszkowej" w Regułach	UCHWAŁA NR VII/51/2015 RADY GMINY MICHAŁOWICE	12 maja 2015 r.

Źródło: http://www.bip.michalowice.pl

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Załącznik 2 Ankieta badawcza na potrzeby opracowania Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Michałowice na lata 2016-2023

Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023

KWESTIONARIUSZ ANKIETY

Szanowni Państwo,

Bardzo prosimy o poświęcenie chwili na rzecz wspólnej sprawy – budowy nowego programu rewitalizacji obszarów kryzysowych gminy Michałowice. Chcemy poznać Państwa opinię w sprawie tego, jakie są problemy społeczne na naszym terenie, które obszary są w najgorszej sytuacji i co należy zrobić w pierwszej kolejności, by w całej gminie żyło się lepiej, bezpieczniej i ciekawiej.

Ankietę wśród mieszkańców przeprowadzamy przystępując do opracowania „Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023".

Wszystkie zawarte w kwestionariuszu pytania są anonimowe i służą wyłącznie celom badawczym. Proszę o zaznaczenie, stosownie do rekomendacji, jednej lub kilku odpowiedzi w wybranym polu znakiem „X".

Bardzo dziękujemy za udział w ankiecie!

*Ankieta dostępna jest na stronie internetowej www.michalowice.pl, w bibliotekach gminnych oraz urzędzie gminy – biuro podawcze. Na Państwa odpowiedzi czekamy do **30 listopada br.** Formularze ankiety, oprócz tych wypełnionych on-line, można składać bezpośrednio w siedzibie Urzędu Gminy Michałowice, bibliotekach lub przesłać skan na adres: fundusze@michalowice.pl Wszelkie pytania należy kierować do pracownika Urzędu Gminy Michałowice nr tel. 22 350 91 74 lub pracownika firmy Contract Consulting sp. z o.o. tel. 664 932 979*

1. Który obszar gminy Michałowice powinien zostać poddany procesowi rewitalizacji, ponieważ jest najbardziej problemowy i najtrudniej się tam żyje? (po zaznaczeniu należy wpisać drukowanymi literami ulicę)

		ULICA
	Granica	
	Komorów (osiedle)	
	Komorów (sołectwo)	
	Michałowice-Wieś	
	Michałowice	
	Nowa Wieś	
	Opacz-Kolonia	
	Opacz-Mała	
	Pęcice	
	Pęcice Małe	
	Reguły	
	Sokołów	
	Suchy Las	

2. Co cechuje wskazany przez Pana/Panią obszar?

Aktywność i oferta placówek kulturalnych, rekreacyjnych i sportowych		niska		średnia		wysoka
Współpraca między mieszkańcami i władzami publicznymi		niska		średnia		wysoka
Estetyka otoczenia		niska		średnia		wysoka
Stan techniczny budynków		niski		średni		wysoki
Stan infrastruktury drogowej oraz infrastruktury towarzyszącej (chodniki, parkingi, oświetlenie)		niski		średni		wysoki
Stan placów zabaw, boisk, miejsc wypoczynku i rekreacji		niski		średni		wysoki
Poczucie bezpieczeństwa		niskie		średnie		wysokie

1

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna

Unia Europejska Fundusz Spójności

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna

Unia Europejska Fundusz Spójności

Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023

3. Proszę wskazać najpoważniejsze problemy społeczne występujące na obszarze wskazanym wcześniej przez Pana/Panią do rewitalizacji: (max 3 odpowiedzi)

	Bezrobocie
	Ubóstwo
	Niechęć do kształcenia i zmiany kwalifikacji
	Wysoka przestępczość
	Problemy rodzinne i społeczne (np. alkoholizm, przemoc w rodzinie, narkomania)
	Niewystarczający udział w życiu społecznym i kulturalnym
	Brak poczucia bezpieczeństwa
	Niewystarczająca liczba miejsc w placówkach oświatowych
	Niewystarczająca oferta kulturalna i infrastrukturalna powodująca spędzanie wolnego czasu przez mieszkańców poza obszarem gminy
inny, proszę podać	

4. Proszę wskazać najważniejsze Pana/Pani zdaniem problemy gospodarcze, środowiskowe i przestrzenne na obszarze wskazanym wcześniej przez Pana/Panią do rewitalizacji (max 4 odpowiedzi)

	Niewystarczające wsparcie dla przedsiębiorstw, brak inkubatora przedsiębiorczości, szkoleń, doradztwa gospodarczego
	Brak dobrych miejsc pracy w gminie
	Niskie kwalifikacje zawodowe mieszkańców
	Niewystarczająca promocja gminy wobec inwestorów
	Słabo rozwinięty sektor usług
	Niewystarczająco rozwinięta infrastruktura utrudniająca rozwój usług i handlu (np. brak parkingów)
	Zanieczyszczenie środowiska, w tym przez transport prywatny i publiczny
	Brak miejsc publicznych dogodnych dla wypoczynku rodzin z dziećmi oraz miejsc wydarzeń społecznych i kulturalnych
	Niewystarczająco rozwinięta infrastruktura społeczna (szkoły, przedszkola, ośrodki zdrowia, ośrodki kultury, ośrodki sportu i rekreacji, biblioteki)
	Niewystarczająco rozwinięta infrastruktura komunikacyjna (drogi, chodniki, parkingi)
	Niewystarczająco rozwinięta sieć ścieżek rowerowych i ciągów pieszo-spacerowych
	Nie właściwie zagospodarowanie parków, terenów zieleni, obiektów małej architektury
	Konieczność rewitalizacji/ właściwego zagospodarowania istniejących na terenie gminy zbiorników wodnych
inny, proszę podać	

Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023

5. Proszę wskazać, dla których z niżej wymienionych grup społecznych, zagospodarowanie czasu wolnego w zakresie sportu, rekreacji i kultury, wymaga podjęcia natychmiastowych działań?

Dzieci w wieku przedszkolnym		sport		kultura		rekreacja
Dzieci w wieku szkolnym		sport		kultura		rekreacja
Młodzież gimnazjalna i licealna		sport		kultura		rekreacja
Dorośli w wieku produkcyjnym		sport		kultura		rekreacja
Seniorzy w wieku poprodukcyjnym		sport		kultura		rekreacja

METRYCZKA

Proszę o zakreślenie znakiem „X" wybranej opcji odpowiedzi

PŁEĆ	**WIEK**	**SYTUACJA MATERIALNA**
o Kobieta	o 15-19	o zdecydowanie dobra
o mężczyzna	o 20-24	o raczej dobra
STATUS SPOŁECZNO-ZAWODOWY	o 25-44	o raczej zła
o pracujący w sektorze administracji publicznej	o 45-66	o zdecydowanie zła
o pracujący w firmie państwowej	o 67+	**OKRES ZAMIESZKIWANIA W GMINIE**
o pracujący w firmie prywatnej	**WYKSZTAŁCENIE**	o od urodzenia
o prowadzący własną działalność gospodarczą	o podstawowe	o co najmniej 10 lat
o uczeń/student	o zasadnicze zawodowe	o kilka lat
o emeryt/rencista	o średnie	**ZAMELDOWANIE**
o bezrobotny	o wyższe licencjackie	o gmina Michałowice
o inny	o wyższe magisterskie	o poza gminą Michałowice

Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Załącznik 3 Mapa obszaru Rewitalizacji – Gmina Michałowice

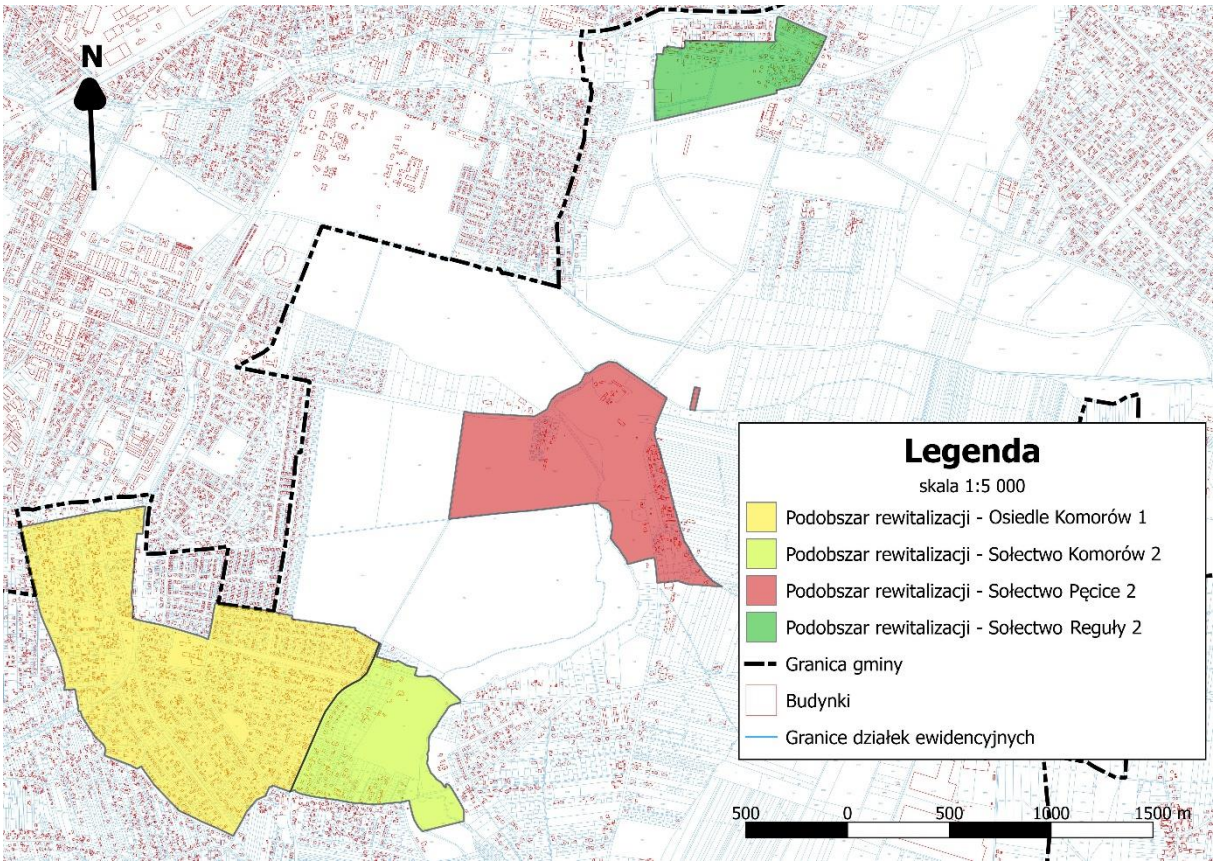

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna
Unia Europejska Fundusz Spójności
Projekt pn. „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.